

**ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

**ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η θέση της Ελλάδας στους Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς
Προκλήσεις και προοπτικές**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Ευάγγελος Κ. Τούντας

Αθήνα, 2017

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η θέση της Ελλάδας στους Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς

Προκλήσεις και προοπτικές

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Ευάγγελος Κ. Τούντας

Αθήνα, 2017

Τριμελής Επιτροπή

Χρήστος Παπάζογλου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Δάφνη Νικολίτσα, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Γιώργος Στασινόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ευάγγελος Κ. Τούντας, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Nothing is possible without men, nothing is lasting without institutions

Jean Omer Marie Gabriel Monnet (1888 – 1979)

Συντομογραφίες

Α.Ε.Π.: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Δ.Σ.: Διεθνείς Σχέσεις

Δ.Ν.Τ.: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Δ.Π.Ο.: Διεθνής Πολιτική Οικονομία

Δ.Ο.: Διεθνείς Οργανισμοί

Δ.Ο.Ο.: Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε.Κ.Τ.: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

ΕΛ.ΣΤΑΤ.: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Ε.Σ.Κ.Τ.: Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών

Μ.Δ.: Μη διαθέσιμα στοιχεία

Μ.Κ.Ο.: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Μ.Μ.Ε.: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Μ.Ο.Π.: Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα

Ν.: Νόμος

Ν.Χ.Ι.: Νομισματικά Χρηματοπιστωτικά Ιδρύματα

Ο.Η.Ε.: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ο.Ν.Ε.: Οικονομική και Νομισματική Ένωση

Ο.Ν.Σ.: Οριστικές νομισματικές συναλλαγές

Ό.π.: Όπως παραπάνω

Ο.Ε.Υ.: Γραφεία Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων

Π.Ο.Ε.: Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΤτΕ: Τράπεζα της Ελλάδος

Τ.Χ.Σ.: Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας

DSA: Debt Sustainability Analysis

ECOFIN: Economic and Financial Affairs Council

EFSF: European Financial Stability Facility

FED: Federal Reserve System

PSI: Private Sector Involvement

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να απευθύνω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στα μέλη της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής που με τη συμβολή τους επισφράγισαν την ολοκλήρωση αυτής της Διατριβής. Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα, Καθηγητή κο. Χρήστο Παπάζογλου για την εμπιστοσύνη του, τον κο. Στασινόπουλο για τη θετική ανταπόκριση και τη στήριξη και την κα. Νικολίτσα για τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις της και την ουσιαστική συνεισφορά της στη βελτίωση και περάτωση της Διατριβής.

Τέλος, ευχαριστώ την οικογένειά μου και τους φίλους μου που στάθηκαν δίπλα μου καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διδακτορικής μου διατριβής. Η διατριβή αυτή δε θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς τη συμβολή, τη συμπαράσταση και την κατανόησή τους.

Ευάγγελος Τούντας

Δεκέμβριος 2017

Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες	7
Ευχαριστίες	9
Περιεχόμενα	11
Πίνακες	15
Διαγράμματα	15
Περίληψη.....	17
Abstract	18
1. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ.....	19
1.1. Εισαγωγή	19
1.1.1. Η πρωτοτυπία.....	20
1.2. Η υπόθεση εργασίας	21
1.3. Οργάνωση της εργασίας και μεθοδολογία.....	23
1.4. Το θεωρητικό πλαίσιο.....	27
1.4.1. Θεωρίες Διεθνούς Οργάνωσης	27
1.4.2. Διεθνής Πολιτική Οικονομία – Οικονομική Διπλωματία.....	30
1.5. Προσωπικές παρατηρήσεις – Δυσκολίες	39
2. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ - Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	41
2.1. Εισαγωγή	41
2.2. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.).....	43
2.2.1. Οι βασικές δραστηριότητες του ΔΝΤ.....	44
2.2.2. Οι αρχικοί στόχοι	45
2.2.3. Η λειτουργία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.....	46
2.2.4. Η σύνθεση του Δ.Ν.Τ.	48

2.2.5.	Οργάνωση και οικονομικά του Δ.Ν.Τ. _____	49
2.2.6.	Το Δ.Ν.Τ. και η Ευρώπη _____	50
2.2.7.	Ο ρόλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στην πρόληψη των συστημικών κρίσεων _____	57
2.2.8.	Η αναπροσαρμογή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου _____	61
2.2.9.	Η θέση της Ελλάδας στο Δ.Ν.Τ. _____	64
2.3.	Η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank)	67
2.3.1.	Οι δραστηριότητες της Παγκόσμια Τράπεζας _____	69
2.3.2.	Η χορήγηση δανείων για την προώθηση διαρθρωτικών προσαρμογών _____	70
2.3.3.	Η θέση της Ελλάδας στην Παγκόσμια Τράπεζα _____	71
2.3.4.	Οι διαφορετικές προσεγγίσεις του Δ.Ν.Τ. και της Παγκόσμιας Τράπεζας _____	72
2.4.	Η θέση της Ελλάδας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organization) και στον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (Organization for Economic Cooperation and Development).....	75
2.5.	Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)	79
2.5.1.	Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης _____	79
2.5.2.	Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης _____	82
2.5.3.	Η θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση _____	86
2.6.	Συμπεράσματα	93
3.	Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ	97
3.1.	Εισαγωγή	97
3.2.	Κύριοι Δρώντες.....	101
3.2.1.	Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο _____	101
3.2.2.	Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο _____	103

3.2.3.	Η Τρόικα _____	105
3.3.	Η διαχείριση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης.....	109
3.4.	Γιατί η Ελλάδα επέλεξε την λύση της παραμονής στην Ευρωζώνη και όχι τη λύση της εξόδου από το Ευρώ και της επιστροφής στη Δραχμή 113	
3.4.1.	Η αποτελεσματικότητα της εσωτερικής υποτίμησης της Ελληνικής οικονομίας_____	118
3.5.	Ο ρόλος, οι ευθύνες και η επιρροή των «Θεσμών» στην υλοποίηση των προγραμμάτων διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας	121
3.5.1.	Η επίδραση των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στη διάρκεια της ελληνικής οικονομικής κρίσης	124
3.5.2.	Ο ρόλος της Γερμανίας στην Ε.Ε. _____	129
3.6.	Εφαρμογή και αξιολόγηση του Τρίτου Μνημονίου Συνεννόησης.....	135
3.6.1.	Οι όροι και οι κόκκινες γραμμές με τις οποίες τα μέρη προσήρθαν στο Eurogroup της 24 ^{ης} Μαΐου 2016 _____	140
3.6.2.	Οι μεγάλες διαφορές Δ.Ν.Τ. και Ευρωζώνης _____	142
3.6.3.	Οι αποφάσεις του Eurogroup της 24ης Μαΐου 2016 _____	145
3.7.	Επιτυχίες και αποτυχίες των μνημονίων.....	149
3.8.	Η διαχείριση της οικονομικής κρίσης από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ε.Ε. που εντάχθηκαν στον μηχανισμό στήριξης	155
3.9.	Το χρέος ως γενεσιουργός αιτία της ελληνικής οικονομικής κρίσης και εμπόδιο για την επιστροφή στην ανάπτυξη	165
3.9.1.	Εισαγωγή _____	165
3.9.2.	Η ιστορική εξέλιξη του χρέους_____	168
3.9.3.	Η ελληνική κρίση χρέους _____	174
3.9.4.	Η βιωσιμότητα του ελληνικού δημόσιου χρέους _____	177
3.9.5.	Η διαμάχη των «θεσμών» για τη λύση του κουρέματος του ελληνικού χρέους _____	179

3.10.	Συμπεράσματα	183
4.	ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	191
4.1.	Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	199
	Βιβλιογραφία.....	201
	Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία.....	201
	Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	207
	Κύριοι ιστότοποι.....	223

Πίνακες

Πίνακας 1. Αλληλεξάρτηση Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας – Οικονομικής Διπλωματίας.....	35
Πίνακας 2. Προγράμματα χρηματοδότησης του ΔΝΤ στην Ευρώπη (2010-2012).....	55
Πίνακας 3. Προγράμματα χρηματοδότησης του ΔΝΤ στην Ευρώπη (2014-2015).....	56
Πίνακας 4. Η Ευρωπαϊκή διαρθρωτική πολιτική (1986 - 2006).....	87
Πίνακας 5. Οι μεγάλες διαφορές Ευρωζώνης και Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.....	143-144
Πίνακας 6. Οικονομικά Στοιχεία της Ελληνικής Οικονομίας (2010-2016).....	168

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1. Αλλαγές στην πρόβλεψη του Δ.Ν.Τ. για το Α.Ε.Π. της ζώνης του Ευρώ μεταξύ 2010-2014.....	105
Διάγραμμα 2. Η εξέλιξη των οικονομικών δεικτών στις τέσσερις υπό εξέταση χώρες.....	159
Διάγραμμα 3. Το χρέος Γενικής Κυβέρνησης σε Ευρώ (1995-2018).....	169
Διάγραμμα 4. Το χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό ΑΕΠ.....	169
Διάγραμμα 5. Το χρέος Γενικής Κυβέρνησης σε Ευρώ (Eurostat).....	170
Διάγραμμα 6. Το έλλειμμα/πλεόνασμα ως ποσοστό του ΑΕΠ.....	170

Περίληψη

Μετά τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου οι Ελληνικές Κυβερνήσεις αντιλήφθηκαν από νωρίς την πλεονεκτική θέση της χώρας ως μέλους των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών, ιδιαίτερα σε σχέση με τα υπόλοιπα γειτονικά κράτη. Η συμμετοχή της Ελλάδας στους θεσμούς αυτούς συντέλεσε στην ενδυνάμωση του δημοκρατικού πολιτεύματος και της προσέφερε οικονομική ανάπτυξη και σταθερότητα. Μάλιστα, αμέσως μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, κέρδισε επάξια τον τίτλο της πιο σταθερής χώρας στην ευρύτερη περιοχή. Στη διαδικασία της χάραξης και υλοποίησης της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας, η θέση της Ελλάδας στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς έπαιξε κυρίαρχο ρόλο. Συνεχίζοντας μια παράδοση αρκετών δεκαετιών η Ελλάδα συμμετέχει ενεργά στις διαβουλεύσεις και στη λήψη αποφάσεων. Στο πλαίσιο της πολυμερούς διπλωματίας προωθούνται οι ελληνικές θέσεις και τυγχάνουν υπεράσπισης τα ελληνικά συμφέροντα πάντα με σεβασμό στο διεθνές δίκαιο. Η παρούσα διδακτορική διατριβή επιχειρεί να παρουσιάσει και να αξιολογήσει τη θέση της Ελλάδας στους Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς, εστιάζοντας στα οικονομικά προγράμματα προσαρμογής από το 2010 και μετά.

Λέξεις κλειδιά: Διεθνής Πολιτική Οικονομία, Διεθνείς Οργανισμοί, οικονομική κρίση, Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, Ευρωπαϊκή Ένωση

Greece in International Economic Organizations.

Prospects and Challenges

Evangelos Tountas

Abstract

After the Second World War, Greek Governments realized the advantageous position of the country as a member of the international organizations, particularly compared to the other neighboring states. Greece's participation in these institutions contributed to the strengthening of democracy and brought economic growth and stability. Indeed, right after the end of the Cold War, Greece earned the title of the most stable country in the region. Greece's position in international economic organizations played a dominant role, in the process of the formulation and implementation of the Greek economic diplomacy. Following a tradition of several decades, Greece continues to participate actively in consultations and decision-making process. In the context of multilateral diplomacy, Greek positions are being promoted and interests are secured always with respect to the international law. This thesis attempts to present and evaluate the position of Greece in the international economic organizations, focusing on the three economic adjustment programmes from 2010 onwards.

Keywords: International Political Economy, International Organizations, Financial crisis, International Monetary Fund, European Union

1. ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

1.1. Εισαγωγή

Η παρούσα διδακτορική διατριβή εξετάζει την Ελληνική οικονομική διπλωματία στο πλαίσιο των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών (Δ.Ο.Ο.) μέσα από την σύγκριση ερευνών Διεθνών Οργανισμών και Διεθνών Ινστιτούτων κατά την χρονική περίοδο από το 2010 μέχρι το 2016. Η μελέτη της λειτουργίας των Δ.Ο.Ο. και η παρουσίαση των δεδομένων που προκύπτουν, αναδεικνύουν τη θέση της Ελλάδας σε αυτούς. Με αυτόν τον τρόπο απαριθμούνται οι προκλήσεις και έρχονται στην επιφάνεια τα θέματα που απασχόλησαν την Ελληνική εξωτερική πολιτική στο πλαίσιο των παραπάνω οργανισμών καθώς και οι προοπτικές που ανοίγονται για την Ελλάδα στο μέλλον.

Η σημασία του θέματος, στο πλαίσιο του ευρύτερου επιστημονικού πεδίου της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας (Δ.Π.Ο.), εντοπίζεται σε πρώτο επίπεδο στην παρουσίαση και στην ανάλυση της Ελληνικής εξωτερικής και οικονομικής πολιτικής και σε δεύτερο επίπεδο στην κατάθεση προτάσεων για το παρόν και το μέλλον. Η ανάλυση των γεγονότων, που έλαβαν χώρα τόσο στην εγχώρια σκηνή όσο και στο διεθνές στερέωμα ανατρέποντας μερικές από τις θεμελιώδεις οικονομικές και πολιτικές προϋποθέσεις πάνω στις οποίες στηρίχτηκε η ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας, θα αναδείξει τη διαχρονική εξέλιξη της άσκησης εξωτερικής πολιτικής και θα οδηγήσει εν τέλει στην εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τη χάραξη και την υλοποίηση της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, αναδεικνύοντας παράλληλα ομοιότητες και διαφορές με άλλα κράτη που συμμετέχουν ως μέλη στους υπό εξέταση διεθνείς οργανισμούς.

Η επίτευξη των ελληνικών στόχων, όπως είναι η οικονομική ασφάλεια και η ανάπτυξη, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επαρκή στήριξη και χρηματοδότηση των διεθνών οργανισμών. Βέβαια, στο πλαίσιο αυτής της διατριβής λαμβάνεται πάντα υπόψη ο σύνθετος χαρακτήρας του διεθνούς συστήματος και των προβλημάτων που δημιουργούνται αφ' ενός λόγω της άνισης κατανομής των πόρων αφ' ετέρου λόγω των προκλήσεων της παγκόσμιας κατανομής ισχύος.

Αν και η σημασία των μη κρατικών δρώντων - φορέων (κυρίως οικονομικών) στο διεθνές σύστημα έχει αυξηθεί δημιουργώντας μία σύγκρουση μεταξύ της οικονομικής αλληλεξάρτησης και της κρατικής αυτονομίας, το κράτος παραμένει ο βασικότερος παίκτης στη διεθνή σκηνή αφ' ενός λόγω της πολιτικής του κυριαρχίας, αφ' ετέρου λόγω της έλλειψης μιας κεντρικής αρχής που θα καθορίζει την τάξη.

1.1.1. Η πρωτοτυπία

Η πρωτοτυπία της παρούσας διδακτορικής έρευνας έγκειται στο γεγονός ότι μελετώνται οι πολλαπλασιαστές ισχύος που προσφέρουν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί στην Ελλάδα, και το κατά πόσο επωφελήθηκε η χώρα από αυτούς. Επίσης, η έρευνα φιλοδοξεί να συμβάλει στην αξιολόγηση της αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης στο πλαίσιο που διαμορφώνουν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί, με ιδιαίτερη έμφαση στην αντιμετώπιση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης η οποία δεν είχε εξεταστεί μέχρι την έναρξη της παρούσας έρευνας. Επίσης, περιγράφεται και αναλύεται η σύγχρονη Ελληνική οικονομική διπλωματία και παρουσιάζονται οι στόχοι της και η διάρθρωση του συστήματος λήψης αποφάσεων, όπως έχουν διαμορφωθεί τα χρόνια της έρευνας. Τέλος, η διδακτορική έρευνα διενεργήθηκε παράλληλα με την Ελληνική οικονομική κρίση (από το 2009 μέχρι σήμερα) οπότε συμπεριέλαβε την καθημερινή καταγραφή και ανάλυση των εξελίξεων από πρωτογενείς πηγές.

1.2. Η υπόθεση εργασίας

Σκοπός της παρούσας διατριβής είναι να ερευνήσει αν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική - αναπτυξιακή διαδικασία, και αν για αυτόν το λόγο πρέπει να κατέχουν σημαντική θέση στη χάραξη της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας. Πιο συγκεκριμένα, ο ρόλος τους καθορίζεται από τον βαθμό που τους επικαλούμαστε στην άσκηση πολιτικής και από τον τρόπο με το οποίο διεκδικούμε τα συμφέροντα μας μέσα σε αυτούς. Η παρούσα εργασία επιχειρεί μια συνολική θεώρηση της Ελληνικής στρατηγικής σε θέματα οικονομικής διπλωματίας, στο πλαίσιο των διεθνών οικονομικών οργανισμών και πιο συγκεκριμένα στο Δ.Ν.Τ., την Παγκόσμια Τράπεζα, τον Π.Ο.Ε., τον Ο.Ο.Σ.Α. και την Ε.Ε. Το κριτήριο, με βάση το οποίο επιλέχτηκαν οι Δ.Ο.Ο. που εξετάζονται είναι ο βαθμός της επιρροής τους στη διαμόρφωση των οικονομικό - πολιτικό - κοινωνικών εξελίξεων στην Ελλάδα. Επιπλέον, θα καταδείξει τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν, θα εντοπίσει τις επιτυχίες, τα σφάλματα ή τις παραλείψεις, με απώτερο στόχο να κάνει προτάσεις για μελλοντικούς χειρισμούς στο πλαίσιο της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Η περιπτωσιολογική μελέτη της διδακτορικής διατριβής είναι η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης σε επίπεδο Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών. Το βασικό ερώτημα είναι: *«Γιατί οι Ελληνικές κυβερνήσεις επέλεξαν την παραμονή της χώρας στην Ευρωζώνη, όταν η Ελλάδα αντιμετώπισε την οικονομική κρίση το 2009»*. Η επιλογή αυτή ήταν σαφής και επισφραγίστηκε με την υπογραφή τριών δανειακών συμβάσεων μέχρι το 2015 με πιστωτές το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (στο εξής θα αναφέρονται και οι τρεις θεσμοί μαζί ως «Τρόικα») και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (European Stability Mechanism – ESM) ο οποίος προστέθηκε στο πλαίσιο της Τρίτης Δανειακής Σύμβασης το καλοκαίρι του 2015 (στο εξής θα αναφέρονται οι τέσσερις θεσμοί μαζί ως «Κουαρτέτο»). Η ανάλυση στο πλαίσιο της περιπτωσιολογικής μελέτης περιλαμβάνει τα δύο βασικά σενάρια που είχαν να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές κυβερνήσεις από το 2009, τα οποία ήταν ή παραμονή στο ευρώ και στήριξη από τους πιστωτές ή έξοδο από την Ευρωζώνη και επιστροφή στο εθνικό νόμισμα για να εκμεταλλευτούν τα εργαλεία οικονομικής πολιτικής που θα προσέφερε αυτή η επιλογή (για παράδειγμα υποτίμηση του νομίσματος). Επιχειρείται

η παρουσίαση αυτών των επιλογών και η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς τους μέσα από την ιστορική αναδρομή αλλά και την αξιολόγηση των πολιτικών που εφαρμόστηκαν μέχρι σήμερα. Σε αυτό το πλαίσιο, επιχειρείται να αναδειχθεί το παρασκήνιο της λήψης αποφάσεων από τη μεριά των πιστωτών, η χάραξη των πολιτικών και οι παράγοντες που επέδρασαν στην υλοποίηση και την αξιολόγηση των τριών προγραμμάτων. Μάλιστα, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στις σχέσεις του Δ.Ν.Τ. με τους ευρωπαίους εταίρους και κατά πόσο αυτές επηρέασαν την εφαρμογή του σχεδίου διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας, καθώς από την πρώτη μέρα του σχεδιασμού και της υλοποίησης του ελληνικού προγράμματος οικονομικής προσαρμογής η χώρα μας βρέθηκε στη δίνη της σύγκρουσης του Δ.Ν.Τ. με τα κράτη της Ευρωζώνης. Μάλιστα, αναλύονται τα βασικά σημεία στα οποία διαφωνούν μεταξύ τους οι «πιστωτές», οι «κόκκινες γραμμές» της διαπραγμάτευσης και εφαρμογής του ελληνικού προγράμματος, καθώς και ο ρόλος της Γερμανίας. Τέλος, εξετάζεται το ελληνικό χρέος ως γενεσιουργός αιτία της Ελληνικής οικονομικής κρίσης, ως εμπόδιο για την επιστροφή στην ανάπτυξη και την έξοδο από την κρίση αλλά και ως παράγοντας που επηρεάζει τις αποφάσεις των Δ.Ο.Ο. ή εξαρτάται από αυτές. Αναλύονται τα φαινόμενα που οδήγησαν στην διόγκωση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και στα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, βασικές αιτίες για την αύξηση του δημόσιου χρέους¹. Εξελίξεις που οδήγησαν, τελικά, στην οικονομική κρίση που μαστιάζει τη χώρα από το 2009 μέχρι σήμερα. Στη συνέχεια, αναζητούνται τα αίτια που οδήγησαν τη χώρα στη σημερινή της κατάσταση, εξετάζεται η βιωσιμότητα του Ελληνικού χρέους και παρουσιάζεται η διαμάχη των «Θεσμών» για τη λύση του κουρέματος του ελληνικού χρέους.

¹ Σύμφωνα με την Τράπεζα της Ελλάδας, δεν είναι μόνο το δημοσιονομικό έλλειμμα που έχει συμβάλει στο σημερινό πρόβλημα χρηματοδότησης που αντιμετωπίζει η χώρα, αλλά και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο αντανakλά την υπέρβαση της κατανάλωσης σε σχέση με το εισόδημα, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Εξάλλου, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών οδήγησε σε αύξηση του εξωτερικού χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ από μόλις πάνω από το 40% το 2001 σε περίπου 85% το 2009.

1.3. Οργάνωση της εργασίας και μεθοδολογία

Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάστηκε το αντικείμενο και ο τρόπος οργάνωσης της διδακτορικής διατριβής. Αρχικά, τεκμηριώνεται η πρωτοτυπία του θέματος και η σημασία του στο πλαίσιο του ευρύτερου επιστημονικού πεδίου της διεθνούς πολιτικής οικονομίας (ενότητα 1.1.). Στη συνέχεια, αναλύθηκε ο σκοπός της διατριβής, και έγινε σύντομη παρουσίαση της περιπτωσιολογικής μελέτης που συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν (ενότητα 1.2.). Οι ενότητες θεώρησης και η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε παρουσιάζονται στην παρούσα ενότητα (1.3.). Το θεωρητικό πλαίσιο της διατριβής παρουσιάζεται στην ενότητα 1.4. η οποία περιλαμβάνει την ανάλυση των Θεωριών Διεθνούς Οργάνωσης (υποενότητα 1.4.1.), την παρουσίαση του επιστημονικού πεδίου της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας (υποενότητα 1.4.2.) καθώς και την περιγραφή της αλληλεπίδρασης της Δ.Π.Ο. με την Οικονομική Διπλωματία (στην ίδια ενότητα). Η εισαγωγή κλείνει με την ενότητα 1.5. στην οποία γίνεται αναφορά στις προσωπικές παρατηρήσεις και στις δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της έρευνας και της συγγραφής της παρούσας διδακτορικής διατριβής.

Το δεύτερο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στη δομή και τη λειτουργία των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών καθώς και στη θέση της Ελλάδας σε αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, στην ενότητα 2.2. γίνεται αναφορά στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και πιο αναλυτικά, στις βασικές δραστηριότητές του (υποενότητα 2.2.1.), στους αρχικούς του στόχους (υποενότητα 2.2.2.), , στη λειτουργία του (υποενότητα 2.2.3.), στη σύνθεσή του (υποενότητα 2.2.4.), στην οργάνωση και τα οικονομικά του (υποενότητα 2.2.5.), στις σχέσεις του Ταμείου με τα Ευρωπαϊκά Κράτη (υποενότητα 2.2.6.), στον ρόλο του Ταμείου στην πρόληψη των συστημικών κρίσεων (υποενότητα 2.2.7.), στην αναπροσαρμογή του που έλαβε χώρα με αφορμή την οικονομική κρίση του 2008 (υποενότητα 2.2.8.) και, τέλος, στη θέση της Ελλάδας στο Ταμείο (υποενότητα 2.2.9). Στη συνέχεια του κεφαλαίου, στην ενότητα 2.3. παρουσιάζεται η Παγκόσμια Τράπεζα και οι δραστηριότητές της (υποενότητα 2.3.1.), και αναλύονται: η χορήγηση δανείων από την Τράπεζα για την προώθηση διαρθρωτικών προσαρμογών (υποενότητα 2.3.2.), η θέση της Ελλάδας στην Παγκόσμια Τράπεζα (υποενότητα 2.3.3.). Η ενότητα της Παγκόσμιας τράπεζας ολοκληρώνεται με την υποενότητα 2.3.4. όπου επιχειρείται συγκριτική μελέτη των διαφορετικών

προσεγγίσεων του Δ.Ν.Τ. και της Παγκόσμιας Τράπεζας. Μετά από μία σύντομη αναφορά στη θέση της Ελλάδας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organization) και στον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (Organization for Economic Cooperation and Development) (ενότητα 2.4.), ακολουθεί η ενότητα 2.5. που είναι αφιερωμένη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αρχικά, πραγματοποιείται μια ιστορική αναδρομή (υποενότητα 2.5.1.), ακολουθεί η παρουσίαση των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε. (υποενότητα 2.5.2.) και η ανάλυση της θέσης της Ελλάδας σε αυτήν (υποενότητα 2.5.3.), με ιδιαίτερη αναφορά στην επίδραση της ευρωπαϊκής διαρθρωτικής πολιτικής στην Ελλάδα (υποενότητα 2.5.3.1.) και στην επίδραση του Ευρώ στην Ελληνική οικονομία (υποενότητα 2.5.3.2.). Το κεφάλαιο κλείνει με τα συμπεράσματα (ενότητα 2.6.).

Στο τρίτο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής εξετάζεται ο ρόλος των κύριων δρώντων στην αντιμετώπιση της πρόσφατης οικονομικής κρίσης σε εθνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο (ενότητα 3.2.). Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στο ρόλο και τις πρωτοβουλίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (υποενότητα 3.2.1.), στο ρόλο του Δ.Ν.Τ. (υποενότητα 3.2.2.), στη σύνθεση και στο ρόλο της Τρόικα (υποενότητα 3.2.3.). Στην ενότητα 3.3. παρουσιάζεται η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας πριν από το ξέσπασμα της κρίσης και τα πρώτα στάδια αντιμετώπισής της. Στην ενότητα 3.4. εξετάζεται η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης σε επίπεδο Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών ως περιπτωσιολογική μελέτη της παρούσας διδακτορικής διατριβής, με βασικό ερώτημα «Γιατί η Ελλάδα επέλεξε την λύση της παραμονής στην Ευρωζώνη και όχι την λύση της εξόδου από το Ευρώ και της επιστροφής στη Δραχμή» όταν αντιμετώπισε την οικονομική κρίση το 2009. Στην υποενότητα 3.4.1. εξετάζεται η αποτελεσματικότητα της εσωτερικής υποτίμησης της Ελληνικής οικονομίας. Στη συνέχεια του τέταρτου κεφαλαίου εξετάζεται ο ρόλος, οι ευθύνες και η επιρροή των «Θεσμών» στην υλοποίηση των προγραμμάτων διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας (ενότητα 3.5.) με έμφαση στην επίδραση των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, στο πλαίσιο της Ελληνικής οικονομικής κρίσης, (υποενότητα 3.5.1.) καθώς και στο ρόλο της Γερμανίας στην Ε.Ε. (υποενότητα 3.5.2.). Στην ενότητα 3.6. εξετάζεται ξεχωριστά το Τρίτο Μνημόνιο Συνεννόησης και συγκεκριμένα οι όροι και οι κόκκινες γραμμές με τις οποίες τα μέρη προσήλθαν στο Eurogroup της 24ης Μαΐου 2016 (υποενότητα 3.6.1.), οι μεγάλες διαφορές Δ.Ν.Τ. και Ευρωζώνης (υποενότητα 3.6.2.) και οι αποφάσεις του Eurogroup

της 24ης Μαΐου 2016 (υποενότητα 3.6.3.) για να ακολουθήσει η ενότητα 3.7. στην οποία επιχειρείται η αξιολόγηση της εφαρμογής των μνημονίων. Το κεφάλαιο συνεχίζεται με την σύγκριση της διαχείρισης της οικονομικής κρίσης από τις υπόλοιπες χώρες – μέλη της Ε.Ε. που εντάχθηκαν στον μηχανισμό στήριξης (ενότητα 3.8.). Επίσης, εξετάζεται η μεταβλητή του ελληνικού χρέους ως γενεσιουργός αιτία της Ελληνικής οικονομικής κρίσης και ως εμπόδιο για την επιστροφή στην ανάπτυξη (ενότητα 3.9.) Μετά από μια μικρή εισαγωγή (ενότητα 3.9.1.) ακολουθεί η παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης του χρέους (ενότητα 3.9.2.). Στη συνέχεια εξετάζεται η κρίση χρέους (ενότητα 3.9.3), η βιωσιμότητα του ελληνικού δημόσιου χρέους (ενότητα 3.9.4.) και γίνεται ανάλυση της διαμάχης των «Θεσμών» για τη λύση του κουρέματος του ελληνικού χρέους (ενότητα 3.9.5.). Το τρίτο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα του κεφαλαίου (ενότητα 3.10.).

Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο, διατυπώνονται τα γενικά συμπεράσματα της διδακτορικής διατριβής.

Αναφορικά με τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στο πλαίσιο της έρευνας και της συγγραφής της παρούσας διδακτορικής διατριβής, συνδυάζονται στοιχεία της «διατριβής ελέγχου θεωρίας» και της «διατριβής εφαρμογής θεωρίας» καθώς αξιολογείται η εφαρμογή της βασικής θεωρίας της λειτουργίας των διεθνών οργανισμών μέσα από την περιπτωσιολογική μελέτη (case study). Επίσης, επιχειρήθηκε η καταγραφή και η αποτίμηση των πολιτικών που ακολουθήθηκαν και των προτάσεων που περιλαμβάνονταν στη χάραξη της στρατηγικής που εφαρμόστηκε σε επίπεδο πολιτικής (θεωρητικό υπόβαθρο, σύγκριση των εμπειρικών αναλύσεων ελληνικών και διεθνών ερευνητικών ινστιτούτων, αξιολόγηση). Τέλος, επιχειρείται μια ιστορική αποτίμηση με στόχο την καταγραφή και την αξιολόγηση των συνεπειών των πολιτικών που υιοθετήθηκαν.

Για την εκπόνηση της έρευνας χρησιμοποιήθηκαν κυρίως πρωτογενείς πηγές, όπως οι Ιδρυτικές Συνθήκες των Διεθνών Οργανισμών, οι επίσημες ιστοσελίδες τους στο διαδίκτυο και επίσημες κρατικές πηγές. Είναι ένα θέμα πολυδιάστατο καθώς περιλαμβάνει οικονομικές αλλά και πολιτικές πτυχές για αυτό και το πόνημα βασίζεται ταυτόχρονα σε πολιτικές και οικονομικές αναλύσεις.

1.4. Το θεωρητικό πλαίσιο

1.4.1. Θεωρίες Διεθνούς Οργάνωσης

Η μεταβολή των συνθηκών του διεθνούς περιβάλλοντος και η εκπληκτική πρόοδος των επικοινωνιών και των μέσων ενημέρωσης έκαναν τους λαούς να συνειδητοποιήσουν την αλληλεξάρτησή τους και ταυτόχρονα την εθνική ανεπάρκεια για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της διεθνούς κοινωνίας. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών απαιτεί ένα μηχανισμό επίλυσης, που προϋποθέτει τη θετική και αποτελεσματική συνεργασία των κρατών: τους διεθνείς οργανισμούς.

Το θεωρητικό πλαίσιο², με βάση το οποίο η λειτουργία των διεθνών οργανισμών εντάσσεται στο ερμηνευτικό σχήμα του κλάδου των διεθνών σχέσεων, το προσφέρουν οι πέντε θεωρίες της Διεθνούς Οργάνωσης: η Λειτουργική, ο Νεολειτουργισμός, η Ομοσπονδιακή, η Νεοομοσπονδιακή και η Περιφερειακή.

Πιο συγκεκριμένα, η Λειτουργική Θεωρία³ (Functionalism) έχει ως αφετηρία τη διαπίστωση ότι ο επείγων και καταπιεστικός χαρακτήρας των κοινωνικοοικονομικών αναγκών κάνει απαραίτητη την ανάληψη συλλογικής δράσης στο διεθνές πεδίο. Ο εμπνευστής της David Mitrany αναζήτησε τη λύση που θα διασφάλιζε την εύρυθμη λειτουργία του πολυκρατικού συστήματος με την απομάκρυνση της απειλής της σύγκρουσης, την επίλυση των άμεσων προβλημάτων και την ικανοποίηση του αιτήματος της αλλαγής⁴.

Ο Νεολειτουργισμός (Neofunctionalism)⁵, του οποίου εκφραστής είναι ο Ernst Haas, υποστηρίζει ότι η επίτευξη της συσσωμάτωσης σ' έναν τομέα περιορισμένης σημασίας στο περιφερειακό πεδίο μέσω των διεθνών οργανισμών θα

² Βλ. Χριστοδουλίδης Θεόδωρος: «Εισαγωγή στη Διεθνή Οργάνωση», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1984, σελ.32 – 51.

³ Τα βασικά στοιχεία της λειτουργικής θεωρίας εντοπίζονται στον Émeric Crucé (1590-1648), έναν Γάλλο πολιτικό συγγραφέα του 17^{ου} αιώνα, ο οποίος τόνιζε την σημασία του εμπορίου, του τουρισμού, των εφαρμοσμένων τεχνών, και της αλληλεξάρτησης των κρατών. Επίσης, βλ. Kenneth W. Thompson, “Ethics, Functionalism and Power in International Politics”, Louisiana State University Press, p.90-104.

⁴ Βλ. Rainey Gene Edward: *review of «A working peace system»*, The Journal of Politics, Cambridge University Press, Vol. 29, No. 3 (Aug., 1967), pp. 690-691. Και για το πλήρες βιβλίο βλ.: Mitrany David: “*A working peace system*”, Quadrangle Books, 1966.

⁵ Βλ. Haas Ernst: “*The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*”, 2nd edn. Stanford: Stanford University Press, 1968.

οδηγήσει μηχανικά στην περαιτέρω συσσωμάτωση σ' έναν τομέα μεγαλύτερης σημασίας βάσει της «διαδικασίας εκχειλίσεως» («*The spill-over process*»)⁶, η οποία θα προωθήσει τελικά τη συσσωμάτωση στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής και άμυνας. Η διεθνής οργάνωση αναπτύσσεται βάσει του νεολειτουργικού προτύπου που συνεπάγεται την προοδευτική μεταβίβαση της κρατικής κυριαρχίας σε νέες περιφερειακές οντότητες. Αυτή η μεταβίβαση προσδίδει στη θεωρία αυτή έντονο πολιτικό χαρακτήρα και αυτό τη διαφοροποιεί από τη Λειτουργική Θεωρία. Αντίθετα η Λειτουργική Θεωρία δεν αποσκοπεί στην υποκατάσταση του κράτους αλλά στην απαλλοτρίωση της κυριαρχίας του υπέρ των διαφόρων οργανισμών που έχουν λειτουργικές αρμοδιότητες.

Στη συνέχεια, ακολουθεί η Ομοσπονδιακή Θεωρία (Federalism)⁷, η οποία ερμηνεύει τη διαδικασία συσσωμάτωσης των κρατών σε μία οντότητα υπερεθνικού χαρακτήρα⁸. Σε αυτήν την οντότητα η κατανομή των εξουσιών μεταξύ αυτής και των κρατών-μελών εξαρτάται από την έκταση του έργου που θα της ανατεθεί και προσδιορίζεται στην ιδρυτική συνθήκη. Όμως, η Νεοομοσπονδιακή Θεωρία (New Federalism)⁹ έρχεται να συμπληρώσει ότι οι παγκόσμιοι οργανισμοί πρέπει να εδραιώνονται σε μια κοινότητα αξιών για αυτό πρέπει προοδευτικά να δημιουργηθεί κοινή συνείδηση προσανατολισμένη προς ορισμένες αξίες. Η Νεοομοσπονδιακή θεωρία παρουσιάζεται το ίδιο ιδεαλιστική ως προς τον επιδιωκόμενο στόχο με την Ομοσπονδιακή Θεωρία, αλλά περισσότερο ρεαλιστική ως προς την εφαρμογή της.

⁶ Βλ. Haas Ernst: "*Beyond the nation-state: functionalism and international organization*", Stanford University Press, 1964, σελ. 456 – 458.

⁷ Βλ. Coudenhove – Kalergi: "*Pan-Europe*", Knopf, New York, 1926 και Spinelli Altiero: "*The Growth of the European Movement since the Second World War*", σε M. Hodges: "*European Integration*", Penguin, Harmondsworth, 1972.

⁸ Πολλοί θεωρητικοί εκλαμβάνουν τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών ως βάση για την ανοικοδόμηση της ομοσπονδιακής οντότητας.

⁹ Η Γερμανία και οι Η.Π.Α. αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της θεωρίας. Πρόκειται για ένα σύστημα διακυβέρνησης στο οποίο η κεντρική και οι περιφερειακές αρχές συνδέονται μέσω μιας αλληλοεξαρτώμενης πολιτικής σχέσης, ώστε να διατηρείται η ισορροπία κατά τρόπο που κανένα επίπεδο διακυβέρνησης να μην είναι σε θέση να επιβάλει τη θέλησή του στο άλλο, αλλά το καθένα να μπορεί να επηρεάζει, να πείθει και να διαπραγματεύεται με το άλλο. Βλ. άρθρο του Vile M. J. C.: "*Federal theory and the new federalism*", στο D. Jaensch: "*The Politics of 'New Federalism'*", Adelaide: The Australian Political Studies Association 12,2 (1977), σελ.1.

Τέλος, η περιφερειακή θεωρία (Regionalism)¹⁰ υποστηρίζει ότι ο στόχος της παγκόσμιας τάξης μπορεί να πραγματοποιηθεί με την ίδρυση περιφερειακών οργανισμών. Το διεθνές σύστημα πρέπει να μεταβληθεί, απαλλασσόμενο από την υπεροχή του εθνικού κράτους με την προοδευτική μεταβίβαση της κρατικής κυριαρχίας σε μεγαλύτερες πολιτικές μονάδες. Επίσης, η ομοιογένεια συμφερόντων, παραδόσεων και αξιών που συνδέουν μικρές ομάδες γειτονικών χωρών ενισχύουν την τάση προς τον περιφερισμό. Η πολιτική, οικονομική και κοινωνική συσσωμάτωση μπορεί πιο εύκολα να επιτευχθεί μεταξύ ενός μικρότερου αριθμού κρατών σε μια περιορισμένη γεωγραφική περιοχή, παρά σε οικουμενική βάση. Παράδειγμα επιτυχούς εφαρμογής της θεωρίας αυτής αποτελεί η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα.

Η ευθύνη της διεθνούς κοινότητας για τη δημιουργία των Διεθνών Οργανισμών και την εύρυθμη λειτουργία τους είναι μεγάλη. Η επιστημονική κοινότητα, από τη μεριά της, είναι υπεύθυνη να λαμβάνει θέση και με αντικειμενικότητα και διαύγεια να καταλήγει σε σαφή συμπεράσματα και να προτείνει λύσεις στα προβλήματα και στις προκλήσεις που προκύπτουν.

¹⁰ Βλ. Nye J.: “*International Regionalism - Readings*”, Little, Brown and Company; 2nd edition (1968) και Haas E.B.: “*The Study of Regional Integration: Reflections on the Joy and Anguish of Pretheorizing*”, International Organization, Volume 24, Issue 4, 1970, σελ. 607-610.

1.4.2. Διεθνής Πολιτική Οικονομία – Οικονομική Διπλωματία

Η Διεθνής Πολιτική Οικονομία (Δ.Π.Ο.) είναι εκείνο το πεδίο έρευνας όπου η πολιτική και η οικονομία μελετώνται μέσα από το πρίσμα της αλληλεξάρτησης¹¹. Το πεδίο αυτό μπορεί να μας δώσει τις πληρέστερες απαντήσεις για τον τρόπο αλλά και σε ποιο βαθμό θα συνυπάρξουν η αγορά και οι θεσμοί και ποιο θα είναι το επίπεδο και το είδος της παγκόσμιας διακυβέρνησης που θα προκύψει. Η Δ.Π.Ο. προσπαθεί να ερμηνεύσει τη σχέση «πολιτικής» και «οικονομίας», τη σχέση μεταξύ κράτους και αγοράς, τη σχέση ανάμεσα στην κυβέρνηση και άλλους παράγοντες (όπως ο ιδιωτικός τομέας και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) και, τέλος, τις σχέσεις μεταξύ του εθνικού και διεθνούς επιπέδου¹².

Η Δ.Π.Ο. δίνει έμφαση σε δυο αλληλεπιδράσεις: από τη μια μεριά στη συνεχή αλληλεπίδραση της πολιτικής και της οικονομίας και από την άλλη στη διάκριση μεταξύ διεθνούς (έξω από το κράτος) και εθνικού (μέσα στο κράτος), διάκριση η οποία μάλιστα έχει χάσει τη σημασία της λόγω της αλληλεξάρτησης μεταξύ εθνικών οικονομιών, της διαδικασίας της διεθνοποίησης και της παγκοσμιοποίησης.¹³ Σχετικά με την πρώτη αλληλεπίδραση, η Δ.Π.Ο. ως θεωρία συγχωνεύει την ανάλυση πολιτικής και οικονομίας. Έτσι, σήμερα τόσο τα κράτη όσο και οι αγορές δίνουν μεγάλη σημασία στην αξία της ασφάλειας. Σύμφωνα με τις έως πρόσφατα κυρίαρχες προσεγγίσεις που απέρρεαν από τους επιστημονικούς κλάδους των Διεθνών Σχέσεων και της Διεθνούς Οικονομικής, η Πολιτική και η Οικονομία αποτελούσαν διακριτά πεδία ανάλυσης και χωριστές διαδικασίες. Η μεν Πολιτική συνδεόταν με την έννοια του έθνους-κράτους. Αυτό χρησιμοποιεί στρατιωτική, οικονομική, ψυχολογική ισχύ για να πετύχει τους στόχους του. Η αντίληψη του κράτους ως μόνη πηγή ισχύος, ωστόσο αποτυγχάνει να συλλάβει τη δράση άλλων φορέων. Η Πολιτική έχει τρεις διαστάσεις: α) κυβέρνηση, β) έννοια του «κοινού» και γ) μορφή αξιόπιστης κατανομής αξιών (ασφάλεια, πλούτο, ελευθερία, δικαιοσύνη). Η δε Οικονομία συνδεόταν με τον όρο «αγορά», μέρος στο οποίο πωλούνται και αγοράζονται αγαθά από πωλητές και αγοραστές. Οι πωλητές ανταγωνίζονται για να κερδίσουν τους

¹¹ Βλ. Robert Gilpin: *«Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία. Διεθνής οικονομική τάξη»*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2004, σελ. 101.

¹² Βλ. ό.π.

¹³ Βλ. ό.π.

καταναλωτές. Οι κοινωνικοί φορείς ανταγωνίζονται για την απόκτηση σπάνιων πόρων¹⁴.

Οι παράγοντες που συνέβαλαν στην άρση του διαχωρισμού μεταξύ πολιτικής και οικονομίας σχετίζονται κυρίως με την εξέλιξη του διεθνούς οικονομικού συστήματος και με τα κύρια χαρακτηριστικά αυτού, και είναι οι εξής¹⁵:

1. *Μεταβολές στις δομές του διεθνούς συστήματος*: κατάρρευση συστήματος Bretton-Woods, ενεργειακές κρίσεις.
2. *Συνέπειες της διεύρυνσης του χάσματος ανάμεσα στις χώρες βιομηχανικού Βορρά - φτωχού Νότου*: ανάπτυξη Διεθνούς Οικονομικού συστήματος πολύ ταχύτερα από το Πολιτικό.
3. *Ανάδειξη νέων παικτών/δρώντων που επανακαθόρισαν μια νέα διεθνή - ή καλύτερα - διεθνική οικονομία*: διεθνικές (transnational) σχέσεις, διεθνική κοινωνία, δηλαδή έννοιες που αναφέρονται σε εμπορικές ανταλλαγές, μετανάστευση, κοινές πεποιθήσεις, συνεργασία σε διεθνές επίπεδο Μη-κυβερνητικών οργανώσεων. Οι Πολυεθνικές επιχειρήσεις επηρεάζουν τις διακυβερνητικές σχέσεις, έχουμε αποδυνάμωση του ρόλου του κράτους λόγω αύξησης ισχύος των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων και τέλος ανάγκη παρακολούθησης εσωτερικών οικονομικών πολιτικών των ξένων κυβερνήσεων.
4. *Παγκοσμιοποίηση*: η διαδικασία της Παγκοσμιοποίησης θεωρείται φορέας που ενοποιεί την πολιτική και την οικονομία. Πολλοί μελετητές θεωρούν ότι δεν είναι καινούργιο φαινόμενο αλλά έχει παρατηρηθεί και στο τέλος του 19^{ου} αιώνα. Άλλοι μελετητές θεωρούν την παγκοσμιοποίηση του 19^{ου} αιώνα ως διεθνοποίηση. Επιχειρώντας ένα ορισμό, θα λέγαμε ότι η Παγκοσμιοποίηση είναι μια νέα οικονομική δομή που συμβάλλει την ανάπτυξη του Διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων εντός συνόλου οικονομικών σχέσεων, όπου η κοινωνική ζωή καθορίζεται από παγκόσμιες διεργασίες με τις εθνικές κουλτούρες, τις εθνικές οικονομίες και τα εθνικά σύνορα να υποχωρούν¹⁶.

¹⁴ Βλ. Σημειώσεις Καθηγητού Χαράλαμπου Τσαρδανίδη (Απρίλιος 2005), Εθνική Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, Τμήμα Υπαλλήλων ΟΕΥ, ΙΖ' Εκπαιδευτική Σειρά. Μάθημα: *Διεθνής Πολιτική Οικονομία-Οικονομική Διπλωματία της Ελλάδος*.

¹⁵ Βλ. ό.π.

¹⁶ Ό.π.

Οι ορισμοί της Δ.Π.Ο. είναι σχεδόν τόσοι όσοι και μελετητές της λόγω των διαφορετικών θεωρητικών προσεγγίσεων Δ.Π.Ο. που έχουν υιοθετήσει. Σύμφωνα με τον Gilpin «η Δ.Π.Ο. αναφέρεται σε εκείνα τα χαρακτηριστικά της παγκόσμιας οικονομίας (ΠΟ), που περιλαμβάνουν τον διεθνή καταμερισμό της εργασίας, το εμπορικό δίκτυο, το διεθνές νομισματικό και χρηματοοικονομικό σύστημα, καθώς και τους νόμους ή θεσμούς που κυβερνούν αυτές τις οικονομικές δράσεις»¹⁷. Υπογραμμίζει την ισχύ του κράτους πάνω στην οικονομία για την εξυπηρέτηση πολιτικών συμφερόντων και την διάκριση ανάμεσα στην εθνική και διεθνή οικονομία. Το κράτος παραμένει ο κυριότερος δρών του συστήματος λόγω της πολιτικής του κυριαρχίας, αλλά υπάρχουν πλέον και άλλοι φορείς δράσης με ισχύ που επηρεάζουν την στρατηγική του, όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Δ.Ν.Τ., ο Π.Ο.Ε. και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Έτσι, παρ' όλη την αύξηση της σημασίας των μη κρατικών δρώντων - φορέων (κυρίως οικονομικών) στο διεθνές σύστημα, το κράτος παραμένει ο βασικότερος παίκτης στη διεθνή σκηνή λόγω της αναρχίας, η οποία σύμφωνα με τον Gilpin νοείται περισσότερο ως το «...ότι δεν υπάρχει καμία ανώτερη αρχή στην οποία να μπορεί να προσφύγει ένα κράτος για βοήθεια σε δύσκολους καιρούς»¹⁸. Επομένως, το κράτος καλείται να εξασφαλίσει από μόνο του την ασφάλεια του, γεγονός που απαιτεί σχεδιασμό στρατηγικής.

Το κύριο μέλημα του κράτους είναι τα εθνικά του συμφέροντα, όπως ορίζονται με όρους στρατιωτικής ασφάλειας και πολιτικής ανεξαρτησίας. Η θεωρία του Gilpin, ο «κρατοκεντρικός ρεαλισμός», δεν αρνείται, ωστόσο, τη σημασία των ηθικών και άλλων αξιών στον καθορισμό της συμπεριφοράς του κράτους. Έτσι, η ισχύς, μπορεί να προσλάβει, μεταξύ άλλων, και τη μορφή οικονομικών σχέσεων μεταξύ των κρατών¹⁹. Η ερμηνεία αυτή της Δ.Π.Ο. θεωρεί δεδομένο ότι τα συμφέροντα και οι πολιτικές των κρατών καθορίζονται από την άρχουσα πολιτική ελίτ, τις πιέσεις που ασκούν οι ισχυρές ομάδες στο εσωτερικό μιας εθνικής κοινωνίας (λ.χ. Επιχειρήσεις, Μ.Κ.Ο.) και τη φύση του «εθνικού συστήματος πολιτικής οικονομίας»²⁰. Έτσι, οι οικονομικές/εξωτερικές πολιτικές μιας κοινωνίας

¹⁷ Βλ. Robert Gilpin: «Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία. Διεθνής οικονομική τάξη», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2004

¹⁸ Βλ. Ό.π., σελ. 30.

¹⁹ Βλ. Ό.π. σελ. 31.

²⁰ Βλ. Ό.π. σελ. 32.

αντικατοπτρίζουν το εθνικό συμφέρον του κράτους όπως αυτό ορίζεται από την κυρίαρχη ελίτ αυτής της κοινωνίας²¹.

Αυτή η υποθεωρία του ρεαλιστικού παραδείγματος των Διεθνών Σχέσεων, ο «κρατοκεντρικός ρεαλισμός», παίρνει το όνομά της και διαφοροποιείται από τις κλασσικές ρεαλιστικές προσεγγίσεις ως προς το ότι επικεντρώνεται στην «κρατική ισχύ», την οποία ορίζει ως εκείνο το «κομμάτι» της «εθνικής ισχύος» το οποίο η κυβέρνηση ενός κράτους μπορεί να «εξορύξει» με σκοπό την πραγματοποίηση των στόχων της, κάτι το οποίο αντανακλά την ευκολία με την οποία οι κεντρικοί μηχανισμοί λήψεως αποφάσεων μπορούν να πετύχουν τους στόχους τους. Επομένως, ο «κρατοκεντρικός ρεαλισμός» διατηρεί τη λογική ότι οι ικανότητες προσδιορίζουν τους σκοπούς, και αναγνωρίζει ότι οι κρατικές δομές περιορίζουν τη διαθεσιμότητα και την αποτελεσματικότητα της εθνικής ισχύος. Οι δομές, η έκταση και οι ικανότητες του κράτους αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες στην εξήγηση της διαδικασίας με την οποία τα κράτη καθίστανται όλο και πιο δραστήρια στο διεθνή στίβο²².

Στον ορισμό του εθνικού συμφέροντος από μία κυρίαρχη ελίτ, συνυπάρχουν το υποκειμενικό και το αντικειμενικό στοιχείο. Από τη μία οι ελίτ ορίζουν ποιο είναι το εθνικό συμφέρον του κράτους και από την άλλη, αντικειμενικοί παράγοντες, όπως η γεωγραφική θέση μιας κοινωνίας (και οι προτεραιότητες ασφαλείας σε μια γεωγραφική περιοχή), καθώς και οι υλικές ανάγκες μιας οικονομίας, παραμένουν εξίσου σημαντικοί όσον αφορά στον προσδιορισμό του εθνικού συμφέροντος. Η εθνική ασφάλεια είναι και θα είναι πάντα το βασικότερο μέλημα των κρατών. Τα κράτη θα πρέπει να προφυλάσσονται από απειλές κατά της πολιτικής και οικονομικής ανεξαρτησίας τους, κάτι που σημαίνει ότι η ισχύς είναι ζωτικής σημασίας γι' αυτά και θα πρέπει να παρακολουθούν με προσοχή τις αλλαγές που σημειώνονται στις σχέσεις ισχύος και τις συνέπειες που έχουν για τα δικά τους εθνικά συμφέροντα οι μεταβολές στη διεθνή ισορροπία ισχύος²³.

²¹ Βλ. Ο.π. σελ. 18-19.

²² Βλ. Fareed Zakaria (ed.): *«From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role»*, chapter 1 "What makes a Great Power?", Princeton University Press. (1998)

²³ Βλ. Gilpin (2004) ό.π. σελ. 32-33.

Με βάση αυτή τη λογική του «κρατοκεντρικού ρεαλισμού» και τις παραμέτρους που προηγήθηκαν παραπάνω, επιχειρείται προσέγγιση της περίπτωσης της Ελληνικής αναπτυξιακής πολιτικής μέσα από τη σκοπιά της «Θεωρίας Οικονομικής Διπλωματίας» που αποτελεί ένα ξεχωριστό πεδίο μελέτης στη θεωρία της Δ.Π.Ο., το οποίο είναι απόλυτα συμβατό με την προσέγγιση που υιοθετεί ο Gilpin (καθώς και άλλοι ρεαλιστές, λ.χ. η Susan Strange στη μελέτη της Δ.Π.Ο.)²⁴.

Γενικώς αποδεκτός ορισμός της «Οικονομικής Διπλωματίας» δεν υπάρχει. Για τους σκοπούς αυτής της διατριβής, υιοθετείται ένας ορισμός που στηρίζεται περισσότερο στον προσδιορισμό του αντικειμένου του είδους αυτού της διπλωματίας: *«Η Οικονομική Διπλωματία έχει ως αντικείμενο τη διευθέτηση των οικονομικών θεμάτων που συνδέονται με το εξωτερικό. Περιλαμβάνει το σύνολο των μέσων, μεθόδων και θεσμών που χρησιμοποιεί ένα κράτος για να εκπροσωπεί και να προωθήει τα οικονομικά συμφέροντά του στο εξωτερικό και να ρυθμίζει τις οικονομικές του σχέσεις με τα άλλα κράτη, τις οικονομικές ενώσεις των κρατών και τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς»*²⁵.

Η Δ.Π.Ο. έχει ιδιαίτερη βαρύτητα ως πεδίο έρευνας για τη μελέτη της οικονομικής διπλωματίας. Και αυτό γιατί ο πυρήνας της προσέγγισης της Δ.Π.Ο. είναι η αλληλεξάρτηση μεταξύ πολιτικών και οικονομικών παραγόντων και μεταξύ εθνικού και διεθνούς επιπέδου πολιτικής²⁶.

Μια ανάλυση με βάση αυτές τις παραμέτρους βρίσκεται στο επίκεντρο οιασδήποτε συζήτησης για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην οικονομική διπλωματία²⁷ (βλέπε παρακάτω πίνακα).

²⁴ Βλ. Susan Strange: «International Economics and International Politics: A case of mutual neglect», *International Affairs*, Vol. 46, No. 2, 1970. Susan Strange: «*The Retreat of the State. The Diffusion of Power in the World Economy*», Cambridge University Press, Cambridge, 1996. Susan Strange: «An International Political Economy Perspective» in *Governments, Globalization and International Business* edited by John H. Dunnig, Oxford: Oxford University Press, 1999.

²⁵ Ορισμός του Καθηγητή Σ. Μπαμπανάση. Ο ορισμός αντλήθηκε από σημειώσεις που διανεμήθηκαν για το μάθημα της Οικονομικής Διπλωματίας στη Διπλωματική Ακαδημία του Υπουργείου Εξωτερικών (2007).

²⁶ Για λεπτομέρειες βλ. J. Frieden and D. A. Lake, (eds.): «*International Political Economy: Perspectives on Global Power and Wealth*», 4th edition, Routledge, London and New York (2000).

²⁷ Για τον συσχετισμό της οικονομικής δραστηριότητας με την εξωτερική πολιτική βλ. Edward Carr, «Η εικοσαετής κρίση, 1919 – 1939: Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000.

Πίνακας 1

Αλληλεξάρτηση Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας – Οικονομικής Διπλωματίας

Δ.Π.Ο. / Οικονομική Διπλωματία	Οικονομικοί Παράγοντες	Πολιτικοί Παράγοντες
Διεθνές Επίπεδο	Διεθνείς Οργανισμοί Διεθνή Καθεστώτα	Ρεαλιστικές Θεωρίες (λ.χ. Ηγεμονική Ισχύς)
Εθνικό - Κρατικό Επίπεδο	Κοινωνιοκεντρικές προσεγγίσεις (λ.χ. Ομάδες Συμφερόντων, Μ.Κ.Ο.)	Κρατοκεντρικές προσεγγίσεις (λ.χ. γραφειοκρατικές πολιτικές και κρατικοί θεσμοί)

Πηγή: Bayne Nicholas: «New Economic Diplomacy: Decision-making and Negotiation in International Economic Relations», London, Ashgate, (2004), Chapter 2

Η υιοθέτηση των προσεγγίσεων της Δ.Π.Ο. στη μελέτη της οικονομικής διπλωματίας φανερώνει τις μεταβολές στη διπλωματική πρακτική ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης οικονομικών και πολιτικών παραγόντων καθώς και του κυρίαρχου πολιτιστικού λόγου (dominant cultural discourse) στο εθνικό και συστημικό επίπεδο σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους. Υπό την οπτική της Δ.Π.Ο., η διπλωματία δεν αποτελεί απλώς και μόνο ένα εργαλείο ενός αυτόνομου δημόσιου δρώντος (του κράτους) αλλά ένα σύνολο δημοσίων και ιδιωτικών συμφερόντων εντός του κράτους. Με αυτόν τον τρόπο, η διπλωματική πρακτική μπορεί να εξηγηθεί ως αποτέλεσμα, ή καλύτερα, ως συνισταμένη ενός συνόλου συμφερόντων που ποικίλουν ανάλογα με τη χρονική συγκυρία και μεταβάλλουν σταδιακά τη διπλωματική πρακτική. Επίσης, με αυτόν τον τρόπο μπορούν να εξηγηθούν οι σύγχρονες μεταρρυθμίσεις στη διπλωματική πρακτική σε όρους κινήσεων από ιδιωτικά συμφέροντα να αξιοποιήσουν την εξωτερική πολιτική του κράτους για να ελέγξουν ξένες αγορές. Έτσι, μια πολιτική οικονομία της διπλωματίας ξεφεύγει από το αυστηρό πλαίσιο της πολιτικής θεώρησης της διπλωματίας (διαχωρισμός υψηλής-χαμηλής πολιτικής) και

αναγνωρίζει ότι τα οικονομικά ζητήματα είναι σημαντικά στη διπλωματία²⁸. Με βάση μια τέτοια θεώρηση, οι διπλωμάτες παραμένουν σημαντικοί δρώντες αλλά κινούνται σε ένα πυκνό δίκτυο δρώντων στη παγκόσμια οικονομία. Επομένως, αναγνωρίζοντας τις συμμαχίες μεταξύ διπλωματών-επιχειρηματιών ως σημαντικούς παράγοντες της παγκόσμιας οικονομίας, η θεωρία οικονομικής διπλωματίας συμβάλλει στο σύγχρονο επιστημονικό διάλογο της Δ.Π.Ο., που θίγει ζητήματα όπως αυτό της «ιδιωτικοποίησης» του κράτους και της ικανότητας του κράτους στην παγκόσμια οικονομία²⁹.

Οι κρατοκεντρικές προσεγγίσεις στην ερμηνεία της οικονομικής διπλωματίας μπορούν να μας βοηθήσουν να κατανοήσουμε πώς οι μηχανισμοί του κράτους μπορούν να διαμορφώσουν τα αποτελέσματα εστιάζοντας στις θεσμικές δομές της λήψης αποφάσεων στην εξωτερική οικονομική πολιτική ή την οικονομική διπλωματία. Παραδείγματος χάριν, ο βαθμός αυτονομίας ή διακριτικότητας που χορηγείται στο εκτελεστικό όργανο (δηλ. οικονομικοί διπλωμάτες) είναι σημαντικός. Εάν οι διαπραγματευτές έχουν μεγαλύτερη διακριτικότητα, αυτό θα επηρεάσει την προσέγγισή τους στη διαπραγμάτευση. Εάν οι διαπραγματευτές έχουν λιγότερη διακριτικότητα, αυτό καθιστά σαφώς την προοπτική των πιθανών εκβάσεων δυσκολότερη. Αυτό το ζήτημα του πεδίου ευελιξίας για τους διαπραγματευτές για να ασκήσουν τη διακριτικότητα είναι ένα από τα κεντρικά ζητήματα που αντιμετωπίζονται στα κύρια πρότυπα των διαπραγματεύσεων που συζητούνται κατωτέρω. Το πεδίο της διακριτικότητας συνδέεται πραγματικά με το βαθμό δημοκρατικής υπευθυνότητας και τις αντιλήψεις για το δημοκρατικό έλεγχο στη λήψη αποφάσεων³⁰.

Αντίθετα, οι κοινωνιοκεντρικές προσεγγίσεις προσδίδουν σε άλλους δρώντες, όπως οι ομάδες συμφερόντων και οι Μ.Κ.Ο., μια νομιμοποιητική δράση για την ανάπτυξη των δράσεών τους. Σύμφωνα με αυτές, οι ομάδες συμφερόντων και άλλοι φορείς της κοινωνίας πολιτών ανταγωνίζονται για την επιρροή και διαμόρφωση

²⁸ Βλ. D. Lee. & D. Hudson: «The old and new significance of political economy in diplomacy», *Review of International Studies*, 30, 2004. σελ. 359.

²⁹ Βλ. R. O' Brien in Palan R. (ed.): «*Global Political Economy: Contemporary Theories*», RIPE Series in Global Political Economy. London: Routledge, 2000.

³⁰ Βλ. ενδεικτικά Σκλιάς στο Σκλιάς Παντελής, Χουλιάρης Αστέρης (επιμ.): «Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών: οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία», Παπαζήσης, Αθήνα, 2002.

εθνικής πολιτικής για το εμπόριο, τα νομισματικά ζητήματα και άλλα θέματα³¹. Οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι γίνονται αντιληπτοί ως παράγοντες προώθησης των συμφερόντων αυτών των ομάδων. Οι κοινωνιοκεντρικές προσεγγίσεις δύνανται σαφώς να συμπεριλάβουν όλους τους τύπους ομάδων συμφερόντων, έτσι ώστε να μπορούν να προσαρμοστούν στον αυξανόμενο ρόλο των Μ.Κ.Ο. και να εξηγήσουν πώς αυτές εξισορροπούν ή δεν εξισορροπούν τα συμφέροντα των διεθνών-διεθνικών επιχειρήσεων.³² Αυτά τα μοντέλα έχουν το μεγάλο πλεονέκτημα της ανάδειξης ανταγωνιστικών συμφερόντων (λ.χ. βιομηχανίες παραγωγής Γενετικά Μεταλλαγμένων Προϊόντων έναντι ομάδων Προστασίας Καταναλωτών) σε οποιαδήποτε πολιτική απόφαση.³³ Με άλλα λόγια είναι σημαντικό να προσδιοριστούν τα εκάστοτε συμφέροντα για κάθε ζήτημα πολιτικής. Αλλά οι κοινωνιοκεντρικές προσεγγίσεις τείνουν να υποθέσουν ότι η κυβέρνηση είναι ο κύριος προωθητικός παράγων, ο οποίος ακολουθεί την ισορροπία των πιέσεων από τις ομάδες συμφερόντων προκειμένου να αποκτήσει από όφελος, το οποίο συνήθως είναι η επανεκλογή. Επιπλέον, θεωρούν ότι οι κυβερνήσεις είναι μοναδιαίοι δρώντες στην οικονομική διπλωματία, κάτι που στις περισσότερες περιπτώσεις (όπως και σε αυτήν της Ελλάδας) δεν ισχύει. Έτσι, η άσκηση οικονομικής διπλωματίας κατακερματίζεται σε αρμόδιες Γενικές Διευθύνσεις όσον αφορά το εκτελεστικό κομμάτι, ενώ οι διαφορετικές θεματικές περιοχές πολιτικής που προσιδιάζουν στην οικονομική διπλωματία απαιτούν ένα συντονισμό μεταξύ διαφορετικών δημόσιων και ιδιωτικών φορέων και Υπουργείων πολλές φορές με αντικρουόμενα συμφέροντα και βλέψεις.³⁴ Στον αντίποδα, επειδή πολλά από τα ζητήματα ενασχόλησης της οικονομικής διπλωματίας, όπως τα αναπτυξιακά προγράμματα, είναι τεχνικής φύσεως, ειδικοί επιστήμονες-τεχνοκράτες στα αρμόδια Υπουργεία μπορούν να έχουν σημαντική επίδραση στα αποτελέσματα της πολιτικής. Πολλές φορές τα Υπουργεία τόσο λόγω έλλειψης επαρκών πόρων όσο και έλλειψης τεχνογνωσίας καταφεύγουν σε χρηματοδότηση από Μ.Κ.Ο. και επιχειρήσεις και σε παροχή τεχνογνωσίας από ειδικά επιστημονικά κέντρα. Αυτός ο παράγοντας πολλές φορές λειτουργεί θετικά και συμβάλλει στην εμπέδωση μιας αίσθησης μεγαλύτερης διαφάνειας στην οικονομική

³¹ Βλ. ό.π.

³² Βλ. ό.π.

³³ Βλ. ό.π.

³⁴ Βλ. ό.π.

διπλωματία αλλά σε άλλες περιπτώσεις δημιουργεί τους όρους σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ κυβερνητικών και μη-κυβερνητικών δρώντων ως προς το ποιος έχει την πρωτοκαθεδρία στη λήψη αποφάσεων³⁵. Η προσέγγιση που ακολουθείται λαμβάνει υπόψη όλους τους προαναφερθέντες παράγοντες, οι οποίοι επηρεάζουν το σχεδιασμό και την άσκηση της Ελληνικής Οικονομικής - Αναπτυξιακής διπλωματίας.

³⁵ Βλ. ό.π..

1.5. Προσωπικές παρατηρήσεις – Δυσκολίες

Όπως αναφέρεται και παραπάνω, η μελέτη της θέσης της Ελλάδας στους Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς είναι ένα θέμα πολυδιάστατο. Η δυσκολία μπορεί να εντοπιστεί στην προσπάθεια ανάδειξης των επιμέρους πτυχών κάθε σημαντικής εξέλιξης για την ελληνική οικονομία. Η αναζήτηση δεδομένων μέσα από τις σχετικές βάσεις δεδομένων των ελληνικών υπουργείων απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή. Ταυτόχρονα, είναι απαραίτητο από τη μεριά των Διεθνών Οργανισμών, να παραθέτουν τα πρακτικά των συνεδριάσεων των οργάνων τους. Το ίδιο ισχύει για τις βάσεις δεδομένων των υπόλοιπων χωρών, οι οποίες χρησιμοποιούνται στη συγκριτική ανάλυση. Επίσης, η επιδίωξη αντικειμενικής ανάλυσης των χειρισμών που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια της χάραξης της κυβερνητικής στρατηγικής είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς σε αυτές τις περιπτώσεις εμπλέκεται και το πολιτικό – κομματικό συμφέρον ως κριτήριο συμπεριφοράς.

Η έρευνα περιορίστηκε σε πρωτότυπες πηγές καθώς εξετάζεται ένα θέμα σύγχρονο που εξελίσσεται συνεχώς. Ως κύριες πηγές επιλέχθηκαν οι ιστότοποι των διεθνών οργανισμών. Επίσης, μεγάλο μέρος των κειμένων προέρχονται από τα σεμινάρια των ερευνητικών ιδρυμάτων των Βρυξελλών «Bruegel»³⁶ και «Center for European Policy Studies (CEPS)»³⁷. Επίσης, για την καθημερινή ενημέρωση επιλέχθηκαν οι ιστότοποι των μεγάλων ειδησεογραφικών συγκροτημάτων. Η έρευνα διεξήχθη κυρίως στις βιβλιοθήκες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ελεύθερου Πανεπιστημίου των Βρυξελλών.

Κατά τη διάρκεια της έρευνας και της συγγραφής της παρούσας διδακτορικής διατριβής, εργάστηκα ως επιστημονικός συνεργάτης (accredited parliamentary assistant) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Μέσα από αυτή την ιδιότητα είχα την δυνατότητα να παρακολουθήσω από κοντά όλες τις διεργασίες που αφορούσαν στην κατανόηση και την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στην ευρωζώνη.

³⁶ Βλ. ιστότοπο του ερευνητικού ιδρυτούτου Bruegel <http://www.bruegel.org/>

³⁷ Βλ. ιστότοπο του ερευνητικού ιδρυτούτου Center for European Policy Studies (CEPS) <http://www.ceps.eu/>

2. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ - Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

2.1. Εισαγωγή

Όπως αναφέρεται και στο εισαγωγικό κεφάλαιο της παρούσας διατριβής, η οικονομική διπλωματία χρησιμοποιεί οικονομικά και πολιτικά μέσα για την επίτευξη των στόχων της. Ανάλογα με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα και τους στόχους της εξωτερικής πολιτικής, το κράτος προωθεί οικονομικά μέτρα με τη μορφή ενισχύσεων ή κυρώσεων. Τα τρία βασικά εργαλεία της οικονομικής διπλωματίας είναι: η εμπορική διπλωματία, οι διαρθρωτικές πολιτικές και διμερείς συμφωνίες εμπορίου και επενδύσεων και η συμμετοχή σε διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, που αποτελούν πεδίο οικονομικής συνεργασίας. Στο πλαίσιο της πολυμερούς διπλωματίας συχνά εδραιώνεται ένα σταθερό και ασφαλές πολιτικό κλίμα που ευνοεί τη δημιουργία και τη διατήρηση ενός σταθερού διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο τα κράτη μέλη μπορούν να προωθήσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα. Αυτό το εργαλείο οικονομικής διπλωματίας παρουσιάζεται και αναλύεται στον παρόν κεφάλαιο.

Οι βάσεις για την ύπαρξη των διεθνών οργανισμών είχαν τεθεί, ήδη, από την αρχαιότητα αλλά οι πρώτοι διεθνείς οργανισμοί εμφανίζονται στον εικοστό αιώνα. Μάλιστα, κατά τις δεκαετίες που ακολούθησαν το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι διεθνείς οργανισμοί εμφανίζονται στο προσκήνιο. Σήμερα, έχουν πληθύνει σημαντικά, έχουν καταστεί περισσότερο σύνθετοι ως προς την λειτουργία τους και διαθέτουν αυξημένη επιρροή. Τα κράτη τους θεωρούν ολοένα και πιο απαραίτητους για τη διαχείριση των πολυσύνθετων σχέσεών τους.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζονται οι σημαντικότεροι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί και η θέση της Ελλάδας σε αυτούς. Επιχειρείται μια θεωρητική προσέγγιση στην ερμηνεία του φαινομένου της διεθνούς οργάνωσης με σκοπό να εξεταστεί το σύγχρονο περιβάλλον των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών. Με αυτόν τον τρόπο παρουσιάζεται η δομή και η λειτουργία τους, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύονται τα προβλήματα που ανακύπτουν στη λειτουργία αυτών των Οργανισμών καθώς και οι προσπάθειες που καταβάλλουν τα κράτη-μέλη για να τα υπερκεράσουν. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η ελληνική στρατηγική σε θέματα οικονομικής διπλωματίας, στο πλαίσιο των διεθνών οικονομικών οργανισμών. Σε

συνδυασμό με το επόμενο κεφάλαιο, στο οποίο αναλύεται η αντιμετώπιση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης στο πλαίσιο των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών, επιχειρείται να δοθεί απάντηση στο βασικό ερώτημα *αν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική - αναπτυξιακή διαδικασία, και αν για αυτόν το λόγο πρέπει να κατέχουν σημαντική θέση στη χάραξη της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας.*

Πιο συγκεκριμένα, στην ενότητα 2.2. γίνεται αναφορά στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και πιο αναλυτικά, στις βασικές δραστηριότητές του (υποενότητα 2.2.1.), στους αρχικούς του στόχους (υποενότητα 2.2.2.), στη λειτουργία του (υποενότητα 2.2.3.), στη σύνθεσή του (υποενότητα 2.2.4.), στην οργάνωση και τα οικονομικά του (υποενότητα 2.2.5.), στις σχέσεις του Ταμείου με τα Ευρωπαϊκά Κράτη (υποενότητα 2.2.6.), στον ρόλο του Ταμείου στην πρόληψη των συστημικών κρίσεων (υποενότητα 2.2.7.), στην αναπροσαρμογή του που έλαβε χώρα με αφορμή την οικονομική κρίση του 2008 (υποενότητα 2.2.8.) και, τέλος, στη θέση της Ελλάδας στο Ταμείο (υποενότητα 2.2.9.).

Στη συνέχεια του κεφαλαίου, στην ενότητα 2.3. παρουσιάζεται η Παγκόσμια Τράπεζα και οι δραστηριότητές της (υποενότητα 2.3.1.), και αναλύονται: 1) η χορήγηση δανείων από την Τράπεζα για την προώθηση διαρθρωτικών προσαρμογών (υποενότητα 2.3.2.), 2) η θέση της Ελλάδας στην Παγκόσμια Τράπεζα (υποενότητα 2.3.3.). Η ενότητα της Παγκόσμιας Τράπεζας ολοκληρώνεται με την υποενότητα 2.3.4. όπου παρουσιάζονται συγκριτικά οι διαφορετικές προσεγγίσεις του Δ.Ν.Τ. και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Μετά από μία σύντομη αναφορά στη θέση της Ελλάδας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organization) και στον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (Organization for Economic Cooperation and Development) (ενότητα 2.4.), ακολουθεί η ενότητα 2.5. που είναι αφιερωμένη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αρχικά, πραγματοποιείται μια ιστορική αναδρομή (υποενότητα 2.5.1.), και ακολουθεί η παρουσίαση των θεσμικών της οργάνων (υποενότητα 2.5.2.) και η ανάλυση της θέσης της Ελλάδας σε αυτήν (υποενότητα 2.5.3.), με ιδιαίτερη αναφορά στην επίδραση της ευρωπαϊκής διαρθρωτικής πολιτικής στην Ελλάδα (υποενότητα 2.5.3.1.) και στην επίδραση του Ευρώ στην Ελληνική οικονομία (υποενότητα 2.5.3.2.). Το κεφάλαιο κλείνει με τα συμπεράσματα (ενότητα 2.6.).

2.2. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.)

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο³⁸ και η Παγκόσμια Τράπεζα έλκουν την καταγωγή τους από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και ήταν αποτέλεσμα της Νομισματικής και Χρηματοοικονομικής Συνδιάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών στο Bretton Woods τον Ιούλιο του 1944, η οποία ήταν μια συντονισμένη προσπάθεια για να χρηματοδοτηθεί η ανοικοδόμηση της Ευρώπης, μετά τον όλεθρο του πολέμου, και να σωθεί ο κόσμος από μελλοντικές οικονομικές υφέσεις³⁹.

Η πιο δύσκολη αποστολή της εξασφάλισης της παγκόσμιας οικονομικής σταθερότητας ανατέθηκε στο Δ.Ν.Τ. Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων που συνήλθαν στο Bretton Woods είχαν κατά κύριο λόγο στο μυαλό τους την παγκόσμια ύφεση της δεκαετίας του 1930. Η Μεγάλη Ύφεση επηρέασε όλο τον κόσμο και οδήγησε σε πρωτοφανείς αυξήσεις των ποσοστών ανεργίας. Στο χειρότερο σημείο της, το ένα τέταρτο του εργατικού δυναμικού της Αμερικής ήταν άνεργο⁴⁰.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (International Monetary Fund - IMF) είναι ένας οργανισμός που αποτελείται από 189 κράτη-μέλη, που εργάζονται για την ενίσχυση της παγκόσμιας νομισματικής συνεργασίας, την εξασφάλιση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας, τη διευκόλυνση του διεθνούς εμπορίου, την προώθηση της απασχόλησης και της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και τη μείωση της φτώχειας σε όλο τον κόσμο. Από την ίδρυσή του, ήταν επιφορτισμένος με την πρόληψη μιας νέας παγκόσμιας ύφεσης. Αυτό θα το πετύχαινε ασκώντας, σε διεθνές επίπεδο, πιέσεις στις χώρες εκείνες που δεν συνέβαλλαν όσο έπρεπε στη διατήρηση της παγκόσμιας συνολικής ζήτησης, επιτρέποντας στις οικονομίες τους να διολισθήσουν προς μια ύφεση. Όποτε θα κρινόταν αναγκαίο, θα παρείχε επίσης ρευστότητα με την μορφή δανείων στις χώρες που αντιμετώπιζαν οικονομική ύφεση και ήταν ανίκανες να αναζωογονήσουν την συνολική ζήτηση με ίδιους πόρους. Με άλλα λόγια, το Δ.Ν.Τ. ιδρύθηκε με την πεποίθηση πως υπάρχει ανάγκη για συλλογική δράση σε παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να εξασφαλιστεί η οικονομική σταθερότητα, όπως ακριβώς τα Ηνωμένα Έθνη ιδρύθηκαν με την πεποίθηση πως υπήρχε ανάγκη

³⁸ Βλ. ιστότοπο του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, <http://www.imf.org/external/about.htm>

³⁹ Βλ. <http://www.econ.iastate.edu/classes/econ355/choi/bre.htm>

⁴⁰ Βλ. Martin Feldstein, «Refocusing the I.M.F.», Foreign Affairs, March/April 1998

για συλλογική δράση σε παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να εξασφαλιστεί η πολιτική σταθερότητα⁴¹.

2.2.1. Οι βασικές δραστηριότητες του ΔΝΤ⁴²

Με την σχεδόν παγκόσμια εκπροσώπηση, το Δ.Ν.Τ. βοηθά τις κυβερνήσεις των κρατών μελών να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες – και να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Το Δ.Ν.Τ. εντοπίζει τις παγκόσμιες οικονομικές τάσεις και τις επιδόσεις και ειδοποιεί τα κράτη μέλη του, όταν διαβλέπει προβλήματα στον ορίζοντα. Επίσης, αποτελεί «βήμα» για πολιτικό διάλογο και στηρίζει την μεταφορά της τεχνογνωσίας, ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης των οικονομικών δυσχερειών, προς τις κυβερνήσεις.

Υπεύθυνη για τις μαζικές μετακινήσεις κεφαλαίων και για τις απότομες αλλαγές στα συγκριτικά πλεονεκτήματα κάθε χώρας, η παγκοσμιοποίηση επηρεάζει τις πολιτικές επιλογές σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένης της εργασίας, του εμπορίου, και των φορολογικών πολιτικών. Η βοήθεια προς τις χώρες, ώστε να μπορέσουν να ωφεληθούν από την παγκοσμιοποίηση ενώ ταυτόχρονα αποφεύγουν τις αρνητικές της επιπτώσεις, αποτελεί σημαντικό καθήκον για το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Πιο συγκεκριμένα, το Δ.Ν.Τ. υποστηρίζει τα μέλη του παρέχοντας συμβουλές στις κυβερνήσεις και τις Κεντρικές Τράπεζες, που βασίζονται στην ανάλυση των οικονομικών τάσεων και των προηγούμενων εμπειριών των άλλων χωρών. Επίσης, διεξάγει και στη συνέχεια παρουσιάζει έρευνες, στατιστικά στοιχεία και προβλέψεις, με βάση την ανάλυση και την παρακολούθηση των παγκόσμιων, περιφερειακών και εθνικών οικονομιών και των διεθνών αγορών. Ακόμα, προσφέρει δάνεια με ευνοϊκούς όρους για να βοηθήσει τις χώρες να ξεπεράσουν τις οικονομικές δυσκολίες ή για να καταπολεμήσουν τη φτώχεια, αν πρόκειται για αναπτυσσόμενες χώρες. Τέλος, παρέχει τεχνική βοήθεια και κατάρτιση για να βοηθήσει τις χώρες να βελτιώσουν τη διαχείριση των οικονομιών τους. Στο πλαίσιο αυτό το Δ.Ν.Τ. εργάζεται για την ενίσχυση της παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης και της οικονομικής σταθερότητας, παρέχοντας συμβουλές στα μέλη που αντιμετωπίζουν

⁴¹ Βλ. Robert Gilpin, «Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού – Η Παγκόσμια Οικονομία στον 21° αιώνα», εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2003

⁴² Βλ. ό. π., <http://www.imf.org/external/about/whatwedo.htm>

οικονομικές δυσχέρειες. Συνεργάζεται επίσης με τα αναπτυσσόμενα κράτη για να τους βοηθήσει να επιτύχουν μακροοικονομική σταθερότητα και μείωση της φτώχειας⁴³.

2.2.2. Οι αρχικοί στόχοι

Το Δ.Ν.Τ. ιδρύθηκε πριν το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Οι ιδρυτές του στόχευαν να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο οικονομικής συνεργασίας, που θα μπορούσε να αποτρέψει την επανάληψη των καταστροφικών οικονομικών πολιτικών, που είχαν συμβάλει στη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930 και στην παγκόσμια σύγκρουση που ακολούθησε. Από τότε ο κόσμος έχει αλλάξει δραματικά. Χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη ευημερία και εκατομμύρια πληθυσμού έχουν ανασυρθεί από την φτώχεια, ιδίως στην Ασία. Ο κύριος σκοπός του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου – να παρέχει το παγκόσμιο δημόσιο αγαθό της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας – παραμένει ο ίδιος σήμερα, όπως όταν ιδρύθηκε.

Πιο συγκεκριμένα, το Δ.Ν.Τ. λειτουργεί και ως ένα «φόρουμ» για τη συνεργασία με στόχο την επίλυση των διεθνών νομισματικών προβλημάτων. Επιδιώκει την διευκόλυνση της ανάπτυξης του διεθνούς εμπορίου, ώστε να προωθηθεί η δημιουργία θέσεων απασχόλησης, η οικονομική ανάπτυξη και η μείωση της φτώχειας. Επίσης, προωθεί τη σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών καθώς και τη λειτουργία ενός ανοικτού συστήματος διεθνών πληρωμών. Τέλος, προχωρά στον δανεισμό χωρών με ξένο συνάλλαγμα, όταν είναι απαραίτητο, σε προσωρινή βάση και με τις κατάλληλες εγγυήσεις, για να τις βοηθήσει να αντιμετωπίσουν προβλήματα στο ισοζύγιο πληρωμών τους.

Αυτό δεν σημαίνει ότι το Δ.Ν.Τ. δεν εξελίσσεται δυναμικά. Στην πραγματικότητα, ο τρόπος λειτουργίας του βρίσκεται σε πλήρη εξέλιξη, τουλάχιστον από τις αρχές της δεκαετίας του 1990, καθώς έπρεπε να προσαρμοστεί στις μεταβαλλόμενες ανάγκες που δημιουργήσε η αύξηση του αριθμού των μελών του σε μια παγκοσμιοποιημένη διεθνή οικονομία.

⁴³ Βλ. ό. π., <http://www.imf.org/external/about/overview.htm>

2.2.3. Η λειτουργία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου⁴⁴

Ο κυριότερος στόχος του Δ.Ν.Τ. είναι να διασφαλίσει τη σταθερότητα του διεθνούς νομισματικού και χρηματοπιστωτικού συστήματος. Βοηθά στην επίλυση κρίσεων και συνεργάζεται με τα κράτη μέλη του για να προωθήσει την ανάπτυξη και να τα ανακουφίσει από τη φτώχεια. Έχει τρία βασικά εργαλεία στη διάθεσή του για να φέρει εις πέρας την αποστολή του: Α) την οικονομική επιτήρηση, Β) την τεχνική βοήθεια και κατάρτιση, και Γ) το δανεισμό. Αυτές οι λειτουργίες υποστηρίζονται από την έρευνα και τις στατιστικές που διεξάγει το Δ.Ν.Τ.⁴⁵

Α) Η οικονομική επιτήρηση

Το Δ.Ν.Τ. προωθεί την παγκόσμια ανάπτυξη και την οικονομική σταθερότητα, ενθαρρύνοντας τις χώρες να υιοθετήσουν υγιείς οικονομικές πολιτικές. Για να το κάνει αυτό, παρακολουθεί τακτικά, σε παγκόσμιο, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, τις οικονομικές εξελίξεις. Προσπαθεί, επίσης, να αξιολογεί τον αντίκτυπο των οικονομικών πολιτικών των επιμέρους χωρών σε άλλες οικονομίες. Αυτή η διαδικασία παρακολούθησης και συζήτησης είναι γνωστή ως οικονομική επιτήρηση. Σε τακτική βάση, συνήθως μία φορά κάθε έτος, το Δ.Ν.Τ. διεξάγει σε βάθος αξιολογήσεις της οικονομικής κατάστασης για το κάθε κράτος μέλος. Συζητά με τις αρχές της χώρας για τις πολιτικές οι οποίες είναι περισσότερο ευνοϊκές για μια αναπτυσσόμενη και ευημερούσα οικονομία. Τον Ιούνιο του 2007, το Δ.Ν.Τ. ενέκρινε μια νέα απόφαση σχετικά με τις διμερείς επιτηρήσεις στην οποία διευκρινίζεται η συναλλαγματική πολιτική που θα πρέπει να ακολουθούν οι χώρες για να αποφύγουν την πρόκληση αστάθειας σε άλλα μέρη του κόσμου.⁴⁶

Τα κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να δημοσιεύουν την αξιολόγηση των οικονομιών τους, με τη μεγάλη πλειοψηφία των χωρών να τάσσονται υπέρ της διαφάνειας και της ειλικρίνειας. Το Δ.Ν.Τ. επίσης συγκεντρώνει ομάδες κρατών που διαθέτουν παρόμοιες οικονομίες για την αντιμετώπιση των ζητημάτων ευρύτερης σημασίας για την παγκόσμια οικονομία. Οι συναντήσεις αυτές ονομάζονται πολυμερείς διαβουλεύσεις. Για παράδειγμα, στις αρχές του 2007, οι Ηνωμένες

⁴⁴ Βλ. ό. π., <http://www.imf.org/external/about/howwedo.htm>

⁴⁵ Βλ. ό.π.

⁴⁶ Βλ. ό.π.

Πολιτείες, η Κίνα, η Ευρωζώνη, η Ιαπωνία και η Σαουδική Αραβία συμμετείχαν στην *πρώτη πολυμερή διαβούλευση*, με σκοπό τη μείωση των παγκόσμιων ανισοροπιών.

B) Η τεχνική βοήθεια και κατάρτιση

Το Δ.Ν.Τ. προσφέρει τεχνική βοήθεια και κατάρτιση για να βοηθήσει τα κράτη μέλη να ενισχύσουν την ικανότητά τους να σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν αποτελεσματικές πολιτικές. Η τεχνική βοήθεια προσφέρεται σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της δημοσιονομικής πολιτικής, της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, των τραπεζών, της εποπτείας και της ρύθμισης του χρηματοπιστωτικού συστήματος, καθώς και στις στατιστικές.⁴⁷

Γ) Ο δανεισμός

Σε περίπτωση που τα κράτη μέλη αντιμετωπίζουν δυσκολίες χρηματοδότησης του ισοζυγίου πληρωμών τους, το Δ.Ν.Τ. είναι επίσης ένα ταμείο που μπορεί να αξιοποιηθεί για να διευκολυνθεί η αποκατάσταση. Μια πολιτική που υποστηρίζεται από το πρόγραμμα χρηματοδότησης σχεδιάζεται από τις εθνικές αρχές σε στενή συνεργασία με το Δ.Ν.Τ. Η συνέχιση της χρηματοδοτικής στήριξης εξαρτάται από την αποτελεσματική εφαρμογή του παρόντος προγράμματος.⁴⁸

Δ) Η έρευνα και τα δεδομένα

Η έρευνα που διεξάγει το Δ.Ν.Τ. και τα στατιστικά δεδομένα υποστηρίζουν τις παραπάνω δραστηριότητες. Τα τελευταία χρόνια, το Δ.Ν.Τ. έχει εφαρμόσει το έργο της εποπτείας και της τεχνικής βοήθειας για την ανάπτυξη προτύπων και κωδικών ορθής πρακτικής στους τομείς της αρμοδιότητάς του και την ενίσχυσή τους, ως μέρος των συνεχιζόμενων προσπάθειών για την ενίσχυση του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος και τη βελτίωση της ικανότητάς του για την πρόληψη και την επίλυση κρίσεων.⁴⁹

⁴⁷ Βλ. ό.π.

⁴⁸ Βλ. ό.π.

⁴⁹ Βλ. ό.π.

2.2.4. Η σύνθεση του Δ.Ν.Τ.⁵⁰

Το Δ.Ν.Τ. διαθέτει σήμερα 189 κράτη μέλη, δηλαδή η σύνθεσή του περιλαμβάνει σχεδόν όλο τον πλανήτη. Για να γίνει μέλος, μια χώρα πρέπει να κάνει αίτηση και στη συνέχεια να γίνει αποδεκτή από την πλειοψηφία των υπαρχόντων μελών. Τον Απρίλιο του 2016, το Ναουρού προσχώρησε στο Δ.Ν.Τ. και έγινε το 189ο μέλος του.

Μετά την προσχώρηση, στο μέλος του Δ.Ν.Τ. ανατίθεται μία ποσόστωση (quota) η οποία βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο σχετικό μέγεθος που διαθέτει η οικονομία του σε σχέση με την παγκόσμια οικονομία. Η σύνθεση του Δ.Ν.Τ., που συμφωνήθηκε το Νοέμβριο του 2010, σε μια επανεξισορρόπηση του συστήματος ποσοστώσεων, αντικατοπτρίζει την εξέλιξη της παγκόσμιας οικονομικής πραγματικότητας και ιδιαίτερα την αύξηση του σχετικού βάρους των σημαντικότερων αναδυόμενων αγορών στην παγκόσμια οικονομία.⁵¹

Η ποσόστωση ενός μέλους οριοθετεί τις βασικές πτυχές της οικονομικής και οργανωτικής του σχέσης με το Δ.Ν.Τ. η οποία περιλαμβάνει:

1) Τις συνδρομές

Η ποσόστωση εγγραφής ενός μέλους ορίζει το ανώτατο ποσό των χρηματοδοτικών πόρων που το κράτος μέλος είναι υποχρεωμένο να παρέχει προς το Δ.Ν.Τ. Κάθε μέλος οφείλει να καταβάλει ολόκληρη τη συνδρομή του κατά την ένταξή του: μέχρι 25% πρέπει να δοθεί στο Δ.Ν.Τ. στο δικό του νόμισμα, τα λεγόμενα Ειδικά Τραβηκτικά Δικαιώματα (Special Drawing Rights) ή σε ευρέως αποδεκτό νόμισμα (όπως το δολάριο, το ευρώ, το γιεν, η στερλίνα), ενώ το υπόλοιπο ποσό καταβάλλεται στο δικό του νόμισμα.⁵²

2) Το Δικαίωμα Ψήφου και η επιρροή του

Η ποσόστωση καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την εκλογική δύναμη ενός μέλους στις αποφάσεις του Δ.Ν.Τ. Κάθε μέλος διαθέτει τις βασικές ψήφους και μία πρόσθετη ψήφο για κάθε 100.000 *Ειδικά Τραβηκτικά Δικαιώματα* της ποσόστωσης. Ο αριθμός των βασικών ψήφων που διαθέτει κάθε μέλος υπολογίζεται ως 5.502 τοις εκατό του συνόλου των ψήφων. Κατά συνέπεια, οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν

⁵⁰ Για τη σύνθεση του Δ.Ν.Τ., βλ. <http://www.imf.org/external/about/members.htm>

⁵¹ Βλ. ό.π.

⁵² Βλ. ό.π.

412,965 ψήφους (16,76 % του συνόλου), και το Τουβαλού έχει 759 ψήφους (0,03 % του συνόλου).

3) Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση

Το ύψος της χρηματοδότησης που μπορεί ένα μέλος να λάβει από το Δ.Ν.Τ. εξαρτάται από την ποσόστωσή του. Σύμφωνα με τις ρυθμίσεις *stand-by* και *Extended*, οι οποίες είναι τα είδη των δανείων, ένα μέλος μπορεί να δανειστεί μέχρι το 200% της ποσόστωσής του κάθε έτος και 600% συνολικά.⁵³

4) Οι χορηγήσεις Ειδικών Τραβηκτικών Δικαιωμάτων (S.D.R.)

Τα Ε.Τ.Δ. αποτελούν τη λογιστική μονάδα του Δ.Ν.Τ., που χρησιμοποιείται ως διεθνές αποθεματικό στοιχείο. Το μερίδιο των γενικών Ε.Τ.Δ. ενός μέλους είναι καθορισμένο σε αναλογία με την ποσόστωσή του.⁵⁴

2.2.5. Οργάνωση και οικονομικά του Δ.Ν.Τ.⁵⁵

Το Δ.Ν.Τ. έχει μια διευθυντική ομάδα και 17 τομείς που διενεργούν τις εργασίες ανά χώρα, σε πολιτικό, αναλυτικό και τεχνικό επίπεδο. Ένας τομέας είναι επιφορτισμένος με τη διαχείριση των πόρων του Δ.Ν.Τ., ο οποίος ερευνά και από πού προέρχονται οι πόροι και πού χρησιμοποιούνται.

Επικεφαλής του Δ.Ν.Τ. είναι ο Διευθύνων Σύμβουλος, ο οποίος είναι επικεφαλής του προσωπικού και Πρόεδρος της Εκτελεστικής Επιτροπής. Επικουρείται από τον Πρώτο Αναπληρωτή Διευθύνοντα Σύμβουλο και δύο άλλους Αναπληρωτές Διευθύνοντες Συμβούλους. Είναι επιφορτισμένοι με την εποπτεία του προσωπικού, καθώς και με τη διατήρηση των επαφών υψηλού επιπέδου με τις κυβερνήσεις των κρατών μελών, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, τις ομάδες προβληματισμού (*think tanks*), και άλλα όργανα⁵⁶. Η κα. Christine Lagarde⁵⁷, άρχισε τη θητεία της στο Δ.Ν.Τ. ως Διευθύνων Σύμβουλος και

⁵³ Βλ. ό.π.

⁵⁴ Βλ. ό.π.

⁵⁵ Βλ. <http://www.imf.org/external/about/orgfin.htm>

⁵⁶ Βλ. <http://www.imf.org/external/about/mgmt.htm>

⁵⁷ Βλ. <http://www.imf.org/external/np/exr/chron/mds.asp>

Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου στις 5 Ιουλίου του 2011 και παραμένει μέχρι σήμερα.⁵⁸

2.2.6. Το Δ.Ν.Τ. και η Ευρώπη⁵⁹

Το Δ.Ν.Τ. δραστηριοποιείται και σε Ευρωπαϊκές χώρες, στις οποίες παρέχει συμβουλές εφαρμοσμένης πολιτικής, χρηματοδότηση και τεχνική βοήθεια. Δραστηριοποιείται σε ανεξάρτητη βάση αλλά και σε συνεργασία με ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.), σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η δραστηριότητα του Δ.Ν.Τ. εντατικοποιήθηκε με την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008, και κλιμακώθηκε περαιτέρω από τα μέσα του 2010 σαν αποτέλεσμα της κρίσης στη ζώνη του Ευρώ. Ως σύμβουλος πολιτικής σε μεμονωμένες χώρες, το Δ.Ν.Τ. παρέχει οικονομικές αναλύσεις μέσα στο πλαίσιο μιας διαδικασίας συνεχούς παρακολούθησης μεμονωμένων οικονομιών, η οποία ολοκληρώνεται με τακτικές (συνήθως ετήσιες) διαβουλεύσεις με μεμονωμένα κράτη μέλη. Οι συνομιλίες είναι γνωστές σαν «διαβουλεύσεις του Άρθρου IV» γιατί προβλέπονται από το Άρθρο IV των Άρθρων του Καταστατικού του Δ.Ν.Τ. Κατά τη διάρκεια των διαβουλεύσεων του Άρθρου IV, μια ομάδα οικονομολόγων του Δ.Ν.Τ. επισκέπτεται τη χώρα για να αξιολογήσει τις οικονομικές και χρηματοπιστωτικές εξελίξεις και για να ανταλλάξει απόψεις με την Κυβέρνηση και την Κεντρική Τράπεζα. Η ομάδα συναντάται επίσης με βουλευτές και με εκπροσώπους του επιχειρηματικού κόσμου, με συνδικαλιστικές οργανώσεις, και με κοινωνικούς φορείς. Η ομάδα παρουσιάζει τα ευρήματά της στη Διοίκηση του Δ.Ν.Τ. και ακόλουθα τα προωθεί προς συζήτηση στο Διοικητικό Συμβούλιο του Δ.Ν.Τ., καθώς και στην ενδιαφερόμενη χώρα, η οποία μπορεί να χρησιμοποιήσει τα σχετικά αποτελέσματα για την επικαιροποίηση των δράσεών της σχετικά με την πολιτική που εφαρμόζει.⁶⁰

Εκτός από τις συζητήσεις πολιτικής με τα 19 μεμονωμένα μέλη της ζώνης του Ευρώ, το Δ.Ν.Τ. έχει ετήσιες διαβουλεύσεις με τη ζώνη του Ευρώ στο σύνολό της. Παρόμοιες συζητήσεις γίνονται και με άλλες νομισματικές ενώσεις, όπως με την

⁵⁸ Βλ. ό.π.

⁵⁹ Βλ. <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/europe.htm> και <http://www.imf.org/external/region/eur/index.aspx>

⁶⁰ Βλ. ό.π.

Οικονομική και Νομισματική Κοινότητα της Κεντρικής Αφρικής, τη Νομισματική Ένωση της Ανατολικής Καραϊβικής και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Δυτικής Αφρικής. Ωστόσο, οι συζητήσεις αυτές έχουν επισημοποιηθεί μόνο στην Ευρώπη σαν αναπόσπαστο μέρος της αξιολόγησης των επιμέρους μελών της νομισματικής ένωσης από το Δ.Ν.Τ. Σαν μέρος των διαβουλεύσεων της ζώνης του Ευρώ, το προσωπικό του Ταμείου ανταλλάσσει απόψεις με τους ομολόγους του από την Ε.Κ.Τ. και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που είναι αρμόδιοι για τις νομισματικές πολιτικές και τις πολιτικές συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενώ συζητάει επίσης και για κοινές πολιτικές άλλων τομέων, όπως τις ρυθμίσεις και την εποπτεία του χρηματοπιστωτικού τομέα, τις πολιτικές του εμπορίου και του ανταγωνισμού, καθώς και άλλες διαρθρωτικές πολιτικές. Η τελική έκθεση του προσωπικού περιλαμβάνει επίσης μια αξιολόγηση της δημοσιονομικής κατάστασης της ζώνης του Ευρώ στο σύνολό της, σαν μέρος της αξιολόγησης των μακροοικονομικών πολιτικών. Μέσα στο πλαίσιο των διαβουλεύσεων, το προσωπικό παρουσιάζει τις απόψεις του Δ.Ν.Τ. σχετικά με τις οικονομικές προοπτικές και τις πολιτικές της ζώνης του Ευρώ στην Ευρωζώνη, η οποία αποτελείται από τους 19 Υπουργούς Οικονομικών της ζώνης του Ευρώ.⁶¹

Η ανάλυση και οι προβλέψεις του Δ.Ν.Τ. περιέχονται στις κύριες εκδόσεις του. Η «Έκθεση για τις προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας» (World Economic Outlook), η «Έκθεση Παγκόσμιας Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας» (Global Financial Stability Report) και η «Έκθεση Δημοσιονομικό Παρατηρητήριο» (Fiscal Monitor) εκδίδονται δύο φορές το χρόνο και αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της παρακολούθησης εκ μέρους του Δ.Ν.Τ. των οικονομικών εξελίξεων και των πολιτικών, καθώς και της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στα κράτη μέλη. Σε διάφορα τμήματα αυτών των εκδόσεων εξετάζονται τακτικά οι οικονομικές εξελίξεις, καθώς και σημαντικά θέματα πολιτικής σε προηγμένες χώρες και σε Ευρωπαϊκές χώρες με αναδυόμενες οικονομίες.⁶²

Το Δ.Ν.Τ. έχει επίσης εκπονήσει εκθέσεις «παράπλευρων επιπτώσεων» για τις πέντε οικονομίες του κόσμου οι οποίες λόγω των εμπορικών, οικονομικών και άλλων σχέσεών τους, επηρεάζουν περισσότερο τις άλλες χώρες του κόσμου. Δύο από τις

⁶¹ Βλ. ό.π.

⁶² Βλ. ό.π.

οικονομίες αυτές είναι η ζώνη του Ευρώ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Οι εκθέσεις αυτές μελετούν τις επιπτώσεις που προκαλούν δευτερογενώς οι εξελίξεις σε συγκεκριμένες χώρες των οποίων οι πολιτικές ή οι ιδιαίτερες συνθήκες δύνανται να επηρεάσουν σημαντικά τη σταθερότητα του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος.⁶³

Κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης μερικές Ευρωπαϊκές χώρες με αναδυόμενες οικονομίες ζήτησαν οικονομική βοήθεια από το Δ.Ν.Τ. για να ξεπεράσουν τις δημοσιονομικές και τις εξωτερικές τους ανισορροπίες. Στο διάστημα 2010 – 2012, τρία μέλη της ζώνης του Ευρώ – η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία - κατέφυγαν επίσης σε πόρους του Δ.Ν.Τ. Η χρηματοδότηση του Δ.Ν.Τ. στην Ευρώπη παρέχεται κυρίως με Συμφωνίες Ετοιμότητας (Stand-By Agreements - SBA) με Ευέλικτο Πιστωτικό Όριο (Flexible Credit Line - FCL), με Πιστωτικό Όριο Πρόληψης και Ρευστότητας (Precautionary and Liquidity Line - PLL) και με Διευρυμένο Χρηματοδοτικό Μηχανισμό (Extended Fund Facility - EFF). Από τις 16 Αυγούστου 2012, το Δ.Ν.Τ. είχε συνάψει συμφωνίες με 12 χώρες στην Ευρώπη με συνολικές δεσμεύσεις περίπου €124,7 δισεκατομμύρια. Το μεγαλύτερο μέρος του πρώτου κύματος προγραμμάτων χρηματοδότησης του Δ.Ν.Τ., κατά την περίοδο 2008 – 2009, δόθηκε σε Ευρωπαϊκές χώρες με αναδυόμενες οικονομίες, για τις οποίες το Δ.Ν.Τ. ενέκρινε "εμπροσθοβαρή", ευέλικτα και μεγάλου ύψους προγράμματα χρηματοδότησης. Σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης – συμπεριλαμβανομένης της Ουγγαρίας, της Λετονίας και της Ρουμανίας - αυτή η χρηματοδότηση δόθηκε σε συνεννόηση με την Ε.Ε. Το Δ.Ν.Τ. χρηματοδότησε επίσης την Ισλανδία όταν κατέρρευσε το τραπεζικό της σύστημα στα τέλη του 2008.⁶⁴

Η πείρα που αποκτήθηκε από τα κοινά προγράμματα στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη αποδείχθηκε χρήσιμη όταν, λίγο αργότερα, οι χώρες της Ευρωζώνης – Ελλάδα, Ιρλανδία και Πορτογαλία – ζήτησαν βοήθεια από το Δ.Ν.Τ. Στο στάδιο εκείνο, η συνεργασία διευρύνθηκε και συμπεριέλαβε έναν ακόμη εταίρο, την Ε.Κ.Τ. Αυτή η ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ του Δ.Ν.Τ., της Ε.Ε. και της Ε.Κ.Τ. έγινε γνωστή ως «Τρόικα». Το Δ.Ν.Τ. συμφώνησε να παρακολουθεί την Ευρωπαϊκή χρηματοπιστωτική αρωγή για το πρόγραμμα ανακεφαλαίωσης των τραπεζών της Ισπανίας με την παροχή τεχνικής αρωγής. Ο σκοπός της εμπλοκής του

⁶³ Βλ. ό.π.

⁶⁴ Βλ.: IMF: "Press Release: IMF Executive Board Approves US\$2.1 Billion Stand-By Arrangement for Iceland", Press Release No.08/296, November 19, 2008.

Δ.Ν.Τ. περιελάμβανε τη στήριξη των προσπάθειών των Ισπανικών Αρχών για την εξυγίανση του χρηματοπιστωτικού τομέα με την παροχή ανεξάρτητων συμβουλών. Αυτό συνεπαγόταν την τακτική παρακολούθηση του χρηματοπιστωτικού τομέα της Ισπανίας, περιλαμβανομένης της προόδου των μεταρρυθμίσεων στον χρηματοπιστωτικό τομέα, για τις οποίες έχει δεσμευτεί η κυβέρνηση όταν συμφώνησε το δάνειο με τους Ευρωπαίους εταίρους της (μέτρα για την εξυγίανση του χρηματοπιστωτικού τομέα όπως για παράδειγμα η κατάργηση ορισμένων ιδιαιτεροτήτων της ισπανικής τραπεζικής αγοράς, η συνέχιση της δημοσιονομικής εξυγίανσης και των μεταρρυθμίσεων και η διόρθωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών).⁶⁵

Η συνεργασία μέσω της Τρόικα αποσκοπεί στη διασφάλιση της μέγιστης δυνατής συνοχής και αποτελεσματικότητας στις συνομιλίες μεταξύ των στελεχών του Δ.Ν.Τ. με τις κυβερνήσεις, σχετικά με τις πολιτικές που απαιτούνται για να ξαναφέρουν τις οικονομίες τους στο δρόμο της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης και να οδηγήσουν στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Αν και το Δ.Ν.Τ. συνεργάζεται στενά με τα άλλα μέλη της Τρόικα, οι τελικές αποφάσεις σχετικά με τις χρηματοδοτήσεις και την παροχή συμβουλών λαμβάνονται από το 24μελές Διοικητικό Συμβούλιο του Ταμείου, ανεξάρτητα από την Τρόικα.⁶⁶

Άλλη μια συνεργατική προσπάθεια, η Πρωτοβουλία Συντονισμού των Ευρωπαϊκών Τραπεζών (ευρύτερα γνωστή σαν «Πρωτοβουλία της Βιέννης»), δρομολογήθηκε στο αποκορύφωμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης για να αποτραπεί μια ευρεία και ασυντόνιστη αποχώρηση διασυνοριακών τραπεζικών ομίλων από την περιοχή, κάτι που θα προκαλούσε συστημικές τραπεζικές κρίσεις όχι μόνο σε μεμονωμένες χώρες, αλλά και σε ολόκληρη την περιοχή. Η Πρωτοβουλία της Βιέννης έφερε κοντά το Δ.Ν.Τ., την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, την Παγκόσμια Τράπεζα, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ε.Κ.Τ., τις χώρες προέλευσης και τις χώρες υποδοχής Κεντρικών Τραπεζών, κανονιστικές και δημοσιονομικές αρχές, καθώς και τους μεγαλύτερους τραπεζικούς ομίλους του δυτικού κόσμου, που δραστηριοποιούνται σε αναδυόμενες οικονομίες της Ευρώπης. Μέσω αυτής της πρωτοβουλίας, διασφαλίστηκε ότι οι ξένες

⁶⁵ Βλ.: IMF: “Spain : Financial System Stability Assessment”, Country Report No. 12/137, June 08, 2012

⁶⁶ Βλ. ό.π.

τράπεζες θα συνέχιζαν τη δραστηριότητά τους στην Ανατολική Ευρώπη και θα τηρούσαν στο ακέραιο τις υποχρεώσεις που είχαν αναλάβει, μαζί με τα προγράμματα που στηρίζονταν από το Δ.Ν.Τ. και την Ε.Ε. στη Βοσνία Ερζεγοβίνη, την Ουγγαρία, τη Λετονία, τη Ρουμανία και τη Σερβία. Αν και οι δεσμεύσεις των τραπεζών, ως προς την παρακολούθηση των ανοιγμάτων, βάσει της Πρωτοβουλίας της Βιέννης, έληξαν με το πέρας των προγραμμάτων που στηρίζονταν από το Δ.Ν.Τ. και την Ε.Ε., οι συμμετέχοντες στην Πρωτοβουλία της Βιέννης υιοθέτησαν μια νέα αποστολή που καθοδηγεί τις μελλοντικές τους εργασίες. Οι δύο τομείς ενδιαφέροντος της είναι: (i) η στενή παρακολούθηση της απομόχλευσης διασυννοριακών τραπεζών στην Κεντρική Ευρώπη και στη Νοτιοανατολική Ευρώπη (CESEE), και (ii) ο συντονισμός των χωρών προέλευσης-υποδοχής για τραπεζικές εργασίες στη CESEE. Η Επιτροπή διαθέτει τη δυνατότητα εκπόνησης τακτικών εκθέσεων, που θα καταρτίζονται από το προσωπικό του Δ.Ν.Τ. και θα σχετίζονται με την απομόχλευση στην CESEE. Μέσω των εκθέσεων αυτών, θα έχει τη δυνατότητα διατύπωσης συστημικών ανησυχιών και ενημέρωσης των αρμόδιων εθνικών και ευρωπαϊκών αρχών.⁶⁷

⁶⁷ Βλ. ό.π.

Πίνακας 2

Προγράμματα χρηματοδότησης του ΔΝΤ στην Ευρώπη (2010-2012)

Στις 15 Αυγούστου 2012 το ΔΝΤ είχε συμφωνίες προγραμμάτων με 10 χώρες στην Ευρώπη με συνολικά ποσά περίπου 124,06 δισεκατομμύρια Ευρώ ή 186,97 δισεκατομμύρια δολάρια ¹								
			Ποσό που Συμφωνήθηκε (δισ)			Υπόλοιπα που δεν έχουν Ληφθεί (δισ)		
Μέλος ³	Ημερομηνία Έναρξης	Ημερομηνία Λήξης	Ευρώ (δισ.) ²	Δολάρια (δισ.) ²	Ποσοστό επί της ποσόστωσης	Ευρώ (δισ.) ²	Δολάρια (δισ.) ²	Ποσοστό επί της ποσόστωσης
Διευθετήσεις Ετοιμότητας (Stand-by Arrangements)								
Κοσσυφοπέδιο	27/4/12	26/12/13	0,11	0,17	154	0,06	0,09	81
Ρουμανία	31/3/11	30/3/13	3,79	5,72	300	3,79	5,72	300
Δημοκρατία της Σερβίας	29/9/11	28/3/13	1,15	1,73	200	1,15	1,73	200
Ουκρανία	28/7/10	27/12/12	12,28	18,50	729	9,51	14,34	565
Διευρυμένοι Χρηματοδοτικοί Μηχανισμοί (Extended Fund Facility)								
Ελλάδα	15/3/12	14/3/16	29,20	44,00	2.159	27,48	41,42	2.032
Ιρλανδία	16/12/10	15/12/13	23,90	36,01	1.548	5,45	8,21	353
Μολδαβία ⁴	29/1/10	28/1/13	0,23	0,34	150	0,09	0,13	58
Πορτογαλία	20/5/11	19/5/14	29,15	43,92	2.306	8,10	12,21	641
Ευέλικτο Πιστωτικό Όριο (Flexible Credit Line)								
Πολωνία	21/1/11	20/1/13	23,53	35,46	1.135	23,53	35,46	1135
Πιστωτικό Όριο Πρόληψης και Ρευστότητας (Precautionary and Liquidity Line)								
Π.Γ.Δ.Μ.	19/1/11	18/1/13	0,51	0,76	600	0,27	0,40	314
Διευρυμένος Πιστωτικός Μηχανισμός (Extended Credit Facility)								
Μολδαβία ⁴	29/1/10	28/1/13	0,23	0,34	150	0,03	0,05	23
Σύνολο			124,06	186,97		79,46	119,75	
¹ Τα συνολικά ποσά μπορεί να μην συμφωνούν λόγω στρογγυλοποιήσεων ² Υπολογίστηκε με τον πολλαπλασιασμό του ποσού του προγράμματος σε μονάδες Ειδικού Τραβηχτικού Δικαιώματος (SDR) επί της σχετικής συναλλαγματικής ισοτιμίας της 15 ^{ης} Αυγούστου 2012. ³ Οι συμφωνίες με τη Δημοκρατία της Σερβίας, τη Ρουμανία, την Πολωνία και την ΠΓΔ Μακεδονίας αντιμετωπίζονται από τις αρχές σαν προληπτικές. ⁴ Μικτές συμφωνίες Διευρυμένου Χρηματοδοτικού-Διευρυμένου Πιστωτικού Μηχανισμού								

Πηγή: Υπολογισμοί Στελεχών του ΔΝΤ ⁶⁸

⁶⁸ Βλ. <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/europe.htm>

Πίνακας 3

Προγράμματα χρηματοδότησης του ΔΝΤ στην Ευρώπη (2014-2015)

Στις 15 Μαρτίου 2016, το ΔΝΤ είχε συμφωνίες προγραμμάτων με 5 χώρες στην Ευρώπη με συνολικά ποσά περίπου 34 δισεκατομμύρια Ευρώ ή 37 δισεκατομμύρια δολάρια							
			Ποσό που Συμφωνήθηκε (δισ)			Υπόλοιπα που δεν έχουν Ληφθεί (δισ)	
Μέλος ³	Ημερομηνία Έναρξης	Ημερομηνία Λήξης	Ευρώ (δισ.) ¹	Δολάρια (δισ.) ¹	Ποσοστό επί της ποσόστωσης ²	Ευρώ (δισ.) ¹	Δολάρια (δισ.) ¹
Διευθετήσεις Ετοιμότητας (Stand-by Arrangements)							
Κοσσυφοπέδιο	29/7/15	28/5/17	0,19	0,21	179	0,11	0,13
Δημοκρατία της Σερβίας	23/2/15	22/2/18	1,17	1,30	143	1,17	1,30
Διευρυμένοι Χρηματοδοτικοί Μηχανισμοί (Extended Fund Facility)							
Αλβανία	28/2/14	27/2/17	0,37	0,41	212	0,14	0,16
Ουκρανία	11/3/15	10/3/19	15,49	17,21	614	9,56	10,62
Ευέλικτο Πιστωτικό Όριο (Flexible Credit Line)							
Πολωνία	14/1/15	13/1/17	16,31	18,12	317	16,31	18,12
Σύνολο			33,6	37,4		27,4	30,4
¹ Οι υπολογισμοί έγιναν σύμφωνα με την ισχύουσα συναλλαγματική ισοτιμία στις 15 Μαρτίου 2016.							
² Τη στιγμή της Έγκρισης							

Πηγή: Υπολογισμοί Στελεχών του ΔΝΤ ⁶⁹

Η τεχνική αρωγή, που παρέχει το Δ.Ν.Τ., βοηθάει τις χώρες να βελτιώσουν τις δυνατότητες των θεσμικών τους οργάνων και να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα τους στη χάραξη πολιτικής. Στο πλαίσιο αυτού του ρόλου, συνεισφέρει στη συνολική αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων παρακολούθησης και δανεισμού. Επιπλέον, παρέχει τεχνική αρωγή σε αρκετούς τομείς, όπως στη μακροοικονομική πολιτική, τη φορολογική πολιτική και τη διοίκηση φορολογικών εσόδων, τη νομισματική πολιτική, το σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών, τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού τομέα, τα νομικά πλαίσια, καθώς και στις μακροοικονομικές και χρηματοπιστωτικές στατιστικές. Κλείνοντας, το Δ.Ν.Τ. υιοθετεί όλο και περισσότερο μια περιφερειακή προσέγγιση στην παροχή τεχνικής αρωγής και εκπαίδευσης. Το Ινστιτούτο του Δ.Ν.Τ. οργανώνει στο Κοινό Ινστιτούτο της Βιέννης στην Αυστρία,

⁶⁹ Βλ. <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/europe.htm>

σειρές εκπαιδευτικών μαθημάτων για κρατικούς λειτουργούς από κράτη μέλη της Ε.Ε. και από άλλες μεταβατικές οικονομίες στην Ευρώπη και την Ασία.⁷⁰

2.2.7. Ο ρόλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στην πρόληψη των συστημικών κρίσεων

Η κύρια αποστολή που ανατέθηκε στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο ήταν η εξασφάλιση της παγκόσμιας οικονομικής σταθερότητας. Αυτό θα το πετύχαινε ασκώντας, σε διεθνές επίπεδο, πιέσεις στις χώρες εκείνες που δε συνέβαλλαν όσο έπρεπε στη διατήρηση της παγκόσμιας συνολικής ζήτησης, επιτρέποντας στις οικονομίες τους να διολισθήσουν προς μια ύφεση. Όποτε κρινόταν αναγκαίο, έπρεπε να παρέχει, επίσης, την αναγκαία ρευστότητα με τη μορφή δανείων σε εκείνες τις χώρες που αντιμετώπιζαν οικονομική ύφεση και ήταν ανίκανες να αναζωογονήσουν τη συνολική ζήτηση με ίδιους πόρους.⁷¹

Σήμερα όμως, το Δ.Ν.Τ. έχει αλλάξει. Ενώ θεμελιώθηκε στην πεποίθηση ότι οι αγορές συχνά δυσλειτουργούν και ότι είναι ανάγκη να ασκούνται διεθνείς πιέσεις στις χώρες ώστε να ακολουθούν μια πιο επεκτατική οικονομική πολιτική, σήμερα παρέχει κεφάλαια μόνο υπό την προϋπόθεση ότι οι χώρες ακολουθούν πολιτικές όπως η μείωση των ελλειμμάτων, η αύξηση των φόρων ή των επιτοκίων, οι οποίες οδηγούν σε συρρίκνωση της οικονομίας⁷². Μισό αιώνα μετά την ίδρυσή του, οι οικονομικές κρίσεις ανά τον κόσμο έγιναν συχνότερες και βαθύτερες. Το χειρότερο είναι ότι πολλές από τις πολιτικές που προώθησε το Δ.Ν.Τ., και ιδιαίτερα η πρόωρη απελευθέρωση των κεφαλαιαγορών, συνέβαλαν στην παγκόσμια αστάθεια. Παράδειγμα αποτελεί και η κρίση στην Ινδονησία το 1997. «...Ήταν μια σχετικά απλή περίπτωση κρίσης του τραπεζικού συστήματος. Αλλά το Δ.Ν.Τ. επενέβη, επέβαλε τον πολιτικό του τυφλοσούρτη και αντί περιορισμένης κρίσης, η Ινδονησία γνώρισε μια βαθιά ύφεση με 40% ανεργία και πλήρη οικονομική κατάρρευση...».⁷³ Τα διδάγματα από τις κρίσεις στην Αργεντινή και στην Ανατολική Ασία καταδεικνύουν ότι δεν

⁷⁰ Βλ. ό.π.

⁷¹ Για τον ρόλο τους Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στην πρόληψη των συστημικών κρίσεων, βλ. Joseph E. Stiglitz: «*Η Μεγάλη Αυταπάτη*», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2003.

⁷² Βλ. ό. π. σελ. 58-59.

⁷³ Βλ. συνέντευξη Joseph E. Stiglitz στην εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ, 4/10/2008, <http://www.tanea.gr/default.asp?pid=2&ct=1&artid=1402277>

πρόκειται να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη στις οικονομίες όσο αυτές παραμένουν σε βαθιά ύφεση. Η σημερινή οικονομική κρίση, από τη μεριά της, καταδεικνύει, για μία ακόμα φορά, ότι το Δ.Ν.Τ. απέτυχε στη αρχική αποστολή του, να προάγει την παγκόσμια σταθερότητα και να αντιδρά άμεσα στις οικονομικές κρίσεις, πριν κάνουν αισθητή την παρουσία τους⁷⁴.

Ο ρόλος των δύο οργανισμών του Bretton Woods έχει αμφισβητηθεί από μερικούς από τα τέλη της ψυχροπολεμικής περιόδου. Οι επικριτές ισχυρίζονται ότι αυτοί που κατευθύνουν την πολιτική του Δ.Ν.Τ. εσκεμμένα στήριζαν καπιταλιστικές στρατιωτικές δικτατορίες που πρόσκεινταν φιλικά σε αμερικανικές και ευρωπαϊκές εταιρείες. Οι επικριτές ισχυρίζονται επίσης ότι το Δ.Ν.Τ. είναι σε γενικές γραμμές απαθές ή και εχθρικό στις απόψεις τους για τη δημοκρατία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα εργατικά δικαιώματα. Η αντιπαράθεση αυτή έχει συμβάλει στη δημιουργία του κινήματος ενάντια στην παγκοσμιοποίηση. Άλλοι ισχυρίζονται ότι το Δ.Ν.Τ. δεν έχει αρκετή ισχύ για να «δημοκρατικοποιήσει» κυρίαρχα κράτη, αν και αυτό δεν εντάσσεται ούτε ως ή άλλως στους δεδηλωμένους στόχους του, οι οποίοι είναι να συμβουλεύει και να προωθεί την οικονομική σταθερότητα. Το επιχείρημα υπέρ του Δ.Ν.Τ. είναι ότι η οικονομική σταθερότητα αποτελεί πρόδρομο της δημοκρατίας.

Μεταξύ των επικρίσεων τονίζεται το γεγονός ότι η οικονομική βοήθεια δίδεται πάντοτε υπό διάφορες προϋποθέσεις (conditionalities), συμπεριλαμβανομένων των Προγραμμάτων Διαρθρωτικής Προσαρμογής (Structural Adjustment Programmes). Υποστηρίζεται ότι οι προϋποθέσεις παρεμποδίζουν την κοινωνική σταθερότητα⁷⁵ και επομένως και τους δεδηλωμένους στόχους του Δ.Ν.Τ., ενώ τα Προγράμματα Διαρθρωτικής Προσαρμογής οδηγούν σε αύξηση της φτώχειας στις χώρες που δέχονται τη βοήθεια.

Χαρακτηριστικά επί του θέματος έχει αναφερθεί ο οικονομολόγος Joseph Stiglitz⁷⁶, ο οποίος υποστηρίζει πως η πλειονότητα των πολιτικών διαρθρωτικής προσαρμογής του Δ.Ν.Τ. προκάλεσαν πείνα και ταραχές σε πολλές χώρες που εφαρμόστηκαν. Θεωρεί πως το Δ.Ν.Τ. απέτυχε στην αρχική του αποστολή να προάγει

⁷⁴ Για την κριτική στο ρόλο και στη χάραξη στρατηγικής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου βλ. Zbigniew Brzezinski: «*The Grand Chessboard*», Basic Books, 1997.

⁷⁵ Βλ. Robert Gilpin: «*Η Πολιτική Οικονομία των Διεθνών Σχέσεων*», Β' τόμος, εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 2000, σελ 66-69.

⁷⁶ Βλ. Joseph Stiglitz: «*Globalization and Its Discontents*», W.W. Norton & Company, June 2002.

την παγκόσμια σταθερότητα και δεν είχε μεγαλύτερη επιτυχία στις καινούριες αποστολές που ανέλαβε, όπως το να καθοδηγήσει την μετάβαση των χωρών από τον κομμουνισμό στην οικονομία της αγοράς. Προωθήθηκε η απελευθέρωση των κεφαλαιαγορών, παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχουν στοιχεία που να δείχνουν ότι αυτή είχε θετικά αποτελέσματα στην οικονομική μεγέθυνση. Σε άλλες περιπτώσεις, οι οικονομικές πολιτικές που εξελίχθηκαν σταδιακά μέσω της «συναίνεσης της Ουάσινγκτον»⁷⁷ και εισήχθησαν στις αναπτυσσόμενες χώρες, δεν ήταν κατάλληλες για τις χώρες που βρίσκονταν στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης ή της μετάβασης. Οι ιδέες και οι προθέσεις πίσω από τη δημιουργία των διεθνών οικονομικών θεσμών ήταν καλές, αλλά με τα χρόνια εξελίχθηκαν σταδιακά σε κάτι πολύ διαφορετικό. Ο κεϋνσιανός προσανατολισμός του Δ.Ν.Τ., ο οποίος έδινε έμφαση στις αποτυχίες των αγορών και στο ρόλο της κυβέρνησης στη δημιουργία θέσεων εργασίας, αντικαταστάθηκε με την επωδό της δεκαετίας του 1980 για ελεύθερες αγορές, ως μέρος μιας νέας «συναίνεσης της Ουάσινγκτον» - μιας συναίνεσης μεταξύ Δ.Ν.Τ., Παγκόσμιας Τράπεζας και υπουργείου Οικονομικών των Η.Π.Α. - σχετικά με τις «σωστές πολιτικές» για τις αναπτυσσόμενες χώρες, η οποία σηματοδότησε μια ριζικά διαφορετική προσέγγιση στην οικονομική ανάπτυξη και τη σταθεροποίηση.

Συγκεντρωτικά, πίσω από τα προβλήματα του Δ.Ν.Τ. και των άλλων διεθνών οικονομικών οργανισμών, βρίσκεται το πρόβλημα της διακυβέρνησης, με άλλα λόγια, ποιος αποφασίζει τι κάνουν. Οι οργανισμοί αυτοί δεν κυβερνιούνται απλώς από τις πλουσιότερες βιομηχανικές χώρες, αλλά και από εμπορικά και χρηματοπιστωτικά συμφέροντα των χωρών αυτών, γεγονός που φυσικά αντανακλάται στις πολιτικές των

⁷⁷ Στο πλαίσιο της συναίνεσης της Ουάσινγκτον, προβλέπονται συνοπτικά: σταθεροποίηση μακροοικονομίας μέσα από ιδιωτικοποιήσεις και αποκρατικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων, απελευθέρωση αγορών, πολιτικές κατάργησης φραγμών, άκρατη απελευθέρωση με συνέπειες σε κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Η ορθότητα και αποτελεσματικότητα της Συναίνεσης τις Ουάσινγκτον έχουν αμφισβητηθεί από πολλούς οικονομολόγους. Οι αναπτυσσόμενες χώρες ζητούν από το Δ.Ν.Τ. να ευαισθητοποιείται και να ενδιαφέρεται περισσότερο για τις ανάγκες τους. Η Έκθεση Παγκόσμιας Ανάπτυξης του 1997, που έδειξε την στροφή της πολιτικής της Παγκόσμιας Τράπεζας, επανέφερε στο προσκήνιο μια αλήθεια που είχε διατυπωθεί το 1952 από τον Moses Abramovitz. «Η βασική προϋπόθεση για την οικονομική ανάπτυξη είναι η κοινωνική ικανότητα». Σύμφωνα με τον συγγραφέα η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι ένα τεχνικό οικονομικό πρόβλημα που συνεπάγεται συσσώρευση συντελεστών και τον σωστό καθορισμό των θεμελιωδών μεγεθών. Αντίθετα, είναι μια κοινωνική διαδικασία που δεν μπορεί να ολοκληρωθεί αν το κράτος δε δημιουργήσει οικονομικούς θεσμούς, δεν καλλιεργήσει την κοινωνική συμπεριφορά και δεν ακολουθήσει πολιτικές ευνοϊκές για την οικονομική ανάπτυξη.

οργανισμών. Η επιλογή των επικεφαλής τους συμβολίζει το πρόβλημά τους και πολύ συχνά συνέβαλε στην δυσλειτουργία τους. Ενώ σχεδόν όλες οι δραστηριότητες του Δ.Ν.Τ. και της Παγκόσμιας Τράπεζας σήμερα εντοπίζονται γεωγραφικά στον αναπτυσσόμενο κόσμο, διευθύνονται από αντιπροσώπους των βιομηχανικών εθνών. Από έθιμο ή σιωπηρή συμφωνία, ο επικεφαλής του Δ.Ν.Τ. είναι πάντα Ευρωπαίος και ο επικεφαλής της Παγκόσμιας Τράπεζας πάντοτε Αμερικάνος⁷⁸. Επιλέγεται κεκλεισμένων των θυρών και ποτέ δεν θεωρήθηκε προαπαιτούμενο να έχει κάποια εμπειρία στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Συνεπώς, οι οργανισμοί αυτοί αδυνατούν να είναι αντιπρόσωποι των εθνών που υπηρετούν.

⁷⁸ Βλ. Joseph E. Stiglitz: «*Η Μεγάλη Αυταπάτη*», εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2003, σελ.69-71.

2.2.8. Η αναπροσαρμογή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου

Με τις διασυννοριακές χρηματοπιστωτικές ροές να αυξάνονται κατακόρυφα τις τελευταίες δεκαετίες, η αλληλεξάρτηση των χωρών έχει ενισχυθεί. Η αναταραχή στις χρηματοπιστωτικές αγορές τις χρονιές 2007 – 2008 έδειξε ότι η εγχώρια και η διεθνής χρηματοοικονομική σταθερότητα δεν μπορούν να θεωρηθούν δεδομένες, ακόμη και στις πιο πλούσιες χώρες του πλανήτη. Η απότομη αύξηση των τιμών στα τρόφιμα και στα καύσιμα, η οποία έχει πλήξει κυρίως τις φτωχές και τις μεσαίου εισοδήματος χώρες, οι οποίες εξαρτώνται ιδιαίτερα από τις εισαγωγές, αποτελεί μια άλλη πτυχή της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας, της οποίας όλοι αποτελούμε μέλη⁷⁹. Στην προσπάθειά του να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις, το Δ.Ν.Τ. έχει αναθεωρήσει τις πρακτικές του με διάφορους τρόπους:

1) Ενίσχυση των δανειοδοτικών διευκολύνσεων

Το Δ.Ν.Τ. ενισχύει τις δανειοδοτικές διευκολύνσεις για να μπορέσει να εξυπηρετήσει καλύτερα τα μέλη του. Έχει δημιουργήσει μια νέα *διευκόλυνση βραχυπρόθεσμης ρευστότητας (Short-Term Liquidity Facility)*, η οποία είναι ειδικά σχεδιασμένη για να βοηθήσει χώρες με αναδυόμενες οικονομίες, με ιστορικό υγιών πολιτικών, οι οποίες επηρεάστηκαν από την τρέχουσα χρηματοοικονομική κρίση. Έχει επίσης ανανεώσει τη *διευκόλυνση για κλονισμό από εξωγενείς παράγοντες (Exogenous Shocks Facility)*, για να διευκολυνθεί η εκταμίευση των ενισχύσεων στις χώρες που επλήγησαν από την κρίση, στις τιμές των καυσίμων και στις τιμές των τροφίμων.

Το Ταμείο, λοιπόν, έχει δρομολογήσει μια επανεξέταση του ρόλου του στη χρηματοδότηση των κρατών μελών, προκειμένου να βεβαιωθεί ότι διαθέτει τα κατάλληλα μέσα για να ανταποκριθεί στις ανάγκες των χωρών, σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από τις συνεχώς αυξανόμενες – και όλο και πιο πολύπλοκες – διασυννοριακές χρηματοπιστωτικές ροές.

2) Ενίσχυση της παρακολούθησης της παγκόσμιας οικονομίας, των περιφερειακών και των εθνικών οικονομιών

⁷⁹ Βλ. Dawson Thomas: «Stiglitz, the IMF and Globalization», A Speech to the MIT Club of Washington (<http://www.imf.org/external/np/speeches/2002/061302.htm>). Επίσης, βλ. Παναγιώτης Ρουμελιώτης: «Προς έναν πολυπολικό κόσμο», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, 2009, σελ. 361 - 368.

Το Δ.Ν.Τ. έχει κάνει πολλά βήματα προς τη βελτίωση της οικονομικής εποπτείας, στα πλαίσια παροχής συμβουλών στα κράτη μέλη σχετικά με τις μακροοικονομικές πολιτικές τους. Δίνει έμφαση στη μελέτη των σχέσεων μεταξύ του χρηματοπιστωτικού τομέα και της πραγματικής οικονομίας και στην ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των χωρών. Έχει δημοσιεύσει νέες οδηγίες για το πώς αναλύει και παρέχει συμβουλές σχετικά με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, ενώ δίνει μεγαλύτερη προσοχή στις επιδράσεις που έχουν οι πλέον σημαντικές οικονομίες στις οικονομίες των υπόλοιπων χωρών. Επιπλέον, βελτιώνει την ικανότητά του να προειδοποιεί τα κράτη μέλη του για τους κινδύνους και τα ευάλωτα σημεία των οικονομιών τους.

3) Παροχή βοήθειας στην επίλυση των παγκόσμιων οικονομικών ανισορροπιών

Η ανάλυση του Δ.Ν.Τ. για τις παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις, που περιλαμβάνεται στην *Παγκόσμια Οικονομική Πρόβλεψη (World Economic Outlook)*, παρέχει στους υπουργούς οικονομικών και στους διοικητές των Κεντρικών Τραπεζών ένα κοινό πλαίσιο για την εξέταση της παγκόσμιας οικονομίας. Επίσης, το Δ.Ν.Τ. τώρα έχει τη δυνατότητα να απευθύνει πρόσκληση σε μια επίλεκτη ομάδα χωρών για συμμετοχή σε πολυμερείς διαβουλεύσεις, προκειμένου να συζητούνται συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζει η παγκόσμια οικονομία – ένας καινοτόμος τρόπος για τη διευκόλυνση της συλλογικής δράσης μεταξύ των βασικών συντελεστών της παγκόσμιας οικονομίας. Η πρώτη διαβούλευση πραγματοποιήθηκε το 2006. Κατά τη διάρκεια της διαβούλευσης αυτής, στην οποία συμμετείχαν η Κίνα, οι χώρες της Ευρωζώνης, η Ιαπωνία, η Σαουδική Αραβία και οι Ηνωμένες Πολιτείες, έγινε προσπάθεια να μειωθούν οι παγκόσμιες ανισορροπίες στα ισοζύγια πληρωμών.

4) Ανάλυση των εξελίξεων στην αγορά κεφαλαίου

Το Δ.Ν.Τ. διαθέτει περισσότερους πόρους για την ανάλυση των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και των σχέσεών τους με τη μακροοικονομική πολιτική. Δύο φορές το χρόνο, δημοσιεύει την *Έκθεση για την Παγκόσμια Χρηματοοικονομική Σταθερότητα (Global Financial Stability Report)*, η οποία παρέχει επικαιροποιημένη ανάλυση για τις πρόσφατες εξελίξεις στις παγκόσμιες χρηματοπιστωτικές αγορές. Επίσης, το προσωπικό του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου συνεργάζεται με τα κράτη μέλη και μέσω του *Προγράμματος Αξιολόγησης του Χρηματοπιστωτικού Τομέα (Financial Sector Assessment Programme)*, προκειμένου να τα βοηθήσει να

εντοπίσουν τους δυνητικούς κινδύνους για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Το Δ.Ν.Τ. παρέχει επίσης εκπαίδευση σε κρατικούς υπάλληλους σχετικά με το πώς να διαχειρίζονται τα οικονομικά τους συστήματα, τα νομισματικά και συναλλαγματικά καθεστώτα, και τις αγορές κεφαλαίων. Σήμερα διευκολύνει την εκπόνηση των κατευθυντήριων γραμμών για την εκμετάλλευση των «κρατικών επενδυτικών κεφαλαίων» (*Sovereign Wealth Funds*) και συνεργάζεται στενά με το *Φόρουμ Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας* (*Financial Stability Forum*) για την προώθηση της διεθνούς χρηματοπιστωτικής σταθερότητας.

5) Η αξιολόγηση των ευπαθειών του χρηματοπιστωτικού τομέα

Ευπροσάρμοστα, καλά οργανωμένα χρηματοπιστωτικά συστήματα είναι απαραίτητα για τη μακροοικονομική σταθερότητα σε έναν κόσμο όπου η ροή των κεφαλαίων διαρκώς αυξάνεται. Το Δ.Ν.Τ. και η Παγκόσμια Τράπεζα έχουν αναλάβει από κοινού τη λειτουργία του *Προγράμματος Αξιολόγησης του Χρηματοπιστωτικού Τομέα* (*Financial Sector Assessment Programme*), με στόχο την προειδοποίηση των χωρών για τα τρωτά τους σημεία και τους κινδύνους στο χρηματοοικονομικό τους τομέα. Το προσωπικό του Δ.Ν.Τ. και της Παγκόσμιας Τράπεζας παρέχει συμβουλές για το πώς να ενισχύσουν τον έλεγχο και την εποπτεία των τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

6) Η Ομάδα Εργασίας για τη μείωση της φτώχειας

Σήμερα, περισσότεροι από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν με λιγότερο από 1 δολάριο την ημέρα, και πάνω από τα τρία τέταρτα ενός δισεκατομμυρίου υποσιτίζονται. Ο ρόλος του Δ.Ν.Τ. στις χώρες χαμηλού εισοδήματος αλλάζει όσο οι χώρες αυτές αναπτύσσονται και ωριμάζουν. Αλλά ο κεντρικός στόχος παραμένει ο ίδιος: «να συμβάλει στην προώθηση της οικονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης, να θέσει τη βάση για τη βαθιά και διαρκή μείωση της φτώχειας». Η σημερινή κύρια προτεραιότητα είναι να βοηθήσει τις χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος χώρες να αντιμετωπίσουν την κρίση στις τιμές των τροφίμων και των καυσίμων.

7) Βελτίωση της διακυβέρνησης του Δ.Ν.Τ.

Τον Μάιο του 2008, το Δ.Ν.Τ. ενέκρινε ένα διετές πακέτο μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση της εκπροσώπησης των μελών του στο Ταμείο. Επίσης, γίνεται περισσότερο ευέλικτο και πιο αποτελεσματικό. Προχωρά στην περικοπή των

δαπανών και στην αναδιοργάνωση του τρόπου με τον οποίο εισπράττει τα έσοδα με τα οποία χρηματοδοτεί τις λειτουργίες του.

8) Μεγαλύτερη υποχρέωση λογοδοσίας και διαφάνειας

Το Δ.Ν.Τ. δημοσιεύει σχεδόν όλους τους ετήσιους οικονομικούς ελέγχους της οικονομικής κατάστασης των κρατών-μελών, τις πρόσφατες εξελίξεις σχετικά με τα προγράμματα δανειοδότησης, καθώς και μια πληθώρα άλλων πληροφοριών στην ιστοσελίδα του. Οι επιδόσεις του Δ.Ν.Τ. αξιολογούνται σε τακτική βάση από την *Ανεξάρτητη Υπηρεσία Αξιολόγησης (Independent Evaluation Office)*.

2.2.9. *Η θέση της Ελλάδας στο Δ.Ν.Τ.*

Η Ελλάδα έγινε μέλος του Δ.Ν.Τ. στις 27 Δεκεμβρίου του 1945 και διαθέτει 1.101.800 Quotas (31/05/2015). Το μερίδιο (Quota) ενός μέλους του Δ.Ν.Τ. καθορίζει τη συνδρομή που πρέπει να πληρώσει, το «ειδικό βάρος» της ψήφου του, την πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις από το Δ.Ν.Τ., και το μερίδιό του σε Ειδικά Δικαιώματα Ανάληψης (Special Drawing Rights). Ως ποσοστό επί του συνόλου των μεριδίων Quota του Ταμείου, η χώρα μας διαθέτει 0,378 % και ως ποσοστό του συνόλου ψήφων, 0,381%. Η χώρα μας μοιράζεται την εκπροσώπησή της με την Ιταλία, την Αλβανία, τη Μάλτα, την Πορτογαλία, το Σαν Μαρίνο και το Ανατολικό Τιμόρ. Η Ελλάδα αποτελεί αποδέκτη του συλλογικού χρηματοδοτικού πακέτου, το οποίο προέρχεται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και από χώρες μέλη της Ζώνης του Ευρώ, ανέρχεται σε 110 δισεκατομμύρια Ευρώ και εγκρίθηκε στις 9 Μαΐου του 2010 με προοπτική να εκταμιευθεί σε διάστημα τριών ετών⁸⁰. Μάλιστα, το συγκεκριμένο πακέτο επιτρέπει την κατ' εξαίρεση πρόσβαση σε πόρους του Δ.Ν.Τ. που αναλογούν σε περισσότερο από 3.200 τοις εκατό της ποσόστωσης της Ελλάδας.⁸¹

⁸⁰ Βλ. Δελτίο Τύπου του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, «IMF Completes Second Review Under Stand-By Arrangement for Greece, Approves €2.5 Billion Disbursement», Press Release No. 10/502, December 17, 2010

(<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2010/pr10502.htm>)

⁸¹ Βλ. Dominique Strauss-Kahn, «Greece's economy at a crucial crossroads», Published in Kathimerini, December 12, 2010 (<http://www.imf.org/external/np/vc/2010/121210.htm>).

Από την πρώτη στιγμή της κρίσης χρέους στην Ελλάδα, το ελληνικό θέμα μονοπώλησε το ενδιαφέρον στις συζητήσεις που έλαβαν χώρα στο Δ.Ν.Τ.⁸². Με μεγάλη συχνότητα επανερχόταν το θέμα αδυναμίας της Ελλάδας να αποπληρώσει τους δανειστές της, η πιθανότητα στάσης πληρωμών και το θέμα της εξόδου της χώρας από την Ευρωζώνη. Τα άμεσα ερωτήματα πάντα πλαισιώνονταν από προβλέψεις για τις επιπτώσεις μιας ενδεχόμενης κήρυξης στάσης πληρωμών από τη χώρα ή μιας εξόδου από το ευρώ. Παρατηρώντας την εφαρμογή του σχεδίου διάσωσης της Ελλάδας, τα στελέχη του Δ.Ν.Τ. εξηγούσαν σε όλους τους τόνους ότι δεν ήταν σε θέση να ολοκληρωθεί αν δεν προηγηθεί μια σοβαρή ελάφρυνση του χρέους. Η παράταση αποπληρωμής των δανείων, που ήταν η κύρια επιλογή μέχρι σήμερα, δεν αποδείχθηκε αποτελεσματική.

Η κοινή πρόταση στην οποία συμφώνησαν, τελικά, το καλοκαίρι του 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Δ.Ν.Τ. και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα⁸³, προσέφερε σημαντική ευελιξία εκ μέρους των θεσμικών οργάνων σε σχέση με το προηγούμενο πρόγραμμα, λαμβάνοντας υπόψη την πολιτική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσε στην Ελλάδα, και αποσκοπούσε να αμβλύνει και να απαλύνει τις συνέπειες των αναγκαίων μέτρων που έπρεπε να ληφθούν για να επιτρέψουν στην Ελλάδα να επιστρέψει στη σταθερότητα και σε μια βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μια σχετική ευελιξία σε θέματα που αφορούν στην αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της χρονικής περιόδου που απαιτείται για την εφαρμογή της δημοσιονομικής εξυγίανσης. Η γενικότερη φιλοσοφία για τη διαδικασία ανάκαμψης της οικονομίας οφείλει να στηρίζει την ανάπτυξη, να εξασφαλίζει την οικονομική και δημοσιονομική βιωσιμότητα και να χαίρει ευρύτατης αποδοχής από την ελληνική κοινωνία.

Εκ προοιμίου η εξασφάλιση της χρηματοδότησης από το Δ.Ν.Τ. είναι συνάρτηση των μεταρρυθμίσεων και της επιτυχούς εκπλήρωσης των δεσμεύσεων. Αυτό ισχύει για όλες τις χώρες – μέλη του Δ.Ν.Τ. και η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Όταν διαπιστώνονται αποκλίσεις από τους στόχους, τότε η

⁸² Το κείμενο που ακολουθεί βασίστηκε στις συνεντεύξεις τύπου που έλαβαν χώρα στο Δ.Ν.Τ. Βλ. <http://www.imf.org/external/country/grc/index.htm>.

⁸³ Βλ. European Council Press Release: “Eurogroup statement on the ESM Programme for Greece”, 14/08/2015

(<http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/08/14-eurogroup-statement/>)

χρηματοδότηση επανεξετάζεται. Παρόλα αυτά, οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι αρκετές φορές το Δ.Ν.Τ. επέδειξε ευελιξία στην αξιολόγηση των μέτρων που συμβάλλουν στην επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων που έχουν προταθεί.

Συχνά, στις συζητήσεις επανέρχεται το ερώτημα αναφορικά με τον κίνδυνο και τις επιπτώσεις που θα είχε μια πιθανή ελληνική χρεοκοπία ή έξοδος της Ελλάδας από την ευρωζώνη, και κατά πόσο ένα τέτοιο γεγονός θα επηρέαζε την αμερικανική ή την παγκόσμια οικονομία. Το Δ.Ν.Τ. έκρινε πως οι επιπτώσεις της Ελληνικής κρίσης δεν αποτελούσαν άμεσα σημαντικό κίνδυνο για τους παραπάνω τομείς αλλά η αβεβαιότητα που θα προκαλούσαν θα μπορούσε να επηρεάσει σε εθνικό, περιφερειακό, διεθνές επίπεδο τις χρηματοπιστωτικές αγορές. Για αυτό και το Δ.Ν.Τ., μέσω της εκτίμησης αυτού του κινδύνου, προσπαθεί να στείλει ένα μήνυμα στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού για να επιτύχει την ενεργοποίηση των διαθέσιμων εργαλείων της ευρωζώνης για την αποφυγή μιας νέας κρίσης.

Τέλος, όταν η συζήτηση επιστρέφει στα βαθύτερα αίτια και στην αναζήτηση υπευθύνων για την πρωτοφανή διάρκεια της Ελληνικής κρίσης, η απάντηση περιστρέφεται γύρω από το σύνολο των πολιτικών που εφαρμόστηκαν και το συνδυασμό όλων των μεταρρυθμίσεων. Για παράδειγμα, η δημοσιονομική εξυγίανση δεν επιβάρυνε ισότιμα όλους τους φορολογούμενους αλλά μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων που είχαν ήδη επηρεαστεί από την κρίση. Μόνο, όταν οι μεταρρυθμίσεις προχωρήσουν σε ισότιμη βάση, θα επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος και η χώρα θα καταφέρει να βγει από μια κατάσταση που διαρκεί εδώ και πάρα πολύ καιρό. Στο τέταρτο κεφάλαιο με τίτλο η αντιμετώπιση της ελληνικής οικονομικής κρίσης αναλύεται και αξιολογείται η διαχείριση της ελληνικής κρίσης.

2.3. Η Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank)

Η Παγκόσμια Τράπεζα είναι ένα διεθνές χρηματοπιστωτικό ίδρυμα το οποίο παρέχει οικονομική και τεχνική βοήθεια στα μέλη του. Ιδρύθηκε ταυτόχρονα με το Δ.Ν.Τ. και αποτέλεσε «αδελφό οργανισμό»⁸⁴. Χρησιμοποιώντας τα κεφάλαιά της και σημαντικά ποσά που δανείζεται από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές, χορηγεί δάνεια που προορίζονται για τη χρηματοδότηση έργων υποδομής, βιομηχανικών και αγροτικών επενδύσεων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Μάλιστα, πολλοί από το τεχνικό προσωπικό της Τράπεζας παραμένουν στη δανειζόμενη χώρα για να βοηθήσουν στην εφαρμογή των επενδυτικών σχεδίων. Ταυτόχρονα προσφέρει εκτενείς στατιστικές πληροφορίες και εκθέσεις ερευνών που είναι διαθέσιμες στο κοινό.⁸⁵

Με την πάροδο του χρόνου, ο ρόλος της Παγκόσμιας Τράπεζας μεταβλήθηκε και απέκτησε νέα χαρακτηριστικά. Η Παγκόσμια Τράπεζα χορηγεί πλέον δάνεια για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ισοζυγίων πληρωμών χρηματοδοτώντας «προγράμματα διαρθρωτικών προσαρμογών». Αναγνωρίζοντας ότι οι ανισορροπίες των ισοζυγίων πληρωμών θέτουν τα μεγαλύτερα εμπόδια στη μακροχρόνια οικονομική μεγέθυνση των αναπτυσσόμενων χωρών, το Δ.Ν.Τ. και η Παγκόσμια Τράπεζα έχουν εξομοιώσει τους ρόλους τους και έχουν συνενώσει τις δυνάμεις τους, για να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τα προβλήματα των ισοζυγίων πληρωμών στον αναπτυσσόμενο κόσμο⁸⁶.

Ο Όμιλος της Παγκόσμιας Τράπεζας αποτελείται από πέντε οργανισμούς:

1. Τη Διεθνή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης - The International Bank for Reconstruction and Development (I.B.R.D.)
2. Το Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης - The International Development Association (I.D.A.)

⁸⁴ «Επειδή το Δ.Ν.Τ. δεν επιτρεπόταν να εκδώσει χρήμα, ο John Maynard Keynes παραπονιόταν ότι η πρότασή του για τη δημιουργία μιας «τράπεζας» οδήγησε στην ίδρυση ενός «ταμείου» και ονομάστηκε «τράπεζα» ο οργανισμός που στην πραγματικότητα ήταν ένα «ταμείο». Βλ. David D. Driscoll: «*The IMF and the World Bank How Do They Differ?* », August 1996. (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/exrp/differ/differ.htm>)

⁸⁵ Βλ. Ian H. Giddy, «Παγκόσμιες Χρηματοπιστωτικές Αγορές», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996, σελ. 150 – 151.

⁸⁶ Βλ. A. P. Thirlwall, «Μεγέθυνση και Ανάπτυξη», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003, σελ. 521 – 523.

3. Το Διεθνή Οργανισμό Χρηματοδότησης - International Finance Corporation (I.F.C.) του οποίου τα δάνεια και οι επενδύσεις σε μετοχές περιορίζονται στον ιδιωτικό τομέα των αναπτυσσόμενων χωρών.
4. Τον Οργανισμό Πολυμερούς Ασφάλισης Επενδύσεων - Multilateral Investment Guarantee Agency (M.I.G.A.) και
5. Το Διεθνές Κέντρο Διακανονισμού Διαφορών από Επενδύσεις - International Centre for Settlement of Investment Disputes (I.C.S.I.D.).

Ο όρος «Παγκόσμια Τράπεζα», χρησιμοποιείται για τους δύο πρώτους Οργανισμούς του Ομίλου, δηλ. τη Διεθνή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης (I.B.R.D.), για την παροχή δανείων σε χώρες μεσαίου εισοδήματος, και το Διεθνή Οργανισμό Ανάπτυξης (I.D.A.), για δάνεια και δωρεές σε χώρες με ετήσιο κατά κεφαλή εισόδημα κάτω των 965\$.

Η αποστολή της Παγκόσμιας Τράπεζας είναι η καταπολέμηση της φτώχειας και η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Πρόκειται για τη μεγαλύτερη πηγή παροχής δανείων αναπτυξιακής βοήθειας στις αναπτυσσόμενες και στις λιγότερο αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής, της Ασίας, της Κεντρικής Ευρώπης, της Λατινικής Αμερικής, της Μέσης Ανατολής και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, για την προμήθεια αγαθών, την υλοποίηση τεχνικών έργων και την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Η Παγκόσμια Τράπεζα εφαρμόζει ένα συγκεκριμένο διοικητικό μοντέλο διαχείρισης των projects που θα χρηματοδοτήσει (project cycle), το οποίο αποτελείται από οκτώ στάδια: 1. Προσδιορισμός του έργου, 2. Προετοιμασία του έργου, 3. Έγκριση του έργου, 4. Διαπραγμάτευση δανείου, 5. Έγκριση δανείου, 6. Υλοποίηση, 7. Παρακολούθηση και 8. Απολογισμός.

Η ευθύνη για την υλοποίηση του προγράμματος, και επομένως για την πληρωμή των αγαθών, των εργασιών, και των υπηρεσιών που προκηρύσσονται βαρύνει αποκλειστικά το δανειολήπτη. Οι εκταμιεύσεις του δανείου γίνονται μόνο μετά από αίτημα του δανειολήπτη, ο οποίος είναι και υπεύθυνος να προκηρύσσει διαγωνισμούς, να λαμβάνει, και να αξιολογεί τις προσφορές, όπως, επίσης και να αναθέτει τις συμβάσεις. Η εκάστοτε σύμβαση είναι μεταξύ του δανειολήπτη και του προμηθευτή ή του αναδόχου. Η Τράπεζα δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος στη σύμβαση. Είναι, όμως, υποχρεωμένη εκτός από την εξασφάλιση της καταβολής του

δανείου στον δανειολήπτη, όσον αφορά στη διαδικασία της προκήρυξης, να διασφαλίζει ότι όλη η διαδικασία πραγματοποιείται με διαφάνεια και σύμφωνα με τους όρους του δανείου. Στην περίπτωση σημαντικών συμβάσεων, τα έγγραφα επανεξετάζονται από την Τράπεζα πριν από την έκδοσή τους. Επίσης, εάν οποιαδήποτε στιγμή κατά τη διαδικασία της προκήρυξης (ακόμη και μετά από την ανάθεση της σύμβασης), η Τράπεζα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι κάποια από τις συμφωνηθείσες διαδικασίες δεν ακολουθήθηκε, η Τράπεζα έχει το δικαίωμα να ανακαλέσει την προκήρυξη.

2.3.1. Οι δραστηριότητες της Παγκόσμια Τράπεζας⁸⁷

Οι δραστηριότητες της Παγκόσμιας Τράπεζας έχουν αναπροσαρμοστεί πολλές φορές, από την έναρξη της λειτουργίας της μέχρι σήμερα. Άλλωστε, οι αναπροσαρμογές αυτές αντανακλούν τις μεταβαλλόμενες αντιλήψεις για την αναπτυξιακή πολιτική και τις αναπτυξιακές προτεραιότητες.

Την πρώτη περίοδο της λειτουργίας της, δηλαδή μέχρι τη δεκαετία του 1960, οι υπεύθυνοι της Παγκόσμιας Τράπεζας έδιναν έμφαση στη χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων για την κατασκευή έργων υποδομής στις αναπτυσσόμενες χώρες, κυρίως στους τομείς της παραγωγής και διανομής ενέργειας, των μεταφορών, της κατασκευής και λειτουργίας λιμανιών, των τηλεπικοινωνιών καθώς και στους τομείς κατασκευής και λειτουργίας αρδευτικών έργων.⁸⁸

Την ίδια περίοδο προσέφερε ελάχιστη χρηματοδοτική στήριξη στο βιομηχανικό τομέα, τον τουριστικό τομέα, το γεωργικό τομέα, καθώς και στην ανάπτυξη γεωργικών περιοχών. Επίσης, ο περιορισμένου μεγέθους δανεισμός για την στήριξη των παραγωγικών τομέων συχνά κατευθυνόταν σε χώρες που δεν περιλαμβάνονταν στην κατηγορία των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών. Με την πάροδο του χρόνου, όμως, οι υπεύθυνοι της Παγκόσμιας Τράπεζας άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι η χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων για την κατασκευή

⁸⁷ Βλ. ιστότοπο της Παγκόσμιας Τράπεζας.

(<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20103838~menuPK:1697023~pagePK:51123644~piPK:329829~theSitePK:29708,00.html>)

⁸⁸ Βλ. ό.π.

έργων υποδομής δεν ήταν αρκετή και έπρεπε να συνοδευτεί από χορηγήσεις δανείων για την στήριξη των άμεσα παραγωγικών τομέων των αναπτυσσόμενων χωρών.⁸⁹

Η δεύτερη σημαντική διαπίστωση ήταν ότι το στελεχικό δυναμικό των χρηματοδοτούμενων χωρών είχε ανεπαρκή εκπαίδευση και περιορισμένες διοικητικές ικανότητες, με αποτέλεσμα, όπως παραδέχτηκαν, να μην επιτυγχάνεται η σωστή διάχυση των οφελών της οικονομικής ανάπτυξης στις πλατιές μάζες των φτωχών κατοίκων των αναπτυσσόμενων χωρών.⁹⁰

Το 1973 επισημοποιείται, μέσω του προέδρου της Robert McNamara, η ριζική αλλαγή προσανατολισμού. Ο πρόεδρος όρισε την απόλυτη φτώχεια⁹¹ ως μια κατάσταση ζωής τόσο υποβαθμισμένη από τις ασθένειες, τον αναλφαβητισμό, την έλλειψη τροφής, και την αθλιότητα, ώστε να αρνείται από τα θύματά της την ικανοποίηση ακόμα και των βασικότερων ανθρωπίνων αναγκών. Ο ίδιος δεσμεύτηκε ότι η Παγκόσμια Τράπεζα θα πραγματοποιήσει μια συντονισμένη επίθεση εναντίον της φτώχειας.⁹² Ο περιορισμός της φτώχειας χρησιμοποιείται ως το κριτήριο με το οποίο αξιολογείται η απόδοσή της ως αναπτυξιακού οργανισμού.⁹³ Πλέον από τα χορηγούμενα δάνεια θα έπρεπε να ωφελούνται κυρίως όσοι βρίσκονται στο κατώτερο 40% της εισοδηματικής κλίμακας. Το 1975, η Παγκόσμια Τράπεζα στράφηκε και στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των φτωχών στις αστικές περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών.

2.3.2. Η χορήγηση δανείων για την προώθηση διαρθρωτικών προσαρμογών

Η Παγκόσμια Τράπεζα ορίζει ως δάνεια για την προώθηση διαρθρωτικών προσαρμογών τα δάνεια «που δεν προορίζονται για την χρηματοδότηση επενδυτικών σχεδίων, αλλά αποσκοπούν στη στήριξη πολιτικών και προγραμμάτων θεσμικών αλλαγών, οι οποίες θα μεταβάλουν τη διάρθρωση της οικονομίας και θα την καταστήσουν ικανή να διατηρήσει το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσής της όσο και τη μεσοπρόθεσμη ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών της».

⁸⁹ Βλ. ό.π.

⁹⁰ Βλ. ό.π.

⁹¹ Κατά τη διάρκεια της ετήσιας καθιερωμένης ομιλίας του προς τους συντελεστές της Παγκόσμιας Τράπεζας, στο Ναϊρόμπι.

⁹² Βλ. ό.π.

⁹³ Βλ. ό.π.

Η πρωτοβουλία αυτή ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1979. Στόχος ήταν η βελτίωση των ισοζυγίων πληρωμών των αναπτυσσόμενων χωρών. Βέβαια, μια χώρα μπορεί να πάρει δάνειο για την προώθηση διαρθρωτικών προσαρμογών, όταν σχεδιάζει και εφαρμόζει πολιτικές για την εξασφάλιση μακροχρόνιας ισορροπίας στον τομέα των διεθνών συναλλαγών της, οι οποίες δεν περιορίζουν το ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης και έχουν την έγκριση της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Τα χορηγούμενα δάνεια συνοδεύονται από τις ακόλουθες διαρθρωτικές προσαρμογές:

- μεταρρυθμίσεις στον παραγωγικό τομέα της οικονομίας, με σκοπό την αποτελεσματικότερη λειτουργία των αγορών,
- αναπροσαρμογές των τιμών,
- μεταβολή της σχέσης που συνδέει τις τιμές των εμπορεύσιμων αγαθών με τις τιμές των μη εμπορεύσιμων αγαθών,
- διαμόρφωση των «κατάλληλων» όρων εμπορίου για τα αγροτικά και βιομηχανικά προϊόντα,
- περιορισμός του μεγέθους του δημόσιου τομέα,
- χρηματοοικονομικές μεταρρυθμίσεις,
- φορολογικές μεταρρυθμίσεις.

Η Παγκόσμια Τράπεζα χορηγεί δάνεια, μόνο όταν οι κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων κρατών δεσμευτούν ότι θα προωθήσουν τις παραπάνω πολιτικές.

2.3.3. Η θέση της Ελλάδας στην Παγκόσμια Τράπεζα

Η Ελλάδα παίρνει μέρος στη διαδικασία λήψης αποφάσεων της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank). Η Τράπεζα λειτουργεί ως «συνεταιρισμός», με τα κράτη μέλη της ως μετόχους. Η κυβέρνηση κάθε χώρας εκπροσωπείται στο διοικητικό συμβούλιο. Η Ελλάδα εκπροσωπείται από τον Υπουργό Οικονομικών. Ταυτόχρονα λειτουργεί το Εκτελεστικό Συμβούλιο, υπεύθυνο για την καθημερινή λειτουργία του οργανισμού και το οποίο αποτελείται από 25 Εκτελεστικούς Διευθυντές από τα 189 κράτη μέλη. Η Ελλάδα μοιράζεται την εκπροσώπησή της με επτά άλλα κράτη:

Αλβανία, Ιταλία, Μάλτα, Πορτογαλία, Σαν Μαρίνο και το Ανατολικό Τιμόρ (ίδια με την ομάδα στο Δ.Ν.Τ.).

2.3.4. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις του Δ.Ν.Τ. και της Παγκόσμιας Τράπεζας

Το Δ.Ν.Τ. δραστηριοποιείται κυρίως στη στήριξη των ισοζυγίων πληρωμών. Αντίθετα, η προσέγγιση της Παγκόσμιας Τράπεζας στο ίδιο ζήτημα είναι διαφορετική. Ενδιαφέρεται περισσότερο για την προώθηση πολιτικών που αποσκοπούν στην βελτίωση της οικονομικής αποτελεσματικότητας και στην παροχή κινήτρων για την αύξηση των εσόδων από τις εξαγωγές και τη μείωση των πληρωμών που συνδέονται με τις εισαγωγές. Είναι φανερό, ωστόσο, ότι οι ρόλοι των δύο οργανισμών επικαλύπτονται σε σημαντικό βαθμό.

Πιο συγκεκριμένα, το Δ.Ν.Τ. επιβλέπει το διεθνές νομισματικό σύστημα και προάγει τη διεθνή νομισματική συνεργασία. Ταυτόχρονα, μεριμνά για τη διατήρηση της συναλλαγματικής σταθερότητας και των αρμονικών συναλλαγματικών σχέσεων των κρατών μελών του. Βοηθά τα κράτη μέλη να αντιμετωπίσουν τα προσωρινά προβλήματα των ισοζυγίων πληρωμών τους, προσφέροντας βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα χρηματοδότηση για να ξεπεραστούν οι δυσκολίες προσαρμογής των ισοζυγίων πληρωμών. Επίσης, συμπληρώνει τα συναλλαγματικά αποθέματα των κρατών μελών, όταν τα τελευταία δυσκολεύονται να ικανοποιήσουν τις μακροπρόθεσμες συναλλαγματικές ανάγκες τους. Τέλος, αντλεί χρηματοδοτικούς πόρους κυρίως από τις συνδρομές των κρατών μελών του, οι οποίες είναι ανάλογες των δυνατοτήτων τους.

Η Παγκόσμια Τράπεζα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη των αναπτυσσόμενων χωρών και προωθεί τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις των οικονομιών τους. Βοηθά τις αναπτυσσόμενες χώρες, χορηγώντας μακροπρόθεσμα δάνεια για τη χρηματοδότηση αναπτυξιακών επενδυτικών σχεδίων και αναπτυξιακών προγραμμάτων. Επίσης, προσφέρει ειδική χρηματοδοτική βοήθεια στις πολύ φτωχές αναπτυσσόμενες χώρες, μέσω της Διεθνούς Αναπτυξιακής Ένωσης. Ενθαρρύνει ακόμα την ιδιωτική επιχειρηματική δραστηριότητα στις αναπτυσσόμενες χώρες και τέλος, αντλεί χρηματοδοτικούς πόρους κυρίως από τη διεθνή κεφαλαιαγορά.

Οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί έχουν διαπράξει πολλά σοβαρά λάθη⁹⁴. Απαιτούνται μεταρρυθμίσεις που θα καταστήσουν αυτούς τους θεσμούς πιο υπόλογους και πιο ευαίσθητους έναντι των μη οικονομικών ζητημάτων. Αλλά, δεν ευθύνεται μόνο η Παγκόσμια Τράπεζα για την αποτυχία να επιτευχθεί ελάφρυνση τους χρέους των φτωχών χωρών ή για την περιβαλλοντική ζημία που προκαλούν τα προγράμματα ανάπτυξης που η ίδια χρηματοδοτεί. Μερίδιο ευθύνης φέρουν και οι εθνικές κυβερνήσεις των πλούσιων βιομηχανικών κρατών. Κατά τη δεκαετία του 1980, η Παγκόσμια Τράπεζα και το Δ.Ν.Τ. πίστευαν ακράδαντα πως το σύνθημα: «περισσότερες αγορές και λιγότερο κράτος» αποτελούσε τον καταλληλότερο δρόμο για την ανάπτυξη. Σήμερα, οι ίδιοι θεσμοί διακατέχονται από λιγότερο νεοφιλελεύθερες ιδέες. Αποδέχονται το σημαντικό ρόλο που μπορεί να παίζει το κράτος και υπογραμμίζουν την ανάγκη για δημοκρατική λογοδοσία και για τη συμπερίληψη της κοινωνίας των πολιτών στο αναπτυξιακό ζήτημα⁹⁵. Αρχικά, οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί ασχολήθηκαν με την κορυφή του παγόβουνου, του τεράστιου και σύνθετου ζητήματος της ανοικοδόμησης.

Τη στιγμή της κρίσης, μέρος των χρηματοδοτήσεων υπόκειται σε συγκεκριμένους όρους, δηλαδή οι χώρες πρέπει να υπακούουν στους κανόνες του φιλελευθερισμού. Η επιλογή αυτή επικρίνεται έντονα από τις Μ.Κ.Ο. που υποστηρίζουν ότι, παρά τις πολιτικές αυτές (ή εξαιτίας τους), ολόκληρες περιοχές της υφελίου, ιδίως στην Αφρική, βυθίζονται στη φτώχεια. Μέσα σε αυτό το κλίμα αμφισβήτησης, η Παγκόσμια Τράπεζα ακολουθεί νέα συλλογιστική, που επικεντρώνεται στη φύση και τις μορφές της φτώχειας. Τα προγράμματά της προσανατολίζονται πλέον προς τους κοινωνικούς τομείς και στηρίζονται σε χρονοδιαγράμματα που βρίσκονται εγγύτερα στους λαούς παρά στις κυβερνήσεις.

Από την άλλη πλευρά, πολλοί υποστηρίζουν ότι τα δάνεια στις αναπτυσσόμενες χώρες αποτέλεσαν όργανα ελέγχου για την Παγκόσμια Τράπεζα και το Δ.Ν.Τ. Πιο συγκεκριμένα ο Joseph Stiglitz⁹⁶ θεωρεί ότι οι χειρισμοί των κρίσεων

⁹⁴ Βλ. Robert Gilpin, «Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία», Εκδόσεις Ποιότητα, Β' Έκδοση, Αθήνα, 2004, σελ. 282.

⁹⁵ Βλ. Robert Jackson – George Sorensen, «Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων», Εκδόσεις Guttenberg, Αθήνα, 2006, σελ. 312.

⁹⁶ Αμερικανός οικονομολόγος και καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Κολούμπια. Κάτοχος βραβείου Νόμπελ. (<https://www8.gsb.columbia.edu/faculty/jstiglitz/bio>)

από το Δ.Ν.Τ. και την Παγκόσμια Τράπεζα ήταν καταστροφικοί καθώς πρότειναν λύσεις κλασσικές βέβαια, αλλά ξεπερασμένες και μη προσαρμοσμένες, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τις επιπτώσεις που θα είχαν για τους κατοίκους των χωρών, στις οποίες επρόκειτο να εφαρμοστούν. Ταυτόχρονα ο συγγραφέας καταγγέλλει τη συναίνεση της Ουάσινγκτον, η οποία επιβάλλει στις κυβερνήσεις την ελεύθερη είσοδο ξένων κεφαλαίων, κίνηση που υποβάλλει τα οικονομικά συστήματα σε κλονισμούς που δεν μπορούν να αντέξουν.

2.4. Η θέση της Ελλάδας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (World Trade Organization) και στον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (Organization for Economic Cooperation and Development)

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (World Trade Organization)⁹⁷ θεσπίστηκε το 1995, αντικαθιστώντας την “Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου” (GATT), η οποία είχε υπογραφεί το 1947 στο πλαίσιο του Ο.Η.Ε., και της οποίας η Ελλάδα υπήρξε μέλος από το 1948, ένα χρόνο μετά την σύναψή της.⁹⁸ Αποτελείται από 164 κράτη μέλη του Ο.Η.Ε. και κυρίαρχος στόχος του είναι η θέσπιση, μετά από εντατικές διαπραγματεύσεις μεταξύ των μελών του, κοινών κανόνων και αρχών που πρέπει να διέπουν το διεθνές εμπόριο. Βάσει της Συνθήκης της Ε.Ε., επίσημος Διαπραγματευτής της Κοινότητας σε όλες τις συμφωνίες του Π.Ο.Ε., είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η Ελλάδα, όπως και τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ε.Ε., συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση των θέσεων και των επιχειρημάτων της Ε.Ε. Μάλιστα, προσπαθεί να πετύχει όσο το δυνατόν ευνοϊκότερες συμφωνίες με απώτερο σκοπό την οικονομική της ανάπτυξη.

Στο πλαίσιο του Π.Ο.Ε. οι διεθνείς συμφωνίες που αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, τον αγροτικό τομέα, είναι⁹⁹:

- η Συμφωνία για τη Γεωργία,
- η Συμφωνία για την Πνευματική Ιδιοκτησία (TRIPs), στην οποία υπάρχουν ρυθμίσεις για τις Γεωγραφικές Ενδείξεις,
- η Συμφωνία για την εφαρμογή των Υγειονομικών και Φυτοϋγειονομικών μέτρων (SPS),
- η Συμφωνία για τα Τεχνικά Εμπόδια στο Εμπόριο (TBT),
- η Συμφωνία για τις Επιδοτήσεις και τα Αντισταθμιστικά Μέτρα (Subsidies and Countervailing Measures), περιλαμβανομένων και των επιδοτήσεων στην αλιεία.

⁹⁷ Βλ. Robert Gilpin: « Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού. Η παγκόσμια οικονομία τον 21^ο αιώνα», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010, 9^η έκδοση, σελ. 86 – 89.

⁹⁸ Βλ. ιστότοπο του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου “Greece and the WTO” (https://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/greece_e.htm)

⁹⁹ Βλ. ιστότοπο του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και τροφίμων (<http://www.minagric.gr/index.php/el/the-ministry-2/agricultural-policy/koinotsxeseis/dienorgan/1233-pagkorganemp>)

Η Ελλάδα, όπως και η Ευρωπαϊκή ένωση, αποδίδει εξαιρετική σημασία στην προώθηση του τομέα των υπηρεσιών. Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας και η πολιτική της κατάσταση επιτρέπουν την ανάπτυξη και προώθηση ορισμένων υπηρεσιών, οι βασικότερες εκ των οποίων - αναγνωρισμένες και από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου - είναι: ο τουρισμός, η ναυτιλία, οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, οι τηλεπικοινωνίες και οι μεταφορές.

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.)¹⁰⁰ αποτέλεσε τη συνέχεια του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας, που, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, είχε την ευθύνη συντονισμού του σχεδίου Marshall. Στις 14 Δεκεμβρίου 1960, 20 χώρες υπέγραψαν τη συνθήκη ίδρυσης του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης και αυτή τη συνθήκη ο ρόλος του Ο.Ο.Σ.Α. αφορούσε τη διατλαντική οικονομική συνεργασία. Σήμερα, και μετά την προσχώρηση ακόμη 10 χωρών, ο Ο.Ο.Σ.Α. απαρτίζεται από τις 35 περισσότερο ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου, με σημαντική επιρροή στο παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι. Η Ελλάδα ανήκει στην πρώτη ομάδα χωρών που επικύρωσαν τη συνθήκη δημιουργίας του το 1961. Για την Ελλάδα, αρμόδιο Υπουργείο για τις σχέσεις με τον Ο.Ο.Σ.Α. είναι το Υπουργείο Οικονομικών. Τα κράτη μέλη του Ο.Ο.Σ.Α. έχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά, όπως ο σεβασμός στις αρχές της δημοκρατικής διακυβέρνησης και της οικονομίας της αγοράς. Ο Ο.Ο.Σ.Α. συνεργάζεται με 70 ακόμη χώρες καθώς και άλλους διεθνείς οργανισμούς. Είναι περισσότερο γνωστός για τις μελέτες που εκπονεί για την ανάπτυξη και εφαρμογή πολιτικών σε διάφορους τομείς, καθώς και για τις στατιστικές μελέτες του. Λόγω της εγκυρότητάς τους, οι μελέτες και στατιστικές του Ο.Ο.Σ.Α. αποτελούν συχνά, ακόμη και αρκετά χρόνια μετά την εκπόνησή τους, σοβαρή βάση για την ανάληψη αλλά και κριτική της αποτελεσματικότητας στρατηγικών και μέτρων πολιτικής. Συνολικά, το ιδιαίτερο βάρος του Ο.Ο.Σ.Α. έγκειται στο ότι παρέχει στα κράτη μέλη του το πλαίσιο για τη συζήτηση και ανάπτυξη οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών, που καθορίζουν την εξέλιξη σε παγκόσμιο επίπεδο και με μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα.¹⁰¹

Είναι προφανής η σημασία της συμμετοχής της Ελλάδας σε ένα τόσο σημαντικό διεθνή οργανισμό καθώς και η δυνατότητα συμμετοχής της στο εν λόγω

¹⁰⁰ Βλ. ιστότοπο του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (<http://www.oecd.org/about/>)

¹⁰¹ Βλ. ό.π.

πλαίσιο συνεργασίας για την ανάπτυξη κοινωνικοοικονομικών πολιτικών με παγκόσμια και μακροχρόνια εμβέλεια.

Αναφορικά με τα όργανα και τη διαδικασία εργασιών, το Συμβούλιο Υπουργών καθορίζει τη στρατηγική κατεύθυνση των εργασιών του Οργανισμού. Σε αυτό συμμετέχουν εκπρόσωποι των κρατών μελών και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επίσης, ο Ο.Ο.Σ.Α. έχει εξελιχθεί σε ένα πολυδιάστατο, από πλευράς αντικειμένων, οργανισμό, στις εργασίες του οποίου συμμετέχουν εμπειρογνώμονες από πολλά διαφορετικά επιστημονικά πεδία. Ρόλος των Επιτροπών (Γεωργίας, Εμπορίου, Ανάπτυξης, Περιβάλλοντος κ.α.) είναι η ανταλλαγή απόψεων για τη διεξαγωγή των εργασιών, σύμφωνα με τις στρατηγικές κατευθύνσεις που έχει καθορίσει το Συμβούλιο, και τη διάθεση πόρων. Η Γραμματεία αναλύει τα πρωτεύοντα, κατά το Συμβούλιο και τις Επιτροπές, ζητήματα και καταθέτει προτάσεις εργασίας. Διοικείται από το Γενικό Διευθυντή, τους Αναπληρωτές του, και τους Διευθυντές ανά θεματικό αντικείμενο (πχ. Διεύθυνση Τροφίμων, Αγροτικών Θεμάτων και Αλιείας). Στις Ομάδες Εργασίας, οι εκπρόσωποι των κρατών μελών αξιολογούν τις προτάσεις εργασίας καθώς και τις εργασίες σε εξέλιξη. Κριτήρια αξιολόγησης είναι, μεταξύ άλλων, η επίτευξη του αρχικού στόχου, η δυνατότητα πρακτικής εφαρμογής και χρησιμότητας των αποτελεσμάτων, αλλά και η μεθοδολογική και τεχνική αξιοπιστία της μελέτης. Οι προτάσεις για μελέτη μπορεί να γίνουν δεκτές, να απορριφθούν, αν κριθεί αδύναμη η επιχειρηματολογία για τη στήριξή τους ή να επανεξετασθούν στο μέλλον κατόπιν συστάσεων για βελτίωση. Αν οι μελέτες είναι ήδη σε εξέλιξη ή κατατεθούν ως ολοκληρωμένες, μπορεί και να συμφωνηθεί η δημοσίευση των αποτελεσμάτων. Αν υπάρχει διαφωνία, ζητούνται διορθώσεις πριν τη δημοσίευση.¹⁰²

Οι Έλληνες εμπειρογνώμονες συμμετέχουν ενεργά σε Επιτροπές και Ομάδες Εργασίας του Ο.Ο.Σ.Α., σε συμφωνία με το γενικότερο ρόλο, τις αρμοδιότητες και τους στόχους της Διεύθυνσης σε θέματα Διεθνών Σχέσεων και Διαπραγματεύσεων. Συνεργαζόμενοι σε συνεχή βάση με ομολόγους τους από άλλα κράτη μέλη του Ο.Ο.Σ.Α., συμμετέχουν σε ένα δίκτυο διάχυσης και αξιολόγησης πληροφοριών για το σχεδιασμό, την εφαρμογή και την τελική αξιολόγηση των στρατηγικών πολιτικής στους τομείς ενδιαφέροντος.

¹⁰² Βλ. ό.π.

Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής οικονομικής κρίσης δόθηκαν ενισχυμένες αρμοδιότητες στον Οργανισμό. Ιδιαίτερα με τις εκθέσεις¹⁰³ του, που δημοσιεύονται ανά τακτά χρονικά διαστήματα, συστήνει στην Ελλάδα να προχωρήσει σε βαθύτερες μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας με «ενεργητικές πολιτικές» και παράλληλα να ενισχύσει το δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας, με στόχο να αντιμετωπιστούν οι συνέπειες της κρίσης και οι κοινωνικές επιπτώσεις. Επίσης, καλεί την κυβέρνηση να προχωρήσει σε απελευθέρωση των αγορών και άρση των εμποδίων, να αναδιαρθρώσει το εκπαιδευτικό και το φορολογικό σύστημα και να συνεχίσει τις μεταρρυθμίσεις στο Δημόσιο τομέα. Στην ενότητα «Επιτυχίες και αποτυχίες των μνημονίων» πραγματοποιείται εκτενέστερη ανάλυση των εκθέσεων του Ο.Ο.Σ.Α.

¹⁰³ Βλ. Ετήσιες εκθέσεις του Ο.Ο.Σ.Α. (Ο.Ε.Κ.Δ. Economic Outlook – Ο.Ε.Κ.Δ. Economic Surveys: Greece), Going for Growth κ.α.

2.5. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.)

Η Ευρωπαϊκή¹⁰⁴ Ένωση αποτελεί μια μοναδική σχέση οικονομικής και πολιτικής συνεργασίας μεταξύ 28 δημοκρατικών ευρωπαϊκών χωρών. Ιδρύθηκε και λειτουργεί με στόχο την ειρήνη, την ελευθερία και την ευημερία, για τα 503 εκατομμύρια¹⁰⁵ των πολιτών της, σε έναν δικαιότερο και ασφαλέστερο κόσμο. Αναφορικά με τους παραπάνω στόχους, μέχρι σήμερα έχει επιτευχθεί η απελευθέρωση στον τομέα των μετακινήσεων και το εμπόριο χωρίς σύνορα, η καθιέρωση του ευρώ (του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος), η παραγωγή και η κατανάλωση ασφαλέστερων τροφίμων και έχουν εφαρμοστεί πολιτικές για ένα καθαρότερο περιβάλλον. Επίσης, έχουν σχεδιαστεί πολιτικές για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στις φτωχότερες περιφέρειες και για την ανάληψη κοινής δράσης κατά του εγκλήματος και της τρομοκρατίας. Τέλος, αποτελούν σήμερα πραγματικότητα οι φθηνότερες κλήσεις κινητής τηλεφωνίας, η υγειονομική περίθαλψη σε άλλη χώρα της Ε.Ε., η πληθώρα ευκαιριών για σπουδές στο εξωτερικό, η κυκλοφορία και η διαμονή στο εσωτερικό της Ε.Ε. και η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω υπηκοότητας.

Βέβαια, για να υλοποιηθούν όλα αυτά, τα κράτη μέλη δημιούργησαν θεσμικά όργανα¹⁰⁶ για τη λειτουργία της Ε.Ε. και για την έκδοση της νομοθεσίας της: το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (που εκπροσωπεί τους λαούς της Ευρώπης), το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (που εκπροσωπεί τις εθνικές κυβερνήσεις), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (που εκπροσωπεί το κοινό συμφέρον της Ε.Ε.), το Ελεγκτικό Συνέδριο, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, η Επιτροπή των Περιφερειών, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

2.5.1. Η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁰⁷

Οι ιστορικές ρίζες της Ευρωπαϊκής Ένωσης βρίσκονται στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μετά τη λήξη του, οι Ευρωπαίοι αποφασίζουν να εμποδίσουν για πάντα την επανάληψη τέτοιων γεγονότων. Πιο συγκεκριμένα, στις 9 Μαΐου 1950, ο Robert

¹⁰⁴ Βλ. ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, http://ec.europa.eu/greece/about-us/about-the-eu/index_el.htm

¹⁰⁵ Βλ. ό. π., http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_el.htm

¹⁰⁶ Βλ. ό. π., http://europa.eu/about-eu/institutions-bodies/index_el.htm

¹⁰⁷ Βλ.: ό. π. http://europa.eu/about-eu/eu-history/index_el.htm

Schumann, υπουργός Εξωτερικών της Γαλλίας, παρουσιάζει ένα σχέδιο στενότερης συνεργασίας. Από τότε, η 9η Μαΐου εορτάζεται ως η "Ημέρα της Ευρώπης".

Βασιζόμενες στο σχέδιο Schumann, έξι χώρες υπογράφουν στις 18 Απριλίου 1951 μια συνθήκη για να ενοποιήσουν τις βαριές βιομηχανίες τους – άνθρακα και χάλυβα – κάτω από μια κοινή διεύθυνση. Κατ' αυτό τον τρόπο, καμιά από αυτές τις χώρες δεν θα μπορεί πια να φτιάχνει όπλα για να πολεμήσει εναντίον των άλλων, όπως συνέβαινε στο παρελθόν. Οι έξι αυτές χώρες είναι: το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, οι Κάτω Χώρες και το Λουξεμβούργο. Μάλιστα, χάρη στην επιτυχία της *Συνθήκης Άνθρακα και Χάλυβα*, οι έξι χώρες επεκτείνουν τη συνεργασία τους και σε άλλους οικονομικούς τομείς. Στις 25 Μαρτίου 1957, υπογράφουν τη *Συνθήκη της Ρώμης*, ιδρύοντας την *Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.)* ή "κοινή αγορά". Πρόσωπα, εμπορεύματα και υπηρεσίες θα μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα μεταξύ των κρατών μελών. Μετά από μια δεκαετία (1η Ιουλίου 1968), καταργούνται οι τελωνειακοί δασμοί μεταξύ των κρατών αυτών, πράγμα που επιτρέπει για πρώτη φορά ελεύθερες διασυνοριακές συναλλαγές. Οι ίδιοι δασμοί επιβάλλονται, επίσης, στις εισαγωγές τους από τις άλλες χώρες. Έτσι δημιουργείται η μεγαλύτερη εμπορική οντότητα στον κόσμο.

Την 1η Ιανουαρίου 1973, λαμβάνει χώρα η πρώτη διεύρυνση της Ένωσης όταν η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο γίνονται πλήρη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Επίσης, ένα χρόνο μετά, αποφασίζεται η ίδρυση του *Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης*, με σκοπό τη μεταφορά χρημάτων από τις πλούσιες στις φτωχές περιφέρειες προκειμένου να χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση των δρόμων και των επικοινωνιών, την προσέλκυση επενδύσεων και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης. Αυτή η πολιτική ενίσχυσης απορροφά σήμερα το ένα τρίτο του προϋπολογισμού της Ε.Ε. Η δεύτερη διεύρυνση πραγματοποιείται την 1η Ιανουαρίου 1981 όταν η Ελλάδα προσχωρεί ως δέκατο μέλος.

Για να παραμείνει στην πρώτη γραμμή της καινοτομίας, η Ε.Κ. εγκρίνει το 1984 το πρόγραμμα Esprit, το πρώτο από τα πολλά ερευνητικά και αναπτυξιακά προγράμματα που έχει χρηματοδοτήσει έκτοτε. Το 1986 προσχωρούν στην Ένωση η Ισπανία και η Πορτογαλία και την ίδια χρονιά υπογράφεται η *Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη*¹⁰⁸, η οποία φιλοδοξούσε να παραμερίσει όλα τα εμπόδια για το ελεύθερο

¹⁰⁸ Βλ. ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, βασική αιτία για την ύπαρξη των οποίων αποτελούσαν οι διαφορές στις εθνικές νομοθεσίες. Τέλος, ένα χρόνο μετά εγκαινιάζεται το πρόγραμμα Erasmus για χορήγηση υποτροφιών σε πανεπιστημιακούς σπουδαστές που επιθυμούν να φοιτήσουν έως ένα έτος σε μian άλλη ευρωπαϊκή χώρα¹⁰⁹.

Στις 7 Φεβρουαρίου 1992 υπογράφεται στο Μάαστριχ η *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα ορόσημα της ιστορίας της Ε.Ε., με το οποίο θεσπίζονται σαφείς κανόνες για το μελλοντικό ενιαίο νόμισμα καθώς επίσης και για την κοινή εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας καθώς και για στενότερη συνεργασία σε θέματα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων. Σύμφωνα με αυτή τη συνθήκη, η «Ευρωπαϊκή Κοινότητα» μετονομάζεται επίσημα σε «Ευρωπαϊκή Ένωση».

Την 1η Ιανουαρίου 1993, τίθεται σε ισχύ η ενιαία αγορά και οι τέσσερις βασικές ελευθερίες που περιλαμβάνει: η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών, των προσώπων και των κεφαλαίων. Επίσης, το 1995 η Αυστρία, η Φινλανδία και η Σουηδία προσχωρούν στην Ε.Ε.

Την 17η Ιουνίου 1997, υπογράφεται η *Συνθήκη του Άμστερνταμ*, η οποία βασίζεται στα επιτεύγματα της Συνθήκης του Μάαστριχ και περιλαμβάνει σχέδια για τη μεταρρύθμιση των θεσμικών οργάνων της Ε.Ε., την ενίσχυση της φωνής της Ευρώπης στον κόσμο και τη διάθεση περισσότερων πόρων για την απασχόληση και τα δικαιώματα των πολιτών. Το 2000, αποφασίζονται στη Νίκαια τροποποιήσεις που ανοίγουν το δρόμο για τη διεύρυνση, αλλάζοντας τους κανόνες ψηφοφορίας της Ε.Ε. Την 1η Ιανουαρίου 1999, το ευρώ θεσπίζεται σε ένδεκα χώρες (στις οποίες, το 2001, θα προστεθεί και η Ελλάδα). Σήμερα 16 χώρες της Ε.Ε. περιλαμβάνονται στη ζώνη του Ευρώ¹¹⁰.

Την 1^η Μαΐου 2004, οκτώ χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης – η Εσθονία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Σλοβακία, η Σλοβενία

(<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3Axy0027>)

¹⁰⁹ Σήμερα, περισσότεροι από 2 εκατ. νέοι έχουν επωφεληθεί από αυτό και από άλλα παρόμοια προγράμματα της Ε.Ε.

¹¹⁰ Βλ. ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

(<http://www.ecb.int/ecb/html/index.el.html>)

και η Τσεχική Δημοκρατία – προσχωρούν στην Ε.Ε. Το ίδιο έτος, προσχωρούν επίσης η Κύπρος και η Μάλτα.

Η Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης υπογράφεται στις 29 Οκτωβρίου 2004. Σκοπός του θα είναι η απλούστευση της δημοκρατικής διαδικασίας λήψης των αποφάσεων και της διαχείρισης της Ε.Ε. των 25 και πλέον κρατών μελών. Στο Σύνταγμα προβλέπεται επίσης η δημιουργία του αξιώματος του Ευρωπαίου Υπουργού Εξωτερικών. Το Σύνταγμα πρέπει να κυρωθεί από το σύνολο των 25 κρατών μελών προτού τεθεί σε ισχύ.

Η διεύρυνση της Ένωσης συνεχίζεται την 1η Ιανουαρίου του 2007. Δύο ακόμη χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, η Βουλγαρία και η Ρουμανία, προσχωρούν στην Ε.Ε., ανεβάζοντας έτσι τον συνολικό αριθμό των κρατών μελών σε 27. Και τέλος, την Ιουνίου του 2013, η Κροατία γίνεται το 28^ο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.5.2. Τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο¹¹¹ εκλέγεται κάθε πέντε χρόνια από τους πολίτες της Ευρώπης για να εκπροσωπεί τα συμφέροντά τους. Από κοινού με το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι αρμόδιο για τη θέσπιση της ευρωπαϊκής νομοθεσίας με βάση προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επίσης, το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο είναι από κοινού αρμόδια για την έγκριση του ετήσιου προϋπολογισμού της Ε.Ε. Επιπλέον, το Κοινοβούλιο έχει το δικαίωμα ανάκλησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου δεν ανήκουν σε εθνικούς συνασπισμούς, αλλά σε πολιτικές ομάδες πανευρωπαϊκού χαρακτήρα, οι οποίες εκπροσωπούν διάφορα κόμματα, όπως το Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα (Χριστιανοδημοκράτες), η Ομάδα των Σοσιαλιστών και Δημοκρατών, οι Φιλελεύθεροι, και οι Πράσινοι. Οι ομάδες αυτές αντιπροσωπεύουν όλες τις απόψεις για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, από τις έντονα φιλοομοσπονδιακές έως τις ανοικτά ευρωσκεπτικιστικές.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹¹² είναι το κύριο όργανο λήψης αποφάσεων της Ε.Ε. Από κοινού με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, είναι αρμόδιο για τη

¹¹¹ Βλ. ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (<http://www.europarl.europa.eu/portal/el>)

¹¹² Βλ. ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου

θέσπιση της νομοθεσίας της Ε.Ε. Είναι επίσης αρμόδιο για την εξωτερική πολιτική, την πολιτική ασφάλειας και την αμυντική πολιτική της Ε.Ε. καθώς και για σημαντικές αποφάσεις σε θέματα δικαιοσύνης και ελευθερίας.

Το Συμβούλιο απαρτίζεται από υπουργούς των εθνικών κυβερνήσεων όλων των κρατών μελών της Ε.Ε. Στις συνεδριάσεις παρευρίσκονται οι υπουργοί που είναι αρμόδιοι για τα θέματα της ημερήσιας διάταξης: υπουργοί Εξωτερικών, υπουργοί Οικονομίας και Οικονομικών, υπουργοί Γεωργίας κ.λπ. Κάθε έξι μήνες, ένα διαφορετικό κράτος μέλος αναλαμβάνει την αποκαλούμενη προεδρία της Ε.Ε., δηλαδή προεδρεύει σε αυτές τις συνεδριάσεις και καταρτίζει τη συνολική πολιτική ατζέντα.

Κάθε χώρα διαθέτει έναν αριθμό ψήφων στο Συμβούλιο, ο οποίος αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό το μέγεθος του πληθυσμού της αλλά σταθμίζεται υπέρ των χωρών με τον μικρότερο πληθυσμό. Οι περισσότερες αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία, αλλά για ορισμένα ευαίσθητα ζητήματα σε τομείς όπως η φορολογία, το άσυλο, η μετανάστευση και η εξωτερική πολιτική, απαιτείται ομοφωνία.

Οι πρόεδροι και / οι πρωθυπουργοί των κρατών μελών συνέρχονται ως Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αρκετές φορές τον χρόνο. Σε αυτές τις αποκαλούμενες «συνόδους κορυφής» χαράσσεται η γενική πολιτική της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή¹¹³ είναι το εκτελεστικό όργανο της Ε.Ε., το οποίο εκπροσωπεί και προασπίζει τα συμφέροντα της Ευρώπης στο σύνολό της. Συντάσσει προτάσεις για νέες νομοθετικές πράξεις, τις οποίες υποβάλλει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, και διαχειρίζεται το καθημερινό έργο της εφαρμογής των πολιτικών της Ε.Ε. καθώς και της διάθεσης των κονδυλίων της. Η Επιτροπή διασφαλίζει επίσης τη συμμόρφωση με τις ευρωπαϊκές συνθήκες και την ευρωπαϊκή νομοθεσία, δύναται, δε, να στραφεί κατά των παραβατών, παραπέμποντάς τους, εφόσον χρειαστεί, στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής εκλέγεται άμεσα από τους ευρωπαίους πολίτες και εγκρίνεται από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Οι υπόλοιποι Επίτροποι διορίζονται από

(<http://www.consilium.europa.eu/el/european-council/>)

¹¹³ Βλ. ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (http://ec.europa.eu/index_el.htm)

τις εθνικές τους κυβερνήσεις σε συνεννόηση με τον επιλεγέντα Πρόεδρο και εγκρίνονται από το Κοινοβούλιο. Οι Επίτροποι δεν αντιπροσωπεύουν τις κυβερνήσεις των χωρών από τις οποίες προέρχονται. Ο καθένας από αυτούς είναι αρμόδιος για συγκεκριμένο τομέα πολιτικής της Ε.Ε. Ο Πρόεδρος και τα μέλη της Επιτροπής διορίζονται για περίοδο πέντε ετών, η οποία συμπίπτει με τη θητεία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Ο ρόλος του Δικαστηρίου¹¹⁴ είναι να διασφαλίζει ότι η νομοθεσία της Ε.Ε. ερμηνεύεται και εφαρμόζεται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις χώρες της Ε.Ε., έτσι ώστε να ισχύει για όλους εξίσου. Για παράδειγμα, μεριμνά ώστε τα εθνικά δικαστήρια να μην εκδίδουν διαφορετικές αποφάσεις για το ίδιο θέμα. Επίσης, το Δικαστήριο εξασφαλίζει ότι τα κράτη μέλη και τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. ενεργούν σύμφωνα με το νόμο. Εδρεύει στο Λουξεμβούργο και απαρτίζεται από έναν δικαστή ανά κράτος μέλος.

Το Ελεγκτικό Συνέδριο¹¹⁵ ελέγχει κατά πόσον οι πόροι της Ε.Ε., οι οποίοι προέρχονται από τους φορολογουμένους, χρησιμοποιούνται με νόμιμο και οικονομικά αποδοτικό τρόπο και για τον σκοπό που προορίζονται. Το Ελεγκτικό Συνέδριο εδρεύει στο Λουξεμβούργο και έχει το δικαίωμα να ελέγχει κάθε οργανισμό, φορέα ή επιχείρηση που διαχειρίζεται κονδύλια της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή¹¹⁶ αριθμεί 344 μέλη. Τα μέλη της εκπροσωπούν ευρύ φάσμα συμφερόντων, από εργοδότες μέχρι συνδικαλιστικά στελέχη και από καταναλωτές μέχρι οικολόγους. Είναι ένα συμβουλευτικό σώμα το οποίο γνωμοδοτεί για τις προτάσεις αποφάσεων της Ε.Ε. στους τομείς της απασχόλησης, των κοινωνικών δαπανών, της επαγγελματικής κατάρτισης κ.λπ.

¹¹⁴ Βλ. Ιστότοπο του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης

(http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/el/)

¹¹⁵ Βλ. ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου

(<http://www.eca.europa.eu/el/Pages/ecadefault.aspx>)

¹¹⁶ Βλ. ιστότοπο Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής

(www.eesc.europa.eu/?i=portal.el.home)

Η Επιτροπή των Περιφερειών¹¹⁷ γνωμοδοτεί για αποφάσεις που προτίθεται να λάβει η Ένωση και οι οποίες έχουν άμεσο αντίκτυπο σε τομείς όπως οι μεταφορές, η υγεία, η απασχόληση και η εκπαίδευση σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο. Τα 344 μέλη της είναι συνήθως προϊστάμενοι περιφερειακών διοικήσεων ή δήμαρχοι.

Με έδρα τη Φρανκφούρτη της Γερμανίας, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα¹¹⁸ είναι αρμόδια για τη διαχείριση του ευρώ, κυρίως με τον καθορισμό των επιτοκίων. Κύριο μέλημά της είναι να διασφαλίζει τη σταθερότητα των τιμών, έτσι ώστε η ευρωπαϊκή οικονομία να μην πλήττεται από τον πληθωρισμό. Η Τράπεζα λαμβάνει τις αποφάσεις της ανεξάρτητα από εθνικές κυβερνήσεις και άλλους φορείς. Η Ε.Κ.Τ. ιδρύθηκε ως πυρήνας του Ευρωσυστήματος και του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών. Το Διοικητικό Συμβούλιο είναι το βασικό όργανο λήψης αποφάσεων της Ε.Κ.Τ. και αποτελείται από: τα έξι μέλη της εκτελεστικής Επιτροπής και τους διοικητές των εθνικών Κεντρικών Τραπεζών των 17 χωρών της ζώνης του ευρώ. Οι αρμοδιότητές τους είναι οι εξής: ο καθορισμός των κατευθυντήριων γραμμών και η λήψη των αναγκαίων αποφάσεων για την εκπλήρωση των καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στο Ευρωσύστημα, καθώς και η χάραξη της νομισματικής πολιτικής για τη ζώνη του ευρώ. Πιο συγκεκριμένα, το καθήκον αυτό περιλαμβάνει τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τους στόχους νομισματικής πολιτικής, τα βασικά επιτόκια, την προσφορά διαθεσίμων στο Ευρωσύστημα, καθώς και τη θέσπιση κατευθυντήριων γραμμών για την εφαρμογή των εν λόγω αποφάσεων. Το Διοικητικό Συμβούλιο συνεδριάζει συνήθως δύο φορές το μήνα στο κτίριο Eurotower στη Φρανκφούρτη και εκπρόσωπος της Ελλάδας στο Διοικητικό Συμβούλιο είναι ο Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας.

Τέλος, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων¹¹⁹ δανείζει χρήματα για έργα ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος, κυρίως στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες. Χρηματοδοτεί έργα υποδομών, όπως σιδηροδρομικές και οδικές συνδέσεις και περιβαλλοντικά σχέδια, χορηγεί πιστώσεις για επενδύσεις μικρών επιχειρήσεων και

¹¹⁷ Βλ. ιστότοπο της Επιτροπής των Περιφερειών

(https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions.../committee-regions_el)

¹¹⁸ Βλ. ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

(<http://www.ecb.int/ecb/html/index.el.html>)

¹¹⁹ Βλ. ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων

(https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-investment-bank_el)

δανείζει χρήματα σε χώρες υποψήφιες για προσχώρηση και σε αναπτυσσόμενες χώρες. Δεδομένου ότι είναι ιδιοκτησία των κυβερνήσεων της Ε.Ε., δύναται να αντλεί κεφάλαια και να χορηγεί δάνεια και πιστώσεις με ευνοϊκούς όρους.

2.5.3. Η θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ελλάδα έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1981. Εκλέγει 21 ευρωβουλευτές στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και έναν Έλληνα Επίτροπο ο οποίος σήμερα είναι υπεύθυνος για θέματα Μετανάστευσης και Εσωτερικής Πολιτικής. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα αποτελούσε ένα θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η Ελλάδα θα μπορούσε να σταθεροποιήσει το πολιτικό της σύστημα και τους δημοκρατικούς της θεσμούς. Ως κράτος μέλος, κατάφερε να ενισχύσει την ανεξαρτησία της και τη θέση της στο περιφερειακό και διεθνές σύστημα καθώς και τη «διαπραγματευτική της δύναμη», ιδιαίτερα σε σχέση με την Τουρκία, η οποία εμφανιζόταν ως η μέγιστη απειλή για την Ελλάδα μετά την εισβολή και κατάληψη μέρους της Κύπρου (Ιούλιος 1974). Επεδίωκε, παράλληλα, τη χαλάρωση της έντονης εξάρτησης που είχε αναπτύξει μεταπολεμικά από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Επίσης, η ένταξη αποτέλεσε ισχυρό παράγοντα που θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της Ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας.

Η Ελληνική κυβέρνηση διεκδίκησε από την αρχή τη δημιουργία και την εφαρμογή ενός «ειδικού καθεστώτος» για την ιδιότητα του νεοεισερχόμενου μέλους. Πιο συγκεκριμένα, ζήτησε πρόσθετες αποκλίσεις από την εφαρμογή ορισμένων κοινοτικών πολιτικών καθώς και πρόσθετη οικονομική ενίσχυση για την αναδιάρθρωση της Ελληνικής οικονομίας. Τον Μάρτιο του 1983, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε το ελληνικό αίτημα για την παροχή ειδικών οικονομικών ενισχύσεων «για την άρση των δυσμενών επιπτώσεων στην ελληνική οικονομία λόγω της ένταξής της στην ΕΟΚ». Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνώρισε ως βάσιμο μόνο το δεύτερο αίτημα, το οποίο ουσιαστικά ικανοποιήθηκε με την έγκριση των «Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων (Μ.Ο.Π.)». Η σημασία των Μ.Ο.Π. όμως ήταν πολύ μεγαλύτερη των πρόσθετων πόρων που εγκρίθηκαν τότε για την Ελλάδα γιατί εγκαινίασαν την προσπάθεια για την ανάπτυξη διαρθρωτικής πολιτικής από πλευράς Ε.Ε., η οποία αποκρυσταλλώθηκε το 1988 στη νέα διαρθρωτική πολιτική, το πρώτο «πακέτο Delors».

2.5.3.1. Η επίδραση της ευρωπαϊκής διαρθρωτικής Πολιτικής στην Ελλάδα

Πίνακας 4

Η Ευρωπαϊκή διαρθρωτική πολιτική (1986 - 2006)

Χρηματοδοτικός Πίνακας Συγχρηματοδοτούμενων Αναπτυξιακών Προγραμμάτων στην Ελλάδα 1986-2006 (σύμφωνα με τις αρχικές εγκριτικές αποφάσεις)

	Μ.Ο.Π.* (1986-1989) σε χιλ ECU** σε τιμές 1986	Α' Κ.Π.Σ. (1989-1993) σε χιλ ECU** σε τιμές 1989	Β' Κ.Π.Σ. (1994-1999) σε χιλ ECU** σε τιμές 1994	Γ' Κ.Π.Σ. (2000-2006) σε χιλ ECU** σε τιμές 2000
Συνολικός Προϋπολογισμός	2.101.933	14.342.054	29.721.300	44.363.540
Εθνική Δημόσια Συμμετοχή	695.740	5.802.196	7.069.900	11.126.075
Κοινοτική Συμμετοχή	2.576.000	7.193.241	13.980.000	22.707.000
Ιδιωτική Συμμετοχή	210.193	1.346.617	8.671.400	10.730.465
*ΤΑ Μ.Ο.Π. μετά το 1989 ενσωματώθηκαν στο Α'ΚΠΣ **1 ECU = 1 Ευρώ (ισοτιμία της 1/1/1999)				

Πηγή: Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών

Τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (Μ.Ο.Π.), τα οποία ξεκίνησαν το 1986 και ολοκληρώθηκαν το 1993, θεωρούνται από πολλούς ως η αφετηρία άσκησης ουσιαστικής Ευρωπαϊκής Περιφερειακής πολιτικής. Ως στόχος είχε τεθεί η υλοποίηση μίας ολοκληρωμένης μεσοπρόθεσμης προσπάθειας για την ανάπτυξη των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, μέσω πολυετών επιχειρησιακών προγραμμάτων. Προωθήθηκε η χρηματοδότηση σχεδίων ενταγμένων σε συνολικά περιφερειακά προγράμματα, τα οποία διαμορφώθηκαν και πραγματοποιήθηκαν από τις ενδιαφερόμενες περιφέρειες. Στην Ελλάδα καταρτίστηκαν επτά Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα και η αρχική περίοδος εφαρμογής των Μ.Ο.Π. ήταν η περίοδος 1986 - 1989, αλλά επεκτάθηκε μέχρι το 1993.

Αρχικά, διαπιστώνεται μεγάλη διασπορά των διαθέσιμων πόρων σε μικρά έργα υποδομής σε ολόκληρη τη χώρα. Η πολιτική αυτή στήριξε την οικονομική δραστηριότητα και διευκόλυνε τη βελτίωση του επιπέδου ζωής στις αγροτικές και περιμετρικές περιοχές. Αναβάθμισε το επαρχιακό δίκτυο μεταφορών και ενίσχυσε τον εκσυγχρονισμό των μικρών γεωργικών επιχειρήσεων και την ίδρυση ξενοδοχείων μικρού και μεσαίου μεγέθους σε πολλές περιοχές. Κατά την περίοδο 1994 - 1999,

προχωρά η υλοποίηση έργων υποδομής εθνικής σημασίας για την ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας και τη γενικότερη διασύνδεση της χώρας με το εξωτερικό. Κύριο χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής είναι η προετοιμασία της χώρας για την ένταξη στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Έπειτα, κατά την περίοδο εφαρμογής του Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, τα μέτρα για την επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας και διαρθρωτικών αλλαγών δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για μεγαλύτερη απόδοση της αναπτυξιακής προσπάθειας της χώρας, η οποία συνεχίζεται και κατά την περίοδο 2000 - 2006. Την εφαρμογή των Κ.Π.Σ. δυσχέρανε, όμως, μία σειρά προβλημάτων και δυσλειτουργιών που αφορούσαν τους μηχανισμούς διαχείρισης και υλοποίησης, οι οποίοι δεν ήταν επαρκείς για να αντιμετωπίσουν μία αυξημένη κλίμακα παρεμβάσεων. Παράλληλα, όμως, προέκυψαν πολύτιμες εμπειρίες που ανέδειξαν την ανάγκη ενίσχυσης της προσπάθειας ώστε να ικανοποιηθούν οι ποιοτικές και ποσοτικές απαιτήσεις των παρεμβάσεων αυτής της εμβέλειας.

Κλείνοντας, το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-13 ακολούθησε την επιτυχή ολοκλήρωση του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και προσέφερε 31,9 δισεκατομμύρια Ευρώ για δημόσια και ιδιωτικά έργα στην Ελλάδα. Η ιδιωτική συμμετοχή ανήλθε στα 7,5 δισεκατομμύρια Ευρώ, ανεβάζοντας τον συνολικό προϋπολογισμό του προγράμματος στα 39,4 δισεκατομμύρια Ευρώ¹²⁰. Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2014-20 βρίσκεται σε εξέλιξη με προϋπολογισμένη «Δημόσια Δαπάνη» 25.565.001.720,00 Ευρώ εκ των οποίων τα 20.382.316.870,00 Ευρώ αποτελούν τη συμμετοχή της Ε.Ε.¹²¹

¹²⁰ Βλ. ιστότοπο Enterprise Greece του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης (<http://www.enterprisegreece.gov.gr/gr/epixeirein/etean/espa>)

¹²¹ Βλ. Πίνακα κατανομής των χρηματοδοτικών πόρων της προγραμματικής περιόδου 2014-2020 στον ιστότοπο του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης (https://www.espa.gr/el/Documents/OPs2014-2020_FinancialData.pdf)

2.5.3.2. Η επίδραση του Ευρώ στην Ελληνική οικονομία

Το εθνικό μας νόμισμα, η δραχμή, εντάχθηκε στο Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών την 31^η Δεκεμβρίου του 1998, με κεντρική ισοτιμία 357 δρχ. προς ένα ECU¹²². Την 1^η Ιανουαρίου 1999, ξεκίνησε το τρίτο στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (Ο.Ν.Ε.), με τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων των χωρών που συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ. Τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ άρχισαν να εφαρμόζουν την κοινή νομισματική πολιτική. Το ευρώ εισήχθη ως νόμιμο χρήμα και τα 11 νομίσματα των συμμετεχόντων κρατών μελών έγιναν υποδιαιρέσεις του ευρώ. Την 19η Ιουνίου του 2000, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Santa Maria de Feira αποφάσισε την τελική ημερομηνία για την ένταξη της Ελλάδας στη ζώνη του Ευρώ. Η ένταξη της χώρας μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση λαμβάνει χώρα την 1η Ιανουαρίου του 2001.

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ο.Ν.Ε. είναι μια ημερομηνία ορόσημο στην σύγχρονη ελληνική ιστορία. Αποτέλεσε, μάλιστα, την αφορμή για πολλές εξελίξεις, με θετικές και αρνητικές επιδράσεις στην ελληνική οικονομία. Μεταξύ των πλεονεκτημάτων της υιοθέτησης του νέου νομίσματος μπορεί να συμπεριληφθεί το γεγονός ότι αρχικά, στο πλαίσιο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, το ευρώ δεν υποτιμήθηκε αντίθετα με άλλα ισχυρά νομίσματα όπως η Στερλίνα, το Ελβετικό φράγκο και η Σουηδική κορώνα. Ακόμα, το πραγματικό εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών δεν κινδύνευε πλέον από μία μελλοντική υποτίμηση, λύση που αρκετές ελληνικές κυβερνήσεις είχαν επιλέξει στο παρελθόν για να δώσουν ώθηση στην ελληνική οικονομία και στις ελληνικές εξαγωγές. Τέλος, τα χαμηλότερα επιτόκια του ευρώ έδωσαν την ευκαιρία στις ελληνικές επιχειρήσεις να επενδύσουν παραγωγικά και ταυτόχρονα η συμμετοχή της χώρας στην ευρωζώνη προσέφερε ασφάλεια απέναντι στον κίνδυνο κατάρρευσης της οικονομίας. Στα μειονεκτήματα της συμμετοχής της χώρας μας στην Ο.Ν.Ε., θα μπορούσαμε να αναφέρουμε το γεγονός ότι ένα ισχυρό νόμισμα σαν το ευρώ επιδεινώνει την κατάσταση οικονομιών με προβλήματα ανταγωνιστικότητας, όπως η ελληνική οικονομία. Επίσης, τα χαμηλότερα επιτόκια του ευρώ οδήγησαν σε «άκρατο δανεισμό», στην υπερχρέωση των ελληνικών νοικοκυριών και, εν τέλει, στην εκτίναξη του ισοζυγίου πληρωμών,

¹²² European Currency Unit (ECU): Αποτέλεσε τη λογιστική μορφή του ευρώ πριν αυτό καταστεί ευρωπαϊκό κοινό νόμισμα.

όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλες τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, που εξίσου απερίσκεπτα ακολούθησαν τον συνδυασμό της δανειακής ευμάρειας με την παραμέληση της παραγωγής. Η Ελλάδα δεν κατάφερε να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα του ευρώ διότι παράλληλα με το εξωτερικό έλλειμμα επιδεινώθηκε και το δημοσιονομικό πρόβλημα στο εσωτερικό¹²³.

Κλείνοντας, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι μέχρι σήμερα αντλήθηκαν πόροι πολλών δεκάδων δισεκατομμυρίων ευρώ από την Ε.Ε. Η Ελλάδα θεωρούσε πάντα ότι η συμμετοχή στην Ε.Ε. συνεπάγεται κυρίως δικαιώματα, χωρίς να προχωρά στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων μακροοικονομικών ανισορροπιών και στην υλοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Η προβληματική αυτή σχέση συνεχίστηκε δυστυχώς και μετά την ένταξη στην Ο.Ν.Ε. Η απόλαυση των πλεονεκτημάτων του κοινού νομίσματος δεν συνδέθηκε με τη συμμόρφωση με τους όρους δημοσιονομικής πειθαρχίας και ισχυρής ανταγωνιστικότητας. Με την εκδήλωση της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, τα προβλήματα της χώρας οξύνθηκαν δραματικά. Οι αγορές, κινούμενες σε ένα πλαίσιο επαναξιολόγησης του πιστωτικού κινδύνου, που δεν απέκλειε πλέον την χρεοκοπία της χώρας, έθεταν νέους επαχθέστερους όρους δανεισμού. Οι όροι αυτοί έγιναν κάποια στιγμή απαγορευτικοί. Στις αρχές του 2010, έγινε φανερό ότι δεν ήταν πλέον δυνατό να χρηματοδοτηθούν τα τεράστια ανοίγματα του δημοσίου από τις αγορές. Για να αποφευχθεί η χρεοκοπία, υπογράφεται τον Μάιο του 2010 το πρώτο μνημόνιο, που εγκαινιάζει μια πορεία απότομης προσαρμογής. Το έργο της οικονομικής προσαρμογής ήταν εξαιρετικά δυσχερές, καθώς αντιμετώπιζε πολλαπλά ρίσκα και κινδύνους, ενώ απαιτούσε χρόνο, δεδομένης της οξύτητας των προβλημάτων. Η χώρα ζούσε άλλωστε επί μακρόν πάνω από τις παραγωγικές της δυνατότητες. Έτσι το κοινωνικό και οικονομικό κόστος που καλείτο να καταβάλει ήταν αναπόφευκτα οδυνηρό. Δεν υπήρχε όμως άλλη προσφορότερη εναλλακτική. Η έξοδος από το ευρώ και η επιστροφή στη δραχμή θα ήταν άκρως επώδυνη και ταπεινωτική από εθνική, κοινωνική και οικονομική άποψη¹²⁴.

¹²³ Βλ. Economist, «Greek dreams and euro realities», 10/12/2010, Αθήνα (http://www.economist.com/blogs/theworldin2011/2010/12/greece_and_euro)

¹²⁴ Το χρονικό της κρίσης αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας διεθνώς. Ενδεικτικά, παρατίθενται οι εξής βιβλιογραφικές αναφορές:

Baldwin R., Gros D., Laeven L.: “Completing the Eurozone Rescue: What More Needs to Be Done?” Center for Economic Policy Research, June 2010. http://www.voxeu.org/reports/EZ_Rescue.pdf

Όταν έγιναν πλέον φανερά τα αδιέξοδα της χώρας, η Ελλάδα βρέθηκε αποκλεισμένη από τις αγορές. Έτσι, το δίλημμα που προέκυψε ήταν: άτακτη χρεοκοπία και έξοδος από το ευρώ ή στήριξη από τους εταίρους με εφαρμογή πολιτικών που θα αντιμετώπιζαν τα αίτια της κρίσης; Η στήριξη από τους εταίρους ήταν η μόνη που εξασφάλιζε συντεταγμένη προσπάθεια για την υπέρβαση της κρίσης και την παραμονή της χώρας στο ευρώ. Η επιλογή αυτή είχε ωστόσο μεγάλο κόστος, καθώς έπρεπε μέσα σε σύντομο χρόνο να θεραπευθούν οι μεγάλες ανισορροπίες και οι θεσμικές ανεπάρκειες. Τα παραπάνω αναλύονται διεξοδικά στο επόμενο κεφάλαιο.

Pelagidis Th.: “*The Greek Paradox of Falling Competitiveness and Weak Institutions in a High GDP Growth Rate Context (1995-2008)*”, LSE, Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe, GreeSE Paper No 38, August 2010

Roscini D., Schlefer J., Dimitriou K.: “*The Greek Crisis: Tragedy or Opportunity?*”, Harvard Business School BGIE Unit Case No 711-088, September 2011

<https://ssrn.com/abstract=2020478>

Darvas Z.: “*Greece: Quo vadis?*”, Bruegel, September 2011
<http://bruegel.org/2011/09/greece-quo-vadis/>

2.6. Συμπεράσματα

Στο δεύτερο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής παρουσιάστηκε η δομή κι η λειτουργία των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών και η θέση της Ελλάδας σε αυτούς. Σε συνδυασμό με το επόμενο κεφάλαιο, στο οποίο αναλύεται η αντιμετώπιση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης στο πλαίσιο των Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών, επιχειρείται να δοθεί απάντηση στο βασικό ερώτημα *αν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική - αναπτυξιακή διαδικασία, και αν για αυτόν το λόγο πρέπει να κατέχουν σημαντική θέση στη χάραξη της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας*. Ήδη παρουσιάστηκε η ελληνική στρατηγική σε θέματα οικονομικής διπλωματίας, στο πλαίσιο των διεθνών οικονομικών οργανισμών. Εντοπίστηκαν οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν, οι επιτυχίες, τα σφάλματα και οι παραλείψεις.

Αναφορικά με τη θέση της Ελλάδας στο Δ.Ν.Τ., αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης. Από την πρώτη στιγμή της κρίσης στην Ελλάδα, το ελληνικό θέμα μονοπώλησε το ενδιαφέρον στις συζητήσεις που έλαβαν χώρα στο Δ.Ν.Τ. Με μεγάλη συχνότητα επανερχόταν το θέμα αδυναμίας της Ελλάδας να αποπληρώσει τους δανειστές της, η πιθανότητα στάσης πληρωμών και το θέμα της εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη. Τα άμεσα ερωτήματα πάντα πλαισιώνονταν από προβλέψεις για τις επιπτώσεις μιας ενδεχόμενης κήρυξης στάσης πληρωμών από τη χώρα ή μιας εξόδου από το ευρώ. Παρατηρώντας την εφαρμογή του σχεδίου διάσωσης της Ελλάδας, τα στελέχη του Δ.Ν.Τ. εξηγούσαν σε όλους τους τόνους ότι δεν ήταν σε θέση να ολοκληρωθεί, αν δεν προηγηθεί μια σοβαρή ελάφρυνση του χρέους. Η παράταση αποπληρωμής των δανείων, που ήταν η κύρια επιλογή μέχρι σήμερα, δεν αποδείχθηκε αποτελεσματική.

Η κοινή πρόταση στην οποία συμφώνησαν, τελικά, το Ιούνιο του 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Δ.Ν.Τ. και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, προσέφερε σημαντική ευελιξία εκ μέρους των θεσμικών οργάνων σε σχέση με το προηγούμενο πρόγραμμα, λαμβάνοντας υπόψη την πολιτική και κοινωνική κατάσταση που επικρατούσαν στην Ελλάδα, προκειμένου να αμβλύνει και να απαλύνει τις συνέπειες των αναγκαίων μέτρων που έπρεπε να ληφθούν για να επιτρέψουν στην Ελλάδα να επιστρέψει στη σταθερότητα και σε μια βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Η γενικότερη φιλοσοφία για τη διαδικασία ανάκαμψης της οικονομίας οφείλει να στηρίζει την

ανάπτυξη, να εξασφαλίζει την οικονομική και δημοσιονομική βιωσιμότητα και να χαίρει ευρύτατης αποδοχής από την ελληνική κοινωνία. Εκ προοιμίου, η εξασφάλιση της χρηματοδότησης από το Δ.Ν.Τ. είναι συνάρτηση των μεταρρυθμίσεων και της επιτυχούς εκπλήρωσης των δεσμεύσεων. Αυτό ισχύει για όλα τα κράτη μέλη του Δ.Ν.Τ. και η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Όταν διαπιστώνονται αποκλίσεις από τους στόχους, τότε η χρηματοδότηση επανεξετάζεται. Παρόλα αυτά, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι αρκετές φορές το Δ.Ν.Τ. επέδειξε ευελιξία στην αξιολόγηση των μέτρων που συμβάλλουν στην επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων που έχουν προταθεί.

Αναφορικά με τη θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η ιδιότητα του μέλους αποτέλεσε από την αρχή ένα θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η Ελλάδα σταθεροποίησε το πολιτικό της σύστημα και τους δημοκρατικούς της θεσμούς. Ως κράτος μέλος κατάφερε να ενισχύσει την ανεξαρτησία της και τη θέση της στο περιφερειακό και διεθνές σύστημα καθώς και την «διαπραγματευτική της δύναμη», ιδιαίτερα σε σχέση με την Τουρκία η οποία εμφανιζόταν ως η μέγιστη απειλή για την Ελλάδα μετά την εισβολή και κατάληψη μέρους της Κύπρου (Ιούλιος 1974). Επίσης, η ένταξη αποτέλεσε ισχυρό παράγοντα που συνέβαλε στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της Ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Σε οικονομικό επίπεδο, η Ελληνική κυβέρνηση διεκδίκησε από την αρχή τη δημιουργία και την εφαρμογή ενός «ειδικού καθεστώτος» καθώς και πρόσθετη οικονομική ενίσχυση για την αναδιάρθρωση της Ελληνικής οικονομίας («Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα», «πακέτα Delors»). Επίσης, η ένταξη στη ζώνη του Ευρώ και η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος είχε θετικές και αρνητικές επιδράσεις στην οικονομία οι οποίες ήδη αναφέρθηκαν. Στην ίδια ενότητα προέκυψε το συμπέρασμα πως η Ελλάδα δεν κατάφερε να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα του ευρώ.

Οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί έχουν διαπράξει πολλά σοβαρά λάθη. Απαιτούνται μεταρρυθμίσεις που θα καταστήσουν αυτούς τους θεσμούς πιο υπόλογους και πιο ευαίσθητους έναντι των μη οικονομικών ζητημάτων. Αλλά, δεν ευθύνεται μόνο η Παγκόσμια Τράπεζα για την αποτυχία να επιτευχθεί ελάφρυνση τους χρέους των φτωχών χωρών ή για την περιβαλλοντική ζημία που προκαλούν τα προγράμματα ανάπτυξης που η ίδια χρηματοδοτεί. Μερίδιο ευθύνης φέρουν και οι εθνικές κυβερνήσεις των πλούσιων βιομηχανικών κρατών. Κατά τη δεκαετία του 1980, η Παγκόσμια Τράπεζα και το Δ.Ν.Τ. πίστευαν ακράδαντα πως το σύνθημα:

«περισσότερες αγορές και λιγότερο κράτος» αποτελούσε τον καταλληλότερο δρόμο για την ανάπτυξη. Σήμερα, οι ίδιοι θεσμοί διακατέχονται από λιγότερο νεοφιλελεύθερες ιδέες. Αποδέχονται το σημαντικό ρόλο που μπορεί να παίξει το κράτος και υπογραμμίζουν την ανάγκη για δημοκρατική λογοδοσία και για τη συμπερίληψη της κοινωνίας των πολιτών στο αναπτυξιακό ζήτημα. Αρχικά, οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί ασχολήθηκαν με την κορυφή του παγόβουνου, του τεράστιου και σύνθετου ζητήματος της ανοικοδόμησης.

Το Δ.Ν.Τ. θεμελιώθηκε στην πεποίθηση ότι οι αγορές συχνά δυσλειτουργούν και ότι είναι ανάγκη να ασκούνται διεθνείς πιέσεις στις χώρες ώστε να ακολουθούν μια πιο επεκτατική οικονομική πολιτική. Αντίθετα, σήμερα παρέχει κεφάλαια μόνο υπό την προϋπόθεση ότι οι χώρες ακολουθούν πολιτικές όπως η μείωση των ελλειμμάτων, η αύξηση των φόρων ή των επιτοκίων, οι οποίες οδηγούν σε συρρίκνωση της οικονομίας. Μισό αιώνα μετά την ίδρυσή του, οι οικονομικές κρίσεις ανά τον κόσμο έγιναν συχνότερες και βαθύτερες. Το χειρότερο είναι ότι πολλές από τις πολιτικές που προώθησε το Δ.Ν.Τ., και ιδιαίτερα η πρόωρη απελευθέρωση των κεφαλαιαγορών, συνέβαλαν στην παγκόσμια αστάθεια.

Τη στιγμή της κρίσης, μέρος των χρηματοδοτήσεων υπόκειται σε συγκεκριμένους όρους, δηλαδή οι χώρες πρέπει να υπακούουν στους κανόνες του φιλελευθερισμού. Η επιλογή αυτή επικρίνεται έντονα από τις Μ.Κ.Ο. που υποστηρίζουν ότι, παρά τις πολιτικές αυτές (ή εξαιτίας τους), ολόκληρες περιοχές της υφελίου, ιδίως στην Αφρική, βυθίζονται στη φτώχεια. Μέσα σε αυτό το κλίμα αμφισβήτησης, η Παγκόσμια Τράπεζα ακολουθεί νέα συλλογιστική, που επικεντρώνεται στη φύση και τις μορφές της φτώχειας. Τα προγράμματά της προσανατολίζονται πλέον προς τους κοινωνικούς τομείς και στηρίζονται σε χρονοδιαγράμματα που βρίσκονται εγγύτερα στους λαούς παρά στις κυβερνήσεις.

Από την άλλη πλευρά, πολλοί υποστηρίζουν ότι τα δάνεια στις αναπτυσσόμενες χώρες αποτέλεσαν όργανα ελέγχου για την Παγκόσμια Τράπεζα και το Δ.Ν.Τ. Πιο συγκεκριμένα ο Joseph Stiglitz θεωρεί ότι οι χειρισμοί των κρίσεων από το Δ.Ν.Τ. και την Παγκόσμια Τράπεζα ήταν καταστροφικοί καθώς πρότειναν λύσεις κλασσικές βέβαια, αλλά ξεπερασμένες και μη προσαρμοσμένες, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους τις επιπτώσεις που θα είχαν για τους κατοίκους των χωρών, στις οποίες επρόκειτο να εφαρμοστούν. Ταυτόχρονα ο συγγραφέας καταγγέλλει τη συναίνεση της Ουάσινγκτον, η οποία επιβάλλει στις κυβερνήσεις την ελεύθερη

είσοδο ξένων κεφαλαίων, κίνηση που υποβάλλει τα οικονομικά συστήματα σε κλονισμούς που δεν μπορούν να αντέξουν.

Το βασικό συμπέρασμα που προέκυψε από την ανάλυση είναι ότι οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική - αναπτυξιακή διαδικασία και για αυτόν το λόγο πρέπει να κατέχουν σημαντική θέση στη χάραξη της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας. Υπό την προϋπόθεση ότι η εκάστοτε κυβέρνηση επιδιώκει και τελικά επιτυγχάνει να αξιοποιήσει τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή τη διαδικασία.

3. Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

3.1. Εισαγωγή

Το τρίτο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής είναι αφιερωμένο στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στο πλαίσιο που διαμορφώνουν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί, με ιδιαίτερη έμφαση στην αντιμετώπιση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης. Σε συνδυασμό με το τρίτο κεφάλαιο όπου παρουσιάστηκαν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί και η θέση της Ελλάδας σε αυτούς, επιχειρείται να δοθεί απάντηση στο βασικό ερώτημα *αν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική - αναπτυξιακή διαδικασία, και αν για αυτόν το λόγο πρέπει να κατέχουν σημαντική θέση στη χάραξη της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας*, όπως αναφέρθηκε και στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Επίσης, στο παρόν κεφάλαιο περιλαμβάνεται η περιπτωσιολογική μελέτη της διδακτορικής διατριβής η οποία εξετάζει την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης σε επίπεδο Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών. Το βασικό ερώτημα που τίθεται είναι: *«Γιατί η Ελλάδα επέλεξε την λύση της παραμονής στην Ευρωζώνη και όχι την λύση της εξόδου από το Ευρώ και της επιστροφής στη Δραχμή, όταν αντιμετώπισε την οικονομική κρίση το 2009;»*. Αναλύονται τα δύο σενάρια και στη συνέχεια εξετάζεται διεξοδικά ο ρόλος, οι ευθύνες και η επιρροή των «Θεσμών» στην υλοποίηση των προγραμμάτων διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας. Το κεφάλαιο κλείνει με τη σύγκριση της διαχείρισης της οικονομικής κρίσης από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ε.Ε. που εντάχθηκαν στον μηχανισμό στήριξης.

Οι συνθήκες και τα αίτια που πυροδότησαν την κρίση διέφεραν σε καθένα από τα κράτη μέλη, παρότι παρατηρούνται κοινά μοτίβα, όπως η ταχεία αύξηση των εισροών κεφαλαίου και η σώρευση μακροοικονομικών ανισορροπιών, κατά τη διάρκεια των ετών που προηγήθηκαν της κρίσης. Κρίσιμο ρόλο έπαιξαν το υπερβολικό ιδιωτικό και/ή δημόσιο χρέος, που είχε αυξηθεί σε μη βιώσιμα επίπεδα, η υπερβολική αντίδραση των χρηματοπιστωτικών αγορών σε συνδυασμό με την κερδοσκοπία και την απώλεια ανταγωνιστικότητας, καθώς και το γεγονός ότι κανένα από αυτά δεν θα μπορούσε να έχει αποτραπεί από το υπάρχον πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης της Ε.Ε. Η κρίση του δημόσιου χρέους εμφάνιζε σε όλες τις περιπτώσεις ισχυρή συσχέτιση με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία

προκλήθηκε από τη ρυθμιστική χαλαρότητα και τις παρεκτροπές του χρηματοπιστωτικού τομέα. Τα δημόσια οικονομικά της Ευρώπης ήταν ήδη σε κακή κατάσταση πριν από την κρίση. Από την δεκαετία του 1970 και έπειτα, το δημόσιο χρέος των κρατών μελών αυξανόταν σταδιακά υπό την επίδραση των διαφόρων περιόδων οικονομικής επιβράδυνσης που σημειώθηκαν στην Ε.Ε.. Το κόστος των μη αποτελεσματικών σχεδίων ανάκαμψης που σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν πριν από το ξέσπασμα της κρίσης, η μείωση των φορολογικών εσόδων και οι υψηλές δαπάνες κοινωνικής προστασίας έγιναν αιτία να διογκωθεί το δημόσιο χρέος και να αυξηθεί ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το Α.Ε.Π. σε όλα τα κράτη μέλη, αν και σε διαφορετικό βαθμό στο καθένα. Ουσιαστικά σχηματίστηκε ένα τρίγωνο διασυνδεδεμένων αδυναμιών, όπου η μη ισορροπημένη δημοσιονομική πολιτική ορισμένων κρατών μελών οδήγησε σε διεύρυνση των δημόσιων ελλειμμάτων σε σχέση με τα επίπεδα πριν από την κρίση και η χρηματοπιστωτική κρίση, με τη σειρά της, συνέβαλε σημαντικά στην εκτόξευση των ελλειμμάτων αυτών, με επακόλουθες εντάσεις στις αγορές τίτλων δημόσιου χρέους σε ορισμένα κράτη μέλη.

Η πρόσφατη χρηματοπιστωτική, οικονομική και τραπεζική κρίση είναι η σοβαρότερη κρίση που σημειώθηκε μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Εάν δεν είχε αναληφθεί δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η κρίση θα μπορούσε να έχει ακόμα σοβαρότερες επιπτώσεις. Μάλιστα, εάν δεν αναλαμβανόταν άμεση και αποφασιστική δράση, η κρίση δημόσιου χρέους μπορεί να είχε πυροδοτήσει μια κρίση ανάλογη της Μεγάλης Κρίσης του 1929¹²⁵.

Αρχικά, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της δημιούργησαν διάφορους ad hoc μηχανισμούς για την παροχή χρηματοδοτικής συνδρομής σε χώρες της ζώνης του ευρώ, αρχικά μέσω της χορήγησης διμερών δανείων, μεταξύ άλλων και από ορισμένες χώρες εκτός της ζώνης του ευρώ, στη συνέχεια μέσω των προσωρινών ταμείων έκτακτης ανάγκης, συγκεκριμένα του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤ.Χ.Σ.)¹²⁶ και του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού

¹²⁵ Βλ. ομιλία του πρώην προέδρου της Ε.Κ.Τ. Jean-Claude Trichet: “*Lessons from the crisis*”, στο Παρίσι (03/12/2010)

(<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2010/html/sp101203.en.html>)

¹²⁶ Βλ. Επίσημη Ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stability Facility (EFSF)). <http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>

Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (ΕΜΧΣ)¹²⁷, που δημιουργήθηκαν για τα κράτη μέλη της Ε.Ε. που αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες, καθώς και μέσω του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ)¹²⁸, ο οποίος αποσκοπούσε στην αντικατάσταση όλων των άλλων μηχανισμών. Τα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες διαπραγματεύονται και τελικά καλούνται να υπογράψουν ένα μνημόνιο συνεννόησης (ΜΣ) το οποίο αποτελεί μια συμφωνία μεταξύ του κράτους μέλους και της Τρόικα, με την οποία το κράτος μέλος αναλαμβάνει την υποχρέωση να φέρει εις πέρας μια σειρά συγκεκριμένων ενεργειών ως αντάλλαγμα χρηματοδοτικής συνδρομής.

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζεται ο ρόλος των κύριων δρώντων στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης σε εθνικό αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο (ενότητα 3.2.). Πιο συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στο ρόλο και τις πρωτοβουλίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (υποενότητα 3.2.1.), στο ρόλο του Δ.Ν.Τ. (υποενότητα 3.2.2.) και στη σύνθεση και το ρόλο της Τρόικα (υποενότητα 3.2.3.). Στην ενότητα 3.3. παρουσιάζεται η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας πριν από το ξέσπασμα της κρίσης και τα πρώτα στάδια αντιμετώπισής της.

Στην ενότητα 3.4. παρουσιάζεται η περιπτωσιολογική μελέτη της διδακτορικής διατριβής, και στην υποενότητα 3.4.1. εξετάζεται η αποτελεσματικότητα της υποτίμησης του νομίσματος ως μέσο για τη βελτίωση της «χαμένης» ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας, μέσα από την ιστορική προσέγγιση, καθώς και η αποτελεσματικότητα της εσωτερικής υποτίμησης της Ελληνικής οικονομίας, αντίστοιχα.

Στη συνέχεια του τέταρτου κεφαλαίου εξετάζεται ο ρόλος, οι ευθύνες και η επιρροή των «Θεσμών» στην υλοποίηση των προγραμμάτων διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας (ενότητα 3.5.), με έμφαση στην επίδραση των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στην ελληνική οικονομική

¹²⁷ Βλ. Επίσημη Ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM)).

http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm

¹²⁸ Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ) είναι ένα διακυβερνητικό όργανο με έδρα το Λουξεμβούργο, το οποίο λειτουργεί ως μόνιμη πηγή οικονομικής βοήθειας για κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες και διαθέτει μέγιστη δανειοδοτική ικανότητα ύψους 500 δισεκατομμυρίων ευρώ. Βλ. Επίσημη Ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. (<http://www.esm.europa.eu/>)

κρίση (υποενότητα 3.5.1.) καθώς και στο ρόλο της Γερμανίας στην Ε.Ε. (υποενότητα 3.5.2). Στην ενότητα 3.6. εξετάζεται ξεχωριστά το Τρίτο Μνημόνιο Συνεννόησης και συγκεκριμένα οι όροι και οι κόκκινες γραμμές με τις οποίες τα μέρη προσήλθαν στο Eurogroup της 24ης Μαΐου 2016 (υποενότητα 3.6.1.), οι μεγάλες διαφορές Δ.Ν.Τ. και Ευρωζώνης (υποενότητα 3.6.2.) και οι αποφάσεις του Eurogroup της 24ης Μαΐου 2016 (υποενότητα 3.6.3.) για να ακολουθήσει η ενότητα 3.7. στην οποία επιχειρείται η αξιολόγηση της εφαρμογής των μνημονίων. Το κεφάλαιο συνεχίζεται με την σύγκριση της διαχείρισης της οικονομικής κρίσης από τις υπόλοιπες χώρες – μέλη της Ε.Ε. που εντάχθηκαν στον μηχανισμό στήριξης (ενότητα 3.8.). Επίσης, εξετάζεται η μεταβλητή του ελληνικού χρέους ως γενεσιουργός αιτία της Ελληνικής οικονομικής κρίσης και ως εμπόδιο για την επιστροφή στην ανάπτυξη (ενότητα 3.9.) Μετά από μια μικρή εισαγωγή (ενότητα 3.9.1.) ακολουθεί η παρουσίαση της ιστορικής εξέλιξης του χρέους (ενότητα 3.9.2.). Στη συνέχεια εξετάζεται η κρίση χρέους (ενότητα 3.9.3), η βιωσιμότητα του ελληνικού δημόσιου χρέους (ενότητα 3.9.4.) και γίνεται ανάλυση της διαμάχης των «Θεσμών» για τη λύση του κουρέματος του ελληνικού χρέους (ενότητα 3.9.5.). Το τρίτο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα του κεφαλαίου (ενότητα 3.10.).

3.2. Κύριοι Δρώντες

3.2.1. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει ενεργό ρόλο στη επίλυση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης. Μάλιστα, ασκεί συνεχώς πίεση για μεγαλύτερη διαφάνεια στη λήψη αποφάσεων και για να βελτιώσουν οι «Θεσμοί» τη δημοκρατική τους λογοδοσία έναντι του ιδίου και των ευρωπαίων πολιτών. Καθώς η κοινοβουλευτική θητεία 2009 – 2014¹²⁹ πλησίαζε προς το τέλος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υπερψήφισε την «Έκθεση για το ρόλο και τις εργασίες της Τρόικα όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής»¹³⁰. Σε γενικές γραμμές, η έκθεση περιέγραφε την εξέλιξη της οικονομικής κρίσης, τις πράξεις και τις παραλείψεις της Τρόικα, πάντα σε ένα έντονα φορτισμένο προεκλογικό κλίμα, το οποίο επηρέασε το περιεχόμενο και τον αντίκτυπο της συγκεκριμένης έκθεσης. Βραχυπρόθεσμα, πρώτιστος στόχος των προγραμμάτων ήταν να αποφευχθεί μια ανεξέλεγκτη χρεοκοπία και να δοθεί τέλος στην κερδοσκοπία που σχετιζόταν με το δημόσιο χρέος. Στη συνέχεια, ο μεσοπρόθεσμος στόχος ήταν να διασφαλιστεί η επιστροφή των δανείων στα κράτη μέλη, αποφεύγοντας έτσι μια οικονομική ζημία μεγάλης έκτασης, την οποία θα επωμίζονταν οι φορολογούμενοι των χωρών οι οποίες παρέχουν τη συνδρομή και εγγυώνται τα κεφάλαια. Μία αρνητική εξέλιξη θα ήταν η αιτία μίας πολιτικής κρίσης στις χώρες αυτές που θα έθετε σε κίνδυνο τη συνοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα, ο τελικός στόχος του προγράμματος είναι η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης και

¹²⁹ Όπως αναφέρεται και στην εισαγωγή, κατά τη διάρκεια της έρευνας και της συγγραφής της παρούσας διδακτορικής διατριβής, εργάστηκα για μικρό χρονικό διάστημα ως επιστημονικός συνεργάτης (accredited parliamentary assistant) στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Μέσα από αυτή την ιδιότητα είχα την δυνατότητα να παρακολουθήσω από κοντά όλες τις διεργασίες που αφορούσαν στην κατανόηση και την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στην ευρωζώνη.

¹³⁰ Βλ. Έκθεση σχετικά με τη διερευνητική έκθεση για τον ρόλο και τις εργασίες της Τρόικα (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής (2013/2277(INI)) (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0149+0+DOC+XML+V0//EL>)

Από την πρώτη συζήτηση στην αντίστοιχη Επιτροπή μέχρι την τελική της ψήφιση από την ολομέλεια του Ε.Κ. πραγματοποιήθηκε ουσιαστικός έλεγχος της λειτουργίας της. Όμως, χάθηκε μια πολύ σημαντική ευκαιρία να αναλυθούν σε βάθος οι παθογένειες και να βρεθούν λύσεις, καθώς την όλη συζήτηση επισκίαζαν συχνά οι προεκλογικές κορώνες των ευρωβουλευτών που χρησιμοποίησαν αυτή την έκθεση ως προεκλογικό βοήθημα.

αποτελεσματικής μείωσης του χρέους τόσο μεσοπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα.¹³¹

Σε όλες τις συζητήσεις που αφορούσαν την οικονομική κρίση¹³², σχεδόν όλες οι πολιτικές ομάδες διατύπωναν σε όλους τους τόνους την ανάγκη για περισσότερη και καλύτερη Ευρώπη, σε όλους τους τομείς, και υπογράμμιζαν την άμεση ανάγκη για πιο αποτελεσματική ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης αποφάσεων. Η συνοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά και ιδιαίτερα της Ευρωζώνης δοκιμαζόταν σε καθημερινή βάση. Ωστόσο, οι ευρωβουλευτές τόνιζαν ότι η κρίση στην Ελλάδα είχε ξεπεράσει τα στενά οικονομικά όρια και είχε μετεξελιχθεί σε μία κοινωνική κρίση. Επίσης, η Τρόικα βρέθηκε πολλές φορές στο στόχαστρο των ευρωβουλευτών με τη βασική κατηγορία ότι είχε πάρα πολλές απαιτήσεις από την Ελλάδα, που επέφεραν «γερά χτυπήματα» στον κοινωνικό ιστό. Στις βασικές αιτίες της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, προσέθεταν και την ανευθυνότητα της Ελληνικής πολιτικής τάξης που αδιαφορούσε για τα δημοσιονομικά μεγέθη της χώρας, χωρίς όμως να εξαιρούν και τους Ευρωπαίους ηγέτες και τις ευρωπαϊκές εθνικές ελίτ, οι οποίες έδειξαν πλήρη αδιαφορία και καμία αλληλεγγύη στα πρώτα στάδια της κρίσης. Τέλος, δεν έλειπαν τα σχόλια για τους «Έλληνες πολίτες που πληρώνουν το τίμημα των λαθών τους» και η προσπάθεια από τις ίδιες ομάδες να τονίσουν ότι το πρόβλημα ήταν ελληνικό και

¹³¹ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. τα παρακάτω ψηφίσματα του Ε.Κ. :

Ψήφισμα της 23ης Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο για τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών: εφαρμογή των προτεραιοτήτων του 2013.

Ψήφισμα της 4ης Ιουλίου 2013, σχετικά με τις προτεραιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως προς το Πρόγραμμα Εργασίας της Επιτροπής για το 2014.

Ψήφισμα της 12ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις προπαρασκευαστικές εργασίες ενόψει της συνεδρίασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (27-28 Ιουνίου 2013) - Δημοκρατική διαδικασία λήψεως αποφάσεων στην Ο.Ν.Ε.

Ψήφισμα της 20ής Νοεμβρίου 2012, που περιέχει συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με την έκθεση των Προέδρων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και της Ευρωομάδας «Προς μια ουσιαστική Οικονομική και Νομισματική Ένωση».

Ψήφισμα της 6ης Ιουλίου 2011, σχετικά με τη χρηματοπιστωτική, οικονομική και κοινωνική κρίση: συστάσεις για τα ενδεικνύόμενα μέτρα και πρωτοβουλίες.

Ψήφισμα της 20ής Οκτωβρίου 2010, σχετικά με τη χρηματοπιστωτική, οικονομική και κοινωνική κρίση: συστάσεις για τα ενδεικνύόμενα μέτρα και πρωτοβουλίες (ενδιάμεση έκθεση).

¹³² Βλ. επίσης συζητήσεις στο Ε.Κ. για την στρατηγική «Ευρώπη 2020», (http://ec.europa.eu/europe2020/index_el.htm)

δεν αφορούσε τα υπόλοιπα κράτη μέλη (η θέση αυτή υποστηριζόταν με ιδιαίτερο ζήλο μάλιστα από ευρωβουλευτές των «χωρών του νότου»).

3.2.2. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

Το Δ.Ν.Τ. είναι ο παγκόσμιος οργανισμός που είναι επιφορτισμένος να παρέχει στα κράτη, που αντιμετωπίζουν προβλήματα ισοζυγίου πληρωμών, χρηματοδοτική συνδρομή υπό όρους. Όπως επισημαίνεται στο σχετικό ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου¹³³, όλα τα κράτη μέλη είναι μέλη του Δ.Ν.Τ. και έχουν, ως εκ τούτου, το δικαίωμα να ζητούν τη συνδρομή του, σε πλαίσιο συνεργασίας με τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. και υπό το πρίσμα της αξιολόγησης των συμφερόντων της Ε.Ε. και του εν λόγω κράτους μέλους, ενώ επιπλέον, λόγω του μεγέθους της κρίσης, η αποκλειστική εξάρτηση από τα χρηματοδοτικά μέσα του Δ.Ν.Τ. δεν θα ήταν επαρκής για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των χωρών που έχουν ανάγκη χρηματοδοτικής συνδρομής. Το Δ.Ν.Τ. επεσήμανε σαφώς τους κινδύνους που ενέχει το ελληνικό πρόγραμμα, ιδίως όσον αφορά τη βιωσιμότητα του χρέους. Δέχθηκε την εκπόνηση και τη διαπραγμάτευση του προγράμματος από την Τρόικα, και αποφάσισε να τροποποιήσει το κριτήριο για την Πολιτική Έκτακτης Πρόσβασης του, όσον αφορά τη βιωσιμότητα του χρέους, ώστε να καταστεί δυνατός ο δανεισμός προς την Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Πορτογαλία. Κατά τη διάρκεια μιας οικονομικής κρίσης, οι χώρες συχνά χρειάζονται χρηματοδότηση ώστε να μπορέσουν να ξεπεράσουν τα προβλήματα ισοζυγίου πληρωμών που αντιμετωπίζουν. Από τη δημιουργία της τον Ιούνιο του 1952, η Συμφωνία Stand-By (SBA) του ΔΝΤ έχει χρησιμοποιηθεί επανειλημμένως από τις χώρες μέλη, και αποτελεί το αξιόπιστο δανειοδοτικό μέσο του ΔΝΤ για τις χώρες των αναδυόμενων αγορών. Τα επιτόκια δε διέπονται από ευνοϊκούς όρους, παρόλο που σχεδόν πάντα είναι χαμηλότερα από εκείνα που θα κατέβαλλαν οι χώρες για την εξεύρεση χρηματοδότησης από ιδιωτικές αγορές. Η SBA αναβαθμίστηκε το 2009 ώστε να καταστεί πιο ευέλικτη και να ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες των χωρών μελών. Τα όρια δανεισμού διπλασιάστηκαν με περισσότερα κεφάλαια διαθέσιμα εκ των προτέρων, και οι

¹³³ Βλ. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13ης Μαρτίου 2014 σχετικά με τη διερευνητική έκθεση για τον ρόλο και τις εργασίες της Τρόικας (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής (2013/2277(INI)).

όροι εξορθολογίστηκαν και απλοποιήθηκαν. Το νέο πλαίσιο επίσης καθιστά δυνατό τον ευρύτερο δανεισμό υψηλής πρόσβασης σε προληπτική βάση.¹³⁴

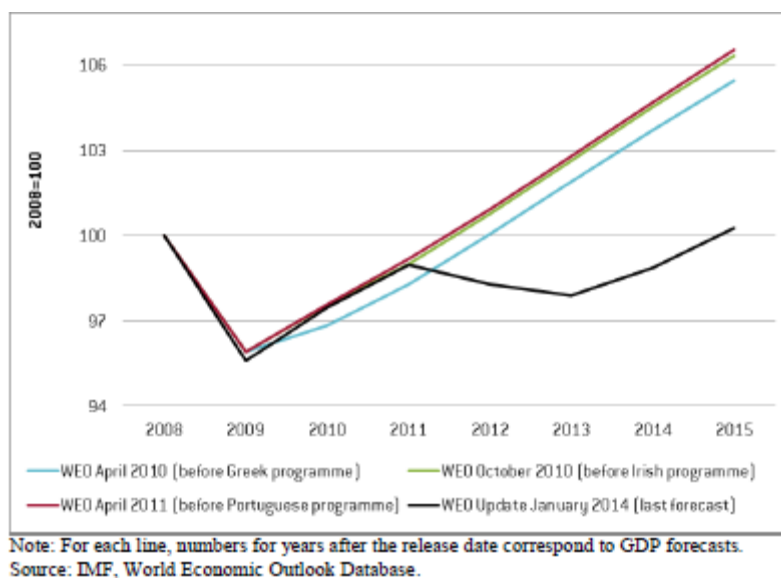
Το Δ.Ν.Τ. υπέπεσε σε σφάλματα αναφορικά με τις προβλέψεις του¹³⁵, αναπροσαρμόζοντας τις παραδοχές και τις προβλέψεις του προγράμματός. Στο παρακάτω σχήμα (Διάγραμμα 1) αποτυπώνονται οι αλλαγές στις προβλέψεις για την ανάπτυξη στη ζώνη του ευρώ μεταξύ των ετών 2010 και 2014. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της περιόδου 2012 - 2014, η ανάπτυξη στη ζώνη του ευρώ ήταν πολύ κατώτερη των αρχικών προσδοκιών. Μάλιστα, αν ληφθεί υπόψη ότι τα προγράμματα στηρίζονταν στην οικονομική ανάκαμψη της ευρωζώνης για να στηριχθεί η ανάπτυξη στις χώρες του προγράμματος, αποδείχθηκε, τελικά, ότι η προσαρμογή σε ένα οικονομικό περιβάλλον με αυτά τα χαρακτηριστικά είναι ένα δύσκολο έργο.

¹³⁴ Βλ. Συμφωνία Stand-By του ΔΝΤ. <http://www.imf.org/external/np/exr/facts/sba.htm>

¹³⁵ Βλ. Έκθεση του “IEO, Independent Evaluation Office of the International Monetary Fund” (18 March 2014). Η έκθεση τοποθετεί το ελληνικό πρόγραμμα του 2010 στα μεγαλύτερα λάθη προβλέψεων του Ταμείου και το συγκρίνει με τα «μεγάλα σφάλματα» που έκανε το ΔΝΤ στις προβλέψεις του για την ασιατική κρίση το 2007 και στην Αργεντινή στις αρχές της δεκαετίας του 2000. Το Ανεξάρτητο Γραφείο Αξιολόγησης του ΔΝΤ, ερευνώντας τις προβλέψεις των στελεχών του Ταμείου σε 103 χώρες για την περίοδο 1990-2011 και ειδικά σε χώρες μεγάλου ενδιαφέροντος στις οποίες έχουν χορηγηθεί σημαντικά ποσά (όπως η Ελλάδα), διαπιστώνει πως οι εκτιμήσεις είναι «παραδοσιακά» αισιόδοξες, ιδίως όσον αφορά στην αύξηση του ΑΕΠ και την πορεία του πληθωρισμού. Στην έκθεση πάντως υπογραμμίζεται πως τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν ότι στην πρώτη αξιολόγηση (review) κάθε προγράμματος τα λάθη διορθώνονται σε μεγάλο βαθμό. Αυτό βέβαια δεν ίσχυσε στην ελληνική περίπτωση, όπου μεταξύ Νοεμβρίου 2010 και Απριλίου 2013 το ΔΝΤ αναθεώρησε επανειλημμένα τις προβλέψεις του για το ονομαστικό ΑΕΠ της Ελλάδας το 2014, εξέλιξη που λειτούργησε επιβαρυντικά στον σχεδιασμό του προγράμματος προσαρμογής. Η έκθεση αναφέρει πως οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ήταν πιο ορθές από αυτές του ΔΝΤ σε πολλές χώρες, ωστόσο επικαλείται αναφορές οικονομολόγων σύμφωνα με τις οποίες η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκανε «τεραστίως λανθασμένη πρόβλεψη» (huge forecasting error) το 2009 για το ελληνικό έλλειμμα.

Διάγραμμα 1

Αλλαγές στην πρόβλεψη του Δ.Ν.Τ. για το Α.Ε.Π. της ζώνης του ευρώ μεταξύ 2010 και 2014¹³⁶

3.2.3. Η Τρόικα

Η Τρόικα περιλαμβάνει την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.). Σχηματίστηκε με την απόφαση της 25ης Μαρτίου του 2010 των Αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των χωρών της ζώνης του ευρώ, προκειμένου να καταρτιστεί ένα κοινό πρόγραμμα και να χορηγηθούν διμερή δάνεια υπό όρους στην Ελλάδα, αξιοποιώντας έτσι και τις συστάσεις του Συμβουλίου ECOFIN. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Τρόικα έχει έκτοτε αναπτύξει τη δράση της και στην Πορτογαλία, την Ιρλανδία και την Κύπρο. Στο πλαίσιο της Τρόικα, η Επιτροπή, ενεργώντας ως αντιπρόσωπος της Ευρωομάδας, είναι αρμόδια για τη διαπραγμάτευση των όρων για τη χρηματοδοτική συνδρομή προς τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ «σε συνεργασία με την Ε.Κ.Τ.» και «εφόσον είναι δυνατόν, με το Δ.Ν.Τ.». Το Συμβούλιο είναι πολιτικά αρμόδιο για την έγκριση των προγραμμάτων μακροοικονομικής προσαρμογής. Κάθε μέλος της Τρόικα ακολουθεί τους δικούς του διαδικαστικούς κανόνες. Η συγκεκριμένη σύνθεση αποτελεί, μέχρι σήμερα, τη βασική δομή για τις διαπραγματεύσεις μεταξύ των

¹³⁶ Βλ. European Parliament: «Committee study on the Troika and financial assistance in the euro area: successes and failures». Study on the request of the Economic and Monetary Affairs Committee, February 2014.

επίσημων δανειστών και των κυβερνήσεων των δικαιούχων χωρών, καθώς και για την επανεξέταση της εφαρμογής των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής. Όμως, από την ευρωπαϊκή πλευρά, εάν παρέχεται στήριξη από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.) και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (Ε.Μ.Σ.), οι τελικές αποφάσεις, όσον αφορά τη χρηματοδοτική συνδρομή και τους όρους υπό τους οποίους αυτή χορηγείται, λαμβάνονται από την Ευρωομάδα, η οποία, ως εκ τούτου, φέρει την πολιτική ευθύνη για τα προγράμματα. Η εφαρμογή του «μνημονίου» αποτελεί αντικείμενο συνεχούς διαπραγμάτευσης μεταξύ της Ελληνικής Κυβέρνησης και των δανειστών και η έγκαιρη και σωστή εκτέλεσή του οδηγεί κάθε φορά στην εκταμίευση των δόσεων. Οι διαπραγματεύσεις πρέπει να βασίζονται στο άρθρο 152 ΣΛΕ.Ε.¹³⁷ σύμφωνα με το οποίο: «η Ένωση αναγνωρίζει και προάγει τον ρόλο των κοινωνικών εταίρων στο επίπεδό της, λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία των εθνικών συστημάτων και διευκολύνει τον μεταξύ τους διάλογο, σεβόμενη την αυτονομία τους».

Ο σχηματισμός και η δράση της Τρόικα είναι το αποτέλεσμα μιας διαπραγμάτευσης μεταξύ της Ελληνικής κυβέρνησης και των δανειστών προκειμένου να αποφευχθεί το οικονομικό και κοινωνικό χάος, το οποίο θα είχε ως αποτέλεσμα την αδυναμία καταβολής συντάξεων και πληρωμής των μισθών των δημοσίων υπαλλήλων, καθώς και ολέθριες επιπτώσεις στην οικονομία, στο τραπεζικό σύστημα και στην κοινωνική προστασία, πέραν της ολοκληρωτικής αποκοπής του δημοσίου από τις κεφαλαιαγορές για παρατεταμένη χρονική περίοδο. Η διαπραγμάτευση τελικά κατέληξε σε ευρεία πολιτική συναίνεση για την αποφυγή μιας ανεξέλεγκτης χρεοκοπίας κρατών μελών στην Ε.Ε., και δη στη ζώνη του ευρώ,

Η κριτική απέναντι στη λειτουργία της Τρόικα πρέπει να λαμβάνει υπόψη ότι ήταν μια λύση ad hoc, που δόθηκε υπό σημαντική πίεση χρόνου, λόγω της οικονομικής κρίσης, σε μια στιγμή που ήταν αναγκαίο να ληφθούν επείγοντως αποφάσεις για να υποστηριχθούν οι χώρες που αντιμετωπίζουν εξαιρετικές δυσκολίες και προκειμένου να αποφευχθεί η ανεξέλεγκτη χρεοκοπία τους και η μετάδοση της κρίσης σε άλλα κράτη μέλη, να δοθεί τέλος στην κερδοσκοπία, όσον αφορά το δημόσιο χρέος, και να αποτραπεί η κατάρρευση της ζώνης του ευρώ. Στο σημείο αυτό, η κριτική προς την Τρόικα, επίσης, εντοπίζεται στην ανυπαρξία υποχρέωσης

¹³⁷ Βλ. Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/el/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>)

λογοδοσίας της Τρόικα σε εθνικό επίπεδο, στις χώρες που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα.

Ο επαναπροσδιορισμός της συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Δ.Ν.Τ. και η σταδιακή απομάκρυνσή του πρέπει να είναι βασική προτεραιότητα ώστε η ευρωζώνη να αντιμετωπίσει μόνη της στο μέλλον τα προβλήματα που θα προκύψουν.

3.3. Η διαχείριση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης

Πριν από την έναρξη του προγράμματος συνδρομής Ε.Ε. – Δ.Ν.Τ., το οποίο δρομολογήθηκε την άνοιξη του 2010, υπήρχε ένας διττός φόβος που αφορούσε την «αφερεγγυότητα» του Ελληνικού κράτους και τη «μη βιωσιμότητα» των δημόσιων οικονομικών της Ελλάδας ως αποτέλεσμα της συνεχώς μειούμενης ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας και του μακροχρόνιου δημοσιονομικού εκτροχιασμού¹³⁸. Η συνολική αυτή εικόνα οφειλόταν στη χαμηλή απόδοση του φοροεισπρακτικού μηχανισμού, με το δημόσιο έλλειμμα να αγγίζει το 15,7% του Α.Ε.Π. το 2009, έναντι 6,5% το 2007, και το λόγο δημόσιου χρέους προς Α.Ε.Π. να συνεχίζει την ανοδική πορεία του από το 2003, όταν είχε διαμορφωθεί στο 97,4%, αγγίζοντας το 129,7% το 2009 και το 156,9% το 2012.¹³⁹ Η προβληματική κατάσταση της Ελλάδας οφειλόταν και στη στατιστική λαθροχειρία, κατά τα έτη που προηγήθηκαν της κατάρτισης του προγράμματος, όπως αναφέρεται και παραπάνω. Μία αποφασιστική δράση της Ελληνικής κυβέρνησης για επείγουσα και αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων ήταν και η ίδρυση της ανεξάρτητης Ελληνικής Στατιστικής Αρχής τον Μάρτιο του 2010. Η βαθμιαία αποκάλυψη της στατιστικής λαθροχειρίας στην Ελλάδα είχε αντίκτυπο στην ανάγκη αναπροσαρμογής των δημοσιονομικών πολλαπλασιαστών, των προγνώσεων και των προτεινόμενων μέτρων. Λόγω της επιμονής του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, η Eurostat (η στατιστική υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης) είναι πλέον επιφορτισμένη με τις εξουσίες και τα μέσα για την παροχή ενός συνόλου αξιόπιστων και αντικειμενικών στατιστικών στοιχείων.

Η Ελλάδα εισήλθε σε περίοδο ύφεσης το τέταρτο τρίμηνο του 2008. Συνέπεια των έξι τριμήνων αρνητικού ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ που βίωσε η χώρα, ήταν η ενεργοποίηση, κατά το έβδομο τρίμηνο, του προγράμματος συνδρομής. Μάλιστα, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: *«Υπάρχει στενή συσχέτιση μεταξύ, αφενός, των επιπτώσεων της χρηματοπιστωτικής κρίσης και της αύξησης του δημόσιου χρέους και αφετέρου-της αύξησης του εθνικού χρέους και της οικονομικής κάμψης, δεδομένου*

¹³⁸ Βλ. Joseph Stiglitz, «A principled Europe would not leave Greece to bleed», Guardian, Ιανουάριος 2010.

(<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jan/25/principled-europe-not-let-greece-bleed>)

¹³⁹ Βλ. ιστότοπο της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (<http://www.statistics.gr/>)

ότι το δημόσιο χρέος είχε αυξηθεί από 254,7 δισεκατομμύρια ευρώ στο τέλος του τρίτου τριμήνου του 2008 σε 314,1 δισεκατομμύρια ευρώ στο τέλος του δεύτερου τριμήνου του 2010»¹⁴⁰.

Η Ελλάδα υπέβαλε την αρχική αίτηση παροχής χρηματοδοτικής συνδρομής στις 23 Απριλίου 2010. Η συμφωνία μεταξύ των ελληνικών αρχών, αφενός και της Ε.Ε. και του Δ.Ν.Τ αφετέρου, εγκρίθηκε στις 2 Μαΐου 2010. Στα σχετικά μνημόνια συνεννόησης, εμπεριέχονται οι προϋποθέσεις για τη χρηματοδοτική συνδρομή Ε.Ε.-Δ.Ν.Τ. Όμως, έπειτα από συνεχείς επανεξετάσεις και την ανεπαρκή επιτυχία του πρώτου προγράμματος, κρίθηκε απαραίτητη η έγκριση δεύτερου προγράμματος τον Μάρτιο του 2012. Η πρώτη συμφωνία του Μαΐου 2010 δεν περιλάμβανε διατάξεις για την αναδιάρθρωση του ελληνικού χρέους, αν και είχε προταθεί από το Δ.Ν.Τ., το οποίο, σύμφωνα με τη συνήθη πρακτική του, θα προτιμούσε μια έγκαιρη αναδιάρθρωση του χρέους. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να υπογραμμιστεί και η απροθυμία της Ε.Κ.Τ. να εξετάσει οιαδήποτε μορφή αναδιάρθρωσης του χρέους το 2010 και το 2011 με το σκεπτικό ότι αυτό θα προκαλούσε μετάδοση των επιπτώσεων της κρίσης σε άλλα κράτη μέλη, καθώς και η άρνησή της να συμμετάσχει στην αναδιάρθρωση που συμφωνήθηκε τον Φεβρουάριο του 2012¹⁴¹. Μάλιστα, το Νοέμβριο του 2010, η Τράπεζα της Ελλάδας¹⁴² συνέβαλε στην εντατικοποίηση της αναταραχής στην αγορά, προειδοποιώντας δημόσια τους επενδυτές ότι οι πράξεις στήριξης ρευστότητας της Ε.Κ.Τ. δεν θα μπορούσαν πλέον να θεωρούνται δεδομένες στην περίπτωση του ελληνικού δημόσιου χρέους. Στην ίδια κατεύθυνση ήταν και η δέσμευση των κρατών μελών ότι οι τράπεζές τους θα διατηρούσαν τα ανοίγματά τους στις ελληνικές αγορές ομολόγων, η οποία ωστόσο δεν τηρήθηκε.

¹⁴⁰ Βλ. παράγραφο 6 του Ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 13ης Μαρτίου 2014 σχετικά με τη διερευνητική έκθεση για τον ρόλο και τις εργασίες της Τρόικας (ΕΚΤ, Επιτροπή και ΔΝΤ) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής (2013/2277(INI)).

¹⁴¹ Βλ. άρθρο στον ιστότοπο της Wall Street Journal: “*ECB Role in Greek Bailout Under Discussion*”, (01/02/2012)

(<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052970204740904577196942689789830>)

¹⁴² Βλ. Εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας

(http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Publications/GovReport.aspx?Filter_By=8)

Παράλληλα, συστάθηκε η ομάδα δράσης για την Ελλάδα (European Commission Task Force for Greece – TFGR)¹⁴³ για να ενισχύσει την ικανότητα της Ελληνικής διοίκησης να σχεδιάζει, να εφαρμόζει και να επιβάλλει διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις¹⁴⁴. Η Ομάδα Δράσης άρχισε τις εργασίες της τον Σεπτέμβριο του 2011 και έκτοτε συνεργάζεται στενά αφενός με τις ελληνικές αρχές προκειμένου να εντοπίζει τις ανάγκες της χώρας, αφετέρου με τα κράτη μέλη και τους διεθνείς οργανισμούς που παρέχουν τεχνική βοήθεια. Πιο συγκεκριμένα, στοχεύει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της λειτουργίας της οικονομίας, της κοινωνίας και της διοίκησης, καθώς και στη δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για βιώσιμη ανάκαμψη και δημιουργία θέσεων εργασίας. Επίσης, παρέχει την απαραίτητη τεχνογνωσία για την απορρόφηση των κονδυλίων των διαρθρωτικών ταμείων και του Ταμείου Συνοχής της Ε.Ε. ώστε να αξιοποιηθούν κρίσιμοι πόροι για τη χρηματοδότηση επενδύσεων¹⁴⁵. Το πρόγραμμα αυτό ουσιαστικά καλείται να διορθώσει τις μακροοικονομικές ανισορροπίες που είχαν συσσωρευτεί στη χώρα επί δεκαετίες.

Από τη μεριά της, η ελληνική κοινή γνώμη δεν γνωρίζει πώς διεξήχθησαν στην πράξη οι διαπραγματεύσεις μεταξύ της Τρόικα και Ελληνικού κράτους. Επιπλέον, δεν επικρατεί διαφάνεια σχετικά με το κατά πόσον το κράτος μέλος που ζήτησε συνδρομή είχε τη δυνατότητα να επηρεάσει το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα παρουσιαζόταν και συνεχίζει να παρουσιάζεται από τα ευρωπαϊκά μέσα ενημέρωσης ως η «Αχίλλειος πτέρνα» της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Από την πρώτη στιγμή τονίστηκε το θεαματικά μεγάλο μέγεθος της κρίσης κατά αναλογία με το μέγεθος της Ελληνικής οικονομίας. Στη συνέχεια αποκαλύφθηκε ότι διαδοχικά οι κυβερνήσεις αφενός

¹⁴³ Βλ. Ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ομάδα δράσης για την Ελλάδα

(European Commission Task Force for Greece – TFGR, http://ec.europa.eu/about/taskforce-greece/index_en.htm)

¹⁴⁴ Η πρωτοβουλία έτυχε ισχυρής στήριξης από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο δήλωσε την 21η Ιουλίου ότι «...τα κράτη μέλη και η Επιτροπή θα κινητοποιήσουν άμεσα όλους τους απαιτούμενους πόρους για την παροχή έκτακτης τεχνικής βοήθειας προς την Ελλάδα για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεών της...».

(http://ec.europa.eu/greece/news/economic-news/economic3_el.htm)

¹⁴⁵ Για περισσότερες πληροφορίες για το επενδυτικό κλίμα στην Ελλάδα βλ.: The World Bank Group, *Ετήσια έκθεση για το επενδυτικό περιβάλλον στην Ελλάδα*, «Doing Business in Greece», (<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/greece>)

παραπλανούσαν τις ελεγκτικές αρχές και αφετέρου προέβαιναν στη διόγκωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και κατά συνέπεια των μακροοικονομικών ανισορροπιών. Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η Ελλάδα να χάσει την πρόσβασή της στις διεθνείς αγορές ομολόγων.

Σήμερα η χώρα εξαρτάται από ένα, άνευ προηγουμένου, μεγάλο πρόγραμμα διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας.¹⁴⁶ Όμως, επειδή οι πιστωτές της Ελλάδας - το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις - παρερμήνευσαν τις πραγματικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα, η διάσωση απλώς καθυστέρησε τον πιστωτικό κίνδυνο χρεοκοπίας και προκάλεσε στην ελληνική οικονομία αισθητή συρρίκνωση, μεγεθύνοντας, ταυτόχρονα, τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης. Όλοι ήλπιζαν ότι οι Έλληνες θα κατάφερναν τελικά να σηκώσουν το βάρος που τους αναλογούσε. Δυστυχώς, αυτό το σενάριο δεν ήταν ποτέ ρεαλιστικό. Από την άλλη μεριά η πιθανότητα για φαινόμενο «spillover»¹⁴⁷ πέρα από τα εθνικά σύνορα στην υπόλοιπη Ευρωζώνη ήταν ορατή και πάντα το ερώτημα ήταν ποιος θα μοιραζόταν το κόστος.

¹⁴⁶ Στο παρελθόν έχουν λάβει χώρα και άλλα μεγάλα προγράμματα διάσωσης όπως: 1) της Νότιας Κορέας (Δεκέμβριος 1997) με το ποσό των 78 δις. Δολαρίων. 2) της Ινδονησίας (Ιανουάριος 1998 Απρίλιος 1999) από 58 δις. έως 64,7 δις. Δολαρίων. 3) της Βραζιλίας (Νοέμβριος 1998, Αύγουστος 2001 και Αύγουστος 2002) με το ποσό των 56,7 δις. Δολαρίων, 16,3 δις. Δολάρια και 36,7 δις. Δολαρίων και 4) Αργεντινή (Δεκέμβριος 2000 και Αύγουστος 2001) με το ποσό των 50,7 δις. και 1,5 δις Δολαρίων.

¹⁴⁷ Βλ. Nicholas Bayne & Stephen Woolcock: “The New Economic Diplomacy. Decision – Making and Negotiation in International Economic Relations”, Ashgate Publishing Company. 2011, σελ. 293.

3.4. Γιατί η Ελλάδα επέλεξε την λύση της παραμονής στην Ευρωζώνη και όχι τη λύση της εξόδου από το Ευρώ και της επιστροφής στη Δραχμή

Η περιπτωσιολογική μελέτη της διδακτορικής διατριβής είναι η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης σε επίπεδο Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών. Το βασικό ερώτημα είναι *«Γιατί οι Ελληνικές κυβερνήσεις επέλεξαν την παραμονή της χώρας στην Ευρωζώνη, όταν η Ελλάδα αντιμετώπισε την οικονομική κρίση το 2009»*. Η επιλογή αυτή ήταν σαφής και επισφραγίστηκε με την υπογραφή τριών δανειακών συμβάσεων μέχρι το 2015, με πιστωτές το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (στο εξής θα αναφέρονται και οι τρεις θεσμοί μαζί ως «Τρόικα») και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM), ο οποίος προστέθηκε στο πλαίσιο της Τρίτης Δανειακής Σύμβασης, το καλοκαίρι του 2015 (στο εξής θα αναφέρονται οι τέσσερις θεσμοί μαζί ως «Κουαρτέτο»). Η ανάλυση στο πλαίσιο της περιπτωσιολογικής μελέτης περιλαμβάνει τα δύο βασικά σενάρια που είχαν να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές κυβερνήσεις από το 2009, τα οποία ήταν ή η παραμονή στο ευρώ και η στήριξη από τους πιστωτές ή η έξοδος από την Ευρωζώνη και η επιστροφή στο εθνικό νόμισμα για να εκμεταλλευτούν τα εργαλεία οικονομικής πολιτικής που θα προσέφερε αυτή η επιλογή (για παράδειγμα, υποτίμηση του νομίσματος).

Η αδυναμία προσφυγής στην υποτίμηση, λόγω της συμμετοχής της Ελλάδας στο ευρώ, έχει οδηγήσει σε εκτενείς συζητήσεις και αντιπαραθέσεις αναφορικά με τις ευκαιρίες που προσέφερε στο παρελθόν η ευελιξία του εθνικού νομίσματος. Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι μια υποτίμηση ενός εθνικού νομίσματος μπορεί να αποδώσει θετικά αποτελέσματα μόνο κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και μόνον εφόσον στηρίζεται στο κατάλληλο μείγμα πολιτικής (δημοσιονομική, νομισματική, εισοδηματική και παραγωγική)¹⁴⁸. Για μία οικονομία όπως η ελληνική, δηλαδή για μία οικονομία ανοιχτή στον ανταγωνισμό και μικρή σε μέγεθος, μόνο τα υψηλά επιτόκια θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν συναλλαγματική και νομισματική

¹⁴⁸ Βλ. Αγιομυργιανάκης, Γ, Βλάσσης Μ., Thompson H: *«Διεθνείς οικονομικές σχέσεις: Διεθνές εμπόριο»*, εκδόσεις Rosili, Αθήνα, 2006, σελ. 250 – 257.

Βλ. Mankiw Gregory: *«Αρχές της Οικονομικής»*, τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Τυπωθήτω, 2003, σελ. 429 – 433.

Βλ. Κωστής Κώστας: *«Η μεταπολίτευση και οι υποτιμήσεις της δραχμής»* άρθρο που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Huffington Post-Greece (06/2015)

(http://www.huffingtonpost.gr/kostas-kostis/-_577_b_7609980.html).

σταθερότητα. Η εναλλακτική λύση θα ήταν η συναλλαγματική και, κατ' επέκταση, η νομισματική αστάθεια. Το όποιο πλεονέκτημα προσδίδει θεωρητικά η υποτίμηση είναι πρακτικά προσωρινό. Γιατί ακολουθεί ένα πελώριο ανατιμητικό κύμα από τις εισαγωγές, το οποίο με τη σειρά του αποτελεί αιτία αναζωπύρωσης του πληθωρισμού, του κόστους εργασίας και του κόστους χρηματοδότησης. Σύντομα εξανεμίζονται τα όποια πλεονεκτήματα και μάλιστα αντιστρέφονται σε μειονεκτήματα, δεδομένου ότι στο τέλος παγιώνονται ο υψηλός πληθωρισμός, το υψηλό κόστος δανεισμού του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα ενώ επικρατεί μια γενικευμένη αβεβαιότητα και υπάρχουν αρνητικές προσδοκίες¹⁴⁹.

Σύμφωνα με δηλώσεις του τότε διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Προβόπουλου «η επιστροφή της χώρας στη δραχμή θα ισοδυναμούσε με αληθινή κόλαση. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, αυτοί που κυρίως χάνουν είναι οι πολλοί και οι αδύνατοι. Αντίθετα, αυτοί που επωφελούνται, όπως άλλωστε συνέβη και στο παρελθόν σε έκτακτες καταστάσεις στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες, είναι οι λίγοι επιτήδειοι, οι οποίοι μέσω της πληροφόρησης που διαθέτουν, εκμεταλλεύονται τη συγκυρία για να αυξήσουν τον πλούτο τους»¹⁵⁰. Ο κ. Γιάννης Δραγασάκης, αντιπρόεδρος της κυβέρνησης, δήλωσε τον Δεκέμβριο του 2012: «Επιστροφή στη δραχμή στο πλαίσιο της Ε.Ε., με τους υφιστάμενους συσχετισμούς, από την άποψη των εργαζόμενων τάξεων, σημαίνει συνέχιση της άγριας λιτότητας με άλλα μέσα. Ακριβώς γι' αυτό πιστεύω ότι, αν υπάρξει μεθόδευση ή πρωτοβουλία για την έξοδο της Ελλάδας από το Ευρώ, αυτή δεν θα προέλθει από την Αριστερά αλλά από απειλούμενα τμήματα της Ελληνικής οικονομικής ολιγαρχίας»¹⁵¹.

Για να εξεταστεί η πρακτική διάσταση της επόμενης μέρας από την έξοδο από το ευρώ, η ανάλυση μπορεί να βασιστεί σε προβλέψεις και στο παράδειγμα άλλων χωρών. Η Αργεντινή, μία από τις πιο πλούσιες οικονομίες του πλανήτη πριν από μερικές δεκαετίες, αποτελεί σύγχρονο παράδειγμα χώρας που ακολούθησε τη λύση

¹⁴⁹ Βλ. De Grauwe, Paul: «Τα οικονομικά της Νομισματικής Ένωσης», 1^η έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2001, σελ. 63 – 73.

¹⁵⁰ Βλ. άρθρο στην εφημερίδα Καθημερινή αφιερωμένο στην τηλεοπτική συνέντευξη του πρώην διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Προβόπουλου στον τηλεοπτικό σταθμό ΣΚΑΙ (02/01/2012). (<http://www.kathimerini.gr/77658/article/proswpa/syntey3eis/g-provopoylos-h-draxmh-8a-htan-kola-sh>)

¹⁵¹ Βλ. συνέντευξη του αντιπροέδρου της Κυβέρνησης κ. Δραγασάκη στον ιστότοπο tvxs.gr (15/12/2012). (<http://tvxs.gr/news/ellada/gdragasakis-draxmi-simainei-agria-litotita-me-alla-mesa>).

της πτώχευσης (Δεκέμβριος 2001)¹⁵². Καθ' όλη τη δεκαετία του '90, η Αργεντινή ζητούσε τη βοήθεια του Δ.Ν.Τ., το οποίο εκλήθη να τη συνδράμει στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίση εξαιτίας ενός ανεξέλεγκτου πληθωρισμού. Το Δ.Ν.Τ. εφήρμοσε την ίδια πολιτική που έχει εφαρμόσει και σε άλλες χώρες ζητώντας περικοπή των δημόσιων δαπανών και ιδιωτικοποιήσεις των κρατικών επιχειρήσεων, όπως της πετρελαϊκής εταιρείας, των κρατικών αερογραμμών και της δημόσιας επιχείρησης φυσικού αερίου¹⁵³. Από το 1999 υπήρχε μεγάλη ανησυχία για την οικονομία της χώρας και η δυσαρέσκεια του κόσμου μετατράπηκε σε εξέγερση, η οποία εκδηλώθηκε ταυτόχρονα με την απόφαση της κυβέρνησης να δεσμεύσει τις καταθέσεις όλων των πολιτών της χώρας. Ακολούθησαν λεηλασίες, οδομαχίες με το στρατό να προσπαθεί να επιβάλλει την τάξη. Χρειάστηκαν τέσσερα χρόνια για να σταθεροποιηθεί η κατάσταση της χώρας και να επιστρέψει η οικονομία σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης.¹⁵⁴ Ένα ακόμα πρόσφατο παράδειγμα χρεοκοπίας αποτελεί και η Ουρουγουάη, η οποία προσβλήθηκε στο τέλος του 2002 από την κρίση που έπληξε τη γειτονική Αργεντινή. Πολλές επιχειρήσεις έκλεισαν και οι πολίτες έχαναν την εμπιστοσύνη τους στο τραπεζικό σύστημα. Η υποτίμηση του εθνικού νομίσματος της Ουρουγουάης και η δραστική μείωση των δημοσίων δαπανών δεν άμβλυναν τις πιέσεις, με το δημόσιο χρέος να προσεγγίζει το 100% του Α.Ε.Π.¹⁵⁵ Το βασικό συμπέρασμα που προκύπτει από την ανάλυσή της οικονομικής κρίσης στην Ουρουγουάη από την Παγκόσμια Τράπεζα¹⁵⁶ είναι ότι αν και η οικονομική κρίση της Αργεντινής αποτέλεσε το έναυσμα για την κρίση, η εξάπλωση και η μεγέθυνση της κρίσης που έπληξε την Ουρουγουανή οικονομία ενισχύθηκε γενικότερα από ορισμένες αδυναμίες της, και ειδικότερα από την κρίση στον εγχώριο τραπεζικό κλάδο. Οι συγγραφείς πιστεύουν επίσης ότι η διαχείριση της κρίσης από την Ουρουγουανή κυβέρνηση υπήρξε ως επί το πλείστον αποτελεσματική,

¹⁵² Βλ. The Role of the IMF in Argentina, 1991-2002 - Issues Paper/Terms of Reference for an Evaluation by the Independent Evaluation Office (IEO) (July 2003) (<http://www.imf.org/external/np/ieo/2003/arg/>)

¹⁵³ Βλ. ό.π.

¹⁵⁴ Βλ. ιστότοπο του Δ.Ν.Τ.: “Argentina and the IMF” (<http://www.imf.org/external/country/arg/?type=9998>)

¹⁵⁵ Βλ. άρθρο στον ιστότοπο του BBC: “Banking crisis grips Uruguay”, (07/2002) (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/2162956.stm>)

¹⁵⁶ Βλ. ιστότοπο της Παγκόσμιας Τράπεζας: “An Analysis Of The 2002 Uruguayan Banking Crisis”, (December 2005) (<http://elibrary.worldbank.org/doi/pdf/10.1596/1813-9450-3780>)

αντιμετωπίζοντας με επιτυχία την ταυτόχρονη τραπεζική κρίση και την κρίση χρέους. Επίσης, οι αρχές της Ουρουγουάης κατόρθωσαν να ξεπεράσουν μια σοβαρή κρίση διατηρώντας παράλληλα την εμπιστοσύνη στον τραπεζικό τομέα, την κοινωνική σταθερότητα και την πολιτική συνοχή, πάντα σε συνεργασία με τους διεθνείς οργανισμούς. Η Ουρουγουάη επέστρεψε στις διεθνείς αγορές τον Οκτώβριο του 2003¹⁵⁷.

Τα παραπάνω παραδείγματα οδηγούν στη διαπίστωση ότι κατά το πρώτο διάστημα που θα ακολουθούσε μετά το ξέσπασμα της κρίσης θα απαιτούνταν ιδιαίτερη προσοχή και προσεκτικός σχεδιασμός. Σε αυτήν έρχεται να προστεθεί το βασικό ερώτημα που τέθηκε όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση, σύμφωνα με τον κ. Προβόπουλο, το οποίο ήταν το εξής: *«Είναι η χώρα, το πολιτικό της σύστημα, η κοινωνία, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και ο επιχειρηματικός κόσμος έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τις άμεσες συνέπειες της εξόδου της χώρας από την Ευρωζώνη και της επιστροφής στο εθνικό νόμισμα;»*¹⁵⁸. Επιστροφή στη δραχμή σημαίνει ότι στη μεταβατική περίοδο, μέχρι δηλαδή να κυκλοφορήσουν σε φυσική μορφή τα νέα χαρτονομίσματα, δεν θα υπάρχουν πρακτικά δραχμές παρά μόνον σε λογιστική μορφή. Δηλαδή, μόνο οι συναλλαγές μέσω τραπεζικών λογαριασμών θα μπορούν να γίνουν σε δραχμές. Επίσης, σύμφωνα με τον ίδιο, το ευρώ θα συνεχίσει μεν να βρίσκεται σε κυκλοφορία, αλλά η μετάβαση στο νέο νόμισμα θα είναι χρονοβόρα, καθώς η επιχείρηση σχεδιασμού, εκτύπωσης και κυκλοφορίας του ευρώ είχε κρατήσει πάνω από δυόμισι χρόνια, όντας μάλιστα συντονισμένη από τους αρμόδιους ευρωπαϊκούς οργανισμούς¹⁵⁹. Το επόμενο στάδιο θα είναι το καθεστώς αντιπραγματισμού, δηλαδή η ανταλλαγή είδους με είδος, λόγω της έλλειψης χρημάτων. Μετά την πάροδο αρκετού χρόνου η ισορροπία επιστρέφει, όμως, το κρισιμότερο, στάδιο της μετάβασης είναι οι πιθανές κοινωνικές εκρήξεις, που θα ήταν αναμενόμενες σε ένα τέτοιο περιβάλλον και μάλιστα έχουν λάβει χώρα σε παρόμοιες κρίσεις, όπως αναφέρθηκε παραπάνω. Στη συνέχεια θα υπάρξει, κάποια εξισορρόπηση, όμως το οικονομικό και κοινωνικό κόστος της μεταβατικής περιόδου θα είναι τεράστιο. Το παραπάνω σενάριο εγκυμονεί επιπλέον και τεράστιους κινδύνους για την εξωτερική ασφάλεια και τη θέση της χώρας. Η αποκοπή της

¹⁵⁷ Βλ. ό.π.

¹⁵⁸ Βλ. ό.π.

¹⁵⁹ Βλ. ό.π.

Ελλάδος από το ευρωπαϊκό πλαίσιο θα πλήξει καίρια τη διαπραγματευτική της ισχύ και θα αποδυναμώσει τη θέση της στο διεθνές περιβάλλον.

Ο Γερμανός υπουργός Οικονομικών Wolfgang Schäuble, σε μια εκδήλωση στο Αμβούργο¹⁶⁰, αναφέρθηκε στην πρόταση που είχε κάνει στον πρώην υπουργό Οικονομικών Ευάγγελο Βενιζέλο, τον Σεπτέμβριο του 2011, στο Βρότσλαβ της Πολωνίας, για προσωρινή έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ, για μερικά χρόνια με αντάλλαγμα οικονομική βοήθεια. Το περιεχόμενο της πρότασης του Wolfgang Schäuble που απέρριψε, αποκάλυψε ο ίδιος ο Ευ. Βενιζέλος, τότε υπουργός Οικονομικών της Ελλάδας¹⁶¹. Σύμφωνα με τον ίδιο, ο Schäuble επανέλαβε την άποψή του υπέρ της αποχώρησης της Ελλάδας από το ευρώ με το επιχείρημα ότι είναι δύσκολο για την Ελλάδα να λύσει τα προβλήματά της *«δίχως το εργαλείο της υποτίμησης του νομίσματος»*. Η πρόταση περιελάμβανε: *«επιβολή αυστηρών capital controls, μετατροπή των καταθέσεων από ευρώ σε υποτιμημένες δραχμές με εξαίρεση ποσά έως περίπου 3.000 ευρώ»*. Όπως σχολίασε ο Βενιζέλος *«μια τέτοια νομισματική μεταβολή θα σήμαινε επίσης ανεξέλεγκτη διόγκωση του δημοσίου χρέους που οφειλόταν σε ευρώ ως ποσοστού επί του Α.Ε.Π., καθώς και του κόστους εξυπηρέτησής του σε όρους νέου εθνικού νομίσματος. Διόγκωση που θα εξουδετέρωνε εκ προοιμίου το όφελος από το ονομαστικό “κούρεμα” και την αναδιάρθρωση που πετύχαμε το 2012. Θα είχε επίσης ανεξέλεγκτες επιπτώσεις για το ελληνικό τραπεζικό και κοινωνικοασφαλιστικό σύστημα»*. Ακόμη, πρόσθεσε, *«η στήριξη που πρόσφερε τότε ο κ. Schäuble είχε ως αντάλλαγμα τρεις μορφές: α) ανθρωπιστική βοήθεια «για τρόφιμα, καύσιμα και φάρμακα, καθώς η Ελλάδα θα είχε αποκλειστεί από τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές», β) την ενίσχυση από τα δεδομένα ευρωπαϊκά κονδύλια τύπου ΕΣΠΑ και γ) τη μορφή επενδύσεων, με την έννοια της εύκολης εξαγοράς του ελληνικού εθνικού πλούτου από ξένα funds ή ελληνικά συμφέροντα που θα διέθεταν ευρώ εκτός Ελλάδος. «Προφανώς και απέρριψα αμέσως την πρόταση εξόδου από το ευρώ που θα οδηγούσε στην επάνοδο σε μια δραχμή που θα έμπαινε σε περιδίνηση αλληπάλληλων υποτιμήσεων με αντίστοιχη μείωση του πραγματικού εισοδήματος και του επιπέδου ζωής των*

¹⁶⁰ Βλ. ομιλία του Υπουργού Οικονομικών της Γερμανίας Βόλφγκανγκ Σόιμπλε σε εκδήλωση του Συμβουλίου Οικονομικών του Χριστιανοδημοκρατικού Κόμματος στο Αμβούργο, με θέμα τη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης στις 03/02/2016.

¹⁶¹ Βλ. άρθρο στην εφημερίδα το Βήμα: *«Ο Σόιμπλε και η πρόταση για Grexit»* (5/2/2016) (<http://www.kathimerini.gr/848143/article/epikairothta/politikh/o-soimple-kai-h-protash-gia-grexit>)

Ελλήνων και των Ελληνίδων. Η μείωση δεν θα ήταν τότε της τάξεως του 30% αλλά του 70%»¹⁶².

Το σκεπτικό του Γερμανού υπουργού Οικονομικών, και όχι μόνο, ήταν ότι η έξοδος από το ευρώ θα επιτρέψει στη χώρα να υποτιμήσει το νόμισμά της. Η υποτίμηση θα πλήξει άπαξ την ελληνική οικονομία, αποφεύγοντας την «ατελείωτη διαδικασία» των σκληρών μέτρων. Η διαφορά είναι τώρα ότι η Ελλάδα είναι μέλος της Ευρωζώνης και το ευρώ παραμένει ισχυρό και αξιόπιστο διεθνώς, ενώ με τη δραχμή οι Έλληνες θα έπρεπε να πληρώσουν και κάτι παραπάνω με τη μορφή μέτρων λιτότητας για να κερδίσουν σε βάθος χρόνου την αξιοπιστία του νέου νομίσματος. Ωστόσο, από τη συνεχή επαναφορά του θέματος της δραχμής, επί πέντε τουλάχιστον χρόνια, φαίνεται ότι τα θεωρητικά επιχειρήματα δεν φαίνονται αρκετά πειστικά.

3.4.1. Η αποτελεσματικότητα της εσωτερικής υποτίμησης της Ελληνικής οικονομίας

Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης είναι αποτελεσματική αν εφαρμοστεί σε μια εξωστρεφή οικονομία, με σκοπό την απόκτηση συγκριτικού πλεονεκτήματος διεθνώς. Όμως, η εσωστρέφεια της Ελληνικής οικονομίας την καθιστά ακατάλληλη. Μειώνοντας τους μισθούς, μειώνεται άμεσα το εισόδημα, από το οποίο προκύπτει σχεδόν το σύνολο της ζήτησης που απορροφά την εγχώρια προσφορά, καθιστώντας την ανατροφοδότηση της ύφεσης αναπόφευκτη. Αφενός προκύπτει μείωση της ροπής προς κατανάλωση και αφετέρου λόγω της μειωμένης ζήτησης, προκύπτει και μείωση στη ροπή προς επένδυση, δημιουργώντας ένα παράλληλο συσσωρευτικό αρνητικό αποτέλεσμα στην πορεία ανάκαμψης της οικονομίας. Συγκεκριμένα, χαρακτηριστικά είναι τα στοιχεία έκθεσης για την ελληνική οικονομία¹⁶³, σύμφωνα με την οποία φαίνεται ότι το επίπεδο ιδιωτικής κατανάλωσης είχε υποχωρήσει κατά 18,8%, προσεγγίζοντας τα επίπεδα του 2003. Εν συνεχεία, οι επιπτώσεις της συγκεκριμένης πολιτικής στο εισόδημα αντανakλούν άμεσα και στο ζήτημα της ανεργίας¹⁶⁴. Από τη μία πλευρά, η έλλειψη ζήτησης για αγαθά στην αγορά οδηγεί σε κλείσιμο των ήδη υπάρχουσών επιχειρήσεων, οδηγώντας τους εργαζομένους στην ανεργία, ενώ από την άλλη, η σχεδόν παντελής έλλειψη ενδιαφέροντος για επενδύσεις δεν δημιουργεί νέες

¹⁶² Βλ. ό.π.

¹⁶³ Βλ. Ινστιτούτου Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.: «Ετήσια Έκθεση για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση», 2012, σελ. 21.

¹⁶⁴ Βλ. ό.π. σελ. 78.

θέσεις εργασίας στην αγορά. Απόρροια αυτών των συνθηκών είναι η εκτόξευση της ανεργίας τα τελευταία χρόνια στα υψηλότερα επίπεδα των τελευταίων δεκαετιών. Ενισχύοντας κατά αυτό τον τρόπο την ανεργία, το κατά κεφαλήν εισόδημα τείνει να μειωθεί ακόμη περισσότερο, μειώνοντας περαιτέρω την ζήτηση, δημιουργώντας έτσι μια διαδικασία ενδογενούς συνεχούς ανατροφοδότησης της ύφεσης.

Στο ίδιο πλαίσιο, αναφέρεται και ο καθηγητής Θεόδωρος Πελαγίδης ο οποίος αναλύει σε άρθρο¹⁶⁵ του ότι η εσωτερική υποτίμηση στην Ελλάδα δεν οδηγεί σε ανάπτυξη, που να στηρίζεται στις εξαγωγές, γιατί ενώ το εργατικό κόστος και οι δείκτες ανταγωνιστικότητας κατά κάποιο τρόπο αποτυπώνουν τη μείωση των εργατικών απολαβών, οι προσδοκίες για αναβίωση της ανάπτυξης μέσω των εξαγωγών δεν έχουν επιβεβαιωθεί. Ως κύρια αιτία για την εξέλιξη αυτή, σύμφωνα με τον καθηγητή, προβάλλεται το γεγονός ότι το κύριο πρόβλημα που κρατούσε την ανταγωνιστικότητα χαμηλά δεν ήταν ποτέ οι μισθοί του ιδιωτικού τομέα, αλλά οι ολιγοπωλιακές δομές στις αγορές των προϊόντων, ο περιορισμένος ανταγωνισμός αλλά και το υψηλό κόστος εισαγωγής καινοτομιών στην παραγωγή. Ο καθηγητής τονίζει ότι τελικά η αποτυχία της εσωτερικής υποτίμησης να τονώσει τις εξαγωγές έγκειται στα αυξημένα κόστη και τα νέα ρίσκα και εμπόδια στην παραγωγική οικονομία, που ακύρωσαν τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα από τη μείωση στο εργατικό κόστος. Για παράδειγμα, επισημαίνει ο Πελαγίδης, το πρόγραμμα προσαρμογής προχώρησε σε σημαντικές αυξήσεις στους έμμεσους φόρους στην ενέργεια, που χρησιμοποιείται σε παραγωγικές δραστηριότητες. Μετά τις αυξήσεις, το κόστος ενέργειας για βιομηχανική χρήση αυξήθηκε πάνω από 60% από το 2009.

Τέλος, η κυριότερη, ίσως, αρνητική επίπτωση της εφαρμογής της συγκεκριμένης πολιτικής είναι το – λεγόμενο - “brain drain”, κοινώς η φυγή ανθρωπίνου δυναμικού υψηλού επιπέδου προς το εξωτερικό. Η συνεχής διαδικασία εσωτερικής υποτίμησης, μειώνοντας το μισθολογικό κόστος, επιδρά κατά κύριο λόγο στους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας, αφού οι μειώσεις αντανακλώνται άμεσα στον βασικό μισθό. Αφενός τα επίπεδα της ανεργίας και αφετέρου η έλλειψη επενδύσεων, καθιστά την απασχόληση των νέων επιστημόνων από δύσκολη έως και αδύνατη. Ακόμη και αν υπάρχει η προοπτική κάποιου είδους απασχόλησης, οι

¹⁶⁵ Βλ. Theodore Pelagidis: «Why Internal Devaluation is Not Leading to Export-Led Growth in Greece» (<http://www.brookings.edu/blogs/up-front/posts/2014/09/12-internal-devaluation-export-growt-h-greece-pelagidis>)

απολαβές αυτής δεν μπορούν να συγκριθούν σε καμία περίπτωση με τις αντίστοιχες απολαβές σε θέσεις του εξωτερικού. Έτσι, το υψηλού επιπέδου εργατικό δυναμικό της χώρας, το οποίο έχει την δυνητική ικανότητα να συμμετάσχει ενεργά στην διαδικασία ουσιαστικής αναδιάρθρωσης και αναδιάταξης της εθνικής οικονομίας, καταφεύγει στο εξωτερικό επιδεινώνοντας ακόμη περισσότερο το κλίμα και τις προοπτικές της οικονομίας.

3.5. Ο ρόλος, οι ευθύνες και η επιρροή των «Θεσμών» στην υλοποίηση των προγραμμάτων διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας

Οι εκπρόσωποι των δανειστών επηρέασαν με τη στάση τους την εξέλιξη των προγραμμάτων διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας. Για παράδειγμα, η επιλογή της ακύρωσης των επισκέψεων στην Ελλάδα (η απόφαση αναβολής της επίσκεψης χρησιμοποιείται ως μια προσπάθεια από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο να πιέσουν την Αθήνα να προχωρήσει και να ολοκληρώσει τις μεταρρυθμίσεις που έχουν συμφωνηθεί σε αντάλλαγμα για τη χορήγηση ενίσχυσης) είχε σαν αποτέλεσμα να καθυστερεί η εκταμίευση της εκάστοτε δόσης και να επηρεάζεται η ελληνική οικονομία στο σύνολό της, καθώς ένα τέτοιο συμβάν επηρεάζει και την ελληνική χρηματαγορά. Ταυτόχρονα οι παρατεταμένες συνομιλίες υπονομεύουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών.

Από τη μεριά της, η Ελληνική κυβέρνηση προσπαθούσε να πείσει ότι οι μεταρρυθμίσεις προχωρούσαν αλλά ταυτόχρονα διογκωνόταν η κοινωνική δυσαρέσκεια και η απογοήτευση των πολιτών για τη στάση που κρατούσε η «Τρόικα». Στις τακτικές της επισκέψεις στην Αθήνα, πραγματοποιείται έλεγχος της προόδου υλοποίησης των δεσμεύσεων. Μια θετική αξιολόγηση οδηγεί στην απελευθέρωση μέρους των δανείων προς την Ελλάδα. Στο μεγαλύτερο μέρος τους, οι τελικές αποφάσεις του Eurogroup είναι κυρίως πολιτικής φύσης. Ιδιαίτερα, όταν η Ελλάδα δεχόταν πιέσεις λόγω της ανάγκης άμεσης χρηματοδότησης (λήξη ελληνικών ομολόγων κ.α.), γίνονταν μαραθώνιες διαβουλεύσεις για να γεφυρωθούν οι διαφορές ανάμεσα στις δύο πλευρές και να μην καθυστερήσει η εκταμίευση της δόσης αλλά ούτε και οι μεταρρυθμίσεις. Μια βασική διαφωνία ανάμεσα στους ηγέτες της ευρωζώνης και στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο εντοπίζεται στο ζήτημα του εύρους και του χρονικού ορίου που έχει στη διάθεσή της Ελλάδα για να μεταρρυθμίσει την οικονομία της, μια διαφωνία που καθυστερεί τις νέες πληρωμές και την έναρξη των συνομιλιών για την ελάφρυνση του χρέους. Είναι παραδεκτό ότι η Ελλάδα έχει διατηρηθεί στη ζωή από το 2010 από το πακέτο διάσωσης που της χορήγησαν το Δ.Ν.Τ. και οι χώρες της ευρωζώνης. Οι δανειστές έχουν διαφωνήσει πολλές φορές μεταξύ τους στο παρελθόν, αλλά στο τέλος καταφέρνουν να επιλύσουν τα ζητήματά τους. Όταν όμως η Ελλάδα έθεσε το αίτημα για το τρίτο πακέτο διάσωσης το 2015,

αξιωματούχοι του ΔΝΤ διατύπωσαν την επιθυμία να μείνει το ΔΝΤ έξω από ένα ακόμα πρόγραμμα, εκτός αν είχαν τη διαβεβαίωση ότι η Ελλάδα θα κατάφερνε να σταθεί και πάλι στα πόδια της. Ως κύριο πρόβλημα εμφανίστηκε η διαφωνία μεταξύ των μελών της Τρόικα, ένα γεγονός το οποίο έβλαπτε την αξιοπιστία οποιασδήποτε λύσης. Όπως έχει αποδειχθεί, είναι απαραίτητη η κοινή συμφωνία σε ένα πακέτο μέτρων, πριν ξεκινήσει η εφαρμογή του προγράμματος για να μην επαναληφθούν τα προβλήματα του παρελθόντος. Το Δ.Ν.Τ., από τη μια μεριά, και οι αξιωματούχοι της Ευρωζώνης, από την άλλη, αναγνώρισαν ότι είναι άμεση ανάγκη να καταλήξουν σε μια συμβιβαστική λύση για την Ελλάδα στις συνομιλίες τους. Η συμφωνία των δανειστών αποτελεί προαπαιτούμενο για να αποφασιστεί τελικά αν η Ελλάδα έχει εκπληρώσει τις πρώτες απαιτήσεις για την αποπληρωμή των νέων δανείων. Ωστόσο, η ευρωζώνη δεν μπορεί να ξεκινήσει συζητήσεις με την Αθήνα για την ελάφρυνση του χρέους, γεγονός που θα βοηθήσει με τη σειρά του να καταστεί το ελληνικό χρέος βιώσιμο.

Η βασική διαφορά μεταξύ των δανειστών εστιάζεται στο ποσοστό αλλά και στο τι πρέπει να κάνει η ελληνική κυβέρνηση για να πετύχει πρωτογενές πλεόνασμα το 2018 και να διατηρηθεί εκεί, ώστε να μην έχει πλέον την ανάγκη δανεισμού από άλλες κυβερνήσεις της ευρωζώνης και να σταθεροποιήσει την οικονομία της. Το Δ.Ν.Τ. είναι πιο προσεκτικό στις εκτιμήσεις του για τις προοπτικές της Ελληνικής οικονομίας λαμβάνοντας υπόψη τα αποτελέσματα των δύο προηγούμενων προγραμμάτων, αναφορικά με την οικονομική ανάπτυξη και τις δημοσιονομικές επιδόσεις. Συνεπώς, επιθυμεί τη μείωση των στόχων για το επόμενο διάστημα σε σχέση με τις απαιτήσεις των κρατών της Ευρωζώνης. Η Ελληνική κυβέρνηση οφείλει από τη μεριά της, να ολοκληρώσει πιο φιλόδοξες μεταρρυθμίσεις, ειδικά σε δύσκολους τομείς που αφορούν στο ασφαλιστικό, στο εργασιακό και στο συνταξιοδοτικό καθεστώς. Σε αυτά τα δεδομένα στηρίζει και το επιχείρημά της ότι οι μεταρρυθμίσεις μπορούν να προχωρήσουν με μεγαλύτερη ευκολία αν συνοδευτούν με μία σημαντική ελάφρυνση του χρέους¹⁶⁶.

Αυτή η επιχειρηματολογία βρίσκει αντίθετες τις χώρες της Ευρωζώνης που υποστηρίζουν ότι πρωταρχικός στόχος πρέπει να είναι η συνέχιση των

¹⁶⁶ Ο ίδιος ο Πρωθυπουργός υποστηρίζει και το επιχείρημα ότι σε διαφορετική περίπτωση η Ελλάδα θα αποσταθεροποιηθεί και αυτό αποτελεί σημαντικό γεωπολιτικό κίνδυνο για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στο πλαίσιο των επαφών του στη Σύνοδο Κορυφής του Οκτωβρίου 2016 στις Βρυξέλλες.

μεταρρυθμίσεων με την ίδια ένταση και θεωρούν ότι μόνο μέσω της επίτευξης των πλεονασμάτων στην οικονομία θα καταστεί το χρέος βιώσιμο. Μάλιστα, οι χώρες της Βαλτικής και η Σλοβακία, δυσκολεύονται να δικαιολογήσουν στους πολίτες τους γιατί οι Έλληνες λαμβάνουν μεγαλύτερες συντάξεις από τους ίδιους. Επίσης, αντίθετα με το Δ.Ν.Τ. που επιθυμεί την ελάφρυνση του χρέους, προκειμένου να δώσει οριστική λύση, η ευρωζώνη θέλει ένα κλιμακωτό σύστημα, που να συνδέεται με τις εκάστοτε συνθήκες που θα προκύψουν με την πάροδο του χρόνου. Τέλος, η συμμετοχή του Ταμείου είναι επίσης εκ των ων ουκ άνευ για τις βόρειες ευρωπαϊκές χώρες όπως η Γερμανία, η Αυστρία και η Φινλανδία, που πιστεύουν ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι υπερβολικά επιεικής απέναντι στην Ελλάδα και υπερβολικά αισιόδοξη με τις προβλέψεις της.

Η νέα ελληνική κυβέρνηση, που προέκυψε από τις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015, έκανε αρκετές φορές λόγο για «εκβιασμό» από τη μεριά των πιστωτών¹⁶⁷, με ιδιαίτερη αναφορά στο Γερμανό Υπουργό Οικονομικών. Μάλιστα, στην προσπάθειά της να στηρίξει τις προεκλογικές δεσμεύσεις της, ξεκίνησε μεγάλη εκστρατεία για περικοπή των μέτρων που είχαν επιβληθεί στους Έλληνες και περιορισμό των επώδυνων μέτρων του προϋπολογισμού, που είχε συνταχθεί και ψηφιστεί από την προηγούμενη κυβέρνηση. Ο Γερμανός υπουργός Οικονομικών Wolfgang Schäuble, ωστόσο, σκλήρυνε περισσότερο τη διαπραγματευτική τακτική του ως προειδοποίηση προς την Αθήνα, τονίζοντας ότι οι κανόνες πρέπει να

¹⁶⁷ Όπως αναφέρει και στο βιβλίο του «Το κεφάλαιο τον 21^ο αιώνα» ο Γάλλος οικονομολόγος, Thomas Piketty: «Ένας από τους λόγους που η οικονομική ανισότητα αποτελεί απειλή για τον καπιταλισμό είναι ότι αν αρκετοί άνθρωποι αισθάνονται ότι δεν παίρνουν το μερίδιο που τους αναλογεί, θα εκλέξουν κυβερνήσεις που θα στραφούν εναντίον του παγκόσμιου κεφαλαίου».

Ο ίδιος δήλωσε στο “Reuters” ότι με την ίδια λογική, αν μια ελληνική δημοκρατική επανάσταση αποδειχθεί επιτυχημένη, πλησιάζει η στιγμή που ένα «Grexit» θα ακολουθηθεί από ένα «Spanxit» ή ένα «Franxit». Η συμφωνία απέχει πολύ από το να κλείσει και τα πράγματα μπορούν να πάνε ακόμη χειρότερα. Αλλά δεν είναι περίεργο που οι περισσότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δήλωναν ότι είναι πρόθυμες να διαπραγματευτούν καλύτερους όρους που θα βελτιώσουν τις ζωές των απλών Ελλήνων. Επίσης δεν είναι περίεργο ότι οι αγορές ομολόγων είναι τόσο σίγουρες ότι οι Ευρωπαίοι θα προσφέρουν μια συμφωνία ικανοποιητική για τον Έλληνα πρωθυπουργό. Η εναλλακτική λύση είναι λιγότερο ελκυστική. Για όσους από εμάς μπορεί να είμαστε κυνικοί για τη δημοκρατία και τη δύναμη του χρήματος να επηρεάσει τις εκλογές, οι Έλληνες μας δίδαξαν ένα υπέροχο, αισιόδοξο μάθημα. Οι άνθρωποι θα δεχθούν πολλές δυσκολίες σε αντάλλαγμα για την οικονομική και κοινωνική σταθερότητα, αλλά όλα έχουν ένα όριο. Αυτή είναι μια προειδοποίηση προς τις χρηματοπιστωτικές αγορές παντού ότι, για καλό ή για κακό, σε μια δημοκρατία οι ψηφοφόροι έχουν πάντα τον τελευταίο λόγο».

τηρούνται και η εμπιστοσύνη και η αξιοπιστία αποτελούν τη βάση για περαιτέρω αλληλεγγύη.

3.5.1. Η επίδραση των σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο στη διάρκεια της ελληνικής οικονομικής κρίσης

Από τη πρώτη μέρα του σχεδιασμού και της υλοποίησης του ελληνικού προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, η χώρα μας βρέθηκε στη δίνη της σύγκρουσης του Δ.Ν.Τ. με τα κράτη της Ευρωζώνης. Τα βασικά σημεία στα οποία διαφωνούν μεταξύ τους οι «πιστωτές» είναι οι πολιτικές για την άρση της πιστωτικής ασφυξίας και το ζήτημα του κουρέματος του χρέους.¹⁶⁸ Η ελληνική κυβέρνηση, μάλιστα, βρέθηκε να δηλώνει ανοιχτά πως «η ευθύνη για τις καθυστερήσεις στις διαπραγματεύσεις, με όποιους κινδύνους συνεπάγονται αυτές, ανήκει αποκλειστικά στους θεσμούς και στην αδυναμία συνεννόησης μεταξύ τους»¹⁶⁹. Οι σοβαρές διαφωνίες και αντιθέσεις μεταξύ Δ.Ν.Τ. και Ε.Ε., δημιουργούν εμπόδια στις διαπραγματεύσεις και υψηλούς κινδύνους. Ενώ αρχικά το βασικό επιχείρημα των θεσμών ήταν ότι η ελληνική πλευρά δεν κατέθετε ολοκληρωμένες προτάσεις, στην πορεία υλοποίησης του προγράμματος έγινε φανερό ότι, στην κατεύθυνση ενός «έντιμου συμβιβασμού», έχουν κατατεθεί προτάσεις και έχουν γίνει ουσιαστικές υποχωρήσεις. Στο ίδιο μήκος κύματος ήταν, από την αρχή, και το Eurogroup. Μάλιστα, ο Πρόεδρός του, Jeroen Dijsselbloem, αναγνωρίζει πάντα στις παρεμβάσεις του, ότι οι Έλληνες έχουν περάσει πολλά τα τελευταία χρόνια για να μεταρρυθμίσουν την οικονομία τους, αλλά προειδοποιεί ότι, λαμβάνοντας μονομερείς ενέργειες ή αγνοώντας τις προηγούμενες συμφωνίες, το πρόγραμμα δεν θα έχει επιτυχή κατάληξη.

Όλες οι πλευρές έχουν ξεκαθαρίσει τις «κόκκινες γραμμές» της διαπραγμάτευσης και εφαρμογής του ελληνικού προγράμματος. Όμως, η φιλοσοφία, οι διαφορές στη χάραξη της στρατηγικής και οι αρχές των μερών δημιουργούν εμπόδια. Πιο συγκεκριμένα, το Δ.Ν.Τ. έθεσε από την πρώτη στιγμή τις κόκκινες γραμμές του στις μεταρρυθμίσεις, ιδιαίτερα στο συνταξιοδοτικό και στα εργασιακά,

¹⁶⁸ Μάλιστα, το Μάιο του 2015, την ανοιχτή διάσταση μεταξύ των πιστωτών ήρθε να επισφραγίσει το «τελεσίγραφο» Thompson, με το οποίο το Δ.Ν.Τ. ζητούσε κούρεμα του χρέους απειλώντας ότι, διαφορετικά, το Ταμείο θα αποχωρούσε από το ελληνικό πρόγραμμα.

¹⁶⁹ Βλ. είδηση στον ιστότοπο του Αθηναϊκού – Μακεδονικού Πρακτορείου Ειδήσεων: «Οι αντιθέσεις του ΔΝΤ με την Ε.Ε. εμποδίζουν τον έντιμο συμβιβασμό και τη συμφωνία» (05/2015) (<http://www.amna.gr/print.php?id=77723>)

ενώ έχει πιο χαλαρές γραμμές στο θέμα του πρωτογενούς πλεονάσματος. Το Δ.Ν.Τ. υποστηρίζει πάντα τη διαγραφή του χρέους, ώστε αυτό να καταστεί βιώσιμο. Το Ταμείο είναι κάθετα αντίθετο σε κάθε επιπλέον νέο βάρος που δύναται να προστεθεί στην Ελλάδα, σε επίπεδο δανείων, και υποστηρίζει το κούρεμα των ομολόγων, που κατέχουν οι χώρες της Ευρωζώνης και οι Κεντρικές τους Τράπεζες, ο λεγόμενος δημόσιος τομέας, ώστε το χρέος της Ελλάδας να καταστεί ξανά βιώσιμο. Για να επιτευχθεί πρωτογενές πλεόνασμα στην ελληνική οικονομία, δεν υπάρχουν πολλά περιθώρια εγχώριων περικοπών, μετά από τόσα χρόνια λιτότητας, γι' αυτό και το Δ.Ν.Τ. προτάσσει τη μείωση του χρέους. Αντίθετα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κόκκινες γραμμές στο θέμα του πρωτογενούς πλεονάσματος και συνεπακόλουθα στη μη διαγραφή του χρέους, καθώς και χαλαρές γραμμές στις σκληρές μεταρρυθμίσεις, όπως αυτές του συνταξιοδοτικού και των εργασιακών.

Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι το σύνολο των θεσμών να έχει κόκκινες γραμμές παντού: στο συνταξιοδοτικά, στα εργασιακά και στο πρωτογενές πλεόνασμα. Με αυτά τα δεδομένα, δεν μπορεί να υπάρξει συμβιβασμός. Η ευθύνη ανήκει αποκλειστικά στους θεσμούς και στην αδυναμία συνεννόησης μεταξύ τους.

Τον Μάιο του 2015 αποκαλύφθηκαν πλήρως οι στρατηγικές αντίθεσης μεταξύ Ευρωζώνης και Δ.Ν.Τ.¹⁷⁰. Οι Financial Times αποκάλυψαν τότε ότι ο επικεφαλής του ευρωπαϊκού τμήματος του Δ.Ν.Τ., Paul Thomsen, προειδοποίησε τους Υπουργούς Οικονομικών της Ευρωζώνης ότι *«ενδεχομένως το Δ.Ν.Τ. να μη δώσει το μερίδιο που του αναλογεί, στη δόση ύψους 7,2 δις. ευρώ, αν δεν διαγράψουν σημαντικό μέρος του χρέους της Ελλάδας»*. Την ίδια ώρα, σημείωνε ο P. Spiegel ότι *«η ευρωζώνη, που έχει στην κατοχή της το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού χρέους, είναι σταθερά αντίθετη σε ελάφρυνση χρέους»*. Την ίδια περίοδο, ο Επίτροπος Οικονομικών Υποθέσεων, Pierre Moscovici, επιβεβαίωνε την αντίθεση μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Δ.Ν.Τ., δηλώνοντας ότι το ζήτημα του χρέους *«μπορεί να συζητηθεί μόνο μετά από μια συμφωνία για ένα πρόγραμμα*

¹⁷⁰ Βλ. άρθρο του Peter Spiegel στους Financial Times (6 Μαΐου 2015): http://blogs.ft.com/brusselsblog/2015/05/06/is-this-how-greece-is-avoiding-bankruptcy/?Authorised=false&_i_location=http%3A%2F%2Fblogs.ft.com%2Fbrusselsblog%2F2015%2F05%2F06%2Fis-this-how-greece-is-avoiding-bankruptcy%2F&_i_referer=http%3A%2F%2Fblogs.ft.com%2Fbrusselsblog%2Fauthor%2Fpeterspiegel%2Fpage%2F4%2F&classification=conditional_standard&iab=barrier-app

μεταρρυθμίσεων»¹⁷¹. Ουσιαστικά, μια στρατηγική διαφωνία, με επίκεντρο την Ελλάδα, μεταξύ των δανειστών της, λειτούργησε σε βάρος της Ελλάδας.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η θέση της Γερμανίας, καθ' όλη τη διάρκεια της εφαρμογής του ελληνικού προγράμματος. Η συμμετοχή του Δ.Ν.Τ. στο ελληνικό πρόγραμμα ήταν βασική επιθυμία και όρος της Γερμανίας, τον οποίο εξακολουθεί να στηρίζει μέχρι σήμερα. Διαδίδει, συνεχώς, σε όλους τους τόνους, ότι δεν είναι προς το συμφέρον της Ελλάδας, να αμφισβητεί τη συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στο πρόγραμμα. Σχεδόν σε όλες τις κρίσιμες φάσεις της διαπραγμάτευσης της Ελληνικής κυβέρνησης με τους δανειστές, η Γερμανική κυβέρνηση επέλεγε να εναντιωθεί στην Ελληνική κυβέρνηση, μειώνοντας με αυτόν τον τρόπο τη διαπραγματευτική θέσης της Ελλάδας.

Η Ελλάδα από τη μεριά της παρακολουθεί κάθε φορά τη σύγκρουση των εταίρων, χωρίς να μπορεί ουσιαστικά να αντιδράσει. Οι διαπραγματεύσεις της Ελληνικής κυβέρνησης με την Τρόικα, ή το Κουαρτέτο αργότερα, καθυστερούσαν σημαντικά κάθε φορά, με αποτέλεσμα να καθυστερεί και η έκθεση προόδου, η οποία οδηγεί κάθε φορά στην εκταμίευση της δόσης του προγράμματος. Όμως, η μη εκταμίευση της δόσης προκαλούσε νέο ντόμινο αντιδράσεων στις αγορές και στην κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο μετατοπιζόταν κάθε φορά η προσοχή από τον κύριο στόχο, που είναι η ανάγκη για ολοκλήρωση των δεσμεύσεων της Ελλάδας, υπό το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής.

Η «πολιτική» διαφορά ανάμεσα στο Δ.Ν.Τ. και στα υπόλοιπα μέλη της Τρόικα μπορεί να εντοπιστεί στη βάση της δυσaráσκειας που εκδηλώνεται για το ότι ένας μη-ευρωπαϊκός θεσμός, όπως είναι το Δ.Ν.Τ., παίζει έναν τέτοιο ισχυρό ρόλο στην ευρωπαϊκή πολιτική. Η συμμετοχή του, όμως, είχε κριθεί απαραίτητη για να αντιμετωπιστεί η οικονομική κρίση στην Ελλάδα αλλά και στην Ευρώπη.

Το χάσμα ανάμεσα στο Δ.Ν.Τ. και στους άλλους πιστωτές της Ελλάδας, αναφορικά με τη μείωση του χρέους, παραμένει. Επίσης, συνεχίζονται οι δημόσιες διαφωνίες μεταξύ των εταίρων, για το αν η ελληνική κρίση μπορεί να επιλυθεί χωρίς οι πιστωτές να αποδεχτούν μια μείωση της αξίας των δανείων τους προς την Ελλάδα.

¹⁷¹ Βλ. άρθρο των Financial Times: “Debt talks on hold until Greece agrees reforms, warns Moscovici - Comments by EU economic chief reflect eurozone resistance to ‘haircut’ on Athens’ sovereign debt” (05-05-2015).

Το Δ.Ν.Τ. εκφράζει δημόσια και σε όλους τους τόνους, την άποψη ότι οι πιστωτές της Ελλάδας (συμπεριλαμβανομένων των κρατών της ευρωζώνης, όπως η Γερμανία) θα πρέπει να αποδεχθούν ένα «κούρεμα». Η ίδια η διευθύνουσα σύμβουλος του Δ.Ν.Τ., Christine Lagarde, δήλωσε ότι «το ελληνικό χρέος θα πρέπει να αντιμετωπιστεί», μια άποψη που δεν συμμερίζονται οι υπόλοιποι πιστωτές, οι οποίοι θα προτιμούσαν η Ελλάδα να αποπληρώσει τα χρέη της στο ακέραιο, ακόμη και αν οι όροι αποπληρωμής μεταβληθούν. Σύμφωνα με τον Κανονισμό¹⁷², το Ταμείο δε δύναται να συνεχίζει να πληρώνει δόσεις δανείων, σε χώρες όπου υπάρχει πρόβλεψη για χρηματοδοτικό έλλειμμα κατά τη διάρκεια των επόμενων δώδεκα μηνών. Σε αυτήν την περίπτωση εμπίπτει και η Ελλάδα, καθώς η επιδείνωση της Ελληνικής οικονομίας και η συνακόλουθη μείωση των δημοσίων εσόδων δεν επιτρέπουν στη χώρα να εγγυηθεί την αποπληρωμή των δανείων και τη βιωσιμότητα του χρέους.

Στην Ελλάδα, η ανεργία έχει ξεπεράσει το 25%, ενώ οι μισθοί και τα ημερομίσθια έχουν μειωθεί έως και κατά 30% από την αρχή της κρίσης. Επίσης, το ελληνικό δημόσιο χρέος υπερβαίνει το 190% του Α.Ε.Π., αντί για το 167%, που είχε προβλεφθεί κατά το σχεδιασμό του ελληνικού προγράμματος βοήθειας στην Ελλάδα. Όμως, η Ελληνική κυβέρνηση κατέληγε να συμφωνεί με όλο και πιο αυστηρούς προϋπολογισμούς λιτότητας.

Το Δ.Ν.Τ. επιμένει ότι το ελληνικό χρέος δεν μπορεί να γίνει βιώσιμο χωρίς μια δραστική «διαγραφή» του. Οι μεταρρυθμίσεις, που εισηγούνται οι δανειστές και προωθεί η κυβέρνηση, δεν μπορούν να λύσουν το πρόβλημα βιωσιμότητας της Ελληνικής οικονομίας. Οι δημόσιες διαφωνίες εγείρουν, επίσης, ερωτήματα ως προς το αν η θέση του Ταμείου στην Τρόικα και η δυσανάλογη επιρροή των ευρωπαϊκών κρατών στο διοικητικό του συμβούλιο έχει περιορίσει το ρόλο του και δεν του επιτρέπει να φέρει εις πέρας την αποστολή του αντικειμενικά.

Τον Ιούνιο του 2016, το ίδιο το Δ.Ν.Τ. υποστήριξε ότι ορισμένες νεοφιλελεύθερες πολιτικές του, αντί να φέρουν ανάπτυξη, αύξησαν την ανισότητα με

¹⁷² Το Εκτελεστικό Συμβούλιο του Δ.Ν.Τ. ενέκρινε τη «ρήτρα συστημικής εξαιρέσεως» (“systemic exemption clause”), η οποία νομιμοποίησε τα δάνεια διάσωσης προς την Ελλάδα, παρά το γεγονός ότι τα δάνεια αυτά παραβίαζαν τον κανόνα ότι το Δ.Ν.Τ. δεν μπορεί να δανείσει μια χώρα, το χρέος της οποίας είναι μη – βιώσιμο.

αποτέλεσμα να θέσουν σε κίνδυνο τη διαρκή επέκταση.¹⁷³ Πιο συγκεκριμένα, στο τεύχος Ιουνίου του τριμηνιαίου περιοδικού του Δ.Ν.Τ. Finance & Development, το οποίο υπογράφουν τρία στελέχη του διεθνούς οργανισμού, μεταξύ των οποίων και ο αναπληρωτής διευθυντής του τμήματος οικονομικών μελετών, Jonathan Ostry, τίθεται ευθέως το ερώτημα από τον αιχμηρό του τίτλο: «Είναι υπερεκτιμημένος ο νεοφιλελευθερισμός;». Στο άρθρο τονίζεται ότι υπάρχουν πλέον επαρκή εμπειρικά δεδομένα για να γνωρίζουμε ότι η διεύρυνση των ανισοτήτων περιορίζει τόσο το επίπεδο όσο και τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης και ότι η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων και η λιτότητα διευρύνουν τις ανισότητες. Κατά συνέπεια, οι δύο πολιτικές αυτές υπονομεύουν την ανάπτυξη, την οποία υποτίθεται έχουν στόχο να ενισχύσουν. Το 2016 το Δ.Ν.Τ. δημοσίευσε μια ακόμα έκθεση με τίτλο: *«Πότε αποδίδουν οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις; Περί του ρόλου του οικονομικού κύκλου και των μακροοικονομικών πολιτικών»*¹⁷⁴. Στην έκθεση αυτή, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία, οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας τείνουν να έχουν αρνητικό αποτέλεσμα, όταν εφαρμόζονται σε περιόδους οικονομικής δυσπραγίας. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αναμένεται να αυξήσουν την ανάπτυξη και την απασχόληση, αλλά αυτό δεν προκύπτει από τα στοιχεία. Ένας λόγος είναι το οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο εφαρμόζονται. Για παράδειγμα, ο αντίκτυπος μιας μεταρρύθμισης που εφαρμόζεται λίγο πριν από μια κυκλική ανάκαμψη είναι δύσκολο να διακριθεί από την ίδια την ανάκαμψη. Ομοίως, οι μακροοικονομικές πολιτικές που εφαρμόζονται κατά τη διάρκεια μιας διαρθρωτικής μεταρρύθμισης θα μπορούσαν να επηρεάσουν το εκτιμώμενο αποτέλεσμα. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι στις αγορές εργασίας και προϊόντων οι μεταρρυθμίσεις έχουν χρονική υστέρηση, αλλά θετική επίδραση στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, επίδραση η οποία παραμένει. Οι μακροοικονομικές πολιτικές στήριξης αυξάνουν την αποτελεσματικότητα των μεταρρυθμίσεων, όταν υποστηρίζονται από τη δημοσιονομική και τη νομισματική πολιτική.¹⁷⁵

¹⁷³ Βλ. Άρθρο των Jonathan D. Ostry, Prakash Loungani, and Davide Furceri: «*Neoliberalism: Oversold?*» στο περιοδικό του Δ.Ν.Τ. Finance & Development, June 2016, Vol. 53, No. 2.

¹⁷⁴ IMF Working Paper, prepared by Anna Rose Bordon, Christian Ebeke, and Kazuko Shirono: “When Do Structural Reforms Work? On the Role of the Business Cycle and Macroeconomic Policies” European Department, March 2016.

¹⁷⁵ Ο.π.

Ο Ο.Ο.Σ.Α., από τη μεριά του, ανατρέπει και αυτός το επιχείρημα αλλάζοντας τη σχέση αιτιότητας: για να έρθει η ανάπτυξη, πρέπει να αντιμετωπιστούν οι ανισότητες. Το Μάρτιο του 2016, δόθηκε στη δημοσιότητα η τακτική έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. για την ελληνική οικονομία. Στο σχετικό Δελτίο Τύπου με τίτλο: «Η καταπολέμηση της φτώχειας και της ανισότητας στην Ελλάδα είναι ζωτικής σημασίας για την ανάκαμψη από την κρίση»¹⁷⁶ σημειώνεται ότι η υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων στο ασφαλιστικό σύστημα, η πάταξη της φοροδιαφυγής και μια «γρήγορη συμφωνία» με τους δανειστές για σημαντική παράταση της διάρκειας και των περιόδων χάριτος για την αποπληρωμή του χρέους είναι η "συνταγή" για έξοδο της Ελλάδας από την κρίση και την αντιμετώπιση της φτώχειας. Το 2015, δημοσιεύτηκε μία άλλη έκθεση με τίτλο: «Γιατί λιγότερη ανισότητα μας ωφελεί όλους»¹⁷⁷. Σύμφωνα και με τις δύο εκθέσεις, η μακροχρόνια αύξηση της ανισότητας των διαθέσιμων εισοδημάτων στις περισσότερες χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. καθυστέρησε σημαντικά την μακροχρόνια ανάπτυξη. Επιπλέον, οι έρευνες κατέδειξαν ότι οι προσπάθειες για μείωση της ανισότητας μέσω της αναδιανομής – τυπικά μέσω μορφών φορολογίας και επιδομάτων – δεν οδηγούν σε ταχύτερη ανάπτυξη.

Κλείνοντας, το Δ.Ν.Τ. και ο Ο.Ο.Σ.Α. αλλάζουν τη ρητορική τους, εξαιτίας του οικονομικού και κοινωνικού αδιεξόδου, στο οποίο έχουν οδηγήσει οι πολιτικές λιτότητας χώρες, όπως η Ελλάδα. Το μεγάλο ερώτημα είναι η μελλοντική στάση των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που παραμένουν προσκολλημένοι στο δόγμα της λιτότητας.

3.5.2. Ο ρόλος της Γερμανίας στην Ε.Ε.

Η παρατεταμένη κρίση του ελληνικού χρέους και η στάση της Γερμανίας στην Ελληνική οικονομική κρίση μπορεί να αναλυθεί μόνο αν εξεταστεί ο ρόλος της Γερμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σήμερα. Η ιδέα της «Γερμανικής Ευρώπης» είναι καταστροφική και απέχει πολύ από τις αξίες και τις αρχές της Ευρωπαϊκής

¹⁷⁶ Βλ. OECD: «*OECD Economic Surveys: Greece 2016*», OECD Publishing, Paris. (http://dx.doi.org/10.1787/eco_surveys-grc-2016-en) και Ο.Ο.Σ.Α.: «*Η καταπολέμηση της φτώχειας και της ανισότητας στην Ελλάδα είναι ζωτικής σημασίας για την ανάκαμψη από την κρίση*» (Δελτίο Τύπου για την κυκλοφορία της παραπάνω έκθεσης) <http://www.oecd.org/newsroom/greek-tackling-poverty-and-inequality-in-greece-is-crucial-to-recovery-from-crisis.htm>.

¹⁷⁷ Βλ. OECD: «*In It Together: Why Less Inequality Benefits All*» (Summary), OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/bc9f5d0b-en>

Ένωσης. Αντίθετα, η Γερμανία θα μπορούσε να ηγηθεί της προσπάθειας ενίσχυσης της Ε.Ε., δουλεύοντας για να δημιουργήσει τις αναγκαίες προϋποθέσεις για μια πραγματικά κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφάλειας καθώς και για μια οικονομική ένωση.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας το 2007 βασίστηκε στην ιδέα ότι η ευημερία και η ασφάλεια της Ε.Ε. εξαρτάται από τα μέλη της, τα οποία οφείλουν να ξεπερνούν τα εθνικά συμφέροντά τους και να ενεργούν από κοινού, για το κοινό τους συμφέρον. Για να επιτευχθεί αυτό, η Συνθήκη δημιούργησε θέσεις, όπως ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Υπατού Εκπροσώπου της Ένωσης για Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφαλείας, οι οποίοι θα μπορούν να μιλούν και να ενεργούν για λογαριασμό ολόκληρης της Ε.Ε.

Όπως επεσήμανε κάποτε ο πρώην πρωθυπουργός του Βελγίου Paul-Henri Spaak: «Υπάρχουν μόνο δύο τύποι κρατών στην Ευρώπη: τα μικρά κράτη και τα μικρά κράτη που δεν έχουν ακόμα συνειδητοποιήσει ότι είναι μικρά»¹⁷⁸. Δυστυχώς, προς το παρόν, πάρα πολλά από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. εμπίπτουν στην τελευταία κατηγορία. Οι θεσμοί που θεσπίστηκαν με τη Συνθήκη της Λισαβόνας έχουν βοηθήσει την Ε.Ε. να επιτύχει ορισμένες σημαντικές επιτυχίες - κυρίως κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων με το Ιράν, με τη Σερβία και το Κοσσυφοπέδιο, χωρίς ωστόσο να υπάρξει καμιά προσπάθεια για την ενίσχυση των εξουσιών τους. Πάρα πολύ συχνά, όταν πρόκειται για την αντιμετώπιση κρίσεων εξωτερικής πολιτικής και για στρατηγικές προκλήσεις, τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. είναι επιφορτισμένα με ένα δευτερεύοντα ρόλο. Η ουκρανική κρίση, όπου η Γαλλία και η Γερμανία έχουν τη διαχείριση, είναι ένα παράδειγμα. Το ίδιο ακριβώς αποδείχθηκε και στον οικονομικό τομέα. Η Ε.Ε. αποδείχτηκε ανοχύρωτη στην παγκόσμια οικονομική κρίση και ανίκανη να αντιδράσει και να αναλάβει πρωτοβουλίες, όπως, για παράδειγμα στην περίπτωση της Ελλάδας.

Και όμως, ακόμη και σήμερα που ο ευρωσκεπτικισμός αυξάνεται και εξαπλώνεται σε όλη την ήπειρο, εξακολουθεί να υπάρχει ευρεία λαϊκή υποστήριξη για περισσότερη ομοσπονδιοποίηση. Η Γερμανία έχει την ιστορική ευκαιρία και την ευθύνη να οδηγήσει την Ε.Ε. προς αυτήν την κατεύθυνση. Με την άσκηση της

¹⁷⁸ Βλ. Paul-Henri Spaak: « Tous les pays européens sont petits mais il y a deux catégories : ceux qui le savent et ceux qui ne le savent pas encore ».

σημαντικής επιρροής της, στην υπηρεσία μιας συνεκτικής, στρατηγικά επικεντρωμένης οικονομικής πολιτικής, η Γερμανία θα επιτύχει ταυτόχρονα δύο βασικούς στόχους: μια ισχυρότερη και πιο ικανή Ε.Ε. και μια πιο ευρωπαϊκή Γερμανία.

Η Ελληνική κρίση δείχνει πώς η εξουσία και η ισχύς της Γερμανίας πολώνει την Ευρώπη. Η πιο ισχυρή χώρα της ηπείρου βρίσκεται αντιμέτωπη με τον ηγετικό της ρόλο. Μάλιστα, η Γερμανίδα Καγκελάριας Angela Merkel, ακολουθεί από την αρχή της κρίσης μια σκληρή γραμμή απέναντι στο θέμα του ελληνικού χρέους και απέναντι στους όρους του ελληνικού σχεδίου διάσωσης. Δεν επηρεάζεται από τα πρωτόγνωρα ποσοστά ανεργίας των Ελλήνων ούτε τις καταστροφικές περικοπές μισθών και συντάξεων. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η άνοδος της Γερμανίας αποτελεί μια πολύ καλή συγκυρία για την Ευρώπη και ότι χρειαζόμαστε τη σταθερότητα, την υπομονή και τους κανόνες πειθαρχίας της σημερινής γερμανικής διακυβέρνησης, σε αυτούς τους ταραχώδεις καιρούς. Η δημοτικότητα της Merkel παρέμεινε ισχυρή μέσα από την ελληνική κρίση και κάθε φορά σταθμίζει αν θα προσφέρει βοήθεια στην Ελλάδα, για να κρατήσει τη χώρα στο ευρώ, όταν την ίδια στιγμή ένα πολύ μικρό ποσοστό των Γερμανών υποστηρίζει περαιτέρω παραχωρήσεις για την Ελλάδα. Οι Η.Π.Α. στηρίζουν τη γερμανική ηγεσία καθώς έχει ζωτική σημασία για τα γεωπολιτικά τους συμφέροντα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση όπου έπεισε και τις 28 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης να υιοθετήσουν τις κυρώσεις κατά της Ρωσίας. Την ίδια στιγμή, η Ένωση των 28 ίσων κρατών μελών προσπαθεί να διατηρήσει τη δομή της, μετά την ισχυροποίηση της Γερμανίας. Παρόμοια με τον παγκόσμιο ρόλο της Αμερικής, η γερμανική δύναμη πολώνει την Ευρώπη.

Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα αποτελεί την πιο άμεση δοκιμασία για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Γερμανική κυβέρνηση έπαιξε το μεγαλύτερο ρόλο στη διαμόρφωση των προϋποθέσεων λιτότητας και των μεταρρυθμίσεων για τη διάσωση της ευρωζώνης και ήταν η πιο ισχυρή φωνή εναντίον της ελάφρυνσης του ελληνικού χρέους. Από την πρώτη στιγμή που η Ελλάδα υπέβαλε αίτημα για ένα σχέδιο διάσωσης, το 2010, οι επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου ταξίδεψαν στο Βερολίνο για να προτρέψουν τη γερμανική κυβέρνηση να το εγκρίνει. Ένα χρόνο αργότερα, η Γερμανίδα Καγκελάριας πίεσε για τη θέσπιση κανόνων και για την επιβολή μεγαλύτερης δημοσιονομικής αυστηρότητας σε ολόκληρη την ευρωζώνη. Τον Σεπτέμβριο του

2014, ο τότε Έλληνας Πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς πέταξε στο Βερολίνο και συναντήθηκε με τη Merkel με σκοπό να της εξηγήσει ότι τα αντιλαϊκά οικονομικά μέτρα, τα οποία καλείται η Ελληνική κυβέρνηση να εφαρμόσει, συμπεριλαμβανομένων των αλλαγών στις συντάξεις και τη φορολογία, καθώς και οι κανόνες για την αγορά εργασίας, τις τράπεζες και το κοινό μισθολόγιο, οδηγούν στην άνοδο του ριζοσπαστικού κινήματος της Αριστεράς αλλά και ακραίων κομμάτων. Η αντίδρασή της ήταν να αρνηθεί οποιαδήποτε συζήτηση για κούρεμα τους χρέους και να συμβουλευτεί τον Έλληνα Πρωθυπουργό να προβεί άμεσα στην υλοποίηση των σκληρών και αντιλαϊκών μεταρρυθμίσεων. Ο Σαμαράς, εν μέσω αύξησης της οργής για τα ασφυκτικά μέτρα λιτότητας, έχασε τις εκλογές από τον αρχηγό του ΣΥΡΙΖΑ Αλέξη Τσίπρα, τον Ιανουάριο του 2015. Καθώς η κρίση εντάθηκε στο πλαίσιο της σκληρής διαπραγματευτικής γραμμής της νέας κυβέρνησης, η γερμανική επιρροή γιγαντώθηκε.

Τον Φεβρουάριο του 2015, λίγες ώρες μετά την αποστολή, στους υπουργούς Οικονομικών της ευρωζώνης, του αιτήματος για παράταση της ενίσχυσης του προγράμματος - και πριν οι υπουργοί έχουν την ευκαιρία να συζητήσουν μεταξύ τους, το γερμανικό υπουργείο Οικονομικών μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου έστειλε στους δημοσιογράφους μια σύντομη δήλωση: «Το γράμμα από την Αθήνα δεν αποτελεί ουσιαστική πρόταση»¹⁷⁹, διαμορφώνοντας τις εξελίξεις. Για άλλη μια φορά είχε επικρατήσει η γερμανική άποψη.

Το Μάρτιο του 2014, η Merkel επενδύοντας στο πολιτικό της κεφάλαιο, έκανε τη χώρα της παίχτη κλειδί στην παγκόσμια γεωπολιτική σκακιέρα. Προειδοποίησε τον Putin, λίγο πριν προσαρτήσει την Κριμαία, ότι η Ρωσία θα βρισκόταν αντιμέτωπη με «τεράστιες οικονομικές και πολιτικές συνέπειες», αν συνέχιζε την παρέμβασή της στην Ουκρανία. Το Μάιο η Merkel πέτυχε τη λήψη απόφασης με ομοφωνία μεταξύ των μελών της Ε.Ε. για την επιβολή κυρώσεων στη Ρωσία για το ζήτημα της Ουκρανίας. Τους μήνες που ακολούθησαν, η Merkel επανειλημμένα εξασφάλιζε ομοφωνία μεταξύ των μελών της Ε.Ε., για ισχυροποίηση των κυρώσεων Ρωσίας κυρώσεων.

¹⁷⁹ Βλ. Άρθρο των Financial Times: “Germans rebuff Greek ‘Trojan horse’ Face-off to come in Brussels after request to extend bailout rejected” (19/02/2015) (<https://www.ft.com/content/29c9a90a-b824-11e4-b6a5-00144feab7de>)

Η κρίση της ευρωζώνης υπήρξε ο μεγαλύτερος παράγοντας που αύξησε τη δυσφορία για τον κυρίαρχο ρόλο της Γερμανίας στην ηπειρωτική Ευρώπη. Με την κρίση στην Ελλάδα να επιδεινώνεται, οι ρωγμές έχουν αρχίσει να εμφανίζονται στην Ε.Ε. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η αντιμετώπιση της Ελληνικής κρίσης είναι κρίσιμη για τη θέση της Γερμανίας στην Ευρώπη στο άμεσο μέλλον. Εάν η Merkel εγκρίνει μια νέα σανίδα σωτηρίας για την Αθήνα, μετά από σκληρές διαπραγματεύσεις, είναι πιθανό να αντιμετωπίσει την αντίδραση των Γερμανών ψηφοφόρων. Εάν η Ελλάδα αφεθεί να βγει από την Ευρωζώνη και χρεοκοπήσει, η Καγκελάριος θα επωμιστεί την ευθύνη για ένα γεγονός που θα πολώσει περισσότερο την Ευρώπη, θα ενισχύσει τους ευρωσκεπτικιστές και μπορεί κάποια μέρα να θεωρηθεί ως η αρχή του τέλους του έργου της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

3.6. Εφαρμογή και αξιολόγηση του Τρίτου Μνημονίου Συνεννόησης

Προκειμένου να αντιμετωπίσει τις οικονομικές της δυσκολίες και τις οικονομικές προκλήσεις από το Μάιο του 2010, η Ελλάδα λαμβάνει χρηματοδοτική βοήθεια από τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης και από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, με τη μορφή προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, που περιλαμβάνουν μέτρα στήριξης των προσπάθειών της Ελληνικής κυβέρνησης, ώστε να αντιμετωπιστούν οι οικονομικές ανισορροπίες και οι κοινωνικές προκλήσεις, και να ανοίξει ο δρόμος για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και δημιουργία θέσεων απασχόλησης.

Στις 19 Αυγούστου 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέγραψε το Τρίτο Μνημόνιο Συνεννόησης με την Ελλάδα, καθώς το Συμβούλιο των Διοικητών του Ε.Μ.Σ. ενέκρινε την περαιτέρω υποστήριξη της οικονομικής σταθερότητας, συνοδευόμενη από ένα τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής. Έτσι δόθηκε συνέχεια στην πολιτική συμφωνία που επιτεύχθηκε στις 14 Αυγούστου και δρομολογήθηκε η κινητοποίηση ποσού μέχρι 86 δις. ευρώ ως χρηματοδοτική συνδρομή στην Ελλάδα για τρία χρόνια (2015-2018). Επιπλέον, οι ελληνικές αρχές υπέγραψαν σύμβαση χρηματοδοτικής διευκόλυνσης με τον Ε.Μ.Σ., με σκοπό να διευκρινιστούν οι όροι χρηματοδότησης του δανείου. Η εκταμίευση των ποσών εξαρτάται από την πρόοδο που θα σημειώνεται στην υλοποίηση των όρων πολιτικής, σύμφωνα με το Ε.Μ.Σ. Οι όροι πολιτικής έχουν σκοπό να δώσουν στην ελληνική οικονομία τη δυνατότητα να επανέλθει σε πορεία βιώσιμης ανάπτυξης, που θα βασίζεται σε υγιή δημόσια οικονομικά, ενισχυμένη ανταγωνιστικότητα, αυξημένη απασχόληση και χρηματοπιστωτική σταθερότητα.¹⁸⁰

¹⁸⁰ Βλ. για το Μνημόνιο Συνεννόησης

(http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/01_mou_20150811_el.pdf)

Βλ. για την πρώτη δόση και εκταμίευση στην Ελλάδα

(http://www.esm.europa.eu/pdf/2015-08-14_ESM_proposal_for_1st_Tranche.pdf)

Βλ. για τη σύμβαση χρηματοδοτικής διευκόλυνσης (FFA) ([file:///C:/Users/%CE%95%CF%85%CE%AC%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%82/Downloads/2015-08-19%20GR%20-%20ESM%20-%20FFA%20publication%20version%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%CE%95%CF%85%CE%AC%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%82/Downloads/2015-08-19%20GR%20-%20ESM%20-%20FFA%20publication%20version%20(1).pdf))

Βλ. έκθεση σχετικά με τη συμμόρφωση της Ελλάδας με τα προαπαιτούμενα, τα οποία ζητήθηκαν στο πλαίσιο του ΜΣ και εγκρίθηκαν από το Ελληνικό Κοινοβούλιο τον Ιούλιο και τον Αύγουστο 2015.

Για να προχωρήσει η εκταμίευση των δόσεων, προηγείται η ολοκλήρωση της αξιολόγησης του προγράμματος. Μέχρι σήμερα, η διαδικασία περιελάμβανε την άφιξη των τεχνικών κλιμακίων που αντιπροσωπεύουν τους θεσμούς στην Ελλάδα σε προσυμφωνημένες ημερομηνίες. Αντικείμενο αξιολόγησης αποτελούν τα δημοσιονομικά και τα τραπεζικά ζητήματα, τα θέματα ενεργειακής πολιτικής και δημόσιας διοίκησης. Οι δόσεις διατίθενται για την ανακεφαλαιοποίηση και εξυγίανση των τραπεζών, ενώ με τα κεφάλαια αυτά το ελληνικό κράτος καλύπτει τις επιπλέον χρηματοδοτικές του ανάγκες, εξοφλεί τις ληξιπρόθεσμες οφειλές και αντιμετωπίζει τις ανάγκες του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Μέσα στο φθινόπωρο του 2015, τα τεχνικά κλιμάκια έριξαν το βάρος της αξιολόγησης στο κατά πόσον έχει ψηφιστεί ή εφαρμοστεί η νομοθεσία για δευτερεύουσες, κυρίως, διατάξεις της συμφωνίας με τους θεσμούς. Ο συγκεκριμένος έλεγχος περιελάμβανε την πρόοδο στην παροχή τεχνικής βοήθειας, το κυβερνητικό σχέδιο για τα «κόκκινα» δάνεια, την επιτάχυνση στην αδειοδότηση των επιχειρήσεων, την κατάργηση της έκπτωσης 20% στην τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος για τη βιομηχανία, καθώς και την ενίσχυση του ρόλου της φορολογικής διοίκησης. Επίσης, συνεχίστηκε ο έλεγχος του προϋπολογισμού για το 2016, καθώς και το νέο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο, το ασφαλιστικό, το νέο φορολογικό «πακέτο» και η ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών¹⁸¹.

Οι επικεφαλής του Κουαρτέτου αναμένονταν στη συνέχεια για την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης. Όμως, μέχρι την άνοιξη του 2016 δεν υπήρξε αξιοσημείωτη πρόοδος στις επαφές των τεχνικών κλιμακίων των θεσμών με τα

EUROPEAN COMMISSION Report on Greece's compliance with the draft MOU commitments and the commitments in the Euro Summit statement of 12 July 2015, Brussels, 14 August 2015

(http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/report_on_compliance_with_prior_actions_en.pdf)

Βλ. ανάλυση βιωσιμότητας του χρέους

(http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/debt_sustainability_analysis_en.pdf)

Βλ. εκτίμηση των δανειακών αναγκών της Ελλάδας

(http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/assessment_financing_needs_en.pdf)

¹⁸¹ Η οριστική λύση για τα «κόκκινα» δάνεια συνδέεται μάλιστα ευθέως με το ύψος των κεφαλαίων που θα απαιτηθούν για την ανακεφαλαιοποίηση.

ελληνικά υπουργεία όσον αφορά την αξιολόγηση, καθώς από την πλευρά τους, οι δανειστές εμφανίζονταν κάθε φορά με νέες απαιτήσεις. Για να ολοκληρωθεί μια αξιολόγηση, η οποία έπρεπε να είχε κλείσει από το φθινόπωρο του 2015¹⁸². Η Ελληνική πλευρά επεσήμαινε σε όλους τους τόνους και σε κάθε ευκαιρία ότι η αξιολόγηση θα έπρεπε να κλείσει το ταχύτερο δυνατό ώστε να υπάρξει χρόνος ανάκαμψης της οικονομίας, στο δεύτερο μισό του 2016. Διαφορετικά το πρόγραμμα στην ουσία θα αποτύχει, αφού η Ελλάδα θα αναγκαστεί να πάρει και νέα μέτρα για να πετύχει τους δημοσιονομικούς στόχους, με αποτέλεσμα η οικονομία να περάσει σε ακόμη μεγαλύτερη ύφεση.

Πιο συγκεκριμένα, τα κλιμάκια εμμένουν συνεχώς στην εφαρμογή σκληρών πρόσθετων μέτρων ώστε να κλείσει το κενό που συνεχίζουν να βλέπουν για το 2016. Για να κλείσει το κενό, επιμένουν να ληφθούν βραχυπρόθεσμα μέτρα, τα οποία περιλαμβάνονται στο μνημόνιο για την επόμενη φάση, και με προοπτική να κλείσουν το κοινά αποδεκτό δημοσιονομικό κενό των 2 δις. ευρώ για τη διετία 2017 - 2018. Τέτοια μέτρα είναι η επανεξέταση των ειδικών μισθολογίων στους κλάδους των αστυνομικών, των στρατιωτικών, των γιατρών του Ε.Σ.Υ., των πανεπιστημιακών, των δικαστικών, παρότι είναι προγραμματισμένο να συζητηθεί στη δεύτερη αξιολόγηση. Στο φορολογικό ζητούν να ξεκινήσει η επανεξέταση των φοροαπαλλαγών αλλά και του αφορολόγητου μισθωτών και συνταξιούχων, ώστε η Ελλάδα να χτίσει το πρόγραμμα της με μέτρα «σταθερής απόδοσης». Στο ίδιο πλαίσιο δεν δέχονταν ούτε και την παράταση του μέτρου της απόσυρσης των παλαιών αυτοκινήτων για άλλους έξι μήνες, όπως πρότεινε το υπουργείο Οικονομικών. Επιμένουν ακόμη να μην δέχονται μόνο 150 εκ. ευρώ από τα συνολικά έσοδα ύψους 440 εκ. ευρώ που είχε υπολογίσει το υπουργείο Οικονομικών από το τέλος των 5 λεπτών στα τυχερά παιχνίδια του ΟΠΑΠ και το φόρο στα ηλεκτρονικά «φρουτάκια». Συνεχίζουν επίσης να πιέζουν να ξεκαθαριστεί το ζήτημα των αμυντικών δαπανών και των κοινωνικών επιδομάτων, από όπου έχει υπολογιστεί εξοικονόμηση 600 εκ. ευρώ από τον προϋπολογισμό του 2016.

Το Φεβρουάριο του 2016, τα κύρια μέτωπα ήταν τα εξής. Αρχικά, το δημοσιονομικό κενό μέχρι και το 2018. Η Ελληνική κυβέρνηση πρέπει, σύμφωνα με

¹⁸² Βλ. δηλώσεις του αντιπροέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αρμόδιου για το ευρώ Βάλντις Ντομπρόβσκις (συνέντευξη τύπου 19/04/2016).

τις δεσμεύσεις της, να επιτύχει πρωτογενές πλεόνασμα 0,5% του Α.Ε.Π. για το 2016, 1,75% του Α.Ε.Π. για το 2017 και 3,5% για το 2018. Η διαπραγμάτευση αυτή είναι και το πρώτο μεγάλο ανοιχτό μέτωπο της αξιολόγησης αφού οι εκπρόσωποι των δανειστών διαπιστώνουν για το 2016 μόνο ένα κενό της τάξης του 1,5% του Α.Ε.Π. δηλαδή περίπου 2,5 δις ευρώ. Μόνο από τα έσοδα, διαπιστώνεται ένα κενό της τάξης τους 1,5 δις ευρώ. Από αυτά τα 440 εκ. ευρώ είναι τα έσοδα που είχε υπολογίσει ότι θα εισπράξει το δημόσιο από το ειδικό τέλος των 5 λεπτών, σε κάθε στήλη των τυχερών παιχνιδιών του Ο.Π.Α.Π. (210 εκ. ευρώ), και την φορολόγηση των VLTs¹⁸³ (230 εκ. ευρώ). Επίσης, οι θεσμοί υπολογίζουν απώλεια τουλάχιστον 400 εκ. ευρώ από το Φ.Π.Α. λόγω υψηλής φοροδιαφυγής, ενώ περιμένουν επιπλέον έσοδα 250 εκ. ευρώ από το νέο φορολογικό, αντί των 500-550 εκ. ευρώ, που είναι η εκτίμηση του οικονομικού επιτελείου. Στο σκέλος των δαπανών, υπάρχει το κενό νόμου στην οριστικοποίηση της μείωσης των αμυντικών δαπανών κατά 500 εκ. ευρώ, τη μείωση, κατά 100 εκ. ευρώ, των επιδομάτων πρόνοιας ενώ προβλέπουν υστέρηση και 400 - 500 εκ. ευρώ σε σχέση με την εξοικονόμηση των 1,8 δις ευρώ από το ασφαλιστικό, με βάση την τελευταία πρόταση του υπουργείου Εργασίας.

Το ασφαλιστικό είναι το δεύτερο μεγάλο μέτωπο όπου η Κυβέρνηση και οι δανειστές βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση. Οι θεσμοί θεωρούν ότι, χωρίς περικοπές σε κύριες συντάξεις, το σύστημα δεν είναι βιώσιμο. Πιέζουν για μειώσεις στις κύριες συντάξεις, αύξηση του ελάχιστου ορίου ετών εργασίας για την κατοχύρωση της εθνικής σύνταξης των 384 ευρώ στα 20 χρόνια. Ζητούν ακόμη τη μείωση της στα 300 ευρώ ή την απόδοσή της με εισοδηματικά κριτήρια. Επιμένουν, επίσης, σε ένα συνολικό ποσοστό αναπλήρωσης που δεν θα ξεπερνά το 50% μαζί με την εθνική σύνταξη.

Το φορολογικό είναι το τρίτο μεγάλο πεδίο αντιπαράθεσης. Οι δανειστές είναι συνολικά αντίθετοι με τις αυξήσεις φόρων, θεωρώντας την φοροδοτική ικανότητα πολύ χαμηλή. Επίσης, αμφισβητούν έντονα ότι θα έχει το κράτος περισσότερα έσοδα ύψους 500 εκ. ευρώ από τις αυξήσεις στην φορολογία και εμμένουν να γνωρίζουν ποια θα είναι η κατάσταση του Ενιαίου Φόρου Ιδιοκτησίας Ακινήτων (ΕΝΦΙΑ) του 2016 και κυρίως του 2017, όταν ο αρμόδιος αναπληρωτής υπουργός έχει προαναγγείλει αλλαγές.

¹⁸³ Video Lottery Terminal (VLT). Τα τυχερά παίγνια που διεξάγονται μέσω παιχνιομηχανμάτων.

Το τέταρτο ανοιχτό μέτωπο είναι τα κόκκινα δάνεια. Στο πεδίο αυτό, το υπουργείο Ανάπτυξης έχει κάνει την πρώτη υποχώρηση, ζητώντας μεταβατική περίοδο, αντί πλήρους εξαίρεσης, από την αγορά δανείων για τα στεγαστικά με υποθήκη την πρώτη κατοικία και τα δάνεια μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η διαπραγμάτευση αφορά το ποιο θα είναι το διάστημα μετά από το οποίο και αυτά τα δάνεια θα μπορούν να πωλούνται σε επενδυτικά σχήματα (Distress Funds)¹⁸⁴.

Το πέμπτο μέτωπο είναι η σύσταση και λειτουργία του νέου «υπερταμείου» αποκρατικοποιήσεων, που θα διαχειριστεί εφεξής τη δημόσια περιουσία. Εδώ η υποχώρηση που έχει γίνει είναι ότι η Κυβέρνηση έχει δεχθεί το διορισμό Προέδρου και την τοποθέτηση του 40% των μελών του Δ.Σ. από την Τρόικα με το υπόλοιπο 60% να διορίζεται από την ελληνική Κυβέρνηση. Το ζητούμενο στην περίπτωση αυτή θα είναι η επιτάχυνση της δημιουργίας του θεσμικού πλαισίου για την σύσταση και λειτουργία του ταμείου.

Το Δ.Ν.Τ. από τη μεριά του ζητούσε όλο αυτό το διάστημα, για να δώσει το πράσινο φως για την αξιολόγηση, έκτακτα μέτρα υπό την αίρεση ότι κάθε τρίμηνο θα αξιολογείται η πορεία των οικονομικών μεγεθών και ο μηχανισμός θα ενεργοποιείται και προληπτικά, χωρίς ακόμη και τα επίσημα στοιχεία της Eurostat. Πιο συγκεκριμένα, έθεσε τους εξής όρους: α) το Δ.Ν.Τ. θα καθορίζει την ακριβή δέσμη μέτρων και β) θα αξιολογείται η Ελλάδα σε τριμηνιαία βάση και θα αποφασίζεται αν πρέπει να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός.

Επίσης, το ζήτημα του χρέους αποτελεί το μεγάλο αγκάθι των διαπραγματεύσεων. Οι δανειστές είναι διατεθειμένοι να ανοίξουν το ζήτημα ακόμη και μετά την αξιολόγηση αλλά δεν μπορούν να δώσουν ακριβές χρονοδιάγραμμα για το πότε θα κλείσει. Η Γερμανία και το γερμανικό Υπουργείο Οικονομικών πιέζουν ώστε να μην ανοίξει με την αξιολόγηση το χρέος, αλλά κάποια στιγμή αργότερα με τις αντίστοιχες αρνητικές πολιτικές συνέπειες για την ελληνική κυβέρνηση. Η λύση που προτείνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή βασίζεται στην παραδοχή ότι τα πρωτογενή πλεονάσματα από το 2018 και για μια δεκαετία θα αντιστοιχούν στο 3,5% του Α.Ε.Π. ετησίως, κάτι που το Δ.Ν.Τ. θεωρεί ανέφικτο.

¹⁸⁴ Τα Distress Funds είναι εταιρείες που ειδικεύονται στην αναζήτηση και αγορά περιουσιακών στοιχείων και απαιτήσεων (δάνεια) από ιδιώτες και επιχειρήσεις που βρίσκονται υπό πίεση και αναγκάζονται, έτσι, να ξεπουλήσουν σε χαμηλότερη τιμή.

3.6.1. Οι όροι και οι κόκκινες γραμμές με τις οποίες τα μέρη προσήρθαν στο Eurogroup της 24^{ης} Μαΐου 2016

Καθώς οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώνονταν, στα τέλη Μαΐου του 2016, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο έδωσε στη δημοσιότητα τη δική του έκθεση βιωσιμότητας του ελληνικού χρέους (DSA)¹⁸⁵ μία ημέρα πριν από το κρίσιμο Eurogroup (24-05-2016). Σε αυτή, περιγράφει τα «ισχυρά» μέτρα που προτείνει να υιοθετηθούν εμπροσθοβαρώς και χωρίς όρους σε πρώτη φάση και στη συνέχεια με την προϋπόθεση της εφαρμογής του προγράμματος. Όπως εκτιμά, τα μέτρα αυτά μπορούν να οδηγήσουν έως και σε 50% ελάφρυνση του Α.Ε.Π. έως το 2060 (σε όρους καθαρής παρούσας αξίας), ενώ καθιστά σαφές ότι οι στόχοι του ελληνικού προγράμματος ως έχουν σήμερα, δεν μπορούν να επιτευχθούν, επειδή η Ελλάδα δεν θέλει να εφαρμόσει τα απαραίτητα μέτρα λιτότητας και να προχωρήσει στις μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο αμφισβητεί ευθέως την ικανότητα της χώρας να διατηρήσει για πολλές δεκαετίες πρωτογενή πλεονάσματα 3,5% του Α.Ε.Π. «Ακόμα κι αν μέσω μιας ηρωικής προσπάθειας καταφέρει προσωρινά ένα πλεόνασμα κοντά στο 3,5% του Α.Ε.Π.», λίγες χώρες έχουν καταφέρει να το διατηρήσουν για δεκαετίες, σύμφωνα με το Debt Sustainability Analysis (DSA). Το Ταμείο προσθέτει πως η Ελλάδα είναι απίθανο να πετύχει κάτι τέτοιο. Γι' αυτό και επιμένει στην αλλαγή του στόχου στο 1,5% του Α.Ε.Π. Επιπλέον, το Δ.Ν.Τ. υποστηρίζει ότι για να μπορέσει να χαρακτηριστεί βιώσιμο το ελληνικό χρέος, θα πρέπει οι χρηματοδοτικές ανάγκες της χώρας για την εξυπηρέτησή να είναι χαμηλότερες του 10% του Α.Ε.Π. έως το 2040 και να μην ξεπερνούν το 20% του Α.Ε.Π. έως το 2060. Υπενθυμίζεται ότι η Ευρωζώνη έχει θέσει ως άτυπο κανόνα, οι χρηματοδοτικές ανάγκες να είναι χαμηλότερες του 15% του Α.Ε.Π. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Δ.Ν.Τ. για την πορεία του χρέους, αυτό θα φθάσει στο 250% του Α.Ε.Π. το 2060, ενώ οι χρηματοδοτικές ανάγκες της χώρας στο 60% του Α.Ε.Π. έως το 2060. Βάσει των υπολογισμών του Ταμείου, η εφαρμογή των μέτρων αυτών θα οδηγούσε σε μείωση του χρέους κατά 53% του Α.Ε.Π. έως το 2040 και κατά 151% του Α.Ε.Π. έως το

¹⁸⁵ Βλ. International Monetary Fund IMF Country Report No.16/130: GREECE. PRELIMINARY DEBT SUSTAINABILITY ANALYSIS — UPDATED ESTIMATES AND FURTHER CONSIDERATIONS 2016.

(<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16130.pdf>)

2060, ενώ οι χρηματοδοτικές ανάγκες θα μειώνονταν κατά 22% έως το 2040 και κατά 39% έως το 2060. Επίσης, σύμφωνα με το Δ.Ν.Τ., τα προτεινόμενα μέτρα δημιουργούν εξοικονομήσεις της τάξης του 50% του Α.Ε.Π. σε όρους καθαρής παρούσας αξίας (NPV). Επιπλέον, σύμφωνα με τους υπολογισμούς του Δ.Ν.Τ., η ανάπτυξη της Ελλάδας θα είναι της τάξης του 1,75% μακροπρόθεσμα, τα έσοδα από τις αποκρατικοποιήσεις μόλις 5 δις. ευρώ έως το 2030 και θα πρέπει να δημιουργηθεί «μαξιλάρι» ύψους 10 δις. ευρώ για πιθανή ανάγκη νέας ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών τραπεζών.

Η Ελληνική κυβέρνηση, από τη μεριά της, ενέκρινε τις μεταρρυθμίσεις που ήταν απαραίτητες για την ολοκλήρωση της αξιολόγησης και κατ' επέκταση, για την εκταμίευση της δόσης. Έφερε προς ψήφιση σκληρά μέτρα, όπως την αύξηση του ΦΠΑ στο 24% από το 23%, τους φόρους σε τσιγάρα, βενζίνη, την απελευθέρωση της πώλησης των «κόκκινων δανείων» σε επενδυτικά ταμεία. Με την έγκριση των μέτρων, προσπάθησε να πείσει τους ευρωπαίους εταίρους της προκειμένου να ολοκληρώσουν την πρώτη αξιολόγηση του τρίτου προγράμματος διάσωσης στο Eurogroup της Τρίτης, 24 Μαΐου 2016. Μάλιστα, επιθυμούσε η αξιολόγηση να συνοδευτεί με οδικό χάρτη για την ελάφρυνση του χρέους. Ο οδικός χάρτης θα προέβλεπε ελάφρυνση χρέους με το σταγονόμετρο, ώστε οι αγορές, όπως επισημαίνεται, να έχουν μπροστά τους καθαρό τοπίο, σχετικά με τις προοπτικές της Ελληνικής οικονομίας.

Το προσφυγικό αποτέλεσε, έμμεσα, ένα μέσο πίεσης της Ελληνικής κυβέρνησης προς την πλευρά των δανειστών, υπολογίζοντας ότι στο πλαίσιο της προσφυγικής κρίσης η Ελλάδα έχει δαπανήσει περίπου 500 εκ. ευρώ για την περίθαλψη και τη μεταφορά των προσφύγων ενώ έχει λάβει λιγότερα από 30 εκ. ευρώ. Μετά την εφαρμογή της πολιτικής των κλειστών συνόρων από τα υπόλοιπα κράτη - μέλη της Ε.Ε., το κόστος μπορεί να φτάσει ή και να ξεπεράσει τα 600 εκ. ευρώ που υπολογίζει η Τράπεζα της Ελλάδας. Συνεπώς, το ποσό αυτό θα πρέπει να υπολογιστεί είτε αφαιρώντας τα χρήματα αυτά από τις δαπάνες είτε προσαρμόζοντας ανάλογα τους δημοσιονομικούς στόχους. Στο θέμα αυτό οι εκπρόσωποι των δανειστών δηλώνουν αναρμόδιοι, τονίζοντας ότι κάτι τέτοιο θα πρέπει να εξεταστεί πρώτα από την Ε.Ε. και μετά να το βάλουν και στη δική τους ατζέντα. Πάντως το Δ.Ν.Τ. που λειτουργεί πιο ανεξάρτητα, υποβαθμίζει το ζήτημα εκτιμώντας ότι το κόστος για την διάσωση, την περίθαλψη και την μετακίνηση των προσφύγων δεν θα ξεπεράσει τα 250 - 300 εκ. ευρώ για το 2016.

Το EuroWorking Group και ο ESM έχουν καταρτίσει σχέδιο που οδηγεί σε ελάφρυνση του ελληνικού χρέους της τάξης του 25% του Α.Ε.Π. έως το 2040 σε όρους καθαρής παρούσας αξίας (NPV). Αυτή η πρόταση προβλέπει: α) τη χρήση 25 δισεκ. ευρώ εκ των 86 δισεκ. ευρώ του ελληνικού δανείου για την πρόωρη αποπληρωμή τμήματος των διμερών δανείων (GLF) του 2010, β) τη χρήση 10 δισεκ. ευρώ από τα κέρδη του Ευρωσυστήματος από τα ελληνικά ομόλογα (ANFAS, SMPs) για την αποπληρωμή των δανείων του Δ.Ν.Τ. από το 2018 στο 2024, γ) την επέκταση της περιόδου χάριτος όλων των δανείων (EFSF/ESM/GLF) από το 2022 στο 2028 και την επέκταση της περιόδου αποπληρωμής κατά 10 έτη, όπου η τελευταία δεκαετία θα αποτελεί πληρωμή των ποσών που θα αφαιρεθούν τα έτη που χρειάζονται εξομάλυνση. Σημαντική αλλαγή στο ευρωπαϊκό σχέδιο είναι πως τα πρωτογενή πλεονάσματα μειώνονται για μια δεκαετία στο 2% του Α.Ε.Π. έναντι 3,5% του Α.Ε.Π. που προβλέπει σήμερα το πρόγραμμα. Η φιλοσοφία της Ευρωζώνης γύρω από το θέμα του ελληνικού χρέους είναι να ληφθούν μέτρα τα οποία δεν θα θίξουν καμία από τις εμπλεκόμενες πλευρές (χώρες της Ευρωζώνης, Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας, Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) και ταυτόχρονα θα παρέχουν μία ελαφρά στήριξη – κυρίως πολιτικής φύσεως– στην Ελλάδα.

3.6.2. Οι μεγάλες διαφορές Δ.Ν.Τ. και Ευρωζώνης

Οι διαφορές Ευρωζώνης και ΔΝΤ ξεκινούν από τις προβλέψεις για την ελληνική οικονομία. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωζώνης, το χρέος θα υποχωρήσει 104,9% του Α.Ε.Π. το 2060, ενώ με βάση τις εκτιμήσεις του Ταμείου θα εκτοξευθεί στο 293,8% του Α.Ε.Π. Η βασική τους διαφορά είναι στην εκτίμηση για την πορεία του πρωτογενούς πλεονάσματος. Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί υποστηρίζουν ότι η Ελλάδα μπορεί να πετύχει πρωτογενές πλεόνασμα 3,5% του ΑΕΠ το 2018 και να το διατηρήσει στο ίδιο επίπεδο έως το 2025. Στη συνέχεια εκτιμούν ότι θα υποχωρήσει σταδιακά στο 1,5% του ΑΕΠ έως το 2060. Το ΔΝΤ υποστηρίζει ότι το 2018 το πλεόνασμα θα είναι 1,5% του ΑΕΠ και στην καλύτερη περίπτωση θα παραμείνει το ίδιο έως το 2060.

Είναι σαφές ότι από το ύψος της πρόβλεψης για το χρέος το 2060 που έχει η κάθε πλευρά καθορίζονται και τα μέτρα που προτείνουν για την ελάφρυνσή του. Η Ευρωζώνη θεωρεί ότι, με μικρές παρεμβάσεις που δεν θα έχουν πολιτικό κόστος για τις κυβερνήσεις των κρατών μελών της, θα πετύχει το 2060 τη μείωση του ελληνικού

χρέους από το 104,9% του Α.Ε.Π. στο 73,6% του Α.Ε.Π. Το Ταμείο προτείνει τη λήψη «γενναίων» μέτρων που θα μπορέσουν να ρίξουν το δημόσιο χρέος της Ελλάδας από το 293,8% του ΑΕΠ το 2060 στο 106,1% του ΑΕΠ.

Σε γενικές γραμμές, το είδος των παρεμβάσεων που προτείνουν και οι δύο πλευρές είναι παρόμοιο. Αφορούν το χρόνο αποπληρωμής των ευρωπαϊκών δανείων και το διάστημα της περιόδου χάριτος στις καταβολές τόκων και κεφαλαίου που έχει η Ελλάδα. Όμως, το Δ.Ν.Τ. θεωρεί επιβεβλημένη και τη μείωση και τη σταθεροποίηση των επιτοκίων δανεισμού της Ελλάδας από την Ευρώπη, ενώ στην Ευρωζώνη δεν αποδέχονται τέτοια πολιτική. Οι ευρωπαϊκοί θεσμοί προτείνουν παρεμβάσεις μόνο στα δάνεια που έχει διαθέσει ο EFSF και δεν αποκλείουν ένα πρόγραμμα επαναγορών, το οποίο, όμως, δεν υπάρχει ως σενάριο στην ανάλυση του Δ.Ν.Τ.

Πίνακας 5

Οι μεγάλες διαφορές Δ.Ν.Τ. και Ευρωζώνης

	Περίοδος Χάριτος
Ευρωζώνη	Δεν έχει προς το παρόν κάποιο συγκεκριμένο σχέδιο για παράταση της περιόδου χάριτος που έχει ήδη η Ελλάδα στην καταβολή τόκων και κεφαλαίου, χωρίς να το έχει αποκλείσει ως ενδεχόμενο.
Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	Υποστηρίζει ότι θα πρέπει η περίοδος χάριτος για την πληρωμή τόκων και κεφαλαίου όλων των δανείων να επεκταθεί τουλάχιστον έως το 2040 και συγκεκριμένα: - Επέκταση της περιόδου χάριτος για την καταβολή κεφαλαίου για τα δάνεια του EFSF κατά 17 χρόνια, για τα δάνεια του ESM κατά 6 χρόνια και για τα GLF δάνεια κατά 20 χρόνια. - Επέκταση της περιόδου χάριτος για την καταβολή τόκων για τα EFSF δάνεια κατά 17 έτη και κατά 24 έτη για τα GLF δάνεια, τα δάνεια του ESM και τα δάνεια του EFSF που είναι συνδεδεμένα με το PSI. - Επιμήκυνση περιόδου αποπληρωμής των δανείων: η Ευρωζώνη προτείνει την επιμήκυνση της μέσης διάρκειας αποπληρωμής των δανείων του EFSF κατά 5 έτη. Επίσης, προωθεί και την επιβολή πλαφόν στις αποπληρωμές προς το ESMF στο 1% του Α.Ε.Π. μέχρι το 2050. - Επιμήκυνση κατά 40 έτη της αποπληρωμής των GLF δανείων (έως το 2080), κατά 24 χρόνια των EFSF δανείων και κατά 20 χρόνια των ESM δανείων.

	Επιτόκια Δανεισμού
Ευρωζώνη	Γενική προσαρμογή της στρατηγικής χρηματοδότησης του EFSF/ESM, μέσω και της μεθόδου ανταλλαγής επιτοκίων (swap), ώστε να επιτευχθεί κάποια σταθεροποίησή τους, αλλά όχι στα σημερινά χαμηλά επίπεδα. Κατάργηση της αυξανόμενης διαφοράς των επιτοκίων που σχετίζονται με τα δάνεια του δεύτερου προγράμματος που χρησιμοποιήθηκαν για την επαναγορά ομολόγων, ενώ οι ευρωπαϊκοί θεσμοί προτείνουν την επιβολή ανώτατου ορίου επιτοκίου στο 2% (οτιδήποτε πάνω από 2% να πρέπει να αποπληρωθεί από το 2050 και μετά).
Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	«Πάγωμα» των επιτοκίων δανεισμού από τον EFSF και τον ESM στο 1,5% έως το 2045. Για τα GLF δάνεια η Ελλάδα έχει επιτόκιο Euribor συν 0,50% και το Δ.Ν.Τ. προτείνει την κατάργηση της επιπλέον επιβάρυνσης του 0,50%. Πάντως, αντιλαμβανόμενο την πολιτική δυσκολία που υπάρχει στις χώρες της Ευρωζώνης αναφορικά με τη σταθεροποίηση των επιτοκίων, το Δ.Ν.Τ. αποδέχεται την υλοποίηση των προτάσεων του μέσω διαδικασιών ανταλλαγής επιτοκίων (swap).

	Άλλες δράσεις
Ευρωζώνη	Δεν είναι διατεθειμένη να ακολουθήσει τις «γενναιόδωρες» και «ευθείες» παρεμβάσεις που προτείνει το Δ.Ν.Τ. Έχει διαμορφώσει και μία σειρά άλλων μέτρων που θα μπορούσαν να ελαφρύνουν το ελληνικό χρέος. Σε αυτά περιλαμβάνονται η αποπληρωμή των δανείων του Δ.Ν.Τ., χρησιμοποιώντας αδιάθετα κεφάλαια από το πρόγραμμα του ESM (εκείνα που προορίζονταν για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών), καθώς και η επαναγορά των GLF δανείων. Επίσης, επεξεργάζεται και την επιστροφή των κερδών του Ευρωσυστήματος επί των ελληνικών ομολόγων (ANFA και SMP) στην Ελλάδα (περίπου 8 δισ. ευρώ έως το 2026).
Διεθνές Νομισματικό Ταμείο	Τέτοιου είδους μέτρα δεν υπάρχουν στην πρόταση του Δ.Ν.Τ., χωρίς ωστόσο να σημαίνει ότι το Ταμείο τα απορρίπτει. Όμως, θεωρεί ότι θα πρέπει να υλοποιηθούν οι άλλες παρεμβάσεις που περιγράφηκαν παραπάνω για να καταστεί βιώσιμο το ελληνικό χρέος

Πηγές: 1) European Commission_European Economic Forecast_Spring 2016_GREECE Growth to return in the second half of the year, p. 80-81 https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/european-economic-forecast-spring-2016_en

2) Preliminary Debt Sustainability Analysis_Updated Estimates and Further Considerations, IMF Country Report No. 16/130, May 2016 www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2016/cr16130.pdf

Κλείνοντας, η Ευρωζώνη και το Δ.Ν.Τ. συμφωνούν ότι τα μέτρα ελάφρυνσης του ελληνικού χρέους θα πρέπει να εφαρμόζονται υπό την εκπλήρωση όρων και προϋποθέσεων από την Ελλάδα. Συμφωνούν, δε, ότι θα πρέπει να υπάρχει ένας αυτόματος μηχανισμός που θα συνδέει την εφαρμογή των μέτρων μακροπρόθεσμα (μετά το 2018) με κάποιες παραμέτρους. Η Ευρωζώνη προτείνει τη σύνδεση της ελάφρυνσης του χρέους με τα πλεονάσματα στον προϋπολογισμό σύμφωνα με τους ευρωπαϊκούς κανονισμούς, ενώ το Δ.Ν.Τ. με την πορεία του Α.Ε.Π.. Πάντως, το Ταμείο επισημαίνει την ανάγκη η εφαρμογή των μέτρων να ξεκινήσει άμεσα.

3.6.3. Οι αποφάσεις του Eurogroup της 24ης Μαΐου 2016¹⁸⁶

Μετά από 11 ώρες συζητήσεων και διαπραγματεύσεων στις Βρυξέλλες, το Eurogroup αποφάσισε να αποδεσμευθεί η επόμενη δόση για την Ελλάδα, συνολικού ύψους 10,3 δισεκ. ευρώ τμηματικά. Μάλιστα, θα υπόκειται στην ολοκλήρωση των προαπαιτούμενων. Πιο συγκεκριμένα, η αρχή θα γίνει τον Ιούνιο του 2016 με τα πρώτα 7,5 δισεκ. ευρώ, τα οποία θα χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη αναγκών εξυπηρέτησης του χρέους και την εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών προς ιδιώτες. Τα υπόλοιπα θα διατεθούν μετά το καλοκαίρι και θα διοχετευτούν στις ληξιπρόθεσμες οφειλές και την περαιτέρω εξυπηρέτηση χρέους. Οι συμπληρωματικές δόσεις θα υπόκεινται στην αξιολόγηση, από το EWG και τον ESM, των δράσεων που σχετίζονται με τις ιδιωτικοποιήσεις, συμπεριλαμβανομένου του νέου Ταμείου Αποκρατικοποιήσεων, τις διοικήσεις των τραπεζών, την ανεξάρτητη αρχή εσόδων και τον ενεργειακό τομέα. Ακόμα, δεν συζητήθηκαν οι εκκρεμότητες που επισημάνθηκαν στο EuroWorking Group, αναφορικά με την πώληση της Εγνατίας οδού και του χώρου του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού¹⁸⁷.

Αναφορικά με το χρέος, θα σχεδιαστεί ένας «οδικός χάρτης» για τη ρύθμιση του χρέους σε τρία στάδια (βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο). Το Eurogroup διατηρεί το στόχο για πρωτογενές πλεόνασμα 3,5% του Α.Ε.Π. έως το 2018. Βάσει του τεχνικού έργου του EWG, το συμβούλιο συμφώνησε σε ένα "πακέτο" μέτρων για το χρέος που θα ξεδιπλώνονται προοδευτικά σύμφωνα με τις

¹⁸⁶ Βλ. Δελτίο τύπου μετά τη λήξη του Eurogroup. Eurogroup statement on Greece (24/05/2016) <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/05/24-eurogroup-statement-greece/>

¹⁸⁷ Βλ. στον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το κεφάλαιο με τίτλο: «Ελλάδα: τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής»

απαιτήσεις για την κάλυψη των στόχων των μικτών χρηματοδοτικών αναγκών (σ.σ. όριο πληρωμών για τόκους και χρεολύσια στο 15% του Α.Ε.Π.) και θα υπόκεινται σε προκαθορισμένους όρους που θα υπαγορεύει το πρόγραμμα του ESM. Βραχυπρόθεσμα, το Eurogroup συμφώνησε σε μία πρώτη δέσμη μέτρων που θα εφαρμοστεί μετά την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης και έως τα τέλη του προγράμματος και θα περιλαμβάνει¹⁸⁸: 1) πιο ήπιο προφίλ αποπληρωμής των δανείων του EFSF με βάση την τρέχουσα μέση, σταθμισμένη ωρίμανση, 2) χρήση της διαφοροποιημένης στρατηγικής του EFSF/ESM για τη μείωση του επιτοκιακού κινδύνου, 3) παρέκκλιση του επιτοκιακού περιθωρίου του δανείου που δόθηκε για την επαναγορά ομολόγων. Μεσοπρόθεσμα θα εφαρμοστεί πιθανό δεύτερο σετ μέτρων, δεδομένης της επιτυχούς ολοκλήρωσης του προγράμματος το 2018. Αυτό θα περιλαμβάνει¹⁸⁹, μεταξύ άλλων: 1) την επιστροφή στην Ελλάδα των κερδών των κεντρικών τραπεζών της Ευρωζώνης από ελληνικά ομόλογα και τη μεταφορά τους σε ξεχωριστό λογαριασμό του ESM σαν εσωτερικό "μαξιλάρι", που θα μειώνει μελλοντικές χρηματοδοτικές ανάγκες, 2) τη μερική πρόωρη αποπληρωμή των υφιστάμενων επίσημων δανείων της Ελλάδας μέσω της χρήσης των αδιάθετων πόρων του ESM (20 δισεκ. από την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών) με στόχο τη μείωση του επιτοκιακού κινδύνου και την παράταση των ωριμάνσεων, εάν κριθεί απαραίτητο, 3) τη μερική αναδιάρθρωση/αναδόμηση των δανείων του EFSF (παράταση ωριμάνσεων, επιβολή ανώτατων επιτοκίων κλπ). Μακροπρόθεσμα, το Eurogroup είναι πεπεισμένο ότι η εφαρμογή της συμφωνίας σχετικά με τα μέτρα για το χρέος μαζί με την εφαρμογή του προγράμματος του ESM και την επίτευξη του στόχου για το πρωτογενές πλεόνασμα, θα οδηγήσει την Ελλάδα σε μία βιώσιμη τροχιά και στην επιστροφή στη χρηματοδότηση από τις αγορές. Την ίδια στιγμή, το Eurogroup συμφώνησε σε ένα μηχανισμό έκτακτης ανάγκης για το χρέος που θα ενεργοποιηθεί μετά τη λήξη του προγράμματος του ESM, που θα εγγυάται τη βιωσιμότητα του χρέους σε μακροπρόθεσμο επίπεδο¹⁹⁰. Το Eurogroup θα εξέταζε την ενεργοποίηση του μηχανισμού εάν απαιτούνταν επιπλέον μέτρα χρέους για να μην παραβιαστεί το όριο των μικτών χρηματοδοτικών αναγκών. Παράλληλα,

¹⁸⁸ Βλ. Δελτίο τύπου μετά τη λήξη του Eurogroup. Eurogroup statement on Greece (24/05/2016) <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/05/24-eurogroup-statement-greece/>

¹⁸⁹ Βλ. ό.π.

¹⁹⁰ Βλ. ό.π.

το Eurogroup δεσμεύεται για τη μακροπρόθεσμη τεχνική βοήθεια προς την ενίσχυση της Ελληνικής ανάπτυξης. Τέλος, το Eurogroup έδωσε τη σκυτάλη στο EuroWorking Group το οποίο θα συντάξει την «έκθεση συμμόρφωσης» ώστε, αν χρειαστεί, να γίνουν νέες παρεμβάσεις σε νομοθετημένα μέτρα και να σβηστούν οι "αστερίσκοι" για ασφαλιστικό, κόκκινα δάνεια και ταμείο ιδιωτικοποιήσεων.

Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο εξέφρασε την πρόθεσή του να προτείνει στο Διοικητικό του Συμβούλιο τη συμμετοχή του στο ελληνικό πρόγραμμα πριν τα τέλη του έτους¹⁹¹. Θα προηγηθούν δύο βήματα: μια νέα ανάλυση βιωσιμότητας του χρέους και η αξιολόγηση των μέτρων για το χρέος που αποφασίστηκαν σήμερα. Σημειώνεται ότι παρών στη συνέντευξη Τύπου ήταν για πρώτη φορά ο επικεφαλής του ευρωπαϊκού τμήματος του Δ.Ν.Τ., Paul Thomsen, ο οποίος χαιρέτισε το γεγονός ότι πλέον όλοι αναγνωρίζουν ότι το ελληνικό χρέος δεν είναι βιώσιμο: *«Όλοι δέχονται πως η Ελλάδα χρειάζεται ελάφρυνση του χρέους της και πως δεν μπορεί να το καταστήσει βιώσιμο μόνο με τις δικές της προσπάθειες»*¹⁹². Ο Γερμανός Υπουργός Οικονομικών παραδέχτηκε ότι *«δεν υπάρχει διχασμός με το Δ.Ν.Τ., αλλά υπάρχει συνεννόηση»* ενώ υπογράμμισε ότι *«το Δ.Ν.Τ. συνεργάζεται, χωρίς αυτό δεν μπορεί να υπάρξει πρόγραμμα»*¹⁹³. *«Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο εξέφρασε την πρόθεσή του να συμμετάσχει στο ελληνικό πρόγραμμα πριν από το τέλος του χρόνου»*, ανακοίνωσε ο πρόεδρος του Eurogroup Jeroen Dijsselbloem και προσέθεσε *«Το κλειδί είναι το Δ.Ν.Τ., χαίρομαι που το Δ.Ν.Τ. εξέφρασε την επιθυμία του να συμμετάσχει στο πρόγραμμα»*¹⁹⁴.

Για την ελληνική κυβέρνηση, η συμφωνία ως γεγονός αποτελεί νίκη σύμφωνα με τις δηλώσεις του Έλληνα Υπουργού Οικονομικών, Ευκλείδη Τσακαλώτου. Μετά το τέλος του Eurogroup επισήμανε ότι *«κάποια εξ αυτών (των χρημάτων) θα καταλήξουν σε αποπληρωμή οφειλών προς ιδιώτες»* και *«όπως κατανοείτε αυτό το*

¹⁹¹ Βλ. ό.π.

¹⁹² Βλ. ανάρτηση στον ιστότοπο του Δ.Ν.Τ.: “Excerpt from a Eurogroup Press Conference on Greece”, (05/2016) (<https://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/54/tr052516a>).

¹⁹³ Βλ. άρθρο στον ενημερωτικό ιστότοπο euractiv: “Eurogroup achieves ‘major breakthrough’ to unlock further cash for Greece” (05/2016) (<https://www.euractiv.com/section/euro-finance/news/eurogroup-achieves-major-breakthrough-to-unlock-further-cash-for-greece/>).

¹⁹⁴ Βλ. ανάρτηση στον ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου: “Remarks by J. Dijsselbloem following the Eurogroup meeting of 24 May 2016”, (05/2016) (<http://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/05/24-eurogroup-jd-remarks/>)

ποσό θα αμβλύνει σε έναν βαθμό τον υφεσιακό χαρακτήρα των μέτρων που ελήφθησαν». Επίσης, τόνισε ότι είναι πολύ σημαντική η συμφωνία ότι η Ελλάδα δεν θα πληρώνει πάνω από το 15% για τόκους και χρεολύσια (αναλογικά προς το Α.Ε.Π.) στο μεσοπρόθεσμο χρονικό διάστημα. Έτσι μειώνονται αποφασιστικά οι χρηματοδοτικές ανάγκες της χώρας για τα επόμενα χρόνια.

3.7. Επιτυχίες και αποτυχίες των μνημονίων

Όπως παρουσιάστηκε στο κύριο μέρος της διατριβής, οι Ελληνικές κυβερνήσεις επέλεξαν να δώσουν τη μάχη εντός της ζώνης του Ευρώ, διασφαλίζοντας ό,τι θετικό έχει επιτευχθεί μέχρι σήμερα, διδασκόμενες όμως και από τα λάθη που μας έφεραν στη σημερινή δυσχερή κατάσταση, λάθη που οφείλουν οι ίδιες να διορθώσουν ώστε η χώρα να επιστρέψει το ταχύτερο δυνατόν σε τροχιά οικονομικής και κοινωνικής προόδου.

Καταρχάς, με το Μνημόνιο, απετράπη μια άτακτη και ταπεινωτική χρεοκοπία καθώς και η οδυνηρή επιστροφή στη δραχμή. Επίσης, εξαλείφθηκε προοδευτικά το τεράστιο πρωτογενές έλλειμμα, καθώς και το έλλειμμα εξωτερικών συναλλαγών, που το 2008 είχε ανέλθει στο δυσθεώρητο 15% του Α.Ε.Π. Το τραπεζικό σύστημα ανακεφαλαιοποιήθηκε και αναδιατάχθηκε κι έτσι προστατεύθηκε η χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Επίσης, με αφορμή το μνημόνιο προωθήθηκαν μεταρρυθμίσεις που είχε πραγματικά ανάγκη η χώρα. Στον τομέα της δημόσιας διοίκησης και της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, στον τομέα της φορολόγησης καθώς είναι απαραίτητη η υιοθέτηση ενός φορολογικού συστήματος που θα δίνει κίνητρα στην εργασία και την επένδυση, ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί για μια δίκαιη κατανομή του εισοδήματος και του πλούτου και στον τομέα της δικαιοσύνης. Επίσης, στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών, με την παροχή κινήτρων στις επιχειρήσεις, την περαιτέρω απελευθέρωση των κλειστών επαγγελμάτων και την ενίσχυση του εξαγωγικού τομέα με την απόσυρση γραφειοκρατικών εμποδίων και στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Ακόμα, στην ουσιαστική αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας και στην ενίσχυση των κλάδων της ελληνικής οικονομίας που έχουν σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα, όπως ο τουρισμός, ο πρωτογενής τομέας, η μεταποίηση, η ενέργεια, οι μεταφορές και η πληροφορική. Τέλος, στην αγορά εργασίας για την ενεργοποίηση όλων των διαθέσιμων μηχανισμών ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης (επιμόρφωση, επιδοτήσεις, κοινωνική εργασία) με στόχο την καταπολέμηση της πολύ υψηλής ανεργίας.

Η έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. για την Ελλάδα¹⁹⁵ πιστοποιεί την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων που αναφέρονται παραπάνω, οι οποίες, σύμφωνα με την έκθεση,

¹⁹⁵ Βλ. Ετήσια Έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. για την Ελλάδα [OECD Economic Surveys: Greece 2016] (http://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-greece-2016_eco_surveys-grc-2016-en)

έπρεπε να είχαν γίνει από καιρό. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρει ότι οι μεταρρυθμίσεις έχουν αρχίσει να αποφέρουν καρπούς και προβλέπει ενίσχυση της ανάκαμψης το 2017, καθώς οι συνεχιζόμενες μεταρρυθμίσεις και η εξωτερική ζήτηση θα ωφελήσουν τις επενδύσεις και τις θέσεις εργασίας. Πλέον θεωρείται αναγκαία η βελτίωση της εφαρμογής, η ενίσχυση της εθνικής «κυριότητας» των μεταρρυθμίσεων και η επικέντρωση των προσπαθειών τόσο στην κοινωνική ευημερία όσο και στην ανταγωνιστικότητα. Στην έκθεση επισημαίνεται πως η δημοσιονομική προσαρμογή στην Ελλάδα υπήρξε υπερδιπλάσια εκείνης στην Ισπανία, την Πορτογαλία και την Ιρλανδία.

Η έκθεση αναφέρει πέντε σημάδια «αντοχής» της οικονομίας. Πρώτον, η ύφεση το 2015 ήταν μικρότερη του αναμενόμενου. Το πραγματικό Α.Ε.Π. μειώθηκε κατά 0,3% μόνο, με τη βοήθεια μίας ακόμη περιόδου - ρεκόρ για τον τουρισμό, με τους τουρίστες που ήλθαν στην Ελλάδα να φθάνουν σχεδόν τα 24 εκατομμύρια. Δεύτερον, παρά τη μηδενική ανάπτυξη το 2016, κάτι που οφείλεται κυρίως στις επιπτώσεις από το περασμένο έτος, η ανάπτυξη μπορεί να είναι θετική το 2017 (τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν υποχώρηση για το πρώτο εξάμηνο). Τρίτον, η αγορά εργασίας δείχνει τώρα ενδείξεις σταδιακής βελτίωσης, με τα επίπεδα ανεργίας να υποχωρούν από τα υψηλά του 2013. Η Ελλάδα εξακολουθεί να έχει ακόμη την υψηλότερη ανεργία στην Ε.Ε. (στο 24,6%), αλλά το επίπεδό της είναι το χαμηλότερο από τον Μάιο του 2012. Τέταρτον, η επιτυχής ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, η σταδιακή άρση των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων και οι μεταρρυθμίσεις για την αντιμετώπιση του υψηλού ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων δανείων έχουν, επίσης, βοηθήσει να σταθεροποιήσουν το τραπεζικό σύστημα και θα ενισχύσουν ακόμα περισσότερο την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και των πιστώσεων. Πέμπτον, τονίζεται ότι η επιτυχής ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων για την αντιμετώπιση του ζητήματος της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση των προοπτικών της οικονομίας και την ανάκαμψη της Ελλάδας από τον τεράστιο κοινωνικό αντίκτυπο της οικονομικής κρίσης¹⁹⁶.

Η μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού θα πρέπει να επικεντρωθεί στην καλύτερη ευθυγράμμιση των εισφορών και των παροχών, στον περιορισμό των ειδικών καθεστώτων και στην ανακούφιση των ασθενέστερων. Την ίδια ώρα, η

¹⁹⁶ Βλ. ό.π.

αύξηση των επενδύσεων στις υποδομές και στις μεταφορές θα στηρίξει τις εξαγωγές, που θεωρούνται αναγκαίες για μια σταθερή ανάκαμψη. Η περαιτέρω απελευθέρωση των βιομηχανιών δικτύου θα τονώσει, επίσης, τις επενδύσεις τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά. Οι πόροι από τα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ε.Ε. θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν πιο αποτελεσματικά για την ενίσχυση των επενδύσεων στην παιδεία, την έρευνα και την καινοτομία, καθώς επίσης και στις τεχνολογίες της πληροφορίας και των επικοινωνιών, ώστε να συμβάλει στη βελτίωση των δεξιοτήτων. Η Ελλάδα πρέπει να λάβει σημαντική βοήθεια για να αντιμετωπίσει τη νέα πρόκληση της προσφυγικής κρίσης, η οποία θέτει μεγάλα προβλήματα για την ελληνική οικονομία και την ανάκαμψή της. Υπολογίζεται ότι το προσφυγικό θα κοστίσει στην Ελλάδα περί τα 600 εκατομμύρια ευρώ. Μάλιστα, η προσφυγική κρίση μπορεί να δημιουργήσει μεγάλα προβλήματα στην ελληνική οικονομία, ιδιαίτερα σε περίπτωση που η συμβολή της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποδειχτεί ανεπαρκής¹⁹⁷.

Τέλος, η οικονομική έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. για την Ελλάδα αποτελεί έναν δίκαιο και ισορροπημένο απολογισμό του τεράστιου κοινωνικού κόστους των πολιτικών που εφαρμόστηκαν την περίοδο 2010-2014, ενώ αφήνει να διαφανεί η επιτακτική ανάγκη για το σχεδιασμό νέων εργαλείων και θεσμών ώστε να αμβλυνθούν οι συνέπειες αυτών των πολιτικών, η ανάγκη να κατανεμηθούν δίκαια το κόστος προσαρμογής και οι καρποί της ευημερίας, και υπογραμμίζει τη σημασία της καταπολέμησης των συμφερόντων που αναπαράγουν πολλαπλές μορφές ανισοτήτων. Η Ελληνική κυβέρνηση συμφωνεί με την επισήμανση του Ο.Ο.Σ.Α. για την αναγκαιότητα διευθέτησης του χρέους, καθώς, επίσης, και ότι ο κατώτατος μισθός στην Ελλάδα βρίσκεται κάτω από τον μέσο όρο των χωρών του Ο.Ο.Σ.Α. και ότι θα πρέπει να αυξηθεί. Επίσης, επισήμανε ότι σωστά σχεδιασμένα συστήματα συλλογικών διαπραγματεύσεων είναι απαραίτητα για να εξασφαλιστεί η κοινωνική δικαιοσύνη και η αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας¹⁹⁸.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάνθηκε σε έκθεσή¹⁹⁹ της, στο πλαίσιο της διαδικασίας του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, ότι η βιωσιμότητα του χρέους παραμένει ένα

¹⁹⁷ Βλ. ό.π.

¹⁹⁸ Βλ. ό.π.

¹⁹⁹ Βλ. European Commission - Press release Spring 2016 European Semester package: Commission issues country-specific recommendations (18 May 2016).

(http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1724_en.htm).

σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας. Όμως, η βιωσιμότητα του χρέους μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εφαρμογής τόσο ενός αξιόπιστου προγράμματος διαρθρωτικών αλλαγών, όσο και επιπλέον μέτρων ελάφρυνσής του. Μάλιστα, διευκρινίζεται ότι τα παραπάνω μέτρα θα ληφθούν υπό την προϋπόθεση της πλήρους εφαρμογής των συμφωνηθέντων μέτρων του προγράμματος χρηματοδοτικής διευκόλυνσης του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) και θα συζητηθούν μετά την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης του προγράμματος.

Επίσης, η έκθεση τονίζει ότι για να ενισχυθεί η πορεία της χώρας προς την οικονομική ανάπτυξη και την αποκατάσταση της βιωσιμότητας του χρέους, είναι απαραίτητη η εφαρμογή του προγράμματος ανασυγκρότησης που έχει συμφωνηθεί, καθώς θα οδηγήσει στην επανένταξη των ελληνικών τίτλων στις αποδεκτές από το Ευρωσύστημα εξασφαλίσεις (με αποτέλεσμα οι ελληνικές τράπεζες να μπορούν να χρησιμοποιούν τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης), θα καταστήσει δυνατή τη συμμετοχή των ελληνικών κρατικών ομολόγων στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της Ε.Κ.Τ. και θα οδηγήσει στην απόφαση για τη λήψη μέτρων που θα διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα του χρέους.²⁰⁰

Ωστόσο, σύμφωνα με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων²⁰¹ παραμένει ως βασική πρόκληση η εφαρμογή αποτελεσματικών και περιεκτικών διαρθρωτικών αλλαγών. Ο ρόλος των διαρθρωτικών αλλαγών είναι θεμελιώδης για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, για την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων και για την ενίσχυση της εξωστρέφειας της οικονομίας. *«Οι διαρθρωτικές αλλαγές αποτελούν το κύριο μοχλό ενίσχυσης του δυνητικού προϊόντος, της αύξησης της παραγωγικότητας και της μείωσης της ανεργίας. Τέτοιες διαρθρωτικές αλλαγές θεωρούνται οι αλλαγές στις αγορές εργασίας και προϊόντων, οι πολιτικές για τη*

²⁰⁰ Βλ. ό.π.

²⁰¹ Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων του 2016 (Μάιος 2016) συντονίστηκε από το Συμβούλιο Οικονομικών Εμπειρογνομόνων του Υπουργείου Οικονομικών σε συνεργασία με τα Υπουργεία Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, Πολιτισμού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παραγωγικής Ανασυγκρότησης Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Οικονομίας Υποδομών Ναυτιλίας και Τουρισμού και το Υπουργείο Εργασίας.

(http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/csr2016/nrp2016_greece_el.pdf)

*βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, καθώς και οι αλλαγές στα εθνικά συστήματα συνταξιοδότησης και περίθαλψης».*²⁰²

Οι βασικοί τομείς της οικονομίας στους οποίους εφαρμόζονται οι διαρθρωτικές αλλαγές στην Ελλάδα είναι ο τομέας της ενέργειας και η αγορά προϊόντων, τομείς όπου στόχος των αλλαγών είναι η μείωση του κόστους παραγωγής και των τιμών. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων και η συνέχιση της δημοσιονομικής αναδιάρθρωσης, η οποία περιλαμβάνει την αναμόρφωση του φορολογικού κώδικα και τις αλλαγές στο συνταξιοδοτικό σύστημα, θα εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος. Η αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης, η οποία περιλαμβάνει μία ολοκληρωμένη στρατηγική για τη διοίκηση και τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, καθώς και η εισαγωγή της ηλεκτρονικής διοίκησης θα ενισχύσουν τη λειτουργία του δημοσίου τομέα. Τέλος, η δημιουργία ευνοϊκού επενδυτικού κλίματος και η διευκόλυνση επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μέσω της απλοποίησης των διαδικασιών αδειοδότησης και της εξάλειψης των επενδυτικών εμποδίων καθώς και η έμφαση σε διαρθρωτικά θέματα ανταγωνιστικότητας θα ενισχύσουν σημαντικά τον τομέα των εξαγωγών.²⁰³

Σύμφωνα, τέλος, με το πρόγραμμα οι κύριοι ενδογενείς παράγοντες «κινδύνου»²⁰⁴ αφορούν τον ρυθμό αποκατάστασης της εμπιστοσύνης στην ελληνική οικονομία, τη σταθεροποίηση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος και την επιδιωκόμενη ταχεία άρση των ελέγχων κεφαλαίων, ώστε να δοθεί ώθηση στις επενδύσεις και την εγχώρια ζήτηση και να επιτραπεί η επιστροφή σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης από το τρίτο τρίμηνο του 2016. Ωστόσο, η επιτυχής εφαρμογή του νέου προγράμματος υπόκειται και σε περιορισμούς του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος που προσδιορίζονται εξωγενώς. Οι εξωγενείς παράγοντες κινδύνου²⁰⁵ για την ελληνική οικονομία είναι, σύμφωνα με το πρόγραμμα: η αποδυναμωμένη παγκόσμια ζήτηση και η πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα - τη στιγμή που η συνεχιζόμενη πτώση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου συνεχίζει να επιδρά στο

²⁰² Βλ. ό.π. σελ. 7-8.

²⁰³ Βλ. ό.π. σελ. 8.

²⁰⁴ Βλ. ό.π. σελ 21.

²⁰⁵ Βλ. ό.π. σελ 21-22.

επίπεδο των τιμών - η υψηλή μεταβλητότητα των διεθνών χρηματαγορών και οι αυξανόμενες γεωπολιτικές εντάσεις και η προσφυγική κρίση²⁰⁶.

²⁰⁶ Η όξυνση της προσφυγικής κρίσης το 2015 επηρέασε δυσανάλογα την Ελλάδα ως χώρα διέλευσης, καθώς 856.723 πρόσφυγες και μετανάστες πέρασαν στην Ευρώπη μέσω των θαλάσσιων Ελληνοτουρκικών συνόρων εντός του έτους, ενώ από 1^η Ιανουαρίου έως 13^η Μαρτίου 2016 η αντίστοιχη εισροή έχει ήδη ξεπεράσει τους 143.205 σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες. Αυτή η απροσδόκητη αύξηση των προσφυγικών και μεταναστευτικών εισροών σε ποσοστό 1601% το 2015 έναντι του 2014, και η εκτιμώμενη συνέχιση ή και αύξηση των εισροών εντός του τρέχοντος έτους λόγω της κλιμάκωσης της γεωπολιτικής έντασης στη Μέση Ανατολή, αδιαμφισβήτητα επιφέρει επιπρόσθετο δημοσιονομικό κόστος σε ό,τι έχει να κάνει με τις δράσεις υποδοχής και διαχείρισης των ροών αυτών.

3.8. Η διαχείριση της οικονομικής κρίσης από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ε.Ε. που εντάχθηκαν στον μηχανισμό στήριξης²⁰⁷

Το Μάιο του 2010, η Ελλάδα έγινε η πρώτη χώρα της ζώνης του ευρώ που έλαβε χρηματοδοτική βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Για τη λήψη της οικονομικής βοήθειας, η ελληνική κυβέρνηση δεσμεύτηκε να εφαρμόσει ένα πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής που σχεδιάστηκε μετά από διαπραγμάτευση μεταξύ των εθνικών αρχών και της λεγόμενης Τρόικα, που αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Στις 21 Νοεμβρίου του 2010, η Ιρλανδία έγινε η δεύτερη χώρα της ζώνης του ευρώ που εντάχθηκε στον μηχανισμό, ακολουθούμενη από την Πορτογαλία τον Απρίλιο του 2011. Περίπου δύο χρόνια αργότερα, τον Μάρτιο του 2013, η Κύπρος υπέβαλε, επίσης, αίτηση για οικονομική βοήθεια.

Στην Ελλάδα, το πρώτο πρόγραμμα ξεκίνησε τον Μάιο του 2010 και αντικαταστάθηκε το Μάρτιο του 2012, από ένα δεύτερο πρόγραμμα που προβλεπόταν να λήξει το τέλος του 2014, αλλά συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Στην Ιρλανδία, το πρόγραμμα ξεκίνησε το Δεκέμβριο του 2010 και ολοκληρώθηκε το Δεκέμβριο του 2013. Μάλιστα, η Ιρλανδία ήταν η πρώτη χώρα που ολοκλήρωσε και, στη συνέχεια, αποχώρησε από το πρόγραμμα της Τρόικα. Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε επιτυχώς με την έννοια ότι η Ιρλανδία δεν ζήτησε καμία περαιτέρω χρηματοδοτική συνδρομή από τους επίσημους πιστωτές της. Στην Πορτογαλία, το πρόγραμμα ξεκίνησε το Μάιο του 2011 και ολοκληρώθηκε το Μάιο του 2014, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ιρλανδίας. Τέλος, η Κύπρος μπήκε στο πρόγραμμα το Μάιο του 2013, το οποίο ολοκλήρωσε επιτυχώς τον Μάρτιο του 2016.

²⁰⁷ Το κεφάλαιο αυτό βασίζεται στο σύνολο των συζητήσεων που έλαβαν χώρα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την αξιολόγηση της Τρόικα. Η διαδικασία ολοκληρώθηκε με την κατάθεση και την υπερψήφιση της έκθεσης με τίτλο «Έκθεση για το ρόλο και τις εργασίες της Τρόικα (Ε.Κ.Τ., Επιτροπή και Δ.Ν.Τ.) όσον αφορά τις χώρες της ζώνης του ευρώ που έχουν υπαχθεί σε πρόγραμμα προσαρμογής». Βλ. (2013/2277(INI) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0149+0+DOC+XML+V0//EL>.

Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στην έρευνα που πραγματοποίησε το ερευνητικό κέντρο των Βρυξελλών «Bruegel», η οποία ουσιαστικά αποτέλεσε τη βάση συζήτησης για την έκθεση του Ε.Κ.Τ. που ακολούθησε. Μέρος του κειμένου που ακολουθεί προέρχεται από τις σημειώσεις και τη συζήτηση που είχα με τους ερευνητές του συγκεκριμένου ινστιτούτου. Για λεπτομέρειες βλ.: European Parliament: “Committee study on the Troika and financial assistance in the euro area: successes and failures”. Study on the request of the Economic and Monetary Affairs Committee, February 2014.

Ύστερα από την αίτηση της Ελληνικής κυβέρνησης για χρηματοδοτική συνδρομή τον Απρίλιο του 2010, οι αγορές άρχισαν να επανεκτιμούν τα θεμελιώδη οικονομικά δεδομένα και τη φερεγγυότητα άλλων κρατών μελών της ζώνης του ευρώ και, στη συνέχεια, οι εντάσεις σχετικά με τα πορτογαλικά κρατικά ομόλογα οδήγησαν γρήγορα το κόστος αναχρηματοδότησης της Πορτογαλίας σε μη βιώσιμα επίπεδα. Τα οικονομικά στοιχεία που χρησιμοποιήθηκαν αρχικά από την κυβέρνηση κατά τις διαπραγματεύσεις χρειάστηκε να αναθεωρηθούν. Πριν από την έναρξη του προγράμματος συνδρομής Ε.Ε.-Δ.Ν.Τ., η πορτογαλική οικονομία έπασχε από χαμηλή αύξηση του ΑΕΠ και της παραγωγικότητας επί σειρά ετών, καθώς και από υψηλές εισροές κεφαλαίου. Τα φαινόμενα αυτά, σε συνδυασμό με τις επιπτώσεις της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, προκάλεσαν μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα και υψηλά επίπεδα δημόσιου και ιδιωτικού χρέους, με παράλληλη μετάδοση επιπτώσεων της Ελληνικής κρίσης, αυξάνοντας το κόστος αναχρηματοδότησης της Πορτογαλίας²⁰⁸ στις κεφαλαιαγορές σε μη βιώσιμα επίπεδα και αποκόπτοντας ουσιαστικά το δημόσιο τομέα από τις εν λόγω αγορές. Το 2010, πριν υποβληθεί η αίτηση παροχής χρηματοδοτικής συνδρομής στις 7 Απριλίου 2011, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της Πορτογαλίας είχε μειωθεί στο 1,9% και το δημοσιονομικό της έλλειμμα είχε ανέλθει στο 9,8%, το επίπεδο του δημόσιου χρέους της στο 94% και το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών στο 10,6% του ΑΕΠ, ενώ το ποσοστό ανεργίας ανερχόταν σε 12%. Τα θεμελιώδη μακροοικονομικά μεγέθη επιδεινώθηκαν τάχιστα σε σχέση με τα αρκετά καλά επίπεδα το 2007 πριν από την κρίση – όταν ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της Πορτογαλίας ανερχόταν στο 2,4%, το δημοσιονομικό της έλλειμμα στο 3,1%, το επίπεδο του δημόσιου χρέους της στο 62,7% και το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών στο 10,2 % του ΑΕΠ, ενώ το ποσοστό ανεργίας ανερχόταν στο 8,1% – με αποτέλεσμα μια βαθιά και πρωτοφανή ύφεση.

²⁰⁸ Βλ. ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM))

(http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm)

Και το πρόγραμμα για την Πορτογαλία (Programme for Portugal)

(http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/portugal/index_en.htm)

Η Ιρλανδία²⁰⁹ έγινε η δεύτερη χώρα της ζώνης του ευρώ που εντάχθηκε στον μηχανισμό μετά τη Ελλάδα. Πριν από την έναρξη του προγράμματος συνδρομής Ε.Ε.-Δ.Ν.Τ., η ιρλανδική οικονομία είχε μόλις βιώσει μια τραπεζική και οικονομική κρίση πρωτοφανών διαστάσεων, που οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην έκθεση του ιρλανδικού χρηματοπιστωτικού τομέα στην «κρίση των επισφαλών ενυπόθηκων δανείων» στις ΗΠΑ και στην ανεύθυνη ανάληψη κινδύνων από τις ιρλανδικές τράπεζες. Μια κρίση που, ύστερα από την παροχή καθολικής εγγύησης και την επακόλουθη διάσωση, είχε αποτέλεσμα να αποκοπεί ο δημόσιος τομέας από τις κεφαλαιαγορές, πράγμα που οδήγησε στη μείωση του ιρλανδικού ΑΕΠ κατά 6,4% το 2009 (1,1 % το 2010) έναντι θετικής οικονομικής ανάπτυξης της τάξης του 5% του ΑΕΠ το 2007, σε αύξηση της ανεργίας από 4,7% το 2007 σε 13,9% το 2010, και σε έλλειμμα, με κορύφωση στο 30,6% το 2010 ως αποτέλεσμα της στήριξης της ιρλανδικής κυβέρνησης στον τραπεζικό τομέα, έναντι πλεονάσματος 0,2% το 2007. Η τραπεζική κρίση επήλθε εν μέρει λόγω ανεπαρκούς ρυθμιστικού πλαισίου, πολύ χαμηλών φορολογικών συντελεστών και ενός υπερβολικά διογκωμένου τραπεζικού κλάδου. Οι ιδιωτικές ζημιές των ιρλανδικών τραπεζών μεταφέρθηκαν στο ισοζύγιο του ιρλανδικού δημόσιου, προκειμένου να αποφευχθεί η κατάρρευση του ιρλανδικού τραπεζικού συστήματος καθώς και να ελαχιστοποιηθούν οι κίνδυνοι διάχυσης στο σύνολο της ζώνης του ευρώ. Περίπου 40% του ιρλανδικού ΑΕΠ διοχετεύτηκε στον τραπεζικό τομέα από τους φορολογούμενους, σε μια στιγμή κατά την οποία η διάσωση με ίδια μέσα δεν ήταν διαθέσιμη. Με αφορμή την περίπτωση της Ιρλανδίας, οι ηγέτες της Ε.Ε. δεσμεύτηκαν τον Ιούνιο του 2012, προκειμένου να διαρραγεί αποτελεσματικά ο φαύλος κύκλος μεταξύ τραπεζών και κρατών, και να εξεταστεί περαιτέρω η κατάσταση του ιρλανδικού χρηματοπιστωτικού τομέα, κατά τρόπο που θα μειώσει σημαντικά το μεγάλο βάρος του τραπεζικού χρέους της Ιρλανδίας.

Τέλος, όταν τέθηκε ζήτημα συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην Ελλάδα, δεν εξετάστηκαν επαρκώς οι επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα της Κύπρου, το οποίο βρισκόταν ήδη στα πρόθυρα της κατάρρευσης λόγω ενός χρεοκοπημένου

²⁰⁹ Βλ. ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (European Financial Stabilisation Mechanism (EFSM) ό. π.

Και το πρόγραμμα για την Ιρλανδία (Programme for Ireland)

(http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/ireland/index_en.htm)

τραπεζικού μοντέλου. Το Μάιο του 2011, η Κύπρος²¹⁰ έχασε την πρόσβαση στις διεθνείς αγορές λόγω της σημαντικής επιδείνωσης των δημόσιων οικονομικών της, καθώς και της μεγάλης έκθεσης του κυπριακού τραπεζικού τομέα στην ελληνική οικονομία και την αναδιάρθρωση του ελληνικού δημόσιου χρέους, η οποία προκάλεσε σημαντικές απώλειες στην Κύπρο. Παρά τον χαμηλό της πληθυσμό και τη μικρή της οικονομία, η Κύπρος έχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένο τραπεζικό κλάδο. Μετά από την υποβάθμιση της κυπριακής οικονομίας από τους οίκους Moody's και Fitch, η Κύπρος αιτήθηκε την ένταξή της στον Ευρωπαϊκό μηχανισμό στήριξης. Αντιπροσωπεία της Τρόικα κατέφθασε στην Κύπρο, στις 25 Ιουνίου 2012, και διαπραγματεύτηκε με την κυβέρνηση του νησιού τους όρους του δανείου. Στις 30 Νοεμβρίου 2012, η κυπριακή κυβέρνηση συμφώνησε με την τρόικα τους όρους διάσωσης της κυπριακής οικονομίας, απομένοντας μόνο να συμφωνηθεί το ακριβές ποσό της αναχρηματοδότησης των τραπεζών. Η συμφωνία περιλάμβανε λήψη μέτρων, όπως περικοπές σε μισθούς και κοινωνικές παροχές, επιπλέον φορολόγηση ειδών πολυτελείας, καυσίμων, τυχερών παιχνιδιών κλπ. Στις 25 Μαρτίου 2013 οι υπουργοί οικονομικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κατέληξαν σε νέο σχέδιο, με βάση το οποίο κουρευόνταν κατά 40% οι καταθέσεις των κυπριακών τραπεζών που υπερβαίνουν τα 100.000 €, και θα συγχωνεύονταν οι τράπεζες Κύπρου και Λαϊκή.²¹¹

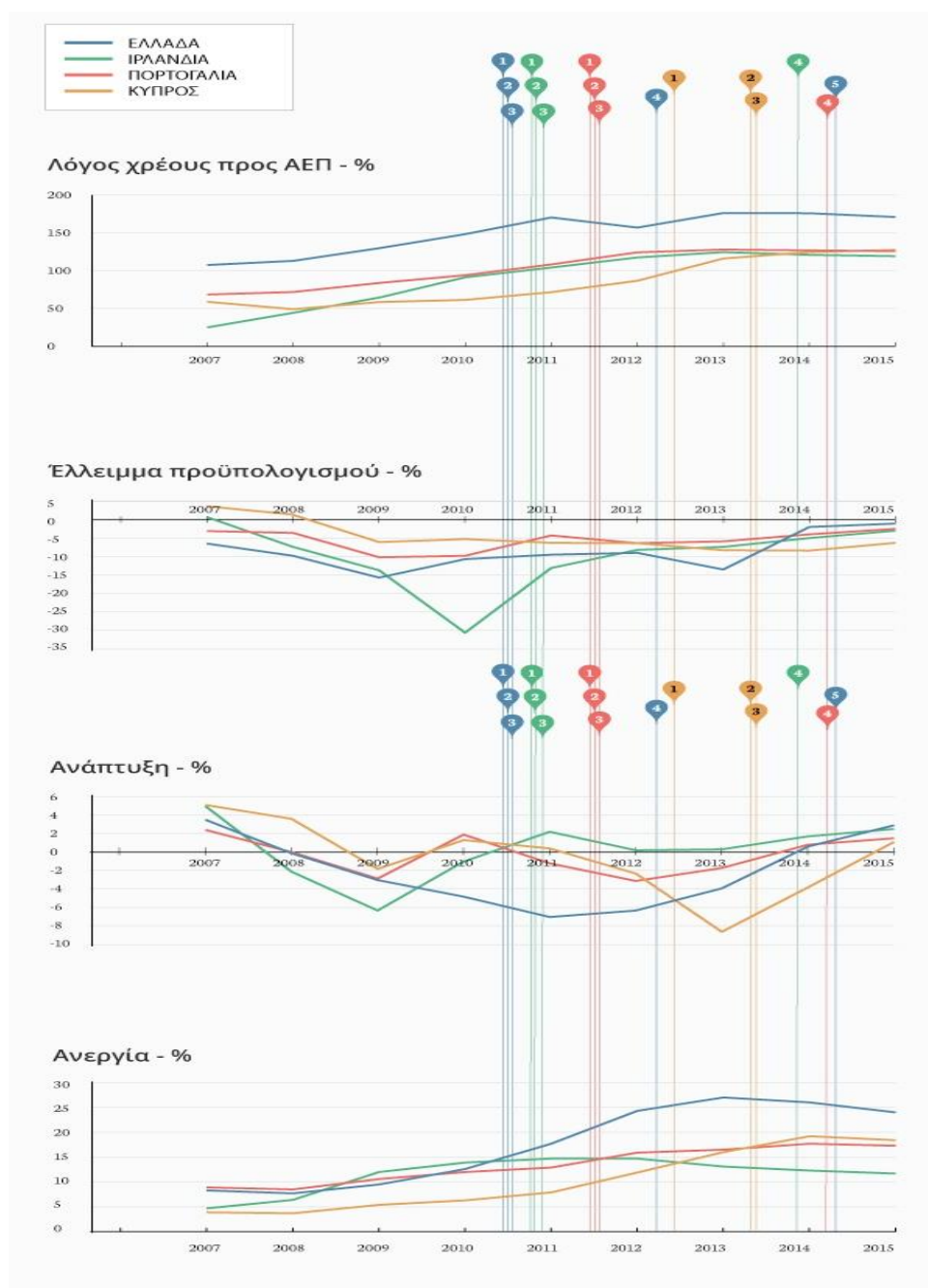
Στο διάγραμμα που ακολουθεί διατυπώνεται ξεκάθαρα η εξέλιξη των οικονομικών δεικτών στις τέσσερις υπό εξέταση χώρες.

²¹⁰ Βλ. ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το πρόγραμμα της Κύπρου (http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/cyprus/index_en.htm)

²¹¹ Βλ. άρθρο στους Financial Times: "Cyprus agrees deal on €10bn bailout" (<https://www.ft.com/content/03c5e484-94ff-11e2-b822-00144feabdc0>)

Διάγραμμα 2

Η εξέλιξη των οικονομικών δεικτών στις τέσσερις υπό εξέταση χώρες

212

Η νέα ελληνική κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το πρόγραμμα αποπληρωμής του χρέους δεν αποδίδει και πρέπει να γίνουν νέες προσαρμογές στους όρους και τους στόχους. Τα αποτελέσματα της υπερβολικής λιτότητας και οι επιπτώσεις της στην κοινωνία παρουσιάζονται από την ελληνική πλευρά για να ενισχύσει τα επιχειρήματά της. Όμως, εδώ βρίσκεται και η διαφορά με τις υπόλοιπες χώρες στις οποίες

²¹² Βλ. ιστότοπο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου: <http://www.elections2014.eu/el/>

εφαρμόστηκαν αντίστοιχα μέτρα λιτότητας. Στην Πορτογαλία, την Ιρλανδία, την Ισπανία, ακόμα και την Κύπρο, οι πολιτικές αυτές απέδωσαν καρπούς και οι χώρες αυτές εμφανίζουν σημάδια ανάκαμψης.

Ίσως, βασική εξήγηση στην παραπάνω παραδοχή είναι η διαφορετική μορφή της Ελληνικής οικονομίας. Σε όσες χώρες πλήττονταν από την κρίση και επενέβη το Δ.Ν.Τ., η αύξηση των εξαγωγών ήρθε να αντισταθμίσει, σε σημαντικό βαθμό, την πτώση της ζήτησης στο εσωτερικό της χώρας, η οποία είναι αποτέλεσμα των μέτρων λιτότητας (αύξηση φόρων και μείωση δημοσίων δαπανών) για να επιτευχθούν ισοσκελισμένοι προϋπολογισμοί. Είναι βέβαια αναμενόμενο όταν γίνεται προσπάθεια μείωσης του ελλείμματος να μειωθεί η εσωτερική ζήτηση, άρα να μειωθούν και τα φορολογικά έσοδα και τότε μπαίνουμε σε ένα φαύλο κύκλο λιτότητας. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η πολιτική αυτή εφαρμόστηκε όταν η χώρα είχε τεράστια ελλείμματα²¹³ στον προϋπολογισμό της και την ίδια στιγμή σταμάτησε ο δανεισμός από τις αγορές λόγω απαγορευτικού επιτοκίου. Εάν η ελληνική κυβέρνηση δεν είχε αναγκαστεί να προβεί σε αυτή τη δραστική λύση, η εγχώρια ζήτηση και η απασχόληση θα είχε παραμείνει η ίδια αλλά τα εξωτερικά ελλείμματα συνεχώς θα διογκώνονταν.

Συγκρίνοντας τις οικονομικές και δημοσιονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στις τέσσερις χώρες, στις οποίες εφαρμόστηκαν τα προγράμματα προσαρμογής και οικονομικής βοήθειας από την Ε.Ε. και το Δ.Ν.Τ., μπορεί να εξαχθεί ένα βασικό συμπέρασμα: η Ελληνική οικονομία επηρεάστηκε στο μέγιστο βαθμό κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, συγκριτικά με την Ιρλανδία, την Πορτογαλία ή την Ισπανία. Ενώ η Ελλάδα έχει παραμένει σε ύφεση και εξακολουθεί να εξαρτάται από την οικονομική βοήθεια που τις προσφέρουν οι δανειστές, τα προγράμματα προσαρμογής φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη επιτυχία στις άλλες τρεις χώρες.

Αξιολογώντας το αποτέλεσμα των προγραμμάτων που εφαρμόστηκαν στην Ελληνική οικονομία, πρέπει να εξεταστούν και τα πολλαπλά διαρθρωτικά προβλήματά της. Αρχικά το ιδιωτικό χρέος στην Ελλάδα ήταν σε αρκετά χαμηλό επίπεδο, όμως κατά τη διάρκεια της κρίσης αυξήθηκε με ταχύ ρυθμό. Επίσης, η

²¹³ Στην πραγματικότητα, την περίοδο 2008 - 2009 η Ελλάδα έτρεχε πολύ μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, που υπερέβαιναν το 10% του ΑΕΠ.

οικονομική ανάπτυξη που προηγήθηκε της κρίσης βασίστηκε στην κατανάλωση. Αντίθετα με την Ιρλανδία και την Ισπανία, οι οποίες είχαν συγκριτικά υψηλότερα επίπεδα ιδιωτικού χρέους, η Ελλάδα βίωσε μία έκρηξη ιδιωτικού δανεισμού πριν από την κρίση (διεύρυνση χρηματοπιστωτικού τομέα, μείωση των επιτοκίων δανεισμού) η οποία οδήγησε με τη σειρά της στην αύξηση της εγχώριας ζήτησης, και στην απώλεια της ανταγωνιστικότητας του εξαγωγικού τομέα όπως ακριβώς και στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία ή την Ισπανία. Όμως, είναι η πληθώρα των ανισορροπιών που κάνουν την ελληνική περίπτωση μοναδική. Η ύφεση στην Ελλάδα ήταν επίσης το αποτέλεσμα της εξαιρετικά αυστηρής προσπάθειας εξυγίανσης της Ελληνικής οικονομίας μέσα στον κύκλο της ύφεσης και της απαίτησης αυστηρότερων φορολογικών ρυθμίσεων σε σύγκριση με τα άλλα προγράμματα προσαρμογής των άλλων χωρών. Τα μέτρα λιτότητας έπληξαν σοβαρά την εγχώρια ζήτηση και δεν κατάφεραν να ανακόψουν την αύξηση του χρέους. Επίσης, οι περικοπές μισθών και συντάξεων περιόρισαν επιπλέον την εγχώρια ζήτηση επιδεινώνοντας την ύφεση. Συνολικά, τα τελευταία χρόνια έχει αποδειχθεί ότι είναι σημαντικό να στηρίζεται έγκαιρα μια χώρα όταν αντιμετωπίζει οικονομική κρίση. Αλλά στην περίπτωση της Ελλάδας αποδείχθη επίσης ότι ταυτόχρονα με τις καθιερωμένες παρεμβάσεις πρέπει να δίνεται βαρύτητα και στα προγράμματα επενδύσεων που θα στηρίζουν την εγχώρια ζήτηση.

Κατά τη διάρκεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αρκετές χώρες της ζώνης του ευρώ παρουσίασαν σοβαρές οικονομικές προκλήσεις και απηύθυναν έκκληση για οικονομική βοήθεια προς την Ε.Ε. και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η πρώτη χώρα που ζήτησε βοήθεια ήταν η Ελλάδα το 2010. Σύμφωνα με το αρχικό σχέδιο, η χώρα επρόκειτο να λάβει συνολικά 110 δις ευρώ με τη μορφή κεφαλαίων του Δ.Ν.Τ., και διμερή δάνεια από άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ, που θα υπόκεινται σε αυστηρούς όρους²¹⁴.

Με την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM) και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) το 2010 και την επακόλουθη έναρξη ενός μόνιμου ταμείου διάσωσης, με τη μορφή του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ) το 2012, τα αιτήματα για βοήθεια άρχισαν να διοχετεύονται μέσω ενός επίσημου και

²¹⁴ Βλ. European Commission: «*The Economic Adjustment Programme for Greece*». Occasional Papers 61, 2010.

θεσμοθετημένου οργάνου. Το Νοέμβριο του 2010, ένα πακέτο οικονομικής βοήθειας ύψους 85 δισεκατομμυρίων ευρώ για την Ιρλανδία, της οποίας ο μεγάλος τραπεζικός τομέας είχε δεχθεί τεράστιο πλήγμα μετά «το σκάσιμο της στεγαστικής φούσκας», χρηματοδοτήθηκε κυρίως από τον ΕΜΧΣ, το ΕΤ.Χ.Σ. και το Δ.Ν.Τ.²¹⁵ Το Μάιο του 2011, ένα πακέτο δανείων συνολικού ύψους 78 δισεκατομμυρίων ευρώ χορηγήθηκε στην Πορτογαλία, για να αποκτήσει η χώρα το αναγκαίο περιθώριο ελιγμών για την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών της²¹⁶. Ένα δεύτερο πακέτο διάσωσης για την Ελλάδα, ύψους 130 δισεκατομμυρίων ευρώ, ανακοινώθηκε το φθινόπωρο του 2011²¹⁷, καθώς οι αρχικές προσδοκίες για επιστροφή στην ανάπτυξη και τη δημοσιονομική εξυγίανση αποδείχθηκαν υπερβολικά αισιόδοξες και, εν τέλει, συμφωνήθηκε επίσημα το Μάρτιο του 2012²¹⁸. Το νέο πακέτο περιελάμβανε την υλοποίηση ενός «κουρέματος» του δημόσιου χρέους, που αφορούσε ιδιώτες (συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα – Private Sector Involvement PSI).

Αργότερα, το 2012, η Ισπανία ζήτησε οικονομική βοήθεια και τέθηκαν στη διάθεσή της από το Ε.Τ.Χ.Σ. και τον Ε.Μ.Σ. έως και 100 δισεκατομμύρια ευρώ, ειδικά για την χρηματοδότηση μέτρων για τη διάσωση του ισπανικού τραπεζικού τομέα, ο οποίος, επίσης, είχε έντονα πληγεί από την έκρηξη της «φούσκας των ακινήτων»²¹⁹. Οι όροι που συνόδευσαν το πακέτο στήριξης περιελάμβαναν μέτρα που αφορούσαν τον τραπεζικό τομέα και την εξυγίανσή του. Στο τέλος, οι χρηματοδοτικές ανάγκες της Ισπανίας κατέληξαν να είναι πολύ μικρότερες (41 δισεκατομμύρια ευρώ). Ένα κοινό πρόγραμμα Ε.Ε. – Δ.Ν.Τ., με ένα οικονομικό πακέτο των 10 δισεκατομμυρίων ευρώ για την Κύπρο συμφωνήθηκε τον Απρίλιο του 2013. Η οικονομία και ιδιαίτερα το τραπεζικό σύστημα της Κύπρου επηρεάστηκε

²¹⁵ Βλ. European Commission: «*The Economic Adjustment Program for Ireland*». Occasional Papers 76, 2011a.

²¹⁶ Βλ. European Commission: «*The Economic Adjustment Program for Portugal*». Occasional Papers 79, 2011b.

²¹⁷ Βλ. European Commission: «*The Second Economic Adjustment Program for Greece*». Occasional Papers 94, 2012a.

²¹⁸ Αντίστοιχα, το πρώτο πρόγραμμα ολοκληρώθηκε νωρίτερα από το αναμενόμενο.

²¹⁹ Βλ. European Commission: «*The Financial Sector Adjustment Programme for Spain*». Occasional Papers 118, 2012b.

έμμεσα από την οικονομική κρίση στην Ελλάδα, και πιο συγκεκριμένα από το πρόγραμμα PSI²²⁰.

Ενώ οι οικονομίες της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας κατάφεραν, σε ένα βαθμό, να αναστρέψουν την πτωτική τάση της οικονομικής δραστηριότητας και να εμφανίσουν μείωση των ποσοστών της ανεργίας, βελτίωση στα δημοσιονομικά στοιχεία και ανταποκρίθηκαν στους όρους χρηματοδότησης, η Ελλάδα έχει μείνει στάσιμη σε μια δραματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από υψηλές εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές, διατήρηση της ύφεσης και επιδείνωση των δημοσιονομικών δεδομένων. Ως εκ τούτου, κατέστη σαφές ότι η Ελλάδα για μια ακόμη φορά χρειάζεται οικονομική βοήθεια. Το τρίτο πρόγραμμα προσαρμογής με συνολικά κεφάλαια του Ε.Μ.Σ. 86 δις. ευρώ για την περίοδο 2015-2018 εγκρίθηκε τον Αύγουστο του 2015²²¹. Έχει ως βασικό στόχο να επαναφέρει την Ελλάδα σε βιώσιμη πορεία ανάπτυξης και πάλι, επεκτείνοντας το προηγούμενο πρόγραμμα, το οποίο έληξε τον Ιούνιο του 2015.

Ο πρώην Διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας, κ. Προβόπουλος, απαντώντας σε ερώτημα²²² σχετικά με την εφαρμογή του Μνημονίου, και πιο συγκεκριμένα, γιατί το Μνημόνιο δεν είχε στην Ελλάδα το βαθμό επιτυχίας που είχε σε άλλες χώρες, όπως π.χ. την Ιρλανδία, την Κύπρο ή την Πορτογαλία, διατύπωσε την άποψη ότι το ελληνικό πρόβλημα ήταν σαφώς μεγαλύτερο. Η εφαρμογή του, λοιπόν, απαιτούσε, πιο επίπονη προσπάθεια από τους πολίτες και μεγαλύτερη αποφασιστικότητα από τις κυβερνήσεις. Ωστόσο επεσήμανε δύο καίριες διαφοροποιήσεις σε σύγκριση με τις άλλες χώρες²²³. Σύμφωνα με τον ίδιο, η πρώτη είναι ότι καμία ελληνική κυβέρνηση δεν ανέλαβε την ευθύνη του σχεδιασμού και της υλοποίησης του προγράμματος, το οποίο παρουσιαζόταν πάντοτε ως επιβαλλόμενο από τους δανειστές. Η δεύτερη

²²⁰ Βλ. European Commission: «The Economic Adjustment Programme for Cyprus». Occasional Papers 149, 2013.

²²¹ Βλ. European Commission: «Memorandum of Understanding between the European Commission acting on behalf of the European Stability Mechanism and the Hellenic Republic and the Bank of Greece», 19 August 2015, 2015b

http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/greek_loan_facility/pdf/01_mou_20150811_en.pdf

²²² Βλ. ομιλία του Πρώην Προέδρου της ΤτΕ σε εκδήλωση του κύκλου ιδεών για την εθνική ανασυγκρότηση ekyklos.gr με θέμα: "Υπάρχει λύση στο Ελληνικό Πρόβλημα;" Στο Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών (02/2016).

²²³ Βλ. ό.π.

διαφοροποίηση αφορά την κάθετη διαίρεση του πολιτικού συστήματος και της κοινωνίας σε «μνημονιακούς και αντιμνημονιακούς». Η απουσία της απαραίτητης πολιτικής και κοινωνικής συναίνεσης μόνον αρνητικές συνέπειες είχε στην εξέλιξη των πραγμάτων, «έτσι έφτασε το μνημόνιο να θεωρείται από αρκετούς ως η αιτία της κρίσης και όχι ως η λύση των γενεσιουργών αιτιών της»²²⁴.

Κλείνοντας, το βάθος της ύφεσης και οι συνεχιζόμενες δημοσιονομικές δυσκολίες, που αντιμετωπίζει η Ελλάδα προκύπτουν από τις δυσμενείς διεθνείς συνθήκες, τις χρονίζουσες παθογένειες της Ελληνικής διοίκησης αλλά και από την τεράστια προσπάθεια εξυγίανσης, η οποία επιχειρήθηκε να εφαρμοστεί ενώ η χώρα βρισκόταν ήδη στη δίνη της ύφεσης. Η πιστωτική κρίση που προέκυψε από τις μεγάλες εκροές - που συνδέονται με την αβεβαιότητα, σχετικά με τη δημοσιονομική βιωσιμότητα – που οφείλεται και στο PSI, καθώς και η αδυναμία εκτέλεσης των αυστηρών χρονοδιαγραμμάτων και άμεσης προώθησης των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων επιδείνωσαν την ύφεση. Από τη σημερινή σκοπιά είναι προφανές, ότι το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής, που επιβλήθηκε στην Ελλάδα, δεν ήταν βιώσιμο από την αρχή και ως εκ τούτου δεν κατάφερε να πετύχει έναν από τους βασικούς του στόχους, την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα και την ελληνική οικονομία. Η ασθενής αρχική κατάσταση της Ελληνικής οικονομίας, το υψηλό και ολοένα αυξανόμενο επίπεδο του δημόσιου χρέους, οι χειρισμοί που οδήγησαν στην κρίση ρευστότητας και η σοβαρότητα της ύφεσης απαιτούν ένα εξειδικευμένο πρόγραμμα. Ένα τέτοιο πρόγραμμα θα πρέπει να στηρίζεται σε εφικτούς δημοσιονομικούς στόχους και θα ολοκληρωθεί μόνο όταν η οικονομία φθάσει σε ένα ορισμένο επίπεδο ανάκαμψης. Συνοδευτικά επενδυτικά προγράμματα θα μπορούσαν στη συνέχεια να αναζωπυρώσουν την εγχώρια ζήτηση, έτσι ώστε να ολοκληρωθούν νωρίτερα οι απαραίτητες οικονομικές προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή των μέτρων δημοσιονομικής λιτότητας. Και βέβαια, ένα τέτοιο πρόγραμμα θα μπορούσε να αποκαταστήσει γρήγορα την εμπιστοσύνη των χρηματοπιστωτικών αγορών.

²²⁴ Βλ. ό.π.

3.9. Το χρέος ως γενεσιουργός αιτία της ελληνικής οικονομικής κρίσης και εμπόδιο για την επιστροφή στην ανάπτυξη

3.9.1. Εισαγωγή

Το χρέος αποτελεί σύμπτωμα των παθογενειών που οδήγησαν στην κρίση και βασικό εμπόδιο για την επιστροφή στην ανάπτυξη. Το επιχείρημα αυτό υποστηρίζεται από τις εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποφάνθηκε σε έκθεσή²²⁵ της, στο πλαίσιο της διαδικασίας του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου (18 Μαΐου 2016), ότι η βιωσιμότητα του χρέους παραμένει ένα σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο, η βιωσιμότητά του μπορεί να επιτευχθεί μέσω της εφαρμογής ενός αξιόπιστου προγράμματος διαρθρωτικών αλλαγών καθώς και επιπλέον μέτρων ελάφρυνσής του. Μάλιστα, διευκρινίζεται ότι τα παραπάνω θα ληφθούν υπό την προϋπόθεση της πλήρους εφαρμογής των συμφωνηθέντων μέτρων του προγράμματος χρηματοδοτικής διευκόλυνσης του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM) και θα συζητηθούν μετά την ολοκλήρωση της πρώτης αξιολόγησης του προγράμματος.²²⁶

Επίσης, η έκθεση τονίζει ότι για να ενισχυθεί η πορεία της χώρας προς την οικονομική ανάπτυξη και την αποκατάσταση της βιωσιμότητας του χρέους, είναι απαραίτητη η εφαρμογή του προγράμματος ανασυγκρότησης που έχει συμφωνηθεί, καθώς θα οδηγήσει στην επανένταξη των ελληνικών τίτλων στις αποδεκτές, από το Ευρωσύστημα, εξασφαλίσεις (με αποτέλεσμα οι ελληνικές τράπεζες να μπορούν να χρησιμοποιούν τις πράξεις κύριας αναχρηματοδότησης), θα καταστήσει δυνατή τη συμμετοχή των ελληνικών κρατικών ομολόγων στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της Ε.Κ.Τ. και θα οδηγήσει στην απόφαση για τη λήψη μέτρων που θα διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα του χρέους.²²⁷ Αποτελεί κοινή παραδοχή ότι η Ελλάδα μαστίζεται από χαμηλή ανταγωνιστικότητα, χαμηλή παραγωγική δραστηριότητα, υπερτροφικό, δαπανηρό και σπάταλο δημόσιο τομέα και διαφθορά. Αυτά τα φαινόμενα έχουν διογκώσει το έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών, το

²²⁵ Βλ. European Commission - Press Release Spring 2016 European Semester package: Commission issues country-specific recommendations (18 May 2016) http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1724_en.htm.

²²⁶ Βλ. ό.π.

²²⁷ Βλ. ό.π.

δημοσιοοικονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος, σε επίπεδα που οδήγησαν στην οικονομική κρίση που μαστίζει τη χώρα από το 2009 μέχρι σήμερα. Η σωστή διάγνωση των αιτιών που οδήγησαν τη χώρα στη σημερινή της κατάσταση, είναι βασική προϋπόθεση για την επιτυχή έξοδο από την κρίση.²²⁸

Η οικονομική κρίση ήταν η αναπόφευκτη κατάληξη μιας αρνητικής πορείας ετών, η οποία δεν ήρθε στα ξαφνικά. Προηγήθηκε μια περίοδος κακοδιαχείρισης, σώρευσης μακροοικονομικών ανισορροπιών, που ήταν βέβαιο ότι, αργά η γρήγορα, θα οδηγούσαν σε εκτροχιασμό. Τα προβλήματα άρχισαν να οξύνονται την περίοδο μετά την ένταξη στο ευρώ, όταν η οικονομία κινήθηκε στη βάση ενός στρεβλού παραγωγικού προτύπου, που δεν μπορούσε να εξασφαλίσει διατηρήσιμη πρόοδο. Στηρίχτηκε συγκεκριμένα στην εγχώρια ζήτηση, κυρίως στην κατανάλωση, που τροφοδοτήθηκε από δανεισμό. Η παραγωγική βάση δεν προσαρμόστηκε ανάλογα και η ανταγωνιστικότητα υποχώρησε ραγδαία. Οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονταν σταθερά, ενώ τα φορολογικά έσοδα ήταν αδύνατο να τις παρακολουθήσουν, οδηγώντας έτσι σε μεγάλα ελλείμματα και σε ιστορικά υψηλά επίπεδα το δημόσιο χρέος. Η χώρα δεν αξιοποίησε τα χαμηλά επιτόκια της περιόδου για να τιθασεύσει το δημόσιο χρέος.²²⁹ Αντίθετα, ο φθηνός δανεισμός την ενθάρρυνε σε ακόμη μεγαλύτερο δανεισμό και τελικά σε υψηλότερο χρέος. Στην πορεία αυτή, οι πολιτικές που ασκήθηκαν είχαν καθοριστικό ρόλο: διόγκωσαν το κράτος, διεύρυναν τις δαπάνες του, δεν βελτίωσαν όμως την αποτελεσματικότητά του. Ουσιαστικές αλλαγές και μεταρρυθμίσεις, που ήταν απολύτως αναγκαίες, δεν έγιναν. Αυτό βεβαίως αντανakλά και τις πολιτικές, κοινωνικές και, γενικότερα, τις πολιτισμικές πτυχές και τα γενεσιουργά αίτια της εκκολλαπτόμενης τότε κρίσης.

Η προσεκτική μελέτη και η ανάδειξη των παθογενειών της Ελληνικής οικονομίας μπορεί να οδηγήσει στην εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων για τα τρέχοντα προβλήματά της και στη διατύπωση προτάσεων και λύσεων για την αντιμετώπιση των χρόνιων παθογενειών που τη χαρακτηρίζουν.

Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας παρουσιάζεται ως μεγάλο αγκάθι και στην έκθεση του Ο.Ο.Σ.Α. (Εξαμηνιαία Έκθεση για την Παγκόσμια Οικονομία - OECD Economic Outlook), που δόθηκε στη δημοσιότητα την 1^η Ιουνίου 2016. Τονίζεται

²²⁸ Βλ. ό.π.

²²⁹ Βλ. ό.π.

ότι «το τεράστιο βάρος του υπονομεύει τις επενδύσεις και την εμπιστοσύνη, γι' αυτό και μια κάποιας μορφής επιπλέον ελάφρυνσή του (π.χ. με την επέκταση της ωρίμανσής του) είναι καθοριστικής σημασίας»²³⁰. Η ίδια έκθεση προβλέπει ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας στο δεύτερο εξάμηνο του 2016 και ανάπτυξη 1,9% το 2017. Η ανάκαμψη της εμπιστοσύνης τονώνει επενδύσεις και κατανάλωση, ενώ η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας ενισχύει τις εξαγωγές. Η έκθεση προβλέπει, επίσης, μικρή συρρίκνωση της ανάπτυξης κατά 0,2% το 2016, μετά τη μείωσή της κατά 0,3% το 2015, και ανάπτυξη 1,9% για το 2017, ποσοστό που πάντως είναι πολύ χαμηλότερο από το 2,7% που εκτιμά η Κομισιόν. Για την ανεργία, προειδοποιεί ότι αυτή «*παραμένει ακόμη πολύ υψηλή και προκαλεί κοινωνικά προβλήματα, αν και σταδιακά μειώνεται*». Προβλέπει ότι θα υποχωρήσει από το 24,9% πέρυσι στο 24% φέτος και στο 23,2% το 2017, ενώ υποστηρίζει ότι ο εκσυγχρονισμός του ΟΑΕΔ και η επέκταση πολιτικών ενεργούς στήριξης της απασχόλησης θα συντελέσουν στη μείωση της.²³¹

²³⁰ Βλ. OECD Economic Outlook, Volume 2016 Issue 1: Preliminary version. σελ. 144.

²³¹ Ο.π., σελ. 143.

3.9.2. Η ιστορική εξέλιξη του χρέους

Πίνακας 6

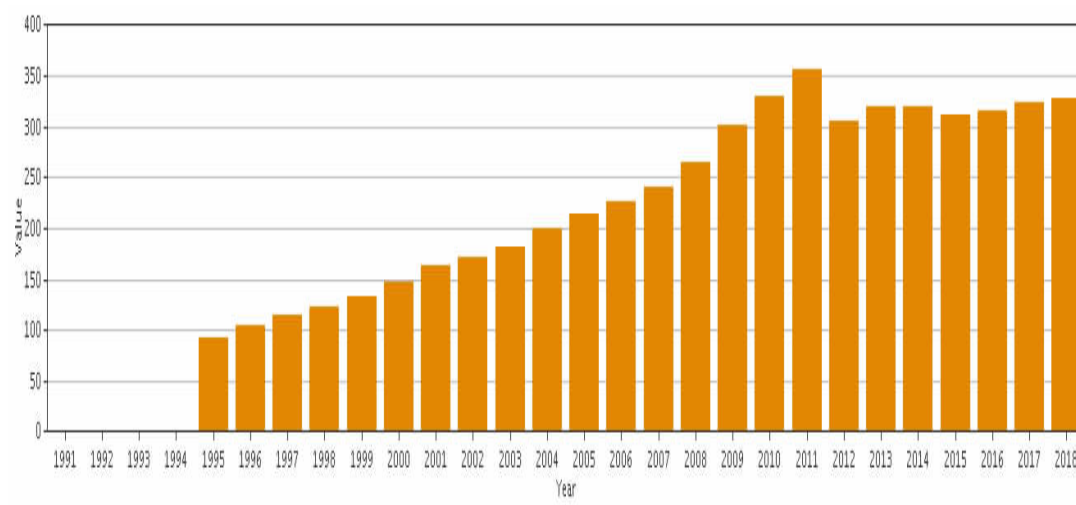
Οικονομικά Στοιχεία της Ελληνικής Οικονομίας (2010-2016)

Βασικά Μεγέθη	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ονομαστικό ΑΕΠ (σε εκατομ. Ευρώ)	226.031	207.028	191.204	180.654	177.941	175.697	175.888
Ποσοστό μεταβολής πραγματικού ΑΕΠ	-5,4%	-9,1%	-7,3%	-3,2%	0,4%	-0,2%	0,0%
Εναρμονισμένος ΔΤΚ	4,7%	3,1%	1,0%	-0,9%	-1,4%	-1,1%	0,0%
Ποσοστό ανεργίας	12,7%	21,3%	26,4%	27,5%	25,8%	24,1%	23,6%
<u>Δημόσια Οικονομικά</u>	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (σε εκατομ. Ευρώ)	330.372	356.003	305.096	320.511	319.729	311.673	314.897
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% επί του ΑΕΠ)	146,2%	172,0%	159,6%	177,4%	179,7%	177,4%	179%
Έλλειμμα (-) πλεόνασμα (+) Γενικής Κυβέρνησης (%επί του ΑΕΠ)	-11,2%	-10,2%	-8,8%	-13,1%	-3,7%	-5,9%	0,7%

Πηγή: ΟΔΔΧ (<http://www.pdma.gr/el/2012-02-24-17-16-31>)

Διάγραμμα 3

Το Χρέος Γενικής Κυβέρνησης σε Ευρώ (1995 - 2018)

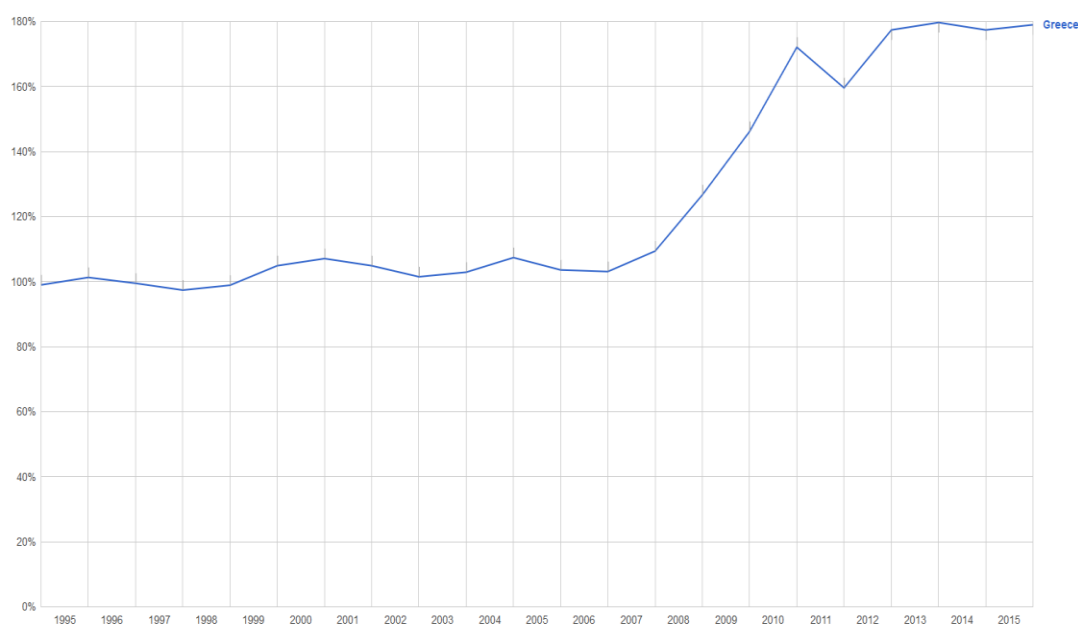

Πηγή: Ιστότοπος Ευρωπαϊκής Επιτροπής (AMECO)

(https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases_en)

Διάγραμμα 4

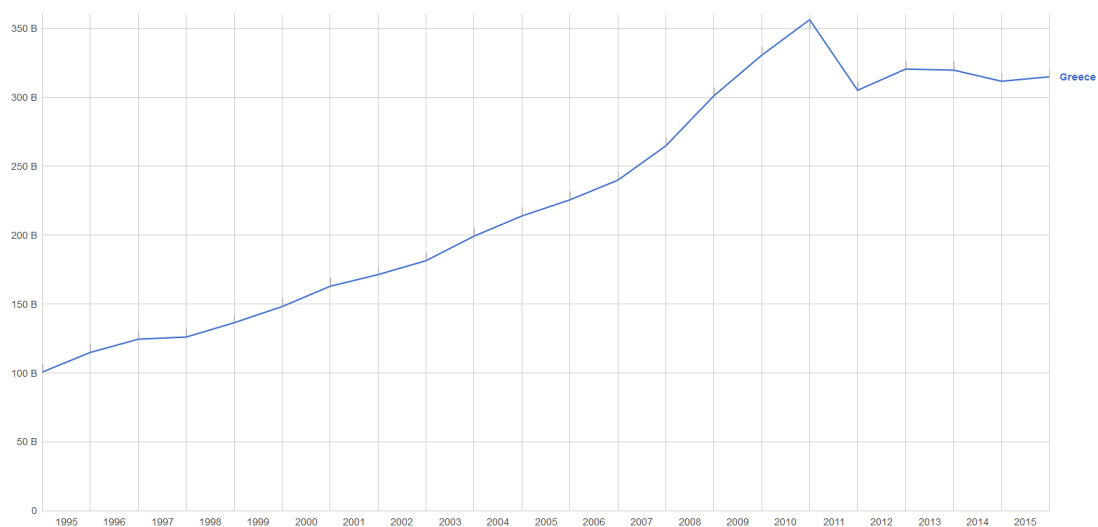
Το χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 5

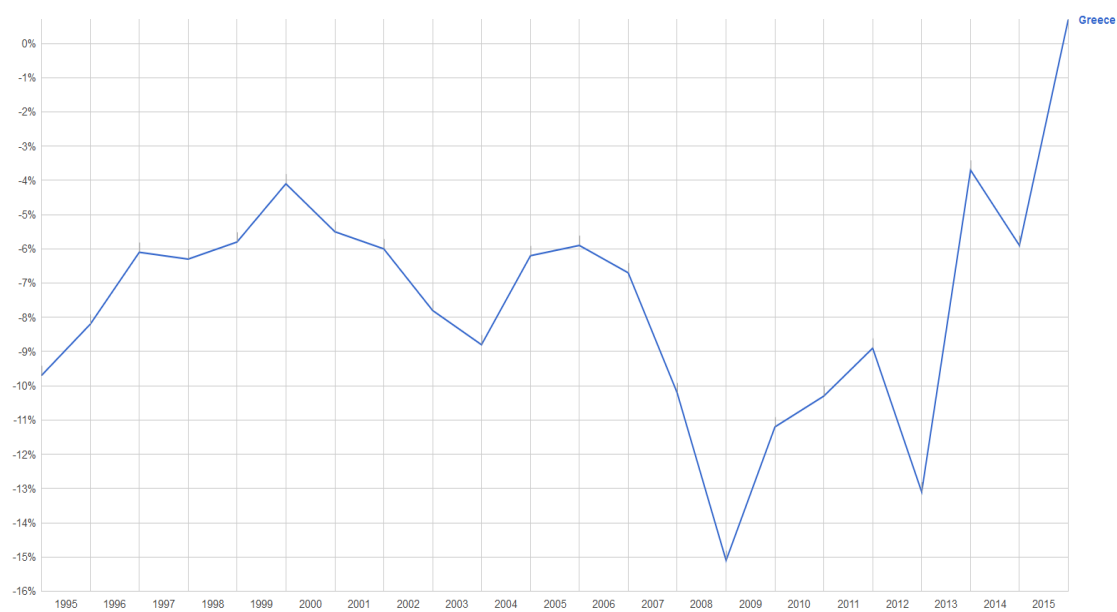
Το χρέος Γενικής Κυβέρνησης σε Ευρώ (Eurostat)

Πηγή: Eurostat

Διάγραμμα 6

Το έλλειμμα/πλεόνασμα ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Eurostat

Ο δανεισμός ως λύση για την ελληνική οικονομία αρχίζει πριν καν την ίδρυση του ελληνικού κράτους, με τα δύο γνωστά βρετανικά «δάνεια της Ανεξαρτησίας», το 1824 και το 1825, για τις ανάγκες της Επανάστασης. Τότε, μάλιστα, προπληρώθηκε ένα μεγάλο ποσό για τόκους, προμήθειες και παραγγελίες πολεμικού υλικού που ουδέποτε έφτασε στη χώρα. Ένα, επίσης, μεγάλο μέρος του δανείου σπαταλήθηκε για τις εμφύλιες αναμετρήσεις, με αποτέλεσμα ένα πολύ μικρό μόνο μέρος αυτών των χρημάτων να χρησιμοποιηθεί τελικά για τους ουσιαστικούς σκοπούς της Επανάστασης. Το 1827 ο Καποδίστριας ζήτησε καινούργιο δάνειο από τους Ευρωπαίους, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στην αποπληρωμή ενός μέρους των προηγούμενων δανείων και να βοηθήσει την ανόρθωση της Ελληνικής οικονομίας. Το αίτημά του όμως δεν έγινε αποδεκτό, με αποτέλεσμα η ελληνική διοίκηση να αναγκαστεί να κηρύξει τον ίδιο χρόνο πτώχευση²³².

Το επόμενο δάνειο που σύναψε η χώρα μας ήταν το 1832, μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους (1830) και την επιβολή του Βαυαρού Όθωνα (1832) ως Βασιλιά των Ελλήνων. Από το δάνειο αυτό των «Προστάτιδων Δυνάμεων» ύψους 60 εκατ. γαλλικών φράγκων, δόθηκαν μόνο οι δύο πρώτες δόσεις, που ουσιαστικά χρησιμοποιήθηκαν για την αποπληρωμή των δύο προηγούμενων βρετανικών δανείων ενώ το υπόλοιπο για το στρατό και τη βαυαρική γραφειοκρατία. Η μη ανάκαμψη, έτσι, της οικονομίας προκάλεσε την άρνηση καταβολής της τρίτης δόσης του δανείου. Τελικά ο Όθωνας αναγκάστηκε να κηρύξει πτώχευση, ζητώντας νέα δάνεια. Τότε, ορίστηκε μια επιτροπή ελέγχου της οικονομίας, εξουσιοδοτημένη να χρησιμοποιεί όλους τους εθνικούς πόρους για την αποπληρωμή των δανείων.²³³

Στις επόμενες δεκαετίες, παρά τη σχετική ανάπτυξη της ναυτιλίας και της βιομηχανίας, το δημόσιο χρέος συνέχιζε να μεγαλώνει. Επιβαρύνθηκε, επίσης, από τις αποζημιώσεις που καταβλήθηκαν στους Τούρκους για την παραχώρηση της Θεσσαλίας και της Άρτας. Όλοι οι κρατικοί υπολογισμοί αυτής της περιόδου ήταν ελλειμματικοί με αποτέλεσμα ο Χαρίλαος Τρικούπης να αναφωνήσει στις 30 Οκτωβρίου 1893 στη Βουλή το ιστορικό «*Δυστυχώς, κύριοι επτωχεύσαμεν*». Ήταν η

²³² Βλ. Ζουμπουλάκης Μ.: «*Η ιστορία του ελληνικού χρέους. Κληρονομικά βάρη και νοσοτροπίες*», Foreign Affairs (Ελληνική έκδοση), (26-06-2015)(<http://www.foreignaffairs.gr/articles/70394/mixail-zoympoylakis/i-istoria-toy-ellinikoy-xreous>), σελ. 1.

²³³ Ό.π. σελ. 1.

τρίτη διαδοχικά πτώχευση της Ελλάδας. Το δημόσιο χρέος της χώρας διογκώθηκε, στη συνέχεια, από τα έξι ληστρικά δάνεια του Τρικούπη για την ανάκαμψη της χώρας και την εξυπηρέτηση των προηγούμενων δανείων, καθώς και από την πολεμική αποζημίωση που αναγκαστήκαμε να καταβάλουμε στους Τούρκους μετά την ελληνική στρατιωτική πανωλεθρία το 1897.²³⁴

Τον επόμενο αιώνα ο Βενιζέλος, παρά τις επιτυχίες της εξωτερικής του πολιτικής, συνέχισε τον εξωτερικό δανεισμό της χώρας, αυξάνοντας ακόμα περισσότερο το δημόσιο χρέος της. Τελικά, μετά και από το κτύπημα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 1929, αναγκάστηκε να ανακοινώσει το 1932 την τέταρτη κατά σειρά πτώχευση της Ελλάδας, της οποίας το δημόσιο χρέος ανερχόταν τότε στα 2868,1 εκατ. χρυσά φράγκα!²³⁵

Μετά το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, παρά τη δύσκολη οικονομική κατάσταση της χώρας μας, αλλά και τη μεγάλη προσφορά της στον αντιφασιστικό αγώνα, οι δανειστές μας συνέχισαν να απαιτούν τα προπολεμικά χρέη μας και να τα χρησιμοποιούν για να επιβάλλουν τις απόψεις τους. Ο Σπύρος Μαρκεζίνης έκανε το 1953 έναν διακανονισμό όλων αυτών των προπολεμικών χρεών. Ακολούθησαν και άλλες ρυθμίσεις την περίοδο 1962-64. Η τελευταία, αρκετά δυσμενής για τη χώρα μας, ρύθμιση, έγινε το 1964 επί κυβερνήσεως Γεωργίου Παπανδρέου με υπουργό οικονομικών τον Κ. Μητσοτάκη. Η μεγάλη πάντως ανάπτυξη και ο αυστηρός έλεγχος των δαπανών τη δεκαετία 1955-1965 βοήθησαν στη σταδιακή αποπληρωμή του επαχθούς αυτού προπολεμικού χρέους, η οποία ολοκληρώθηκε το 1967.²³⁶

Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της Χούντας των συνταγματαρχών, και συγκεκριμένα το 1971, συνδέεται η δραχμή με το δολάριο και υποτιμάται το εθνικό νόμισμα κατά 8% ενώ το Φεβρουάριο του 1973 υποτιμάται και πάλι κατά 10%, πρακτική που οδήγησε σε αδιέξοδο την ελληνική οικονομία. Ακολουθεί η πτώση της Χούντας, η επάνοδος της Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας και η στήριξη της ελληνικής οικονομίας από τη Δυτική Ευρώπη. Άμεσα χορηγήθηκε δάνειο, ύψους 100.000.000 δολαρίων, τριετής οικονομική ενίσχυση από τη Γερμανία ενώ υπήρξε και «ξεπάγωμα» της συμφωνίας Σύνδεσης Ελλάδας - ΕΟΚ. Ωστόσο, το 1979 ξεσπά η

²³⁴ Ο.π., σελ. 2.

²³⁵ Ο.π., σελ. 3.

²³⁶ Ο.π., σελ. 3.

κρίση πετρελαίου, η οποία σε συνδυασμό με λάθη και παραλείψεις στο εσωτερικό της χώρας, οδηγεί σε νέο αδιέξοδο.²³⁷

Ο Ανδρέας Παπανδρέου, το 1981, συνέχισε το δανεισμό αλλά ταυτόχρονα διαπραγματεύτηκε με την ΕΟΚ τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα. Στο τέλος του 1984, το εξωτερικό δημόσιο χρέος βρισκόταν και πάλι σε ανεπίτρεπτα επίπεδα, εάν και δεν συμφωνούσαν όλοι για το πραγματικό ύψος του. Η διορθωτική, «εκσυγχρονιστική» πολιτική του Σημίτη περιελάμβανε μια αυστηρή λιτότητα, άνοιγμα των αγορών και ιδιωτικοποιήσεις. Από το 1998, η κυβέρνηση Σημίτη έθεσε σαν βασική της επιδίωξη την ένταξη της Ελλάδας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση. Σύμφωνα όμως με τα κριτήρια της αυστηρής οικονομικής πολιτικής, που επέβαλε η Συνθήκη του Μάαστριχτ, έπρεπε το ετήσιο δημόσιο έλλειμμα της χώρας να μην υπερβαίνει το 3% του Α.Ε.Π. και το συνολικό δημόσιο χρέος το 60% του Α.Ε.Π.

Το 2004, μετά τη νίκη της Νέας Δημοκρατίας, η αρχική απογραφή που είχε κάνει ο νέος υπουργός οικονομικών Γ. Αλογοσκούφης προσδιόρισε το έλλειμμα του 2004 στα 2,95% του Α.Ε.Π., σε αντίθεση με το 1,2% που είχε προϋπολογίσει ο προηγούμενος υπουργός οικονομικών του ΠΑΣΟΚ, Ν. Χριστοδουλάκης.

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2007 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κορυφώθηκε το Σεπτέμβριο του 2008 και μεταδόθηκε γρήγορα σαν ντόμινο στις ευρωπαϊκές τράπεζες που είχαν επενδύσει στα τραπεζικά προϊόντα των αμερικανικών τραπεζών. Τότε ξεκινά και η ελληνική οικονομική κρίση.

²³⁷ Ο.π., σελ. 4.

3.9.3. Η ελληνική κρίση χρέους

Από το 2008 μέχρι σήμερα, η Ελλάδα αντιμετωπίζει μια εξαιρετικά σοβαρή οικονομική κρίση, το μέγεθος της οποίας είναι συγκρίσιμο, αν όχι δυσμενέστερο, με τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930. Οι αιτίες αυτής εντοπίζονται στις ανισορροπίες που συσσωρεύτηκαν στην Ελλάδα πριν από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007 - 2009. Τα βασικά αίτια της ελληνικής οικονομικής κρίσης είναι το υψηλό δημόσιο χρέος, το τεράστιο δημοσιονομικό έλλειμμα και το μεγάλο έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών²³⁸. Ιστορικά, οι κυβερνήσεις επέλεξαν τη λύση της συσσώρευσης των μεγάλων ελλειμμάτων. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία (Eurostat), το 2009 η Ελλάδα παρουσίαζε μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα (15,4% του Α.Ε.Π.) και αυξημένο εξωτερικό χρέος (126,8 % του Α.Ε.Π.)²³⁹. Σύμφωνα πάντα με τη Eurostat, το δημοσιονομικό έλλειμμα του 2006 τοποθετείται στο 5,7% του Α.Ε.Π. (12,1 δις. ευρώ), το έλλειμμα του 2007 στο 6,4% του Α.Ε.Π. (14,4 δις. ευρώ), του 2008 στο 9,4% του Α.Ε.Π. (22,3 δις. ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του Α.Ε.Π. (36,1 δις. ευρώ). Το δημόσιο χρέος του 2006 τοποθετείται στο 106,1% του Α.Ε.Π. (224,2 δις. ευρώ.), το χρέος του 2007 στο 105% του Α.Ε.Π. (238,5 δις. ευρώ), του 2008 στο 110,3% του Α.Ε.Π. (261,3 δις. ευρώ) και το χρέος του 2009 στο 126,8% του Α.Ε.Π. (298 δις. ευρώ.)²⁴⁰. Τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία αποκαλύπτουν το μέγεθος του δημοσιονομικού εκτροχιασμού της χώρας έως το 2009, όπου το έλλειμμα έφτασε το 15,4% του Α.Ε.Π. ή τα 36,2 δις. ευρώ ως αποτέλεσμα της διόγκωσης του ελλείμματος στον κρατικό προϋπολογισμό, της τραγικής επιδείνωσης των αποτελεσμάτων επιχειρήσεων και φορέων του Δημοσίου²⁴¹.

²³⁸ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδος: «Το χρονικό της μεγάλης κρίσης 2008 - 2013». Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης, Απρίλιος 2014.

²³⁹ Βλ. έκθεση της Eurostat (General government deficit and debt - Greece) η οποία συντάχθηκε βάσει των προτύπων του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών (ESA 95). (Provision of deficit and debt data for 2009 - Second notification. News release N°170/2008 – 15 November 2010). Πρέπει να σημειωθεί ότι με τη δημοσιοποίηση της συγκεκριμένης έκθεσης, η Eurostat απέσυρε όλες τις επιφυλάξεις για τα δημοσιονομικά δεδομένα της Ελλάδας την χρονική περίοδο 2006 – 2009. Τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν από τη Eurostat ήταν το αποτέλεσμα της στενής συνεργασίας της με τη νεοσύστατη ανεξάρτητη Ελληνική Στατιστική Αρχή και όλων των εμπλεκόμενων φορέων στην παροχή δημοσιονομικών στατιστικών.

²⁴⁰ Ο.π.

²⁴¹ Ο λόγος που γίνεται επίκληση των στοιχείων της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, και όχι της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, είναι λόγω των «αλλοιωμένων στοιχείων» που παρουσιάζονταν από

Όμως, η Ελλάδα καταφέρνει τη μεγαλύτερη μείωση του ελλείμματος που έχει επιτευχθεί ποτέ στη χώρα – και στην Ευρωζώνη. Από ένα έλλειμμα 15,4% του Α.Ε.Π. το 2009, μετά την αναθεώρηση των στοιχείων, το έλλειμμα το 2010 μειώνεται σε 9,4%, δηλαδή σε απόλυτους αριθμούς από άνω των 36 δις. ευρώ το 2009 σε περίπου 22 δις. ευρώ το 2010. Μία μείωση που ξεπερνά τα 14 δισεκατομμύρια ευρώ²⁴². Έχοντας επιτύχει αυτό το μέγεθος προσαρμογής, η Ελλάδα αποδεικνύει αποφασιστικότητα και αποτελεσματικότητα στην επίτευξη των στόχων που έχει θέσει.

Για το υψηλό εξωτερικό χρέος της Ελλάδας ευθύνεται κυρίως ο δημόσιος τομέας, όπως προκύπτει από τα παραπάνω στοιχεία²⁴³. Μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007 – 2009, οι διεθνείς χρηματοδοτικές ροές μειώθηκαν απότομα, το οποίο προξένησε προβλήματα στις χώρες με τα μεγαλύτερα δημοσιονομικά ελλείμματα, όπως η Ελλάδα, καθώς είχαν μικρότερο περιθώριο ελιγμών, οπότε και βίωσαν πιο σοβαρές συνέπειες. Καταλήγουμε, συνεπώς, στο συμπέρασμα ότι στα βαθύτερα αίτια της κρίσης στην Ελλάδα συγκαταλέγονται και οι εξωτερικές ανισορροπίες, και όχι μόνο οι δημοσιονομικές ανισορροπίες. Αυτές οι ανισορροπίες παρατηρήθηκαν σε όλες τις χώρες της ευρωπαϊκής περιφέρειας και η Ελλάδα ήταν απλώς η χώρα που επηρεάστηκε δυσμενέστερα, καθότι ήταν λιγότερο προετοιμασμένη για την κρίση. Η σπατάλη στο δημόσιο τομέα συχνά αναφέρεται ως η κύρια αιτία της κρίσης στην Ευρωζώνη. Το έλλειμμα ήταν πολύ υψηλό τη δεκαετία του 2000²⁴⁴ και ξεπέρασε το όριο του 3%, που είχε καθορίσει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ). Μάλιστα, το 2008, η Ελλάδα εμφάνισε το υψηλότερο επίπεδο δημοσίου χρέους μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης καθώς και

την ελληνική αρχή αποκρύπτοντας το πραγματικό μέγεθος του ελλείμματος. Αυτό το γεγονός κατάφερε το μεγαλύτερο πλήγμα αξιοπιστίας στην Ελλάδα και οδήγησε στην πιο μεγάλη κρίση εμπιστοσύνης που αντιμετώπισε η χώρα στην πρόσφατη ιστορία της. Στις 2 Οκτωβρίου 2009 είχαν αποσταλεί δεδομένα που εκτιμούσαν το έλλειμμα στο 6% του Α.Ε.Π., δηλαδή σχεδόν 10 μονάδες του Α.Ε.Π. ή πάνω από 20 δισεκατομμύρια ευρώ μικρότερο από το πραγματικό.

²⁴² Βλ. Provision of deficit and debt data for 2009 - Second notification. News release N°170/2008 – 15 November 2010

²⁴³ Αντίθετα με τις περιπτώσεις της Ιρλανδίας και της Ισπανίας όπου ο ιδιωτικός τομέας ήταν ο «βασικός υπεύθυνος του δανεισμού».

²⁴⁴ Βλ. Δημοσιονομικά στοιχεία – Ετήσιες Εκθέσεις ΕΛ.ΣΤΑΤ.

(<http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL03/->)

τη μεγαλύτερη αύξηση του δημοσίου χρέους ως ποσοστό του Α.Ε.Π., μεταξύ 1999 και 2008, μετά την Πορτογαλία²⁴⁵.

Επίσης, τα χαμηλότερα επιτόκια του ευρώ οδήγησαν σε «άκρατο δανεισμό» και τελικά στην υπερχρέωση των ελληνικών νοικοκυριών. Συνέπεια αυτών ήταν η εκτίναξη του ισοζυγίου πληρωμών, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και σε όλες τις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, που εξίσου απερίσκεπτα ακολούθησαν το συνδυασμό της δανειακής ευμάρειας με την παραμέληση της παραγωγής. Η Ελλάδα δεν κατάφερε να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα του ευρώ διότι, παράλληλα με το εξωτερικό έλλειμμα, επιδεινώθηκε και το δημοσιονομικό πρόβλημα στο εσωτερικό²⁴⁶.

Για να γίνουν κατανοητές οι αιτίες της ελληνικής κρίσης χρέους είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι αιτίες των εξωτερικών ανισορροπιών της ελληνικής οικονομίας. Στα χρόνια που προηγήθηκαν της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, συσσωρεύτηκαν μεγάλες ανισορροπίες, που σχετίζονταν με το εξωτερικό ισοζύγιο. Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών καταγράφει τη διαφορά μεταξύ των εσόδων μιας χώρας από τις εξαγωγές και των εξόδων για τις εισαγωγές, συν δυο μικρότερα στοιχεία, τα καθαρά εισοδήματα και τις καθαρές μεταβιβάσεις. Μια χώρα που εισάγει περισσότερο από όσο εξάγει παρουσιάζει έλλειμμα στις τρέχουσες συναλλαγές, και, σε αυτή την περίπτωση, καταφεύγει στον εξωτερικό δανεισμό για να χρηματοδοτήσει τη διαφορά. Αντιστοίχως, όταν εξάγει περισσότερο από όσο εισάγει, τότε δανειοδοτεί τις ξένες χώρες. Ο εγχώριος δανειολήπτης (ή δανειστής) ενδέχεται να είναι είτε ο ιδιωτικός ή ο δημόσιος τομέας²⁴⁷. Από τη δεκαετία του 1960 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών στην Ελλάδα διαμορφωνόταν, σύμφωνα με τα εθνολογιστικά στοιχεία, μεταξύ 0% και 5% του Α.Ε.Π. Σε ορισμένα μάλιστα έτη είχε καταγραφεί και πλεόνασμα. Παρόλο που τα στοιχεία δεν είναι εντελώς συγκρίσιμα, από το 2000 και μετά, η κατάσταση άλλαξε

²⁴⁵ Βλ. Eurostat (General government deficit/surplus).

²⁴⁶ Βλ. Economist, «Greek dreams and euro realities», 10/12/2010, Αθήνα

(http://www.economist.com/blogs/theworldin2011/2010/12/greece_and_euro)

²⁴⁷ Βλ. Πουρναράκης Ε. Δ.: «Λιθικής Οικονομική. Μια εισαγωγική προσέγγιση», 2^η έκδοση, εκδόσεις Αθηνά, Αθήνα 2000.

δραματικά προς το χειρότερο και το έλλειμμα κορυφώθηκε στο 14% του Α.Ε.Π. το 2008²⁴⁸.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παραδέχεται σε έκθεσή της σχετικά με τη πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών²⁴⁹ ότι κατά την δεκαετία πριν από την εκδήλωση της κρίσης δεν δόθηκε αρκετή προσοχή, σε επίπεδο Ε.Ε., στις εξελίξεις στις εθνικές οικονομίες. Αυτό οφειλόταν εν μέρει στην ανεπαρκή αναγνώριση των δευτερογενών επιπτώσεων που έχουν οι οικονομικές πολιτικές ενός κράτους μέλους, στις οικονομίες των άλλων κρατών μελών — δευτερογενή αποτελέσματα που ήταν ιδιαίτερα αισθητά στην ευρωζώνη, λόγω της στενής οικονομικής αλληλεξάρτησης χωρών που μοιράζονται το ίδιο νόμισμα.²⁵⁰ Αλλά οφειλόταν επίσης και στο γεγονός ότι η Ε.Ε. δεν διέθετε εργαλεία που να βοηθούν στον εντοπισμό, στη πρόληψη και, όταν κρίνεται αναγκαίο, στη διόρθωση των εν λόγω ανισορροπιών²⁵¹. Το αποτέλεσμα, ήταν να επιτραπεί η ανεξέλεγκτη εμφάνιση ανισορροπιών, με αρνητικές συνέπειες για τις οικονομίες πολλών κρατών μελών καθώς και για την εύρυθμη λειτουργία της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.²⁵²

3.9.4. *Η βιωσιμότητα του ελληνικού δημόσιου χρέους*

Το ελληνικό δημόσιο χρέος δε θα ήταν βιώσιμο εάν η χώρα επέστρεφε άμεσα στις αγορές στο τέλος του τρίτου προγράμματος διάσωσης, αλλά μπορεί να καταστεί βιώσιμο εάν η προνομιακή χρηματοδότηση του Ε.Μ.Σ. συνεχιστεί μακροπρόθεσμα.

²⁴⁸ Βλ. Τράπεζα της Ελλάδας: «Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδας: Αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής», Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών, 2010, Αθήνα.

²⁴⁹ Βλ. Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο και το Eurogroup: «Αποτελέσματα των εμπεριστατωμένων επισκοπήσεων σύμφωνα με τον κανονισμό (Ε.Ε.) αριθ. 1176/2011 σχετικά με τη πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών» (COM/2013/0199)

(<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52013DC0199>).

²⁵⁰ Βλ. ό.π.

²⁵¹ Σύμφωνα με τον κανονισμό για την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών (άρθρο 2 (1, 2)), ως "ανισορροπία" νοείται οιαδήποτε τάση προκαλεί μακροοικονομικές εξελίξεις που επηρεάζουν δυσμενώς, ή μπορούν να επηρεάσουν δυσμενώς, την εύρυθμη λειτουργία της οικονομίας ενός κράτους μέλους ή της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, ή της Ένωσης συνολικά· ως «υπερβολικές ανισορροπίες» νοούνται οι σοβαρές ανισορροπίες, συμπεριλαμβανομένων των ανισορροπιών που θέτουν ή θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο την εύρυθμη λειτουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

²⁵² Βλ. ό.π.

Μία λύση που προτείνεται είναι η καθυστέρηση της δημοσιονομικής προσαρμογής για την επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος και η υιοθέτηση διαφόρων μέτρων προκειμένου να μειωθεί το βάρος του χρέους. Αυτό θα ωφελήσει τόσο την Ελλάδα όσο και τους δανειστές της.²⁵³

Το Δ.Ν.Τ., από τη μεριά του, ενημέρωσε μέσω της Διευθύνοντος Συμβούλου του, Christine Lagarde, ότι υπάρχει άμεση ανάγκη για μείωση του χρέους.²⁵⁴ Στην επιστολή της, υποστηρίζει ότι τα μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης, που συμφωνήθηκαν μέχρι τώρα, θα αποφέρουν ένα πρωτογενές πλεόνασμα της τάξης του 1,5% μέχρι το 2018, αντί του αρχικού στόχου 3,5% που επιθυμεί το τρίτο πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας. Σύμφωνα με το Δ.Ν.Τ., η επίτευξη του στόχου του 3,5% θα είναι όχι μόνο δύσκολη, αλλά θα μπορούσε να είναι ακόμη και αντιπαραγωγική, αν η περαιτέρω προσαρμογή στηριχθεί σε αυξήσεις φόρων και υπερβολική περικοπή δαπανών. Το σημαντικότερο ζήτημα παραμένει η καθυστέρηση των μεταρρυθμίσεων του δημόσιου τομέα, το συνταξιοδοτικό και το φορολογικό. Το Δ.Ν.Τ. επίσης πιστεύει ότι, ακόμη και αν ο στόχος πρωτογενούς πλεονάσματος 3,5% επιτευχθεί μέχρι το 2018, οι μελλοντικές ελληνικές κυβερνήσεις είναι πολύ πιθανό να «χαλαρώσουν». Ως εκ τούτου, το Δ.Ν.Τ. πρότείνει την αναδιάρθρωση του δημόσιου χρέους και ως στόχο πρωτογενές πλεόνασμα 1,5% του Α.Ε.Π. από το 2018 και μετά.

Οι απαιτήσεις των δανειστών από την έναρξη των προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας ήταν υπερβολικές καθώς βασίστηκαν σε υπερβολικά αισιόδοξες παραδοχές. Το αποτέλεσμα ήταν ένας φαύλος κύκλος που οδήγησε στην περαιτέρω συρρίκνωση του Α.Ε.Π. Η συρρίκνωση αυτή, με τη σειρά της, οδήγησε σε μεγαλύτερη αβεβαιότητα για την παραμονή της χώρας στη ζώνη του ευρώ, γεγονός που υπονόμωσε ακόμη περισσότερο τις οικονομικές και τις κοινωνικές εξελίξεις.²⁵⁵ Η Ελλάδα έχει υποστεί την πιο σκληρή δημοσιονομική προσαρμογή από οποιαδήποτε άλλη χώρα στον κόσμο για τα τελευταία έξι χρόνια. Ωστόσο, οι δανειστές της εξακολουθούν να ζητούν περαιτέρω δημοσιονομική προσαρμογή. Βέβαια, η Ελλάδα

²⁵³ Βλ. Darvas Zsolt and Pia Hüttl: “Is Greek public debt unsustainable?”, Bruegel, 2016 (<http://bruegel.org/2016/05/is-greek-public-debt-unsustainable/>)

²⁵⁴ Βλ. επιστολή της Διευθύνοντος Συμβούλου του Δ.Ν.Τ. Christine Lagarde στους Υπουργούς Οικονομικών της Ευρωζώνης (5 Μαΐου 2016).

²⁵⁵ Βλ. Darvas Zsolt and Pia Hüttl: “Is Greek public debt unsustainable?”, Bruegel, 2016 (<http://bruegel.org/2016/05/is-greek-public-debt-unsustainable/>)

έχει μεγάλες ευθύνες καθώς σαν χώρα διατηρούσε ανεξέλεγκτο χρέος και ένα υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα. Αλλά οι αποτυχίες των δύο πρώτων προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας επιδείνωσαν την πτώση του Α.Ε.Π. στην Ελλάδα. Έτσι, η ευθύνη για την αποτυχία των δύο πρώτων προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας βαρύνει τόσο από την Ελλάδα όσο και στους επίσημους πιστωτές.²⁵⁶

Η σκληρή δημοσιονομική προσαρμογή θα πρέπει να καθυστερήσει μέχρι να επανέλθει η οικονομική ανάπτυξη, καθώς η χώρα χρειάζεται, περισσότερο αυτή τη στιγμή, οικονομική ανάπτυξη και δημιουργία θέσεων εργασίας. Η οικονομική ανάπτυξη θα βελτιώσει, επίσης, το πρωτογενές πλεόνασμα, ακόμη και χωρίς περαιτέρω δημοσιονομική προσαρμογή, και με τον τρόπο αυτό, θα συμβάλει στην επίτευξη του στόχου αυτού.²⁵⁷

3.9.5. Η διαμάχη των «θεσμών» για τη λύση του κουρέματος του ελληνικού χρέους

Σήμερα, είναι σαφές ότι η Ελλάδα δεν μπορεί να αποπληρώσει τους επίσημους πιστωτές της στο πλαίσιο των συμφωνηθέντων όρων. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση συνεχίζει να χρειάζεται χρήματα για την εξόφληση των πιστωτών της, με αποτέλεσμα τη συνεχή διόγκωση του ελληνικού χρέους. Οι ηγέτες της ευρωζώνης, από τη μεριά τους απαιτούν οικονομικά εξουθενωτικές πολιτικές λιτότητας. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι το ευρωπαϊκό σχέδιο διάσωσης της ελληνικής οικονομίας απέτυχε. Η συνεχής μείωση των επιτοκίων και η παράταση των προθεσμιών λήξης αποπληρωμής χρησιμεύουν μόνο για να παραταθεί η αγωνία και η αβεβαιότητα στην Ελλάδα.

Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι για να ξεφύγει από αυτό το τέλμα, η Ελλάδα χρειάζεται διαγραφή του χρέους, ώστε να καταστεί βιώσιμο. Σε επίπεδο Διεθνών Οργανισμών, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο²⁵⁸, αν κάνει δεκτό αυτό το αίτημα και προσφέρει ευνοϊκότερους όρους για την αποπληρωμή του δανείου, είναι πολύ πιθανό να αντιμετωπίσει τη σφοδρή διαμαρτυρία των λιγότερο πλούσιων χωρών, που είναι επίσης οφειλέτες. Οι Ευρωπαίοι εταίροι, από τη μεριά τους, θα κληθούν να στηρίξουν την Ελλάδα για να αντιμετωπίσει το άμεσο πρόβλημα ρευστότητας. Για το

²⁵⁶ Ο.π.

²⁵⁷ Για ανάλυση των προτάσεων των θεσμών βλ. το κεφάλαιο για την αξιολόγηση του προγράμματος.

²⁵⁸ Πρέπει να σημειωθεί ότι το σύνολο, σχεδόν, των αποπληρωμών του ελληνικού χρέους, κατά τα προσεχή έτη, είναι προς το Δ.Ν.Τ.

λόγο αυτό, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θα δώσουν πιθανότατα ξανά χρήματα γνωρίζοντας εκ των προτέρων ότι δεν θα τους επιστραφούν ποτέ. Αυτή η πράξη ίσως οδηγήσει σε μια ρήξη ανάμεσα στις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις και το εκλογικό τους σώμα καθώς θα σήμαινε την αναίρεση της υπόσχεσης ότι οι ευρωπαίοι φορολογούμενοι δεν θα πληρώσουν το τίμημα. Στη Γερμανία για παράδειγμα, η Γερμανίδα καγκελάρια Angela Merkel αποφάσισε να δεσμευτεί για τη διατήρηση της θέσης της Ελλάδας στην ευρωζώνη, καθώς ο κίνδυνος μιας ελληνικής εξόδου θα προκαλούσε διάσπαση της νομισματικής ένωσης, με τεράστιο κόστος για τα υπόλοιπα κράτη μέλη. Οι «Θεσμοί» βρίσκονται σε συνεχή διαμάχη, μέχρι σήμερα, για το αν πρέπει ή όχι να πραγματοποιηθεί ένα «κούρεμα» του ελληνικού χρέους. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο διαμηνύει σε όλους τους τόνους προς τις Βρυξέλλες ότι η αναλογία του ελληνικού χρέους προς το Α.Ε.Π. πλησιάζει το 200% ²⁵⁹. Χαρακτηρίζοντάς το μη βιώσιμο, το Δ.Ν.Τ. δηλώνει ότι δεν θα υποστηρίξει ένα άλλο πακέτο διάσωσης, εκτός εάν οι ηγέτες της Ε.Ε. συμφωνήσουν να βοηθήσουν στη μείωση του βάρους αυτού. Το ερώτημα που προκύπτει είναι γιατί το Δ.Ν.Τ. δέχτηκε αρχικά να μπει στο πρώτο πακέτο διάσωσης της Ελλάδας το 2010 καθώς ήταν ήδη σαφές ότι η χώρα δεν ήταν σε θέση να διαχειριστεί το ήδη υπέρογκο δημόσιο χρέος της ²⁶⁰. Άλλωστε, λίγες χώρες έχουν αποπληρώσει πλήρως τα χρέη τους. Στόχος πολλών κυβερνήσεων είναι να εξυπηρετούν το χρέος τους σε τέτοιο βαθμό που να τους επιτρέπει να αντικαθιστούν τις υφιστάμενες πιστώσεις με νέες - κάτι που μπορούν να κάνουν ελεύθερα στην αγορά κεφαλαίων. Βέβαια, αυτή η λύση δεν ισχύει στην περίπτωση της Ελλάδας, η επιβίωση της οποίας εξαρτάται από τους δανειστές της. Αλλά και στην ελληνική περίπτωση, οι πιστωτές έχουν στηρίξει την Ελλάδα δίνοντας διορία μέχρι το 2021, για να αρχίσει να εξυπηρετεί το χρέος της.

Στο ερώτημα αν θα βοηθήσει ένα κούρεμα την Ελλάδα, η απάντηση είναι: «ελάχιστα», αν δεν αλλάξει η δομή της οικονομίας της. Η Ελλάδα έχει μια εξαιρετικά αδύναμη εξαγωγική βάση. Χωρίς μια σημαντική βελτίωση στην ικανότητα των εξαγωγών, η Ελλάδα δε θα είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της. Η μόνη λύση που απέμεινε στην Ελλάδα για την έξοδο από την ύφεση είναι να μειώσει

²⁵⁹ Βλ. IMF Country Report No 15/186: "GREECE: AN UPDATE OF IMF STAFF'S PRELIMINARY PUBLIC DEBT SUSTAINABILITY ANALYSIS", (07/2015)

(<https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15186.pdf>).

²⁶⁰ Βλ. ό.π.

τις δαπάνες. Οι πιστωτές έχουν προσπαθήσει να πιέσουν προς αυτήν την κατεύθυνση. Αλλά οι κυβερνήσεις αρκέστηκαν στο να εφαρμόζουν απρόθυμα και επιλεκτικά κάποια μέτρα λιτότητας. Αυτό οδήγησε στην κόπωση των πολιτών και στην κοινωνική κρίση που βιώνει σήμερα η χώρα. Σε αντίθεση με την Πορτογαλία και την Ιρλανδία, η Ελλάδα έδειξε ότι δεν θέλει να αλλάξει, δεν θέλει να εφαρμόσει τις μεταρρυθμίσεις τις οποίες έχει συμφωνήσει.

Αναφορικά με το στόχο της επιστροφής στην ανάπτυξη, το Ελληνικό Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης έχει δώσει μεγάλη σημασία στον ανασχεδιασμό του αναπτυξιακού Νόμου και του μεγάλου νομοσχεδίου για τις δημόσιες συμβάσεις και στην πληθώρα νομοθετικών βελτιώσεων στα χρηματοδοτικά εργαλεία και στη στενή συνεργασία με τις αναπτυξιακές ευρωπαϊκές Τράπεζες και τη χρηματοδότηση της ελληνικής οικονομίας μέσα από εναλλακτικά εργαλεία²⁶¹. Το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελλάδας στην προσέλκυση επενδύσεων είναι πως ως μέλος της Ευρωζώνης παρέχει τη σταθερότητα της νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, τη δυνατότητα εύκολης διοχέτευσης εγχώριων παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών σε όλη την Ευρώπη και την πολλαπλάσια διαπραγματευτική ισχύς στις εμπορικές συναλλαγές με τρίτες χώρες.²⁶²

Η πρόταση του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ)²⁶³ για την επιστροφή στην ανάπτυξη είναι η άμεση υλοποίηση μιας στρατηγικής που θα στοχεύει στη ενθάρρυνση επενδύσεων, μία μεγάλη επενδυτική κινητοποίηση σε δραστηριότητες με εξωστρέφεια, καινοτομία, οικονομίες κλίμακας και νέες θέσεις εργασίας. Απαιτείται ένα επενδυτικό σοκ τουλάχιστον €100 δις. μέχρι το 2020²⁶⁴. Επίσης, τονίζει ότι απαιτείται βαθιά τομή στη φορολογική πολιτική με μία νέα επενδυτική λογική σε δύο κατευθύνσεις, αφενός μια δυναμική ενθάρρυνση δραστηριοτήτων που δημιουργούν προστιθέμενη αξία μέσα από προσέλκυση επενδύσεων ευρείας παραγωγικής επανεκκίνησης και αφετέρου ενεργητικές πολιτικές ενθάρρυνσης δραστηριοτήτων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας. Ο

²⁶¹ Βλ. ιστότοπο του Υπουργείου Οικονομίας και Ανάπτυξης (<http://www.mindev.gov.gr>).

²⁶² Βλ. ό.π.

²⁶³ Βλ. έκδοση του Σ.Ε.Β.: «Προτάσεις πολιτικής για την ενθάρρυνση των παραγωγικών επενδύσεων», Μάιος 2016.

(<http://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/49524/SEV%20Invest%20Strategy.pdf>)

²⁶⁴ Βλ. ό.π.

ΣΕΒ εισηγείται μία ριζικά διαφορετική προσέγγιση ενθάρρυνσης επενδύσεων και θέσεων εργασίας μέσα από μία «έξυπνη» φορολογική λογική που ξεφεύγει από τη διαδικασία ποσοτικής κατανομής βαρών βάσει εισοδημάτων και ποσοστών και επιτρέπει έναν ενάρτετο κύκλο πραγματικής αξιοποίησης, επανεπένδυσης και πολλαπλασιασμού των δημόσιων και ιδιωτικών πόρων, ταυτόχρονα με την άρση των αντικινήτρων²⁶⁵. Στο πλαίσιο αυτό οι πυλώνες της πρότασης του ΣΕΒ για την ενθάρρυνση των επενδυτικών μεγεθών είναι: 1) η οριζόντια ενθάρρυνση των οικονομικά αποδοτικών επενδύσεων μεσαίας και μεγαλύτερης κλίμακας, σε παραγωγικούς τομείς και σε υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας, 2) η ενθάρρυνση εμβληματικών επενδύσεων (σε τεχνολογία, υποδομές, περιβάλλον, βιομηχανία, μεταποίηση κτλ, που δημιουργούν θετικές εξωτερικές επιδράσεις, πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα και νέες θέσεις εργασίας, 3) η οριζόντια ενθάρρυνση επενδύσεων σε επιταχυντές της ανάπτυξης, 4) η άρση αντικινήτρων για την αναστροφή του επενδυτικού κλίματος, 5) ταχύτερες και διαφανείς διαδικασίες ένταξης, ελέγχου και πιστοποίησης των επενδύσεων και 6) αποτελεσματικό συντονισμό της δημόσιας χρηματοδότησης²⁶⁶.

Κλείνοντας, η μακροοικονομική προοπτική της ελληνικής οικονομίας, η εξυπηρέτηση του χρέους προς τους πιστωτές και η έξοδος στις αγορές παραμένουν οι βασικοί στόχοι του προγράμματος διάσωσης της Ελλάδας. Τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης και το Δ.Ν.Τ. παραμένουν δεσμευμένοι σε ένα επίσημο πακέτο στήριξης, που θα βοηθά την Ελλάδα να εξυπηρετεί τις δανειακές της υποχρεώσεις και να μένει μακριά από το κίνδυνο χρεοκοπίας, όσο η ίδια η χώρα συμμορφώνεται με τις πολιτικές και τις μεταρρυθμίσεις, που έχουν συμφωνηθεί κατά την διαπραγμάτευση του προγράμματος. Το Δ.Ν.Τ. προειδοποιεί με κάθε ευκαιρία για τον κίνδυνο εκτροχιασμού του προγράμματος. Μια τέτοια εξέλιξη θα επηρέαζε την ικανότητα της χώρας να αποπληρώσει το χρέος της προς το Ταμείο, και θα έβαζε σε κίνδυνο την παραμονή του στο πρόγραμμα.

²⁶⁵ Βλ. ό.π.

²⁶⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. ιστότοπο του ΣΕΒ (<http://www.sev.org.gr/>) και πιο συγκεκριμένα το κεφάλαιο των αναπτυξιακών πολιτικών (<http://www.sev.org.gr/tomeis-draseon/anaptyxiakes-politikes/>).

3.10. Συμπεράσματα

Στο τρίτο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής έγινε αναφορά στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στο πλαίσιο που διαμορφώνουν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί, με ιδιαίτερη έμφαση στην αντιμετώπιση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης. Αναφέρθηκε αρχικά, ότι οι πολύ μεγάλες ροές κεφαλαίων από τις χώρες με πλεόνασμα προς τις ελλειμματικές χώρες (κυρίως στη νότια Ευρώπη), οι οποίες χαρακτηρίζονταν από δραματική αύξηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων, ήταν ένας από τους βασικούς στόχους της νομισματικής ένωσης και ενθαρρύνθηκε από συγκεκριμένες πολιτικές αποφάσεις και ρητή πολιτική βούληση. Το 2010, όμως, ξεκινά η εφαρμογή διαφόρων προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής για τη διάσωση των χωρών αυτών. Σήμερα, το θεμελιώδες ερώτημα που τίθεται είναι γιατί το 2016 η Ελλάδα γνωρίζει το έβδομο συνεχόμενο έτος ύφεσης με την επιστροφή σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης να προβλέπεται πλέον μόνο για το 2017. Η απάντηση βρίσκεται στην ανάλυση των γεγονότων που έλαβαν χώρα μέχρι σήμερα (σε μία περίοδο 6 ετών).

Στο πλαίσιο της περιπτωσιολογικής μελέτης της διδακτορικής διατριβής, η οποία εξετάζει την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης σε επίπεδο Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών, τέθηκε το βασικό ερώτημα: *«Γιατί η Ελλάδα επέλεξε τη λύση της παραμονής στην Ευρωζώνη και όχι τη λύση της εξόδου από το Ευρώ και της επιστροφής στη Δραχμή»* όταν αντιμετώπισε την οικονομική κρίση το 2009. Κατά την ανάλυση των δύο σεναρίων προέκυψαν τα παρακάτω συμπεράσματα: α) Αναφορικά με το σενάριο της εξόδου από το ευρώ, οι προβλέψεις και το παράδειγμα άλλων χωρών μας οδηγούν στη διαπίστωση ότι οι μέρες που θα ακολουθούσαν θα απαιτούσαν ιδιαίτερη προσοχή, σχεδιασμό και λεπτομερή προετοιμασία από όλους, και πιο συγκεκριμένα, από τους πολίτες, το πολιτικό σύστημα, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και τον επιχειρηματικό κόσμο. Το κρισιμότερο, ίσως, στάδιο της μετάβασης είναι οι πιθανές κοινωνικές εκρήξεις, που θα ήταν αναμενόμενες σε ένα τέτοιο περιβάλλον και μάλιστα έχουν λάβει χώρα σε παρόμοιες κρίσεις στο παρελθόν. β) Το παραπάνω σενάριο εγκυμονεί επιπλέον και τεράστιους κινδύνους για την εξωτερική ασφάλεια και τη θέση της χώρας. Η αποκοπή της Ελλάδας από το ευρωπαϊκό πλαίσιο θα πλήξει καίρια τη διαπραγματευτική της ισχύ. Τέλος, οι υποτιμήσεις των νομισμάτων βοηθούν μια οικονομία να επιστρέψει στην ανάπτυξη

και να αυξήσει τις θέσεις απασχόλησης υπό προϋποθέσεις, τις οποίες, δυστυχώς, η Ελλάδα δεν έχει. Κι αν θέλει να τις αποκτήσει, ο δημοσιονομικός «πόνος» θα ήταν ο ίδιος ή και χειρότερος συγκριτικά με αυτόν των μνημονίων. Η υποτίμηση ενός νομίσματος μπορεί να βοηθήσει, εφόσον η χώρα δεν εισάγει περισσότερα απ' ό,τι εξάγει και κυρίως δεν εισάγει πολλές πρώτες ύλες ή ενδιάμεσα προς επεξεργασία υλικά. Για να πετύχει μία υποτίμηση σε μία χώρα όπως η δική μας, θα έπρεπε πρώτον, να μην υπάρξουν μισθολογικές αυξήσεις, ίσως, ωστόσο, χρειαστούν και ονομαστικές μειώσεις κι επομένως, το ποσοστό του πληθωρισμού θα θα ισοδυναμούσε στην καλύτερη περίπτωση με το ποσοστό μείωσης των πραγματικών εισοδημάτων. Δεύτερον, να αλλάξει το οικονομικό μοντέλο, δηλαδή η χώρα από εισαγωγική να γίνει εξαγωγική, κάτι που δεν γίνεται από τη μία μέρα στην άλλη, και σε όλη τη διαδρομή θα υπήρχαν λουκέτα και πολλές αλλαγές στα εργασιακά (απελευθέρωση αγορών, υπηρεσιών κ.λπ.). Τρίτον, επειδή ο δανεισμός θα γινόταν ακριβότερος, ο προϋπολογισμός θα έπρεπε να είναι όσο το δυνατόν πιο ισοσκελισμένος, συνεπώς χωρίς ελλείμματα, και με επιβεβλημένες αυξήσεις φόρων και περικοπές δαπανών. Διότι η δραχμή και η υποτίμηση μπορεί να λύνει υπό κάποιες συνθήκες το θέμα της ανταγωνιστικότητας (και της ανάπτυξης), ωστόσο δε λύνει το πρόβλημα της χρηματοδότησης. Μάλιστα, αν «κόψεις» νέο χρήμα, τότε αυτό θα γίνει πληθωρισμός και αυτομάτως το ποσοστό του θα πρέπει να μετατραπεί σε περικοπές μισθών και συντάξεων. Αλλιώς, αν γίνουν αυξήσεις, τότε θα πρέπει να «ξανακοπεί» νέο χρήμα, να αυξηθεί πάλι ο πληθωρισμός και για να καταστεί πιο φθηνή η οικονομία, θα πρέπει να γίνει νέα υποτίμηση. Οδηγούμαστε δηλαδή σε έναν φαύλο κύκλο, ο οποίος θα κλείσει είτε με χρεοκοπία είτε με σκληρά μέτρα λιτότητας.

Η πολιτική της εσωτερικής υποτίμησης είναι αποτελεσματική, αν εφαρμοστεί σε μια εξωστρεφή οικονομία, με σκοπό την απόκτηση συγκριτικού πλεονεκτήματος διεθνώς. Όμως, η εσωστρέφεια της Ελληνικής οικονομίας την καθιστά ακατάλληλη. Μειώνοντας τους μισθούς, μειώνεται άμεσα το εισόδημα, από το οποίο προκύπτει σχεδόν το σύνολο της ζήτησης που απορροφά την εγχώρια προσφορά, καθιστώντας την ανατροφοδότηση της ύφεσης αναπόφευκτη, με κυριότερη, ίσως, αρνητική επίπτωση της εφαρμογής της συγκεκριμένης πολιτικής, το λεγόμενο “brain drain”, κοινώς η φυγή ανθρώπινου δυναμικού υψηλού επιπέδου προς το εξωτερικό.

Στη συνέχεια εξετάστηκε διεξοδικά ο ρόλος, οι ευθύνες και η επιρροή των «θεσμών» στην υλοποίηση των προγραμμάτων διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας.

Μια μικρή χώρα, σαν την Ελλάδα, έχει δημιουργήσει ένα σημαντικό πρόβλημα στη ζώνη του ευρώ. Αρκετοί εταίροι της Ελλάδας στη ζώνη του Ευρώ, αλλά και στην Ε.Ε. γενικότερα, έχουν δυσκολίες στην κατανόηση του πώς ένα σχετικά μικρό πρόβλημα μπορεί να φράξει τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, ή διαφορετικά, γιατί το συνολικό μέγεθος της χρηματοδοτικής στήριξης έφτασε το ιλιγγιώδες ποσό των 300 δις ευρώ περίπου. Ωστόσο, αν και αυτό είναι ένα εξαιρετικά μεγάλο ποσό χρημάτων, εξακολουθεί να αποτελεί μόνο ένα μικρό κλάσμα της βοήθειας που χορηγήθηκε στις ευρωπαϊκές τράπεζες στον απόηχο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008 – 2009. Το μεγαλύτερο μέρος του ελληνικού δημόσιου χρέους έχει μετατραπεί σε χρέος έναντι των άλλων ευρωπαϊκών κρατών (δηλαδή έναντι των φορολογούμενων πολιτών των χωρών της ζώνης του ευρώ). Τα ίδια κράτη επηρεάστηκαν από την αναδιάρθρωση του ελληνικού δημόσιου χρέους, που προέκυψε από το «κούρεμα» των ελληνικών ομολόγων το 2012. Περίπου τα μισά από τα χρήματα που έχει δανειστεί η Ελλάδα, στο πλαίσιο των τριών οικονομικών προγραμμάτων προσαρμογής, έχουν χρησιμοποιηθεί για την αποπληρωμή του χρέους. Τα άλλα μισά προορίζονταν για τη χρηματοδότηση των ελληνικών δημόσιων δαπανών. Σήμερα, προκύπτει ξεκάθαρα ότι, χωρίς τη στήριξη της Ε.Ε. και του Δ.Ν.Τ., η λιτότητα που θα είχε βιώσει η χώρα θα ήταν πολύ μεγαλύτερη. Όμως, η λήψη της απόφασης για τη διάσωση της Ελλάδας ήταν πολύ χρονοβόρα και συχνά ανεπαρκής. Επίσης, προέκυπτε συνεχώς η ανάγκη για σημαντικές διορθώσεις και τελικά ζημίωσε και την εικόνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ελλάδα, πώς δηλαδή αντιλαμβάνονταν οι Έλληνες την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, σήμερα η ευρωπαϊκή νομισματική ένωση ισχυροποιείται και εδραιώνεται. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει πραγματοποιήσει ένα σημαντικό αριθμό θεσμικών βημάτων προς τα εμπρός, αν και υπολείπονται ακόμα πολλά. Επιπλέον, δεν πρέπει να λησμονείται ότι όταν έλαβε χώρα η ελληνική οικονομική κρίση, οι άλλες χώρες της ευρωζώνης είχαν σοβαρά προβλήματα στο εσωτερικό τους (η ευρωζώνη προσπαθούσε να αντιμετωπίσει την πιο σοβαρή ύφεση από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, τα ελλείμματα είχαν αυξηθεί σε πολύ μεγάλο βαθμό σε όλες τις χώρες και το μέσο επίπεδο του ακαθάριστου δημόσιου χρέους είχε αυξηθεί κατά δέκα μονάδες του Α.Ε.Π., σε διάστημα μόλις ενός έτους). Είναι πλέον εμφανές ότι η χρηματοπιστωτική κρίση έχει επιφέρει οικονομική και κοινωνική κρίση²⁶⁷. Η οικονομική κατάσταση και οι πρόσφατες

²⁶⁷ Τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. δεσμεύονται πλήρως από το δίκαιο της Ένωσης και υποχρεούνται

εξελίξεις σε ορισμένα κράτη μέλη είχαν σοβαρές και πρωτοφανείς αρνητικές επιπτώσεις όσον αφορά την ποσότητα και ποιότητα των θέσεων απασχόλησης, τα επίπεδα εισοδήματος, την κοινωνική προστασία και τα πρότυπα υγείας και ασφάλειας, αποδεικνύοντας ότι υπάρχει αναμφισβήτητη οικονομική και κοινωνική δυσπραγία. Επίσης, η επιδίωξη οικονομικής και χρηματοπιστωτικής σταθερότητας στα κράτη μέλη και την Ένωση στο σύνολό της δεν πρέπει να υπονομεύει την κοινωνική σταθερότητα, το ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο και τα κοινωνικά δικαιώματα των Ευρωπαίων πολιτών. Η συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων είναι αναγκαία και μόνο μέσα από τη συνεργασία και τη συναπόφαση εξασφαλίζεται η κρίσιμη εφαρμογή των προγραμμάτων προσαρμογής.

Ακόμα, το κόστος των υπηρεσιών για τους χρήστες υπηρεσιών αυξάνεται σε ορισμένα κράτη μέλη, πράγμα που σημαίνει ότι πολλοί άνθρωποι δεν έχουν πλέον την οικονομική δυνατότητα να απολαμβάνουν επαρκές επίπεδο υπηρεσιών που να ανταποκρίνεται στις βασικές τους ανάγκες, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε ζωτικής σημασίας θεραπείες. Αυτές οι αρνητικές επιπτώσεις θα μπορούσαν να είναι σαφώς χειρότερες, χωρίς τη χρηματοδοτική συνδρομή Ε.Ε. - Δ.Ν.Τ., και είναι δεδομένο ότι η δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει συμβάλει ώστε να αποσοβηθεί μια περαιτέρω επιδείνωση της κατάστασης.

Η λογοδοσία είναι επιτακτικής σημασίας για την αξιοπιστία των προγραμμάτων συνδρομής. Επίσης, τα εθνικά κοινοβούλια πρέπει να έχουν πιο ενεργό ρόλο στις διαπραγματεύσεις. Τέλος, είναι αναγκαίο τα μέλη της Τρόικα, που ανήκουν στην Ε.Ε., να απευθύνονται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο βάσει σαφούς εντολής πριν από την ανάληψη των καθηκόντων τους και να υπόκεινται στην υποχρέωση τακτικής αναφοράς προς το Κοινοβούλιο καθώς και σε δημοκρατικό έλεγχο εκ μέρους του. Το συνολικό ποσό των πακέτων χρηματοδοτικής συνδρομής για τα τέσσερα προγράμματα είναι πρωτοφανές, όπως είναι και η διάρκεια, η δομή και το πλαίσιο των προγραμμάτων, με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται μια ανεπιθύμητη κατάσταση, στην οποία τα πακέτα χρηματοδοτικής συνδρομής έχει αντικαταστήσει σχεδόν αποκλειστικά τη συνήθη χρηματοδότηση από τις αγορές.

όταν ενεργούν στο πλαίσιο της Τρόικα να τηρούν τα θεμελιώδη δικαιώματα, τα οποία ισχύουν ανά πάσα στιγμή σύμφωνα με το άρθρο 51 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για τον πλήρη Χάρτη βλ. (http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf).

Βέβαια, έτσι προστατεύεται ο τραπεζικός τομέας από ζημιές, μέσω της μεταφοράς μεγάλων ποσών χρέους των χωρών του προγράμματος από τους ισολογισμούς του ιδιωτικού τομέα στον ισολογισμό του δημόσιου τομέα.

Στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ξεκινήσει η συζήτηση για τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου, το οποίο θα αντικαταστήσει την Τρόικα και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ). Το ταμείο αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει ένα ενιαίο όργανο χρηματοδότησης εντός του κοινοτικού πλαισίου για τα κράτη μέλη. Δομικά στοιχεία μπορούν να αποτελέσουν τα χρηματοδοτικά μέσα του Ε.Μ.Σ. από τη μια μεριά και η εμπειρία που έχει αποκτήσει το ανθρώπινο δυναμικό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, κατά τη διαχείριση της οικονομικής κρίσης, από την άλλη μεριά. Ιδιαίτερη σημασία έχει δοθεί στη διαφάνεια και στον έλεγχο της λειτουργίας του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων με γνώμονα το κοινοτικό κεκτημένο ώστε να δοθεί η δυνατότητα στην Ε.Ε. να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις, που θα απειλήσουν στο μέλλον την οικονομική και χρηματοπιστωτική σταθερότητά της.

«Τα χρήματα που δόθηκαν στην Ελλάδα δεν πήγαν ποτέ στο λαό της. Τα χρήματα πήγαν σε Ελληνικές και ευρωπαϊκές τράπεζες». Αυτό δήλωσε ο Πρωθυπουργός της Ελλάδας, Αλέξης Τσίπρας, στην ομιλία του στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στις 7 Ιουλίου 2015. Επανέλαβε αυτό που πολλοί πριν από αυτόν είχαν ήδη πει. Όμως, η παραπάνω δήλωση ερχόταν να προστεθεί σε μια σειρά δηλώσεων σχετικά με τη χρηματοδοτική στήριξη που παρείχαν στην Ελλάδα οι δανειστές της. Πολλοί τείνουν να πιστεύουν ότι η παρέμβαση των κυβερνήσεων της ζώνης του ευρώ και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου στόχευε μόνο στην αποπληρωμή του ελληνικού χρέους και ότι πολύ λίγα χρήματα χρησιμοποιήθηκαν για τη χρηματοδότηση ελληνικών δημοσίων δαπανών.

Αναφορικά με τα βαθύτερα αίτια και την αναζήτηση υπευθύνων για την πρωτοφανή διάρκεια της Ελληνικής κρίσης, η απάντηση περιστρέφεται γύρω από το σύνολο των πολιτικών που εφαρμόστηκαν και το συνδυασμό όλων των μεταρρυθμίσεων. Για παράδειγμα, η δημοσιονομική εξυγίανση δεν επιβάρυνε ισότιμα όλους τους φορολογούμενους αλλά μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων, που είχαν ήδη επηρεαστεί από την κρίση. Μόνο, όταν οι μεταρρυθμίσεις προχωρήσουν σε ισότιμη βάση, θα επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος και η χώρα θα καταφέρει να βγει από μια κατάσταση που διαρκεί εδώ και πάρα πολύ καιρό.

Τέλος, επιχειρήθηκε η σύγκριση της διαχείρισης της οικονομικής κρίσης από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ε.Ε. που εντάχθηκαν στον μηχανισμό στήριξης. Το αποτέλεσμα των προγραμμάτων που εφαρμόστηκαν στην Ελληνική οικονομία εξετάστηκε σε συνάρτηση με τα πολλαπλά διαρθρωτικά προβλήματα της Ελληνικής οικονομίας. Αρχικά, το ιδιωτικό χρέος στην Ελλάδα ήταν σε αρκετά χαμηλό επίπεδο, όμως κατά τη διάρκεια της κρίσης αυξήθηκε με ταχύ ρυθμό. Επίσης, η οικονομική ανάπτυξη που προηγήθηκε της κρίσης βασίστηκε στην κατανάλωση. Αντίθετα με την Ιρλανδία και την Ισπανία, οι οποίες είχαν συγκριτικά υψηλότερα επίπεδα ιδιωτικού χρέους, η Ελλάδα βίωσε μία έκρηξη ιδιωτικού δανεισμού πριν από την κρίση (διεύρυνση χρηματοπιστωτικού τομέα, μείωση των επιτοκίων δανεισμού) η οποία οδήγησε με τη σειρά της στην αύξηση της εγχώριας ζήτησης, και στην απώλεια της ανταγωνιστικότητας του εξαγωγικού τομέα, όπως ακριβώς και στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία ή την Ισπανία. Όμως, είναι η πληθώρα των ανισορροπιών που κάνουν την ελληνική περίπτωση μοναδική. Η ύφεση στην Ελλάδα ήταν επίσης το αποτέλεσμα της εξαιρετικά αυστηρής προσπάθειας εξυγίανσης της Ελληνικής οικονομίας μέσα στον κύκλο της ύφεσης. Ενώ οι οικονομίες της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας κατάφεραν, σε ένα βαθμό, να αναστρέψουν την πτωτική τάση της οικονομικής δραστηριότητας και να εμφανίσουν μείωση των ποσοστών της ανεργίας, βελτίωση στα δημοσιονομικά στοιχεία ενώ ανταποκρίθηκαν και στους όρους χρηματοδότησης, η Ελλάδα παραμένει σε μια δραματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από υψηλές εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές, διατήρηση της ύφεσης και επιδείνωση των δημοσιονομικών δεδομένων.

Κρίσιμο ρόλο στην εμφάνιση της ελληνικής κρίσης έπαιξε το υπερβολικό δημόσιο χρέος, που είχε αυξηθεί σε μη βιώσιμα επίπεδα, και η υπερβολική αντίδραση των χρηματοπιστωτικών αγορών σε συνδυασμό με την κερδοσκοπία και την απώλεια ανταγωνιστικότητας. Δυστυχώς, το υπάρχον πλαίσιο οικονομικής διακυβέρνησης της Ε.Ε. δεν κατάφερε να αποτρέψει αυτήν την εξέλιξη. Η κρίση του δημόσιου χρέους εμφάνιζε σε όλες τις περιπτώσεις ισχυρή συσχέτιση με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία προκλήθηκε από τη ρυθμιστική χαλαρότητα και τις παρεκτροπές του χρηματοπιστωτικού τομέα. Τα δημόσια οικονομικά της Ευρώπης ήταν ήδη σε κακή κατάσταση πριν από την κρίση. Πράγματι, από την δεκαετία του 1970 και έπειτα, το δημόσιο χρέος των κρατών μελών αυξανόταν σταδιακά υπό την επίδραση των διαφόρων περιόδων οικονομικής επιβράδυνσης που σημειώθηκαν στην

Ε.Ε. Το κόστος των σχεδίων ανάκαμψης, η μείωση των φορολογικών εσόδων και οι υψηλές δαπάνες κοινωνικής προστασίας έγιναν αιτία να διογκωθεί το δημόσιο χρέος και να αυξηθεί ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το Α.Ε.Π. σε όλα τα κράτη μέλη, αν και σε διαφορετικό βαθμό στο καθένα.

Το τρίγωνο των διασυνδεδεμένων αδυναμιών, όπου η μη ισορροπημένη δημοσιονομική πολιτική ορισμένων κρατών μελών οδήγησε σε διεύρυνση των δημοσίων ελλειμμάτων, σε σχέση με τα επίπεδα πριν από την κρίση, και η χρηματοπιστωτική κρίση που συνέβαλε σημαντικά στην εκτόξευση των ελλειμμάτων αυτών, με επακόλουθες εντάσεις στις αγορές τίτλων δημόσιου χρέους σε ορισμένα κράτη μέλη.

Οι χαμηλές προοπτικές ανάπτυξης και το μεγάλο μέγεθος της αναγκαίας οικονομικής αναδιάρθρωσης ήταν αρκετά για να δημιουργήσουν τα δημοσιονομικά προβλήματα. Σε συνδυασμό με το υψηλό προϋπάρχον χρέος, οδήγησαν σε πλήρη κρίση εμπιστοσύνης σχετικά με την ικανότητα της Ελληνικής κυβέρνησης να εκπληρώσει τις οφειλές της. Λόγω της κρίσης εμπιστοσύνης, η Ελλάδα έχασε την πρόσβασή της στις χρηματοπιστωτικές αγορές και κατέφυγε σε δανεισμό από τους εταίρους της στην Ε.Ε., προκειμένου να χρηματοδοτήσει τους προϋπολογισμούς της. Βασική προϋπόθεση για την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας, που θα συμβάλει σημαντικά στη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους, είναι η αύξηση της παραγωγής και η καλή διαχείριση των εθνικών πόρων (οικονομικών και ανθρώπινων).

Η Ελλάδα πρέπει να ισοσκελίσει το εμπορικό της ισοζύγιο, το οποίο απαιτεί την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας. Η δημοσιονομική πειθαρχία, παρότι απαραίτητη, δε συμβάλλει άμεσα σε αυτό το σκοπό και σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα μπορεί ακόμα και να τον δυσχεραίνει. Μέχρι σήμερα, ωστόσο, οι φορείς χάραξης ευρωπαϊκής πολιτικής έχουν επικεντρωθεί σχεδόν αποκλειστικά στη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Για να τερματιστεί η κρίση στην Ελλάδα, αυτό πρέπει να αλλάξει. Στη βάση αυτών των χρόνιων παθογενειών βρίσκεται η προβληματική σχέση με τους θεσμούς, η συμμόρφωση με τους οποίους δεν θεωρείται αυτονόητη και δεδομένη. Η παραοικονομία, η φοροδιαφυγή, η αυθαίρετη δόμηση, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η ανομία και η διαφθορά είναι φαινόμενα που συντηρούνται από αυτήν ακριβώς την σχέση, και αποτυπώνουν, από διαφορετική οπτική γωνία, τις μη οικονομικές πτυχές αλλά και αιτίες της μεγάλης

κρίσης. Με μια έννοια, τα οικονομικά μεγέθη αποτελούν την κορυφή του παγόβουνου που είναι η μόνη ορατή, πλην όμως υπάρχει κρυμμένο από κάτω αρκετό ακόμη βάθος. Σήμερα, η εξάλειψη των «δίδυμων ελλειμμάτων» της Ελλάδας (προϋπολογισμού και ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών) μπορεί να έχει, σχεδόν, επιτευχθεί αλλά το «κοινωνικό κόστος» είναι τεράστιο. Το μεγαλύτερο μερίδιο της ευθύνης βαραίνει, διαχρονικά, τις κυβερνήσεις, οι οποίες επέτρεψαν αρχικά τη δημιουργία αυτών των ανισορροπιών, αλλά και εκείνες που αντέδρασαν με ανεπάρκεια στο ξέσπασμα της κρίσης. Παράλληλα, όμως, η ευρωπαϊκή απόκριση ήταν επίσης κατώτερη των περιστάσεων. Η διάγνωση της κρίσης ήταν λανθασμένη, η πολιτική απάντηση ήταν ανεπαρκής και με λάθος στόχους, τουλάχιστον κατά τα πρώτα 3 - 4 χρόνια. Φυσικά, αυτό δε σημαίνει ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να αποφύγει τη λιτότητα – είναι προφανώς ανέφικτο για μια χώρα να διατηρεί ελλείμματα τέτοιου μεγέθους. Ωστόσο, οι πολιτικοί της Ελλάδας και της Ευρώπης πρέπει να επικεντρωθούν στο πώς θα διευκολύνουν αυτήν την προσαρμογή.

Τελικά, η δεινή οικονομική κατάσταση της Ελλάδας και των υπόλοιπων χωρών του ευρωπαϊκού «νότου» αποτέλεσε την αιτία για τη δημιουργία ενός πανευρωπαϊκού ταμείου διάσωσης²⁶⁸ που θα παρέχει αυτόματη στήριξη στις χώρες που το έχουν ανάγκη. Το οποίο με τη σειρά του, ίσως, αποτελέσει ένα ακόμα βήμα προς τη μετατροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε μια πραγματική ομοσπονδία, τις Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης. Αυτό θα ήταν ένας θρίαμβος για το ευρωπαϊκό σχέδιο.

²⁶⁸ Βλ. Ευρωπαϊκό Ταμείο Διάσωσης

(http://ec.europa.eu/economy_finance/eu_borrower/efsm/index_en.htm).

4. ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σήμερα, ο αριθμός των διεθνών οικονομικών οργανισμών έχει αυξηθεί σημαντικά, ενώ ταυτόχρονα, έχουν καταστεί περισσότερο σύνθετοι και διαθέτουν αυξημένη επιρροή. Τα κράτη τους θεωρούν ολοένα και πιο απαραίτητους για τη διαχείριση των πολυσύνθετων σχέσεων τους. Στην προσπάθεια να παρουσιαστεί η λειτουργία των διεθνών οργανισμών, αναδείχθηκαν τα πραγματικά προβλήματα, που απασχολούν τη διεθνή κοινότητα σε οικονομικό επίπεδο και επηρεάζουν άμεσα την ελληνική οικονομία, καθώς και η προσπάθεια αντιμετώπισής τους. Η έρευνα προσπάθησε να αναδείξει τη θέση της Ελλάδας στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει και τις προοπτικές που διανοίγονται για το μέλλον. Ένα δύσκολο εγχείρημα, αν λάβουμε υπόψη το σύνθετο χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος και των προβλημάτων που δημιουργούνται αφενός λόγω της άνισης κατανομής των πόρων αφετέρου λόγω των προκλήσεων της παγκόσμιας κατανομής ισχύος.

Οι Διεθνείς Οργανισμοί εξασφαλίζουν την υλοποίηση των πολιτικών τους και μέσω της συνεργασίας τους με άλλους Διεθνείς Οργανισμούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, στις περιπτώσεις της Ελλάδας και των άλλων χωρών. Η στήριξη της πολυμερούς συνεργασίας αποτελεί βασική αρχή της εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα μεγάλα οικονομικά προβλήματα, που προέκυψαν λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, δεν μπορούν να επιλυθούν παρά μόνο δια της διεθνούς συνεργασίας. Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναμφισβήτητα συμφέρον να ενθαρρύνει την ανάπτυξη και συνεργασία για τη βελτίωση των μέσων δράσης της συνολικής διακυβέρνησης.

Η απάντηση στο βασικό ερώτημα: *«Αν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική - αναπτυξιακή διαδικασία, και αν για αυτόν το λόγο πρέπει να κατέχουν σημαντική θέση στη χάραξη της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας»*, είναι θετική. Η διδακτορική διατριβή επιχείρησε μια συνολική θεώρηση της Ελληνικής στρατηγικής σε θέματα οικονομικής διπλωματίας, στο πλαίσιο των διεθνών οικονομικών οργανισμών, η οποία κατέδειξε τις πολιτικές που ακολουθήθηκαν, και εντόπισε τις επιτυχίες, τα σφάλματα ή τις παραλείψεις και

τις συνέπειες. Ακολουθεί μια συνολική παρουσίαση των βασικών συμπερασμάτων που προέκυψαν.

Αρχικά, ένα μεγάλο μέρος του στρατηγικού ενδιαφέροντος και της προσοχής της εξωτερικής πολιτικής των κρατών στρέφεται ολοένα και περισσότερο στην ικανοποίηση των οικονομικών τους συμφερόντων. Στη σημερινή διεθνή πραγματικότητα, η διαπραγματευτική δύναμη μιας χώρας προσδιορίζεται ολοένα και περισσότερο από την οικονομική της ισχύ. Επίσης, μια δυναμική οικονομία αποτελεί σημαντική βάση πάνω στην οποία θα στηρίζεται η διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής εξωτερικής πολιτικής. Η οικονομική διπλωματία δεν αφορά μόνο την ανάπτυξη των διμερών οικονομικών σχέσεων, αλλά, εξίσου, και τις πολυμερείς διαπραγματεύσεις, όπως εκείνες που διεξάγονται στα πλαίσια των Διεθνών Οργανισμών ή τις διαπραγματεύσεις σύναψης συνεργασιών περιφερειακού χαρακτήρα. Η παγκοσμιοποίηση των αγορών και η ραγδαία αύξηση των περιφερειακών οικονομικών συνεργασιών διανοίγει νέες θετικές προοπτικές για μια επέκταση του διεθνούς εμπορίου, των άμεσων ξένων επενδύσεων και των χρηματοοικονομικών συναλλαγών. Αναφορικά με την επίτευξη των στόχων της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας, η Ελλάδα έχει πετύχει αύξηση των εξαγωγών (εμπορική διπλωματία). Επίσης, μέσω της ανασυγκρότησης του διεθνούς δικτύου γραφείων Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων (γραφεία ΟΕΥ) δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις αναδυόμενες αγορές. Επιδιώκει την προσέλκυση ξένων επενδύσεων και ταυτόχρονα στηρίζει τη διεθνή επιχειρηματικότητα των Ελλήνων, με στόχο τα ανταποδοτικά οφέλη για την εθνική οικονομία και την εξωτερική πολιτική της χώρας. Παράλληλα, επιδιώκει την υπεράσπιση και την προώθηση των ελληνικών θέσεων στους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς και στους περιφερειακούς οργανισμούς. Η τρέχουσα οικονομική κρίση αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα στη χάραξη της οικονομικής διπλωματίας της Ελλάδας. Ένας από τους κύριους λόγους είναι η ανάγκη για πιο αποτελεσματική και αποδοτική οικονομική διπλωματία ως αποτέλεσμα των συνεχώς μεταβαλλόμενων οικονομικών και άλλων συνθηκών που επικρατούν στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Η αύξηση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας της οικονομικής διπλωματίας της Ελλάδας θα επιταχύνει την οικονομική διεύρυνση και την ανάπτυξη, η οποία είναι ζωτικής σημασίας για τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας (κυρίως όσον αφορά τη μείωση του αριθμού των ανέργων). Ωστόσο, προκύπτει από την ανάλυση, ότι η οικονομική

διπλωματία μπορεί να συμβάλλει αλλά δεν μπορεί να επιλύσει μόνη της όλα τα οικονομικά προβλήματα της χώρας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής, παρουσιάστηκαν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί και η θέση της Ελλάδας σε αυτούς. Το βασικό συμπέρασμα, που προέκυψε από την ανάλυση, είναι ότι οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην οικονομική - αναπτυξιακή διαδικασία, και για αυτόν το λόγο πρέπει να κατέχουν σημαντική θέση στη χάραξη της Ελληνικής οικονομικής διπλωματίας. Στο παραπάνω συμπέρασμα πρέπει να προστεθεί ένας όρος. Αποτελεί σημαντική προϋπόθεση, το κράτος να επιδιώκει και τελικά να επιτυγχάνει να αξιοποιήσει τα οφέλη που προκύπτουν από αυτή τη διαδικασία. Αναφορικά με τη θέση της Ελλάδας στο Δ.Ν.Τ., αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της οικονομικής κρίσης. Από την πρώτη στιγμή της κρίσης στην Ελλάδα, το ελληνικό θέμα μονοπώλησε το ενδιαφέρον στις συζητήσεις που έλαβαν χώρα στο Δ.Ν.Τ. Με μεγάλη συχνότητα επανερχόταν το θέμα αδυναμίας της Ελλάδας να αποπληρώσει τους δανειστές της, η πιθανότητα στάσης πληρωμών και το θέμα της εξόδου της Ελλάδας από την Ευρωζώνη. Τα άμεσα ερωτήματα πάντα πλαισιώνονταν από προβλέψεις για τις επιπτώσεις μιας ενδεχόμενης κήρυξης στάσης πληρωμών από τη χώρα ή μιας εξόδου από το ευρώ. Παρατηρώντας την εφαρμογή του σχεδίου διάσωσης της Ελλάδας, τα στελέχη του Δ.Ν.Τ. εξηγούσαν σε όλους τους τόνους ότι δεν ήταν σε θέση να ολοκληρωθεί αν δεν προηγηθεί μια σοβαρή ελάφρυνση του χρέους. Η παράταση αποπληρωμής των δανείων, που ήταν η κύρια επιλογή μέχρι σήμερα, δεν αποδείχθηκε αποτελεσματική. Η γενικότερη φιλοσοφία για τη διαδικασία ανάκαμψης της οικονομίας οφείλει να στηρίζει την ανάπτυξη, να εξασφαλίζει την οικονομική και δημοσιονομική βιωσιμότητα και να χαίρει ευρύτατης αποδοχής από την ελληνική κοινωνία. Εκ προοιμίου, η εξασφάλιση της χρηματοδότησης από το Δ.Ν.Τ. είναι συνάρτηση των μεταρρυθμίσεων και της επιτυχούς εκπλήρωσης των δεσμεύσεων. Αυτό ισχύει για όλα τα κράτη μέλη του Δ.Ν.Τ. και η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση. Όταν διαπιστώνονται αποκλίσεις από τους στόχους, τότε η χρηματοδότηση επανεξετάζεται. Παρόλα αυτά, πρέπει να σημειωθεί ότι αρκετές φορές το Δ.Ν.Τ. επέδειξε ευελιξία στην αξιολόγηση των μέτρων που συμβάλλουν στην επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων που έχουν προταθεί. Αναφορικά με τη θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η ιδιότητα του μέλους αποτέλεσε από την αρχή ένα θεσμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο η Ελλάδα

σταθεροποίησε το δημοκρατικό πολιτικό της σύστημα και τους θεσμούς της. Ως κράτος μέλος, κατάφερε να ενισχύσει την ανεξαρτησία της, τη θέση της στο περιφερειακό και διεθνές σύστημα καθώς και τη «διαπραγματευτική της δύναμη», ιδιαίτερα σε σχέση με την Τουρκία, η οποία εμφανιζόταν ως η μέγιστη απειλή για την Ελλάδα μετά την εισβολή και κατάληψη μέρους της Κύπρου (Ιούλιος 1974). Επίσης, η ένταξη αποτέλεσε ισχυρό παράγοντα που συνέβαλε στην ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό της Ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Σε οικονομικό επίπεδο, οι ελληνικές κυβερνήσεις διεκδίκησαν από την αρχή τη δημιουργία και την εφαρμογή ενός «ειδικού καθεστώτος» καθώς και πρόσθετη οικονομική ενίσχυση για την αναδιάρθρωση της Ελληνικής οικονομίας («Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα», «πακέτα Delors»). Επίσης, η ένταξη στη ζώνη του Ευρώ και η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος είχε θετικές και αρνητικές επιδράσεις στην οικονομία, οι οποίες αναλύθηκαν σε προηγούμενο κεφάλαιο της διατριβής. Στην ίδια ενότητα προέκυψε το συμπέρασμα πως η Ελλάδα δεν κατάφερε να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα του ευρώ. Ακόμα, γενικό συμπέρασμα του συγκεκριμένου κεφαλαίου αποτέλεσε το γεγονός ότι οι διεθνείς οικονομικοί οργανισμοί έχουν διαπράξει πολλά σοβαρά λάθη. Απαιτούνται μεταρρυθμίσεις που θα καταστήσουν αυτούς τους θεσμούς πιο υπόλογους και πιο ευαίσθητους έναντι των μη οικονομικών ζητημάτων.

Στο τρίτο κεφάλαιο της διδακτορικής διατριβής έγινε αναφορά στην αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης στο πλαίσιο που διαμορφώνουν οι Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί, με ιδιαίτερη έμφαση στην αντιμετώπιση της Ελληνικής οικονομικής κρίσης. Στη περιπτωσιολογική μελέτη της διδακτορικής διατριβής, με θέμα την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης σε επίπεδο Διεθνών Οικονομικών Οργανισμών, το βασικό ερώτημα που τέθηκε ήταν *«γιατί οι Ελληνικές κυβερνήσεις επέλεξαν την παραμονή της χώρας στην Ευρωζώνη, όταν η Ελλάδα αντιμετώπισε την οικονομική κρίση το 2009»*. Η επιλογή αυτή ήταν σαφής και επισφραγίστηκε με την υπογραφή τριών δανειακών συμβάσεων μέχρι το 2015 με πιστωτές το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ESM), ο οποίος προστέθηκε στο πλαίσιο της Τρίτης Δανειακής Σύμβασης το καλοκαίρι του 2015. Αφού αναλύθηκαν τα δύο βασικά σενάρια που είχαν να αντιμετωπίσουν οι ελληνικές κυβερνήσεις από το 2009, τα οποία ήταν παραμονή στο ευρώ και στήριξη από τους πιστωτές ή έξοδος από την Ευρωζώνη και επιστροφή στο εθνικό νόμισμα, για να εκμεταλλευτούν τα

εργαλεία οικονομικής πολιτικής που θα προσέφερε αυτή η επιλογή (για παράδειγμα υποτίμηση του νομίσματος), το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι η επιλογή που ακολουθήθηκε ήταν η πιο ασφαλής. Ωστόσο, η υλοποίηση της απόφασης παρουσίασε πολλά προβλήματα και υστερήσεις από όλους τους δρώντες με αποτέλεσμα να μην καταστεί λειτουργική και να μην αποφέρει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Σε αυτό το πλαίσιο, επιχειρήθηκε να αναδειχθεί το παρασκήνιο της λήψης αποφάσεων από τη μεριά των πιστωτών, η χάραξη των πολιτικών και οι παράγοντες που επέδρασαν στην υλοποίηση και την αξιολόγηση των τριών προγραμμάτων.

Μάλιστα, δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στις σχέσεις του Δ.Ν.Τ. με τους ευρωπαίους εταίρους και στο βαθμό που αυτές επηρέασαν την εφαρμογή του σχεδίου διάσωσης της Ελληνικής οικονομίας. Από την πρώτη μέρα του σχεδιασμού και της υλοποίησης του ελληνικού προγράμματος οικονομικής προσαρμογής, η χώρα μας βρέθηκε στη δίνη της σύγκρουσης του Δ.Ν.Τ. με τα κράτη της Ευρωζώνης. Μια μικρή χώρα σαν την Ελλάδα έχει δημιουργήσει ένα σημαντικό πρόβλημα στη ζώνη του ευρώ. Αρκετοί εταίροι της Ελλάδας στη ζώνη του Ευρώ, αλλά και στην Ε.Ε. γενικότερα, έχουν δυσκολίες στην κατανόηση του πώς ένα σχετικά μικρό πρόβλημα μπορεί να φράζει τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Επίσης, προέκυψε ξεκάθαρα από την ανάλυση ότι χωρίς τη στήριξη της Ε.Ε. και του Δ.Ν.Τ. η λιτότητα που θα είχε βιώσει η χώρα θα ήταν πολύ μεγαλύτερη. Όμως, η λήψη της απόφασης για τη διάσωση της Ελλάδας ήταν πολύ χρονοβόρα και συχνά ανεπαρκής. Επίσης, προέκυπτε συνεχώς η ανάγκη για σημαντικές διορθώσεις, οι οποίες τελικά ζημίωσαν την εικόνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αναφορικά με τα βαθύτερα αίτια και την αναζήτηση υπευθύνων για την πρωτοφανή διάρκεια της Ελληνικής κρίσης, η απάντηση περιστρέφεται γύρω από το σύνολο των πολιτικών που εφαρμόστηκαν και το συνδυασμό όλων των μεταρρυθμίσεων. Για παράδειγμα, η δημοσιονομική εξυγίανση δεν επιβάρυνε ισότιμα όλους τους φορολογούμενους αλλά μια μεγάλη μερίδα ανθρώπων, που είχαν ήδη επηρεαστεί από την κρίση. Μόνο, όταν οι μεταρρυθμίσεις προχωρήσουν σε ισότιμη βάση, θα επιτευχθούν οι στόχοι του προγράμματος και η χώρα θα καταφέρει να βγει από μια κατάσταση που διαρκεί εδώ και πάρα πολύ καιρό. Τέλος, επιχειρήθηκε η σύγκριση της διαχείρισης της οικονομικής κρίσης από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ε.Ε. που εντάχθηκαν στο μηχανισμό στήριξης. Το αποτέλεσμα των προγραμμάτων που εφαρμόστηκαν στην Ελληνική οικονομία εξετάστηκε σε συνάρτηση με τα πολλαπλά διαρθρωτικά

προβλήματά της Ελληνικής οικονομίας. Αρχικά το ιδιωτικό χρέος στην Ελλάδα ήταν σε αρκετά χαμηλό επίπεδο, όμως κατά τη διάρκεια της κρίσης αυξήθηκε με ταχύ ρυθμό. Επίσης, η οικονομική ανάπτυξη που προηγήθηκε της κρίσης βασίστηκε στην κατανάλωση. Αντίθετα με την Ιρλανδία και την Ισπανία, οι οποίες είχαν συγκριτικά υψηλότερα επίπεδα ιδιωτικού χρέους, η Ελλάδα βίωσε μία έκρηξη ιδιωτικού δανεισμού πριν από την κρίση (διεύρυνση χρηματοπιστωτικού τομέα, μείωση των επιτοκίων δανεισμού) η οποία οδήγησε με τη σειρά της στην αύξηση της εγχώριας ζήτησης, και στην απώλεια της ανταγωνιστικότητας του εξαγωγικού τομέα, όπως ακριβώς και στην Ιρλανδία, την Πορτογαλία ή την Ισπανία. Όμως, είναι η πληθώρα των ανισορροπιών που κάνουν την ελληνική περίπτωση μοναδική. Η ύφεση στην Ελλάδα ήταν επίσης το αποτέλεσμα της εξαιρετικά αυστηρής προσπάθειας εξυγίανσης της Ελληνικής οικονομίας, ενώ βρισκόταν ήδη σε βαθιά ύφεσης. Ενώ οι οικονομίες της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας και της Ισπανίας κατάφεραν, σε ένα βαθμό, να αναστρέψουν την πτωτική τάση της οικονομικής δραστηριότητας και να εμφανίσουν μείωση των ποσοστών της ανεργίας, βελτίωση στα δημοσιονομικά στοιχεία και ανταποκρίθηκαν στους όρους χρηματοδότησης, η Ελλάδα παραμένει σε μια δραματική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από υψηλές εντάσεις στις χρηματοπιστωτικές αγορές, διατήρηση της ύφεσης και επιδείνωση των δημοσιονομικών δεδομένων.

Κλείνοντας, αναφορικά με το ελληνικό χρέος ως γενεσιουργό αιτία της Ελληνικής οικονομικής κρίσης, αναλύθηκαν τα γεγονότα και οι πολιτικές που οδήγησαν στη διόγκωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών, στο δημοσιοοικονομικό έλλειμμα και στο δημόσιο χρέος, σε επίπεδα που οδήγησαν στην οικονομική κρίση που μαστιάζει τη χώρα από το 2009 μέχρι σήμερα. Το τρίγωνο των διασυνδεδεμένων αδυναμιών, όπου η μη ισορροπημένη δημοσιονομική πολιτική ορισμένων κρατών μελών οδήγησε σε διεύρυνση των δημόσιων ελλειμμάτων, σε σχέση με τα επίπεδα πριν από την κρίση, ενώ η χρηματοπιστωτική κρίση συνέβαλε σημαντικά στην εκτόξευση των ελλειμμάτων αυτών, με επακόλουθες εντάσεις στις αγορές τίτλων δημόσιου χρέους σε ορισμένα κράτη μέλη. Οι χαμηλές προοπτικές ανάπτυξης και το μεγάλο μέγεθος της αναγκαίας οικονομικής αναδιάρθρωσης ήταν αρκετά για να δημιουργήσουν τα δημοσιονομικά προβλήματα. Σε συνδυασμό με το υψηλό προϋπάρχον χρέος, οδήγησαν σε πλήρη κρίση εμπιστοσύνης σχετικά με την ικανότητα της Ελληνικής κυβέρνησης να εκπληρώσει τις οφειλές της. Λόγω της

κρίσης εμπιστοσύνης, η Ελλάδα έχασε την πρόσβασή της στις χρηματοπιστωτικές αγορές και κατέφυγε σε δανεισμό από τους εταίρους της στην Ε.Ε., προκειμένου να χρηματοδοτήσει τους προϋπολογισμούς της. Βασική προϋπόθεση για την επιτάχυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας, που θα συμβάλει σημαντικά στη μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους, είναι η αύξηση της παραγωγής και η καλή διαχείριση των εθνικών πόρων (οικονομικών και ανθρώπινων). Η Ελλάδα πρέπει να ισοσκελίσει το εμπορικό της ισοζύγιο, το οποίο απαιτεί την ανάκτηση της ανταγωνιστικότητας. Η δημοσιονομική πειθαρχία, παρότι απαραίτητη, δεν συμβάλλει άμεσα σε αυτό το σκοπό και σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα μπορεί ακόμα και να τον δυσχεραίνει. Μέχρι σήμερα, ωστόσο, οι φορείς χάραξης ευρωπαϊκής πολιτικής έχουν επικεντρωθεί σχεδόν αποκλειστικά στη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Για να τερματιστεί η κρίση στην Ελλάδα αυτό πρέπει να αλλάξει. Στη βάση αυτών των χρόνιων παθογενειών βρίσκεται η προβληματική σχέση με τους θεσμούς, η συμμόρφωση με τους οποίους δεν θεωρείται αυτονόητη και δεδομένη. Η παραοικονομία, η φοροδιαφυγή, η αυθαίρετη δόμηση, η καταστροφή του περιβάλλοντος, η ανομία και η διαφθορά είναι φαινόμενα που συντηρούνται από αυτήν ακριβώς την σχέση και αποτυπώνουν, από διαφορετική οπτική γωνία, τις μη οικονομικές πτυχές αλλά και αιτίες της μεγάλης κρίσης. Κατά μια έννοια, τα οικονομικά μεγέθη αποτελούν την κορυφή του παγόβουνου η οποία είναι η μόνη ορατή, πλην όμως υπάρχει κρυμμένο από κάτω αρκετό ακόμη βάθος. Σήμερα, η εξάλειψη των «δίδυμων ελλειμμάτων» της Ελλάδας (προϋπολογισμού και ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών) μπορεί να έχει, σχεδόν, επιτευχθεί αλλά το «κοινωνικό κόστος» είναι τεράστιο. Το μεγαλύτερο μερίδιο της ευθύνης βαρύνει τις κυβερνήσεις, διαχρονικά, οι οποίες επέτρεψαν αρχικά τη δημιουργία αυτών των ανισορροπιών και στη συνέχεια, αντέδρασαν με ανεπάρκεια στο ξέσπασμα της κρίσης. Παράλληλα, όμως, η ευρωπαϊκή απόκριση ήταν επίσης κατώτερη των περιστάσεων. Η διάγνωση της κρίσης ήταν λανθασμένη, η πολιτική απάντηση ήταν ανεπαρκής και με λάθος στόχους, τουλάχιστον κατά τα πρώτα 3 - 4 χρόνια. Φυσικά, αυτό δεν σημαίνει ότι η Ελλάδα θα μπορούσε να αποφύγει τη λιτότητα – είναι προφανώς ανέφικτο για μια χώρα να διατηρεί ελλείμματα τέτοιου μεγέθους. Ωστόσο, οι πολιτικοί της Ελλάδας και της Ευρώπης πρέπει να επικεντρωθούν στο πώς θα διευκολύνουν αυτήν την προσαρμογή.

4.1. Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Πάντα θα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αναλυτική «χαρτογράφηση» όλου του συστήματος λήψης αποφάσεων για θέματα οικονομικής διπλωματίας (Υπουργείο Εξωτερικών, Υπουργείο Οικονομικών, Υπουργείο Οικονομίας και Ανάπτυξης, Πρεσβείες, Μόνιμες Αντιπροσωπείες σε Διεθνείς Οργανισμούς κλπ.). Στο μέλλον, θα πρέπει να δοθεί μεγάλη βαρύτητα σε στοχευμένες δράσεις που θα προκύπτουν μετά από τη συλλογή και την επεξεργασία των δεδομένων από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς στη χάραξη της οικονομικής διπλωματίας. Επίσης, επιδίωξη όλων πρέπει να είναι η βέλτιστη αξιοποίηση του δυναμικού όχι μόνον των γραφείων Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων και των αρχών στο εξωτερικό, αλλά και των λοιπών δομών του κρατικού μηχανισμού και φυσικά της δουλειάς όλων των εξαγωγικών φορέων.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Carr Edward, «*Η εικοσαετής κρίση, 1919 – 1939: Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000
- De Grauwe, Paul: «Τα οικονομικά της Νομισματικής Ένωσης», 1η έκδοση, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2001.
- Giddy Ian H., «Παγκόσμιες Χρηματοπιστωτικές Αγορές», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1996
- Gilpin Robert, «Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού – Η Παγκόσμια Οικονομία στον 21^ο αιώνα», εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2003
- Gilpin Robert, «*Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία. Διεθνής οικονομική τάξη*», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2004.
- Gilpin Robert, «Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία», Εκδόσεις Ποιότητα, Β' Έκδοση, Αθήνα, 2004
- Gilpin Robert: «*Η Πρόκληση του Παγκόσμιου Καπιταλισμού. Η παγκόσμια οικονομία τον 21^ο αιώνα*», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα 2010, 9^η έκδοση.
- Jackson Robert – Sorensen George, «Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων», Εκδόσεις Guttenberg, Αθήνα, 2006
- Mankiw Gregory: «*Αρχές της Οικονομικής*», τόμος 2^{ος}, εκδόσεις Τυπωθήτω, 2003.
- Mearsheimer John: «Η τραγωδία της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων», Εκδόσεις Ποιότητα, 2007.
- Samuelson Nordhaus, «Οικονομική», Β' τόμος, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000
- Stiglitz Joseph E., «Η Μεγάλη Αυταπάτη», εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2003
- Stiglitz Joseph E., «*Η Μεγάλη Αυταπάτη*», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2003.
- Thirlwall P., «Μεγέθυνση και Ανάπτυξη», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2003
- Αγιομυργιανάκης, Γ, Βλάσσης Μ., Thompson H: «Διεθνείς οικονομικές σχέσεις: Διεθνές εμπόριο», εκδ. Rosili, Αθήνα, 2006.

- Δαουντάκου Δέσποινα-Παρασκευή: «Η αναπτυξιακή βοήθεια που παρέχει η Ελλάδα στα Βαλκάνια και τις χώρες του Εύξεινου Πόντου», Αγορά Χωρίς Σύνορα, τ. 6, 2000.
- Δελτία Τύπου του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου
- Εκθέσεις του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος
- Ελληνική Στατιστική Αρχή: Ετήσιες Εκθέσεις
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» – Μάρτιος 2012. *Occasional Paper* 94
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το Δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» – Πρώτη Αναθεώρηση – Δεκέμβριος 2012. *Occasional Paper* 123
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το Δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» – Δεύτερη Αναθεώρηση – Μάιος 2013. *Occasional Paper* 148
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το Δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» – Τρίτη Αναθεώρηση – Ιούλιος 2013. *Occasional Paper* 159
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» *Occasional Paper* 61
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» Πρώτη Αναθεώρηση – Καλοκαίρι 2010. *Occasional Paper* 68
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» Δεύτερη Αναθεώρηση – Φθινόπωρο 2010. *Occasional Paper* 72
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» Τρίτη Αναθεώρηση - *Occasional Paper* 77
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» Τέταρτη Αναθεώρηση – Άνοιξη 2011. *Occasional Paper* 82
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «Το πρόγραμμα οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα» – Πέμπτη Αναθεώρηση. *Occasional Paper* 87
- Ζαχαριάδης – Σούρας, «Διεθνείς Οικονομικοί Οργανισμοί», Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα, 2004
- Ζουμπουλάκης Μ.: «Η ιστορία του ελληνικού χρέους. Κληρονομικά βάρη και νοοτροπίες», Foreign Affairs (Ελληνική έκδοση), 26-06-2015.
- Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων: «Ουκρανική Κρίση. Προκλήσεις & Προοπτικές», Αύγουστος 2014.

- Κανονισμός (Ε.Ε.) αριθ. 472/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2013, σχετικά με την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ τα οποία αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα.
- Κουλουμπής Θεόδωρος: «Διεθνείς Σχέσεις, Εξουσία και Δικαιοσύνη», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995.
- Κουσκουβέλης Ηλίας: «Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2004.
- Μηλίγγος Σταμάτης: «Το ελληνικό σχέδιο αναπτυξιακής βοήθειας στα Βαλκάνια και οι ελληνικές επιχειρήσεις», *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, τ. 8, (2002).
- Μηνιαία Δελτία και Δημοσιεύσεις της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας
- Ο.Ο.Σ.Α.: Η καταπολέμηση της φτώχειας και της ανισότητας στην Ελλάδα είναι ζωτικής σημασίας για την ανάκαμψη από την κρίση (Δελτίο Τύπου για την κυκλοφορία της παραπάνω έκθεσης)
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος: «Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική 1945 – 2002», Δ' Έκδοση, εκδόσεις Ποιότητα
- Πουρναράκης Ε. Δ.: «Διεθνής Οικονομική. Μια εισαγωγική προσέγγιση», 2^η έκδοση, εκδόσεις Αθηνά, Αθήνα 2000
- Πουρναράκης Ε. Δ.: «Διεθνής Οικονομική, Μια Εισαγωγική Προσέγγιση», Β' έκδοση, , Αθήνα
- Ρουμελιώτης Παν.: «Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2005
- Ρουμελιώτης Παν.: «Παγκόσμια Διακυβέρνηση ή Ηγεμονική Παγκοσμιοποίηση», εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 2002
- Ρουμελιώτης Παν.: «Προς έναν πολυπολικό κόσμο», Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη, Αθήνα, 2009
- Σκλιας Παντελής, Χουλιάρης Αστέρας (επιμ.): «Η διπλωματία της κοινωνίας των πολιτών: οι μη-κυβερνητικές οργανώσεις και η διεθνής αναπτυξιακή συνεργασία», Παπαζήσης, Αθήνα, 2002
- Στεφάνου – Γκόρτσος: «Διεθνές Οικονομικό Δίκαιο», Σειρά Μελετών Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005

- Συνθήκη για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ)
- Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
- Σωτηρόπουλος Δ.Α., Α. Χουλιάρας, Σ. Ρούσσος, Π. Σκλιάς (επιμ.): *«Ο Τρίτος Κόσμος: Πολιτική, Κοινωνία, Οικονομία, Διεθνείς Σχέσεις»*, Αθήνα Παπαζήσης, (2005)
- Τομαή-Κωνσταντοπούλου Φωτεινή (επιμ.) (2004): *«Η Ελλάδα στο Μεταίχμιο ενός Νέου Κόσμου: Ψυχρός Πόλεμος, Δόγμα Τρούμαν, Σχέδιο Μάρσαλ»*, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2002
- Τράπεζα της Ελλάδας: *«Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ελλάδος: Αιτίες ανισορροπιών και προτάσεις πολιτικής»*, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών, 2010, Αθήνα
- Τράπεζα της Ελλάδος, *Εκθέσεις του Διοικητή*
- Τράπεζα της Ελλάδος: *«Το χρονικό της μεγάλης κρίσης 2008 - 2013»*. Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης, Απρίλιος 2014
- Τσαρδανίδης, Χαράλαμπος και Αστέρης Χουλιάρας, « Η άνοδος και η πτώση του Ελληνικού Σχεδίου για την Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων», *Αγορά χωρίς Σύνορα*, Τόμος 11, Τεύχος 1, 2005
- Χαροκόπος Μιχαήλ: *«Το ελληνικό σχέδιο για την οικονομική ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ)»*. *Αγορά χωρίς Σύνορα*, Τόμος 11, Τεύχος 4, 2006
- Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Χουλιάρας Αστέρης (επιμ.): *«Η διεθνής αναπτυξιακή βοήθεια προς τον 21^ο αιώνα»*, Αθήνα, Εξάντας, 1998
- Χουλιάρας Αστέρης: *«Κρατική γενναιοδωρία στο διεθνές σύστημα: η αναπτυξιακή βοήθεια από το Σχέδιο Μάρσαλ έως σήμερα»* στο Κόντης Αντώνης και Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμ.), *Διεθνής Πολιτική Οικονομία. Θεωρία, δομή και προκλήσεις της παγκόσμιας οικονομίας*, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση, 2005
- Χουλιάρας Αστέρης: *«Τα Επτά Παράδοξα της Ελληνικής Κρατικής Αναπτυξιακής Βοήθειας»*, *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, τ. 9, τχ. 2, 2003
- Χριστοδουλίδης Θεόδωρος Αιμ., *«Εισαγωγή στη Διεθνή Οργάνωση»*, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1984
- Ψήφισμα της 12ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις προπαρασκευαστικές εργασίες ενόψει της συνεδρίασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (27-28 Ιουνίου 2013) - Δημοκρατική διαδικασία λήψεως αποφάσεων στην Ο.Ν.Ε.

Ψήφισμα της 16ης Ιουνίου 2010 σχετικά με τη στρατηγική Ε.Ε. 2020

Ψήφισμα της 20ής Νοεμβρίου 2012, που περιέχει συστάσεις προς την Επιτροπή σχετικά με την έκθεση των προέδρων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και της Ευρωομάδας «Προς μια ουσιαστική Οικονομική και Νομισματική Ένωση»

Ψήφισμα της 23ης Οκτωβρίου 2013, σχετικά με το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο για τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών: εφαρμογή των προτεραιοτήτων του 2013

Ψήφισμα της 4ης Ιουλίου 2013, σχετικά με τις προτεραιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου ως προς το Πρόγραμμα Εργασίας της Επιτροπής για το 2014

Ψήφισμα της 20ής Οκτωβρίου 2010, σχετικά με τη χρηματοπιστωτική, οικονομική και κοινωνική κρίση: συστάσεις για τα ενδεικνυόμενα μέτρα και πρωτοβουλίες (ενδιάμεση έκθεση)

Ψήφισμα της 6ης Ιουλίου 2011, σχετικά με τη χρηματοπιστωτική, οικονομική και κοινωνική κρίση: συστάσεις για τα ενδεικνυόμενα μέτρα και πρωτοβουλίες

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Ahearne, Alan: “*Political-Economic Context in Ireland*” in Special Report 21, Resolving the European Debt Crisis, Peterson Institute for International Economics and Bruegel, 2012
- Alesina, A. and S. Ardagna.: “*Large Changes in Fiscal Policy: Taxes Versus Spending*”, NBER Working Paper No. 15438, 2009
- Andrade, João S. and Adelaide Duarte: “*The fundamentals of the Portuguese crisis*”, Estudos do GEMF No.16, Universidade de Coimbra, 2011
- Aslund, Anders and Valdis Dombrovskis: “*How Latvia Came Through the Financial Crisis*”, Peterson Institute for International Economics, 2011
- Avdjiev, Stefan: “*Measuring banking system’s exposures to particular countries*”, BIS Quarterly Review, June 8, 2010
- Avram, Silvia, Francesco Figari, Chrysa Leventi, Horacio Levy, Jekaterina Navicke, Manos Matsaganis, Eva Militaru, Alari Paulus, Olga Rastrigina and Holly Sutherland: “*The distributional effects of fiscal consolidation in nine countries*”, Euromod Working Paper 2/2013
- Barkbu, Bergljot, Barry Eichengreen and Ashoka Mody: “*Financial Crises and the multilateral response: What the historical record shows*”, Journal of International Economics, vol. 88(2), 2012
- Barnett, Michael and Finnemore Martha: “*Rules for the World: International Organizations in Global Politics*”, Ithaca, Cornell University Press, 2004
- Barston R. P.: “*Modern diplomacy*”, 3rd ed. Harlow, Pearson/Longman, 2006
- Baum, A., M. Poplawski-Ribeiro and A. Weber: “*Fiscal Multipliers and the State of the Economy*”, IMF Working Paper WP/12/286, 2012
- Bayne N. & Woolcock S.: “*The future of economic diplomacy*”, [in:] N. Bayne & S. Woolcock (eds.), The new economic diplomacy: decision-making and negotiating in international economic relations, 3rd ed. Farnham: Ashgate Publishing, 2011
- Bayne N. & Woolcock S.: “*What is economic diplomacy?*” [in:] N. Bayne & S. Woolcock (eds.), The new economic diplomacy: decision-making and negotiating in international economic relations, 3rd ed. Farnham: Ashgate Publishing, 2011

- Bayne, Nicholas & Woolcock, Stephen: “*The New Economic Diplomacy. Decision – Making and Negotiation in International Economic Relations*”, Ashgate Publishing Company, 2011
- Beitz Charles R.: “*Political Theory and International Relations*”, 2nd edition, Princeton, New Jersey, Princeton University Press, 1999
- Bergeijk P. A. G. van, Okano-Heijmans M. & Melissen, J. (eds.): “*Economic diplomacy: economic and political perspectives*”, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2011
- Bergeijk P. A. G. van: “*Economic diplomacy and the geography of international trade*”, Cheltenham, Edward Elgar Publishing, 2009
- Berridge G. R. & James A.: “*A dictionary of diplomacy*”, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2001
- Berridge G. R.: “*Diplomacy: theory and practice*”, 4th ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010
- Bijian, Zheng: “*China's 'Peaceful Rise' to Great-Power Status*”, Foreign Relations, October, 2005
- Bjola C. & Kornprobst M.: “*Understanding international diplomacy: theory, practice and ethics*”, Oxford, Routledge, 2013
- Blanchard, Olivier: “*Adjustment within the euro. The difficult case of Portugal*”, MIT press, 2006
- Blanchard, Olivier J.: “*Adjustment with the Euro: The Difficult Case of Portugal*”, Portuguese Economic Journal, Vol. 6, 2007
- Bolewski W.: “*Diplomacy and international law in globalized relations*”, New York, Springer, 2007
- Bose, Pratim Ranjan: “*Economic Diplomacy, Indian Style*”, The Hindu Business Line, 28 March 2013
- Bratersky Maxim: “*Economic Diplomacy Boom: Will It Last Long?*”, Russian International Affairs Council, 14 October 2014
- Brissimis S. N. and T. Vlassopoulos: “*The Interaction between Mortgage Financing and Housing Prices in Greece*”, The Journal of Real Estate Finance and Economics 39(2), 2009

- Brissimis, S. N., E. N. Garganas and S. G. Hall: “*Consumer credit in an era of financial liberalization: an overreaction to repressed demand?*”, *Applied Economics* 46(2), 2014
- Brzezinski, Zbigniew: “*The Grand Chessboard*”, Basic Books, 1997
- Buiter, Willem H. and Ebrahim Rahbari: “*The ECB as Lender of Last Resort for Sovereigns in the Euro Area*”, CEPR Discussion Paper No. 8974, Centre for Economic Policy Research, 2012
- Buiter, Willem H. and Ebrahim Rahbari: “*Target2 Redux: The simple accountancy and slightly more complex economics of Bundesbank loss exposure through the Eurosystem*”, CEPR Discussion Papers 9211, Centre for Economic Policy Research, 2012
- Byrne, St. and M. O’Brien: “*The Changing Nature of Irish Exports: Context, Causes and Consequences*”, Central Bank of Ireland. Quarterly Bulletin Q2/15, 2015
- Christou, George: “*Christofias had been warned from 2010 of looming disaster*”, *Cyprus Mail*, December 2013
- Coeuré, Benoit and Jean Pisani-Ferry: “*The Governance of the European Union’s International Economic Relations: How Many Voices?*” in André Sapir (ed) *Fragmented Power: Europe and the Global Economy*, Bruegel, 2007
- Committeri, Marco and Francesco Spadafora: “*You Never Give Me Your Money? Sovereign Debt Crises, Collective Action Problems, and IMF Lending*”, Working Paper 13/20, International Monetary Fund, 2013
- Cooper A. F., Heine J. & Thakur R. (eds.): “*The Oxford handbook of modern diplomacy*”, Oxford: Oxford University Press, 2013
- Coudert, V., C. Couharde and V. Mignon: “*On currency misalignments within the euro area*”, *Review of International Economics* 21(1), 2013
- Council of the European Union: “*Statement by the Eurogroup on Ireland Council of the European Union*”, 2013
- Cruces, Juan J. and Christoph Trebesch: “*Sovereign Defaults: The Price of Haircuts*”, Working Paper Series No. 3604, CESifo, 2011
- Danielsson, Jon: “*The capital controls in Cyprus and the Icelandic experience*”, Vox research-based policy analysis and commentary from leading economists, March 28, 2013

- Darvas, Zsolt: “*Real Effective Exchange Rates for 178 Countries: a new database*”, Working Paper 2012/06, Bruegel, 2012
- Darvas, Zsolt: “*The Euro Area’s Tightrope Walk: Debt and Competitiveness in Italy and Spain*”, Policy Contribution 2013/09, Bruegel, 2013
- Darvas, Zsolt, Jean Pisani-Ferry and André Sapir: “*A comprehensive approach to the euro area debt crisis*”, Policy Brief 2011/02, Bruegel, 2013
- De Grauwe, Paul: “*The Governance of a Fragile Eurozone*”, Working Document No. 346, Centre for European Policy Studies, 2011
- De Witte, Bruno: “*The European Treaty Amendment for the creation of the Financial Stability Mechanism*”, European Policy Analysis 2011:6 Swedish Institute for European Policy Studies, 2011
- Decressin, Jörg, Hamid Faruquee and Wim Fonteyne: “*Integrating Europe’s Financial Markets*”, International Monetary Fund, 2007
- Dimitrijevic, V.: “*Sanctions, Regime and People*”, Review of International Affairs, 1993
- Dominique Strauss-Kahn: “*Greece’s economy at a crucial crossroads*”, Published in Kathimerini, December 12, 2010
- Donovan, Donal and Antoin E. Murphy: “*The Fall of the Celtic Tiger: Ireland and the Euro Debt Crisis*”, Oxford University Press, 2013
- Duncan, Raymond, Barbara Jancar-Webster, Bob Switky: “*World Politics in the 21st Century*”, Pearson Education, 2002
- Economist: “*Greek dreams and euro realities*”, Athens, 10/12/2010
- Eichengreen, Barry: “*Regional Financial Arrangements and the International Monetary Fund*”, Working Paper No. 394, Asian Development Bank Institute, 2012
- Eichengreen, Barry and Charles Wyplosz: “*The Stability Pact: more than a minor nuisance?*”, Economic Policy Vol. 13(26), 1998
- Esteves, Paulo Soares and Antonio Rua: “*Is there a role for domestic demand pressure on export performance?*”, Working Papers 03/2013, Banco de Portugal, 2013
- Eurogroup statement on Greece - 24/05/2016
- European Central Bank: “*Governing Council decision on Emergency Liquidity Assistance requested by the Central Bank of Cyprus*”, 2013

European Commission - Press Release Spring 2016 European Semester package:
Commission issues country-specific recommendations 18 May 2016

European Commission: “*One market, one money – An evaluation of the potential
REFERENCES 126 REFERENCES 127 benefits and costs of forming an
economic and monetary union*”, European Economy, No. 44, October 1990

European Commission: “*New and updated budgetary sensitivities for the EU
budgetary surveillance*”, mimeo, 2005

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Greece*”
Occasional Paper 61, 2010

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Greece – First
Review – Summer 2010*” Occasional Paper 68, 2010

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Greece – Second
Review – Autumn 2010*” Occasional Paper 72, 2010

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Greece – Third
Review*” Occasional Paper 77, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Greece – Fourth
Review – Spring 2011*” Occasional Paper 82, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Greece – Fifth
Review*” Occasional Paper 87, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland*”
Occasional Paper 76, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Summer
2011 Review*” Occasional Paper 84, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Autumn
2011 Review*” Occasional Paper 88, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal*”
Occasional Paper 79 62 PE 497.764, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal. First
Review – Summer 2011*” Occasional Paper 83, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal. Second
Review – Autumn 2011*” Occasional Paper 89, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland*”
Occasional Paper 76, DG ECFIN, 2011

European Commission: “*Current-account surpluses in the EU*”, European Economy 9/2012

European Commission: “*Taxation trends in the European Union: Data for the EU Member States, Iceland and Norway*”, Eurostat Statistical books, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Winter 2011 Review*” Occasional Paper 93, 2011

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Spring 2012 Review*” Occasional Paper 96, 2012

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Summer 2012 Review*” Occasional Paper 115, 2012

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Autumn 2012 Review*” Occasional Paper 127, 2012

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal. Fourth Review – Spring 2012*” Occasional Paper 111, 2012

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal. Fifth Review – Summer 2012*” Occasional Paper 117, 2012

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal. Sixth Review – Autumn 2012*” Occasional Paper 124, 2012

European Commission: “*The Second Economic Adjustment Programme for Greece – March 2012*” Occasional Paper 94, 2012

European Commission: “*The Second Economic Adjustment Programme for Greece – First Review December 2012*” Occasional Paper 123, 2012

European Commission: “*Economic adjustment Programme for Ireland – Winter 2011 review*”, European Economy Occasional Paper 93, 2012

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Cyprus*” Occasional Paper 149, 2013

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Cyprus – First Review – Summer 2013*” Occasional Paper 161, 2013

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Cyprus – Second Review – Autumn 2013*” Occasional Paper 169, 2013

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Winter 2012 Review*” Occasional Paper 131, 2013

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Spring 2013 Review*” Occasional Paper 154, 2013

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Summer 2013 Review*” Occasional Paper 162, 2013

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland – Autumn 2013 Review*” Occasional Paper 167, 2013

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal. Seventh Review – Winter 2012/2013*” Occasional Paper 153, 2013

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal. Eight and Ninth Review*” Occasional Paper 164, 2013

European Commission: “*The Second Economic Adjustment Programme for Greece – Second Review May 2013*” Occasional Paper 148, 2013

European Commission: “*The Second Economic Adjustment Programme for Greece – Third Review July 2013*” Occasional Paper 159, 2013

European Commission: “*Report on Greece's compliance with the draft MOU commitments and the commitments in the Euro Summit statement of 12 July 2015, Brussels*”, 14 August 2015

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Greece*”, Occasional Papers 61, 2010

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Ireland*”, Occasional Papers 76, 2011a

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Portugal*”, Occasional Papers 79, 2011b

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Greece. Fourth Review. Spring 2011*”, Occasional Papers 82, 2011c

European Commission: “*The Second Economic Adjustment Programme for Greece*”, Occasional Papers 94, 2012

European Commission: “*The Financial Sector Adjustment Programme for Spain*”, Occasional Papers 118, 2012b

European Commission: “*The Economic Adjustment Programme for Cyprus*”, Occasional Papers 149, 2013

European Commission: “*Debt sustainability analysis - August 2015*”, 2015a

- European Commission: “*Memorandum of Understanding between the European Commission acting on behalf of the European Stability Mechanism and the Hellenic Republic and the Bank of Greece, 19 August 2015*”, 2015b
- European Council: Euro Summit Statement, Brussels, October 26, 2011
- European Parliament, Committee on Economic and Monetary Affairs: “*Report on the Enquiry on the Role and Operations of the Troika (ECB, Commission and IMF) with Regard to the Euro Area Programme Countries*”, A7-0149/2014, February 2014a
- European Parliament, Committee on Economic and Monetary Affairs: “*Committee Study on the Troika and Financial Assistance in the Euro Area: Successes and Failures*”, prepared by A. Sapir, G. B. Wolff, C. de Sousa, and A. Terzi, February 2014b
- European Parliament: “*Committee study on the Troika and financial assistance in the euro area: successes and failures*”, Study on the request of the Economic and Monetary Affairs Committee, February 2014
- Eurostat: Provision of deficit and debt data for 2009 - Second notification. News release N°170/2008, 15 November 2010
- Feldstein Martin: “*Refocusing the I.M.F.*”, Foreign Affairs, March/April 1998
- Forbes, Kristin and Roberto Rigobon: “*Measuring Contagion: Conceptual and Empirical Issues*”, in Stijn Claessens and Kristin Forbes (eds) International Financial Contagion, Berlin: Springer, 2001
- Forbes, Kristin, and Roberto Rigobon: “*No contagion, only interdependence: Measuring stock market comovements*”, Journal of Finance, Vol. 57, No. 5: 2223-2261, 2002
- Freeman C. W.: “*Arts of power: statecraft and diplomacy*”, New York: United States Institute of Peace, 1997
- Frieden, J. and D. A. Lake, (eds.): “*International Political Economy: Perspectives on Global Power and Wealth*”, 4th edition, Routledge, London and New York, 2000
- Gade, Thomas, Marion Salines, Gabriel Glöckler and Steffen Strodthoff: “*Loose lips sinking markets? The Impact of Political Communication on Sovereign Bond Spreads*” Occasional Paper 150, 2013

- Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott and Barbara Oegg: *“Economic Sanctions Reconsidered”*, N.Y., 2008
- Glaser, Bonnie: *“China's coercive economic diplomacy: a new and worrying trend”*, Center for Strategic and International Studies, August 6, 2012
- Glaser, Bonnie: *“China's Coercive Economic Diplomacy: A New and Worrying Trend”*, Center for Strategic and International Studies, August 6, 2012
- Goldstein, Morris: *“IMF structural conditionality: how much is too much?”* Working Paper 01-4, Peterson Institute for International Economics, 2001
- Government of Ireland: *“A Preliminary Report on The Sources of Ireland's Banking Crisis”*, prepared by K. Regling and M. Watson, May 2010b
- Government of Ireland: *“The Irish Banking Crisis: Regulatory and Financial Stability Policy 2003-2008”*, Report to the Minister for Finance by the Governor of the Central Bank, May 2010a
- Haas, Ernst B.: *“Beyond the nation-state: functionalism and international organization”*, Stanford University Press, 1964
- Hamilton K. & Langhorne R.: *“The practice of diplomacy: its evolution, theory and administration”*, 2nd ed. London, Routledge, 2011
- Henning, C. Randall: *“Coordinating Regional and Multilateral Financial Institutions”*, Working Paper 11-9, Peterson Institute for International Economics, 2011
- Hill, Christopher: *“The Capabilities-Expectations Gap”*, Journal of Common Market Studies, Vol. 31, 1993
- Holmström, Bengt and Jean Tirole: *“Inside and Outside Liquidity”*, Cambridge: The MIT Press, 2011
- Honohan, Patrick: *“Recapitalisation of Failed Banks: Some Lessons from the REFERENCES 128 Irish Experience”*, Address at the 44th Annual Money, Macro and Finance Conference, Trinity College, Dublin, 7 September 2012
- Hughes, Jennifer, Alan Beattie and Kerin Hope: *“Markets rally on Greek aid resolution”*, Financial Times, 12 April 2010
- IMF: *“Fund Conditionality – A provisional update”*, IMF Staff Paper, 2004
- IMF: Working Paper, prepared by Anna Rose Bordon, Christian Ebeke, and Kazuko Shirono: *“When Do Structural Reforms Work? On the Role of the Business Cycle and Macroeconomic Policies”* European Department, March 2016

- IMF: World Economic and Financial Surveys, “*World Economic Outlook (WEO) Recovery, Risk, and Rebalancing*”, October 2010
- IMF: World Economic Outlook (WEO) – Recovery, Risk and Rebalancing, October 2010
- IMF: Staff Guidance Note for public debt sustainability analysis in market-access countries, 2013
- Independent Evaluation Office: Fiscal Adjustment in IMF-Supported Programmes, International Monetary Fund, 2003
- Independent Evaluation Office: Structural Conditionality in IMF-Supported Programmes, International Monetary Fund, 2007
- Independent Evaluation Office: Irish Fiscal Advisory Council, April 2013
- Ingram, James C.: “*The case for European monetary integration*”, Essays in International Finance, No. 98, Princeton University, 1962
- International Monetary Fund: “*Guidelines on conditionality*”, mimeo, 25 September
- International Monetary Fund “*The Modalities of Conditionality — Further Considerations*”, 2002
- International Monetary Fund: Annual Report 2003
- International Monetary Fund: IMF Country Report No.16/130: Greece. Preliminary Debt Sustainability Analysis — Updated Estimates and Further Considerations, 2016
- Ioakimidis Panayotis: “*The Model of Foreign Policy-Making in Greece: Personalities versus Institutions*” in Stavridis Stephen, Couloumbis Theodoros, Veremis Thanos & Waites Neville: “*The Foreign Policies of the European Union’s Mediterranean States and Applicant Countries in the 1990s*”, London, Macmillan Press, 1999
- Jenkins Kate and Plowden William: “*Governance and Nationbuilding*”, Published by Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham, UK, 2006
- Joint Statement of the Fifth BRICS Summit in Durban, March 2013
- Jönsson C. & Hall M.: “*Essence of diplomacy*”, Basingstoke: Palgrave Macmillan 2005
- Joseph Stiglitz: “*A principled Europe would not leave Greece to bleed*”, Guardian, January 2010

- Juma, Calestous: “*Africa and Brazil at the Dawn of New Economic Diplomacy*”, The Belfer Center for Science and International Affairs, Kennedy School of Government. February 26, 2013
- Kaminsky, Graciela and Carmen Reinhart: “*The Twin Crises: The Causes of Banking and Balance-of-Payments Problems*”, American Economic Review, Vol. 89, 1999
- Keynes, J. M.: “*The General Theory of Employment, Interest and Money*”, Macmillan and Cambridge University Press: London, 1936
- Koo, R.: “*EU refuses to acknowledge mistakes made in Greek bailout*”, Nomura Research Institute. July 2015
- Krueger, Anne O.: “*A New Approach to Sovereign Debt Restructuring*”, International Monetary Fund, 2002
- Krugman, Paul: “*Europe’s Keynesian Problem*”, The New York Times, 25 May 2013
- Laeven, Luc and Fabian Valencia: “*The Use of Blanket Guarantees in Banking Crises*” IMF Working Paper, November 2008
- Laeven, Luc and Fabián Valencia: “*Systemic Banking Crises Database: An Update*”, Working Paper 12/163, International Monetary Fund, 2012
- Lane, Philip R.: “*Financial Globalisation and the Crisis*”, BIS Working Papers, No. 397, REFERENCES 129, December 2012
- Lane, Philip R. and Gian M. Milesi-Ferretti: “*The external wealth of nations mark II: Revised and extended estimates of foreign assets and liabilities, 1970-2004*”, Journal of International Economics, Vol. 73: 223-250, 2007
- Lannin, Patrick: “*IMF Would Back Latvian Devaluation*”, Reuters, 26 March 2009
- Larson A.: “*U.S. economic diplomacy: the next 50 years*”, Foreign Service Journal 88(2), 2011
- Laver, Michael, Kenneth Benoit, and John Garry: “*Extracting Policy Positions from Political Texts Using Words as Data*”, American Political Science Review Vol. 97, 2003
- Lee, D. & Hudson, D.: “*The old and new significance of political economy in diplomacy*”, Review of International Studies, 30, 2004
- Letter of Intent (LoI) by the Portuguese authorities addressed to the Managing Director of the International Fund, May 17, 2011

- Letter of Intent (LoI) by the Portuguese authorities addressed to the European authorities, May 13, 2011
- Lissakers, Karen, with Ishrat Husain and Ngaire Woods: *“Report of the external evaluation of the Independent Evaluation Office”*, International Monetary Fund, 2006
- Mac Mahon Robert: *“Transforming US Foreign Aid”*, Council for Foreign Relations, 03/2007
- Marzinotto, Benedicta, Jean Pisani-Ferry and André Sapir: *“Two crises, two responses”*, Policy Contribution 2010/01, Bruegel, 2010
- Merler, Silvia: *“The liquidity quandary”*, Bruegel Blog, October 23, 2013
- Merler, Silvia and Guntram B. Wolff: *“Ending uncertainty: recapitalisation under European Central Bank supervision”*, Policy Contribution 2013/12, Bruegel, 2013
- Merler, Silvia and Jean Pisani-Ferry: *“Sudden Stops in the Euro Area”*, Policy Contribution 2012/06, Bruegel, 2012
- Merler, Silvia, Jean Pisani-Ferry and Guntram B. Wolff: *“The role of the ECB in financial assistance, some early observations”*, IP/A/ECON/NT/2012-04, PE 475.116, European Parliament, 2012
- Mills G.: *“Trade and investment promotion”*, [in:] E. F. Cooper, J. Heine & R. Thakur (eds.), *The Oxford handbook of modern diplomacy* Oxford: Oxford University Press, 2013
- Mitrany, David: *“A working peace system”*, Quadrangle Books, 1966
- Moody’s Investors Service: *“Assessing the Effect of a Potential Greek Default”*, Special Comment, 24 May 2011
- Moons, Selwyn and Van Bergeijk, Peter A. G.: *“Economic Diplomacy and Economic Security”*, New Frontiers for Economic Diplomacy, 2009
- Naray O.: *“Commercial diplomats in the context of international business”*, [in:] P. A. G. van Bergeijk, M. Okano-Heijmans & J. Melissen (eds.), *Economic diplomacy: economic and political perspectives*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2011
- Nyberg, Peter: *“Misjudging Risk: Causes of the Systemic Banking Crisis in Ireland”*, Report of the Commission of Investigation into the Banking Sector in Ireland, 2011

- Nyberg, Peter: “*Misjudging Risk: Causes of the Systemic Banking Crisis in Ireland*”, Report of the Commission of Investigation into the Banking Sector in Ireland, 2011
- OECD Economic Outlook, Volume 2016 Issue 1: Preliminary version
- OECD, *Economic Surveys: Greece*, OECD Publishing, Paris, 2016
- OECD, *Economic Surveys: Greece*, November 2013
- Orphanides, Athanasios and Davis Marsh: “*The politics of the euro area crisis and Cyprus’ London*” Financial Regulations Seminars, May 15 PE 497.764 63, 2013
- Ostry Jonathan D, Loungani Prakash, and Furceri Davide: “*Neoliberalism: Oversold? Finance & Development*”, Vol. 53, No. 2, June 2016
- Palan R. (ed.): “*Global Political Economy: Contemporary Theories*”, RIPE Series in Global Political Economy. London: Routledge, 2000
- Palmer, John: “*Economic Diplomacy in World Politics*”, The Free Press, New York, 1976
- Peterson, John & Sjursen, Helene: “*A Common Foreign Policy for Europe?*”, Routledge, 1998
- Pigman G. A.: “*Contemporary diplomacy: representation and communication in a globalized world*”, Oxford: Polity Press, 2010
- Pisani-Ferry, Jean: “*The known unknowns and the unknown unknowns of EMU*”, Journal of International Money and Finance, Vol. 34: 6-14, 2013
- Pisani-Ferry, Jean and Guntram B. Wolff: “*Propping up Europe?*” Policy Contribution 2012/07, Bruegel, 2012
- Pisani-Ferry, Jean, André Sapir and Guntram B. Wolff: “*An evaluation of IMF surveillance of the euro area*”, Blueprint 14, Bruegel, 2011
- Pisani-Ferry, Jean, André Sapir and Guntram B. Wolff: “*EU-IMF assistance to euro-area countries: an early assessment*”, Blueprint 19, Bruegel, 2013
- R. Saner, L. Yiu: “*International Economic Diplomacy: Mutations in Post-modern Times*”, Discussion Papers in Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations “Clingendael”
- Rana K. S.: “*Bilateral diplomacy*”, Geneva, DiploHandbooks, 2002

- Rana S. & Chatterjee B.: “*Introduction: the role of embassies*”, [in:] K. S. Rana & B. Chatterjee (eds.), *Economic diplomacy: India’s experience*, Jaipur: CUTS International, 2011
- Regling, Klaus and Max Watson: “*A preliminary Report on the Sources of Ireland’s Banking Crisis*”, available at www.bankinginquiry.gov.ie, 2010
- Reis, Ricardo: “*The Portuguese slump-crash and the euro-crisis*”, draft presented at the spring 2013 Brookings Panel on Economic Activity, March 21-22, 2013
- Roche, Elizabeth: “*India goes from aid beneficiary to donor*”, Ministry of External Affairs, Government of India, July 1, 2012
- Romih D.: “*The role that economic diplomacy and security play in a time of crisis – the case of Slovenia*”. *International Journal of Scientific Research* 2(8), 2013
- Ruggie. G. J.: “*International Regimes, Transactions and Change: Embedded Liberalism in the Post war Economic Order*”, International Organization, 1982
- Sapir, André (ed): “*Fragmented Power: Europe and the Global Economy*”, Bruegel, 2007
- Schöll, Nikolas: “*Balance of trade adjustment in the euro area*” Bruegel Blog, November 15, 2013
- Schwab K. (Ed.): “*The global competitiveness report 2013–2014*”, Geneva: World Economic Forum 2013
- Siracusa J. M.: “*Diplomacy: a very short introduction*”. Oxford: Oxford University Press, 2010
- Steil B. and Litan R.E.: “*Financial Statecraft*”, Yale, 2006
- Stiglitz Joseph: “*Globalization and Its Discontents*”, W.W. Norton & Company, June 2002
- Strange, Susan: “*An International Political Economy Perspective*” in *Governments, Globalisation and International Business* edited by John H. Dunnig, Oxford: Oxford University Press, 1999
- Strange, Susan: “*International Economics and International Politics: A case of mutual neglect*”, *International Affairs*, Vol. 46, No. 2, 1970

- Strange, Susan: *“The Retreat of the State. The Diffusion of Power in the World Economy”*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996
- Subramanian, Arvind: *“The IMF Should Heed This Resignation”*, Financial Times, 25 July 2012
- Svensson, Lars E.O: *“The Zero Bound in an Open Economy: A Foolproof way of Escaping from a Liquidity Trap”* IMES Discussion Paper Series, 2000
- The Economist: *“What happened in Cyprus: An interview with Athanasios Orphanides”* Free Exchange Economics, March 28, 2013
- The Ministry of Finance of Cyprus - *Press Releases*
- The World Bank Group: *“Doing Business in Greece”*, (<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/greece>)
- Thomas C. Dawson: *“Stiglitz, the IMF and Globalization”*, A Speech to the MIT Club of Washington
- Thompson, Kenneth W.: *“Ethics, Functionalism and Power in International Politics”*, Louisiana State University Press, 1979
- Troika (European Commission-European Central Bank-International Monetary Fund) *“Statement by the EC, ECB and IMF on the Seventh Review Mission to Portugal”*, March 15, 2013
- Tyson, D'Andrea: *“Who's Bashing Whom? Trade Conflict in High Technology Industries”*, Institute for International Economics, Washington, DC, 1992
- United Nations Conference on Trade and Development: *“Inward and outward foreign direct investment stock, annual, 1980-2012”*. Retrieved from: <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=89>. Accessed: 30th March 2013
- United Nations: *“Promoting investment and trade: practices and issues”*, New York 2009
- Van Bergeij, Peter A. G.: *“Economic Diplomacy and the Geography of International Trade”*, Edward Elgar Publishing, North Hampton, 2009
- Veenstra M.-L. E. H. van, Yakop M. & Bergeijk P. A. G. van.: *“Economic diplomacy, the level of development and trade”*, Discussion Papers in Diplomacy, no. 119, Clingendael, Netherlands Institute of International Relations, 2010

- Verhagen M. & Bleker H.: “*Economic diplomacy in a changing world*”, [in:] P. A. G. van Bergeijk, M. Okano-Heijmans & J. Melissen (eds.), *Economic diplomacy: economic and political perspectives*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2011
- Véron, Nicolas: “*Is Europe ready for a major banking crisis?*” Policy Brief 2007/03, Bruegel, 2007
- Véron, Nicolas and Guntram B. Wolff: “*From supervision to resolution: next steps on the road to European banking union*”, Policy Contribution 2013/04, Bruegel, 2013
- Véron, Nicolas: “*Europe’s Cyprus Blunder and its Consequences*”, Bruegel Blog, March 21, 2013
- Vihriälä, Erkki: “*Effects of austerity revisited – how GDP surprised and why?*” Bruegel Blog, March 21, 2013
- Weymes, Laura: “*Fiscal Consolidation – Does it deliver?*”, Economic Letter Series Vol. 2012, No. 7, Central Bank of Ireland REFERENCES 131, 2012
- Whelan, Karl: “*ELA, Promissory Notes and All That: The Fiscal Costs of Anglo Irish Bank*”, University College Dublin, September, 2012
- Whelan, Karl: “*The ECB’s role in financial assistance programmes*”, IP/A/ECON/NT/2012-04, PE 475.116 , European Parliament, 2012
- Whelan, Karl: “*Ireland Exits Bailout With No Backstop: A Good News Story?*”, Forbes, November 2013
- Wolff, Guntram B.: “*Arithmetic is absolute: euro area adjustment*”, Policy Contribution 2012/09, Bruegel, 2012
- Wolff, Guntram B.: “*ESRB should act on sovereign risk*” Bruegel Blog, May 5, 2011
- Wolff, Guntram B.: “*Capital controls in Cyprus: the end of Target2?*” Bruegel Blog, March 23, 2013
- Woolcock S. & Bayne N.: “*Economic diplomacy*”, [in:] E. F. Cooper, J. Heine & R. Thakur (eds.), *The Oxford handbook of modern diplomacy*. Oxford: Oxford University Press 2013
- World Economic Forum: “*The Global Competitiveness Report: 2012 – 2013*”, Geneva, 2012
- Zakaria, Fareed: “*From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role*”, Princeton University Press, 1998

Κύριοι ιστότοποι

Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας
(<http://www.ecb.int/ecb/html/index.el.html>)

Ιστότοπος του περιοδικού The Economist (<http://www.economist.com>)

Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (<http://ec.europa.eu/eurostat>)

Ιστότοπος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (<http://www.europarl.europa.eu>)

Ιστότοπος Ευρωπαϊκού Κέντρου Μελετών (<http://www.ekem.gr>)

Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (www.europa.eu)

Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το Ευρωπαϊκό Δίκαιο
(<http://eur-lex.europa.eu/browse/summaries.html>)

Ιστότοπος του Ινστιτούτου Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων του Παντείου
Πανεπιστημίου (<http://www.idis.gr/>)

Ιστότοπος του G20 (<http://www.g20.org>)

Ιστότοπος του Global Policy Forum (<https://www.globalpolicy.org/>)

Ιστότοπος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (<http://www.imf.org>)

Ιστότοπος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου όπου βρίσκονται συγκεντρωμένες
όλες οι αναφορές στην Ελλάδα (<http://www.imf.org/external/country/grc/index.htm>)

Ιστότοπος της εφημερίδας Καθημερινή (<http://news.kathimerini.gr>)

Ιστότοπος Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών (<http://www.mfa.gr>)

Ιστότοπος της Εφημερίδας Το Βήμα (<http://www.tovima.gr>)

Ιστότοπος Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (<http://www.un.org>)

Ιστότοπος εφημερίδας Wall Street Journal (<http://europe.wsj.com/home-page>)

Ιστότοπος εφημερίδας Financial Times (<http://www.ft.com/home/europe>)

Ιστότοπος του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη
(<http://stats.oecd.org>)

Ιστότοπος του δημοσιογραφικού πρακτορείου Bloomberg
(<http://www.bloomberg.com>)

Ιστότοπος της Παγκόσμιας Τράπεζας (<http://wits.worldbank.org>)

